

Άναγνωστικό στ' δημοτικού

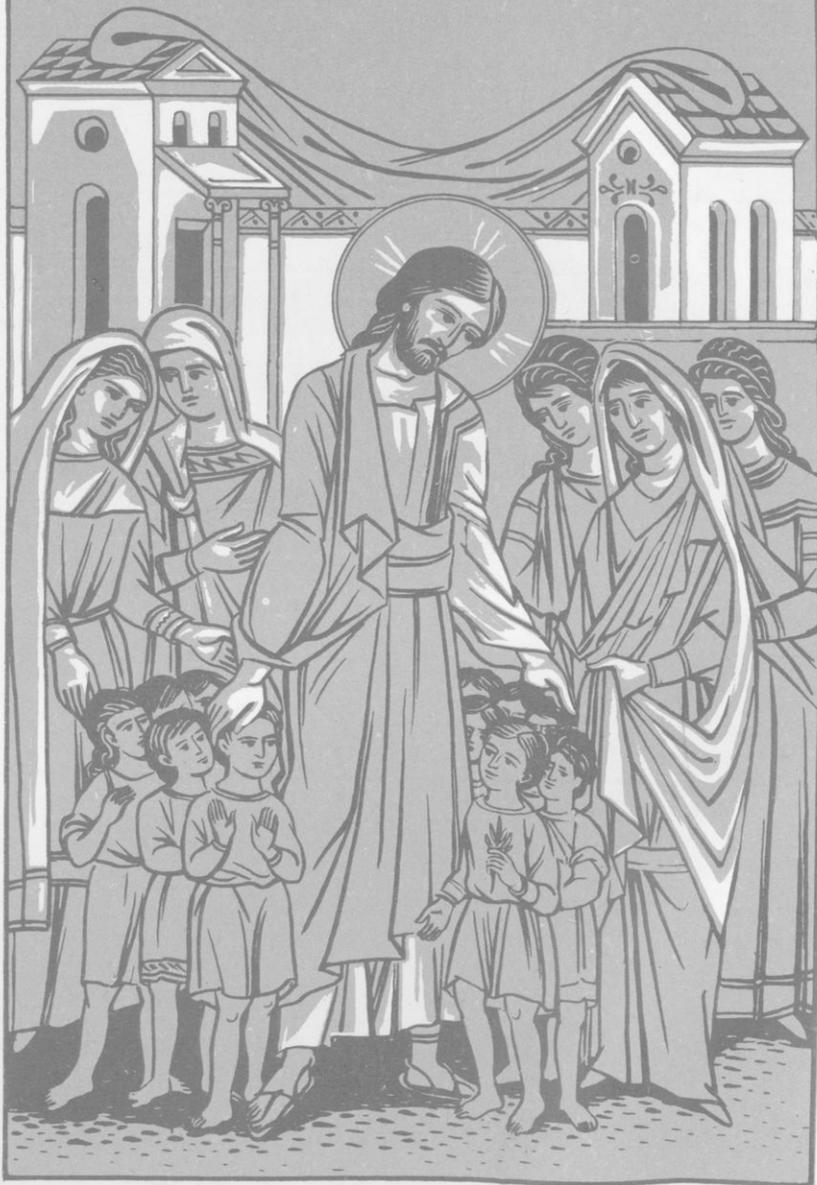
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ
1975

19234

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

ΔΩΡΕΑΝ

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

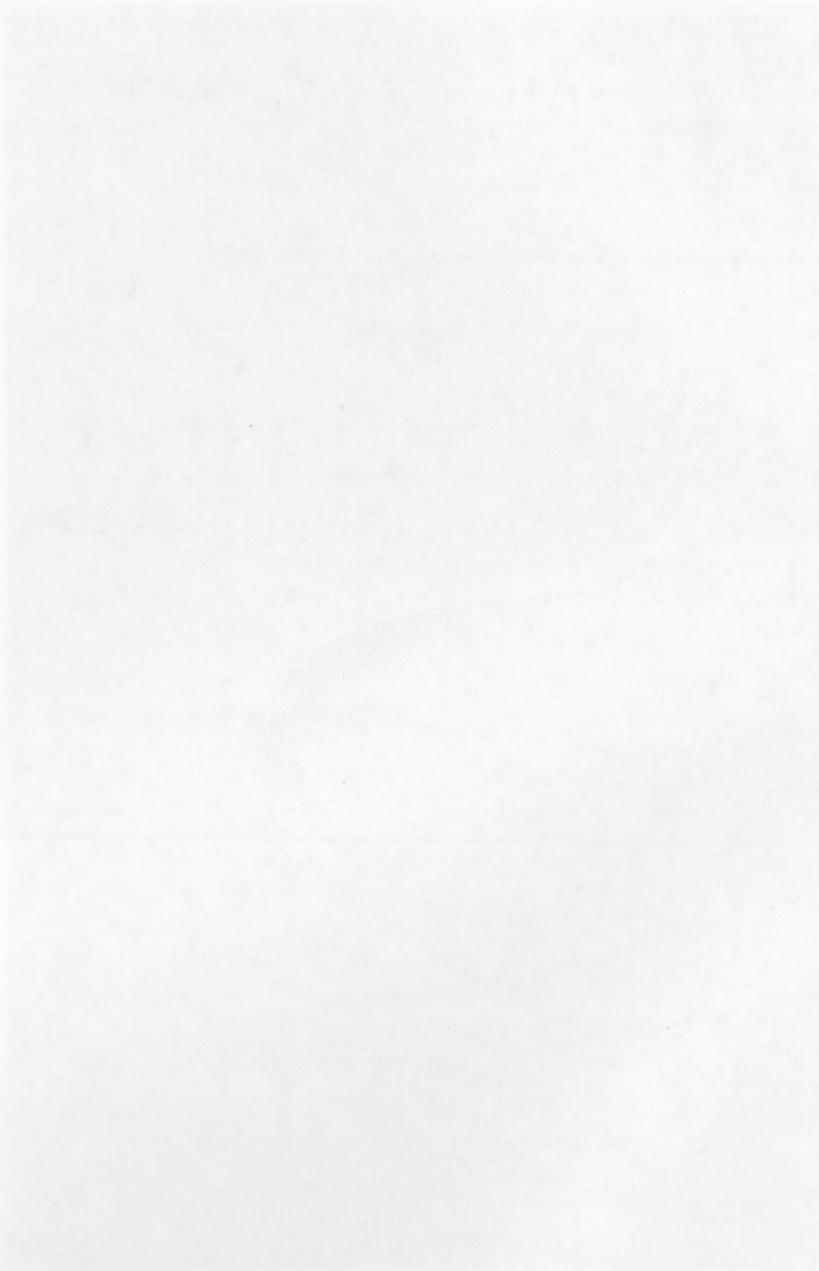
Ε. ΦΩΤΙΑΔΗ, Η. ΜΗΝΙΑΤΗ, Γ. ΜΕΓΑ, Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ,
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑ, Δ. ΖΗΣΗ,
Δ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ι. ΣΥΚΩΚΗ, Κ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ,
Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ, Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1975

ΕΙΣ ΗΔΕΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Το καλοκαίρι κι η φύση γέμισε
αυγούρα και την αυγούρα
από μάρμαρο, από αυγούρα
αυγούρα, αυγούρα, αυγούρα

ΜΕΡΟΣ
ΠΡΩΤΟ

1. ΠΑΕΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πάει τὸ καλοκαίρι κι ἡ καλοκαιριά.
Νέφη σηκωθῆκαν καὶ τὸν ἴσκιο τους
στὰ πελάγη ρίχνουν, ρίχνουν στὴ στεριά.

Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερὰ περνᾷ.
Μυστικὸ στὰ δέντρα πνέει ψιθύρισμα
καὶ τὰ φύλλ' ἀνάρια πέφτουν τὰ στερνά.

Στεναγμός, νομίζεις, χύνεται σιγὰ
μὲς ἀπὸ τὴν πλάση καὶ τὰ πλάσματα
γιὰ τὸ καλοκαίρι, πού 'φυγε γοργά.

Μύρεται* τὸ κύμα στὴν ἀκρογιαλιά
καὶ πρὸς ἄλλο κλίμα γῆς θερμότερης
βιαστικὰ μισεύουν τώρα τὰ πουλιά.

Μοναχὸ στὰ βράχια, στὸ γιαλὸ κοντά,
κελαδεῖ τὸ λάλο πετροκότσοφο
κι εὐθυμο ἀπὸ πέρα σὲ γκρεμνὸ πετᾷ.

Ἐρημο τὸ κύμα κι ἔρμη ἡ λαγκαδιὰ
καὶ ψηλὰ συρμένες τώρα κείτονται
οἱ γοργές βαρκοῦλες μὲς στὴν ἀμμουδιά.

Πάει τὸ καλοκαίρι κι ἡ καλοκαιριά.
Μαῦρα νέφη τώρα σηκωθήκανε
καὶ ψυχρὸ τὰ διώχνει φύσημα βοριά.

** Αριστομένης Προβελέγγιος*

2. ΣΤΟΪΒΕΣ, Ο ΑΓΕΡΑΣ ...

Στοΐβες ό άγέρας κι άγκαλιές
ρίχνει τά φύλλα άπ' τίσ φτελιές...
Σερτούς, άνάριους δέν άκοϋς,
άλλο άπ' τούς κούφιους των άχούς
άνάμεσα στίς μυτερές
φραγές* και στίς δεντροσειρές.

Μιλιά στά τρίστρατα' έρημιά.
Ψυχή στό δρόμο μας καμιά.
Κι εΐναι τά δέντρα τά στητά
σάν πέτρινα, πελεκητά,
κι εΐναι τά σπίτια σφαλιστά.

— Κράτα τό χέρι μου σφιχτά.

Στόν κάμπο, στή στερνή άντηλιά,
τρέμουν τ' άταΐριαστα πουλιά.
Παιδιά, πού παΐζουν, στή στεριά,
πετάνε πέτρες στά νερά
κι ή γριούλα σέρνει βιαστική
τήν κατσικούλα άπ' τή βοσκή.

— Κυματιστές βουνογραμμές,
άντίο, κι αύγούλες, κι έκδρομές!
Τώρα ούδè καν μεσοστρατίς
δέν εΐναι νά ξεκουραστῆς·
οί πέτρες, μέσ στήν έξοχή,
έχουν μουσκέψει άπ' τή βροχή.

Φυσάει στίς λεϋκες, στίς φτελιές.
Γυμνώνει άγέρας τίσ φωλιές.

Τέλλος "Αγρας

3. ΑΤΤΙΚΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

‘Ο οὐρανός σήμερα εἶναι ἀσυνέφιαστος, ὀλογάλανος. ‘Ο ἥλιος λάμπει καὶ θερμαίνει σὰν κ α λ ο κ α ι ρ ι ν ὅ ς.

Κοιτάζοντας ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο, θὰ μπορούσα νὰ γελαστῶ καὶ νὰ νομίσω πὼς ὁ ἡμεροδείκτης τρελλάθηκε. Καὶ οἱ φωνές, πὺ ἀκούω ἀπὸ τὸ δρόμο μὲ πείθουν πάλι, πὼς εἶναι Ὀκτώβριος. “Ένας ἀπ’ ἐδῶ φωνάζει:

— Κάστανά! κάστανά ζεστά!

Καὶ ἄλλος ἀπ’ ἐκεῖ:

— Κούμαρα! κούμαρα!

Ἐπειτα εἶναι ἡ μυρωδιὰ τοῦ σπιτιοῦ. Σήμερα μυρίζει ναφθαλίνη. Καταλαβαίνετε γιατί. Ἐχουν βγῆ ἀπὸ τὶς ντουλάπες καὶ ἀπὸ τὰ μπαούλα τὰ χειμωνιάτικα ροῦχα καὶ εἶναι ἀπλωμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ νὰ ξεζαρώσουν καὶ νὰ ξεμυρίσουν: μάλλινα κ ο σ τ ο ὄ μ ι α, ἔπανωφόρια, βαριά σκεπάσματα,

φανέλες, χαλιά, μπερντέδες, ή πανοπλία, πού θά φορέσουν οί άνθρωποι καί τò σπίτι, για νά πολεμήσουν με τόν άγριο χειμώνα, πού έφτασε.

"Οχι! 'Ο ήμεροδείκτης μου ó καημένος δέν τρελλάθηκε. Μόνο ó ούρανός έχει σήμερα τίς ιδιοτροπίες του. Καί, αντί νά φορή καί αυτός ή νά έτοιμάζη τά χειμωνιάτικά του, τά φθινοπωρινά του τουλάχιστον, παρουσιάζεται ψιλοντυμένος με τά γαλάζια του.

Μά αλήθεια τόση τρέλα έχει σήμερα ó ούρανός; Πώς τόν άφήνει ó γερο-χειμώνας; Πώς δέν τοῦ θυμίζει, πώς θά κρυώ-ση με τά λινά;

Βγαίνω στό παράθυρο, για νά δω καλύτερα. "Α, όχι! "Ο,τι γίνεται στό σπίτι, γίνεται καί στόν ούρανό: σ ύ ν ν ε φ α, άτμοί, όμίχλες, νάτα άπλωμένα έκει κάτω στους μακρινούς όρίζοντες. Λες πώς μόλις βγήκαν καί αυτά άπ' τά ούράνια μπαούλα καί κρεμάστηκαν στις άκρες, για νά ξεζαρώσουν καί νά ξεμυρίσουν άπό τή ναφθαλίνη. Καί αύριο μεθαύριο ó ούρανός θέλοντας καί μή θά τά φορέση καί τò γαλάζιο του φόρεμα θά σκεπαστή καί ó λαμπρός ήλιος θά κρυφτή.

Ώστόσο τò θέαμα είναι ώραϊο. Κανείς δέν μπορεί ν' άρ-νηθή πώς ή φθινοπωρινή φύση παρουσιάζει ένα σωρό όμορ-φιές. Τò φώς κάνει χίλια τρελά παιγνίδια μ' έκεινα τά μακρι-νά σύννεφα, τούς άτμούς, τίς όμίχλες. Τά χρωματίζει με τρόπο, πού θά έφερνε σ' άπελπισία όποιοιδήποτε ζωγράφο. Καί τά βουνά όλόγυρα τί ζωηρά χρώματα, πού παίρνουν; Καί τά δέντρα με τά κίτρινα ή κοκκινωπά φύλλα, πόσο άλ-λιώτικα φαίνονται! Καί ή χλόη άκόμα ή πράσινη με πόσα χρυσάφια έχει στολιστή! Καί τò χῶμα, τò σχεδόν άσπρο χῶμα τοῦ καλοκαιριοῦ, πώς έγινε βαθύτερο, ζωηρότερο!

Καί όλο τò τοπίο, πόλη μαζί κι έξοχή, πώς φαίνεται σάν καθαρισμένο, σάν ξανανωμένο! Γιατί καί τò φ θ ι ν ό π ω-

ρο για μιὰ στιγμή παρουσιάζει τὸ ξανάνιωμα τῆς ἀνοιξέως. Μὲ τὴ διαφορά, πὼς αὐτὸ εἶναι σταθερὸ, ἀληθινὸ, ἐνῶ ἐκεῖνο τοῦ φθινοπώρου εἶναι ἀπατηλὸ, ψεύτικο.

Τὸ φθινόπωρο εἶναι λιγάκι ὕπουλο. Προσποιεῖται τὸ καλοκαίρι, ἀλλὰ στὸ βάθος εἶναι πάντα χειμῶνας. Ἰδιοτροπίες σὰν τὶς σημερινές τ' οὐρανοῦ, ποὺ βγῆκε μὲ τὰ λινά του, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνες.

«Διάπλασις τῶν παιδῶν»

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

4. Α·Γ· - ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριὸ μας, πού δὲν εἶναι κι ὀμορφότερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοὶ μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες·
ταπεινοὶ κι οἱ δύο τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στὸν ἀφέντη Ἄι - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!

Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χῶρο, πού ὅλους καὶ ὅλους δὲ μᾶς
πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθαίει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλὴ μας ἐκκλησοῦλα! "Ὅλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
χριστιανοὶ στὴν κολυμπίθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

«Πρωινὸ ξεκίνημα»

Γεώργιος Ἀθάνας

5. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Και θά 'ρθοῦν χρονιάρες μέρες: τὰ Χριστούγεννα,
μὲ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' Ἄι - Βασιλεῖοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα,
καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Κι ὕστερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ κι ἡ Ἄνάσταση,
πού ὀλόχαρο χωριὸ θὰ τῆ γιορτάση,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνώντας τοὺς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορὸ στὰ ὀλόανθα χαμομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μηλιάς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιές καὶ κίτρινα μαντίλια.

Γεώργιος Δροσίνης

6. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Προφυλακές 'Ολύτσικα* 'Ηπείρου 24 Δεκεμβρίου 1912.

Ξαστεριά· κλαράκι δὲν κουνιέται. Τὸ φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθαρα τὰ βουνὰ τῆς Μανωλιάσας καὶ τοῦ 'Ολύτσικα, πὺ τέτοια ὥρα μᾶς φαίνονται διπλά στὸν ὄγκο καὶ στὸ ὕψος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνη τὶς προφυλακὲς μας ἐπάνω σ' αὐτά, σειρὲς ἀπὸ φαντάρους ριγμένους τὸν ἓνα δίπλα στὸν ἄλλο, νὰ ξεκουράζονται στὴν ἀστροφεγγιά, πὺ εἶναι γι' αὐτοὺς πολύτιμη· γιατί δὲν ἀφήνει τοὺς 'Αρβανίτες νὰ μεταχειριστοῦν ἓναν ἀπὸ τοὺς φοβεροὺς τρόπους πὺ ξέρουν, τὸν αἰφνιδιασμό, γιὰ νὰ φτάσουν τὴ γραμμὴ καὶ νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπαυθοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καὶ ποῦ, κανένας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες μας πετιέται ξαφνικά καὶ δῶσ' του πάνω κάτω νὰ ζεστάνη λίγο τὸ παγωμένο του κορμί.

Τὸ δυνατὸ κρῦο μᾶς περονιάζει τὰ κόκαλα καὶ κάνει τὴ μέση μας καὶ τὶς πλάτες νὰ πονοῦν.

— Μιὰ βραδιά εἶναι κι αὐτὴ καὶ θὰ περάση, βρὲ παιδιά· ὅλοι ὑποφέρουν σήμερα γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλα θὰ περάσουν, εἶπα. Οὔτε κουβέντα πιά...

Γύριζα καὶ δὲν μποροῦσα νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ μυαλό μου

πώς ή βραδιά εκείνη ήταν χριστουγεννιάτικη. Ἀπό τοὺς στρατιῶτες μου κανένας δὲν τὸ εἶχε σκεφτῆ.

Ἦμουν νευρικός καὶ προσπαθοῦσα νὰ συνηθίσω τὸν ἑαυτὸ μου στὴ συγκίνηση ποὺ θὰ δοκίμαζα μὲ τὴ χαρὰ τῶν στρατιωτῶν μου γιὰ κάτι ἔκτακτο ποὺ τοὺς προετοίμαζα γιὰ τὴ βραδιά αὐτή.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλυβάκι μας, ὅταν ἄκουσα τὸ στρατιώτη, ποὺ ἔγραφε ἕνα γράμμα, νὰ ρωτᾷ πόσες τοῦ μηνὸς εἶχαμε. «Ρῶτα τὸν κύρ λοχία», τοῦ εἶπε ἕνας.

— Εἴκοσι τέσσερες, τοῦ φώναξα, κι ἀποτραβήχτηκα βιαστικός.

— Βρὲ παιδιά, εἴκοσι τέσσερες! Χριστούγεννα σήμερα καὶ δὲν τὸ σκεφτήκαμε... Γιὰ σκεφτῆτε, βρὲ παιδιά...

Ἔφτασαν στ' αὐτιά μου τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ δέκα στόματα.

Εἶχα ἀρκετὰ τραβηχτῆ ἀπὸ τὸ φυλάκιο, ὅταν εἶδα τοὺς φαντάρους μου ἕναν ἕναν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ καλυβάκι καὶ νὰ μὲ πλησιάζουν· σὲ λίγο ήταν ὅλοι γύρω μου.

— Ἀκοῦς, Χριστούγεννα, κύρ λοχία, καὶ νὰ μὴν τὸ καταλάβωμε καθόλου!... Πῶς θὰ τὴν περάσουν τὴ σημερινὴ μέρα τὰ καημένα τὰ σπίτια μας... Ἄχ! δόλια μάνα!

Καὶ κοίταζαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κι ὅλοι μαζί ἐμένα. Τί ζητοῦσαν ἀπὸ μένα; κι ἐγὼ εἶχα σπίτι καὶ μάνα· ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐγὼ ήμουν ὁ μόνος ἀνώτερός τους ἐκεῖ.

Ἦμαστε ὅλοι περισσότερο περήφανοι, γιατί μιὰ τέτοια μέρα τόσο ὑποφέραμε· ήμουν ἀκόμη πιὸ εὐτυχημένοι ἐγὼ, γιὰτὶ περίμενα ἔπειτα ἀπὸ λίγο κάτι νὰ παρουσιάσω στοὺς στρατιῶτες μου, ποὺ ἀπὸ μέρες τώρα ζοῦσαν μόνο μὲ ψωμί, κι αὐτὸ σὰν ἀντίδωρο.

Σὲ λίγο ἕνας ἕνας τραβήχτηκαν πάλι στὸ καλυβάκι κι ἐμεινα μόνος.

Χριστούγεννα! Πώς περνούσαμε άλλες χρονιές με τόν πατέρα, τή μητέρα και τ' αδερφάκια μας! 'Από νωρίς ψώνια και ψώνια. Τά μικρά τί χαρές! Γέμιζε τὸ σπίτι ἀπὸ γέλια κι ἀπαιτήσεις.

— Μαμά, τὸ βράδυ νὰ με σηκώσης νὰ πάω στὴν ἐκκλησία.

— Καλά, κοιμήσου τώρα, ἂν θέλῃς νὰ σηκωθῆς.

Πῶς πεταγόμεστε τὴ νύχτα ἀπὸ τὸν ὕπνο, ὅταν ἀκούγαμε τὸ γλυκό, χαρμόσυνο ἦχο τῆς καμπάνας. Στὸ δρόμο, ἐκεῖνο τὸ βράδυ, κανένας φόβος· ἕνας ἕνας, νέοι, γέροι, γριές, παιδιὰ, χωμένοι στὰ παλτά τους, τραβοῦσαν γιὰ τὴν ἐκκλησία· ἀλήθεια, πῶς μᾶς ἄρесе κι ἐμᾶς τῶν παιδιῶν ἡ ἐκκλησία ἐκεῖνο τὸ βράδυ· καὶ τὴν ἄλλη μέρα τί χαρά! Χριστόψωμα, γαλοπούλες, φρούτα· παντοῦ γιορτάσιμα ροῦχα, στὰ σπίτια, στοὺς δρόμους παντοῦ. Οὔτε σχολεῖο ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες, οὔτε τίποτε.

Καὶ τώρα, ἐπάνω στὸν 'Ολύτσια ἔχομε τὸ κανόνι γιὰ καμπάνα καὶ τὸ ὑπαιθρο γιὰ ἐκκλησία· κάτι εἴμαστε κι ἐμεῖς τώρα. Πολλές φορές ὁ στρατηγὸς θὰ σκέφτηκε: «κι ἀπὸ κεῖ καλὰ εἴμαστε ἀσφαλισμένοι»· κι οἱ στρατιῶτες ἐπάνω στὴ Μανωλιάσα, πού τοὺς φυλάγαμε τὰ πλευρά, πάντα πιὸ ἡσυχα θὰ κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἐνιωθαν πλάι τους.

Τί τιμὴ ἀλήθεια!

Καλὰ ἦταν τὰ περασμένα Χριστούγεννα, μὰ τὰ τωρινὰ εἶναι ἐκεῖνα πού δὲ θὰ ξεχάσωμε ποτέ. Οἱ στρατιῶτες μου κοιμοῦνται· τί ὄνειρα νὰ βλέπουν; ἀσφαλῶς οἱ περισσότεροι θὰ εἶναι στὰ σπίτια τους, μερικοὶ καὶ στὴν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ τους...

Βήματα ἀπὸ τὸ μονοπάτι, πού εἶχα προσδιορίσει γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Δεναξῆ καὶ τοῦ Πράγια, μ' ἔκαμαν νὰ τρέξω πρὸς τὰ ἐκεῖ.

— Καλῶς ὄρισες, Δεναξᾶ· τί γίνεται, βρὲ παιδί ; ποῦ εἶναι ὁ Πράγιας;

— Γειά σου, κύρ λοχία· χρόνια πολλά· με τὸ καλὸ στὰ σπία μας, καὶ τοῦ λόγου σου με μακρὺ σπαθί.

Με μακρὺ σπαθί· ὥστε τὸ καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες μου, ὅτι κάτι μπορούσε νὰ βγῆ καὶ γιὰ μένα ἀπὸ τὴ νίκη, σκέφτηκα.

— Ὁ Πράγιας, κύρ λοχία, ἐξακολούθησε ὁ Δεναξᾶς, ψήνει τὸ κρέας κάτω στὴ ρεματιά· σὲ μιὰ ὥρα θὰ εἶναι ἔτοιμο· ἔξι ὀκάδες χοιρινὸ πρῶτης γραμμῆς· ἔχομε κι ἀλάτι καὶ πιπέρι· ἓνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιά λουκούμια καὶ δυὸ ψωμιὰ χωριάτικα φίνα*· μοῦ εἶπε ὁ ὑποσιτιστὴς πὼς θὰ μᾶς στείλουν καὶ χριστόψωμα· μὰ αὐτά, νὰ σοῦ πῶ, κύρ λοχία, δὲν τὰ περιμένω· εἶδα νὰ δουλεύουν δυὸ τρεῖς στοὺς φούρνους ἀπὸ κείνους, ποῦ δὲν ἔλεγαν καλημέρα σὲ φούρναρη στὴν πατρίδα.

— Ἄφησε τὰ σακίδια, Δεναξᾶ, ἀπέξω ἀπὸ τὸ καλύβι καὶ πῆγαινε, παιδί μου, νὰ βοηθήσης τὸν Πράγια.

Ἔφυγε, κι ἐγὼ τράβηξα στὸ καλύβι. Τοὺς βρῆκα ὅλους νὰ κοιμοῦνται.

— Ἐ, παιδιά, σηκωθῆτε, τοὺς εἶπα ἐπιτακτικά· δὲ σεβάστηκα κείνη τὴ στιγμή τὸν ὕπνο τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχτηκαν ὅλοι ἐπάνω κι ἄπλωσαν τὰ χέρια στὰ τουφέκια.

— Τί εἶναι; τί τρέχει, κύρ λοχία; Εἶχαν συνηθίσει τόσο καιρὸ σὲ τέτοια ζυπνήματα.

— Καθίστε κάτω, τοὺς εἶπα· ἀφήστε τὰ ὄπλα· δὲν εἶναι τίποτε· κάτι ἤθελα νὰ σᾶς πῶ.

Κάθισαν ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλον, τακτοποιώντας τοὺς μανδύες καὶ τὶς παλάσκες τους, ποῦ τόσο καιρὸ τώρα ἔγιναν ἀναπόσπαστες ἀπὸ τὴν τουαλέτα τοῦ ὕπνου τους.

— Ἀκοῦστε, παιδιά, νὰ σᾶς πῶ. Τέτοια μέρα καὶ ὥρα

— ἦταν περασμένα μεσάνυχτα — οἱ καμπάνες στὰ χωριά καὶ στὶς πόλεις χτυποῦν, κι οἱ χριστιανοὶ πᾶνε στὴν ἐκκλησία νὰ γιορτάσουν τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας καὶ νὰ τοῦ ζητήσουν τὴν εὐλογία του. Κι ἐμεῖς ἐδῶ πάνω ποὺ εἴμαστε, δὲν πάψαμε νὰ εἴμαστε χριστιανοὶ κι ἔχομε ἀκόμη περισσότερη ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθειά του. Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ σᾶς ξύπνησα νὰ κάνωμε τὴν προσευχή μας καὶ νὰ ποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάριο· ἐγὼ ξέρω μερικὰ κι ἂν ξέρη καὶ κανένας ἀπὸ σᾶς, τὸ λέει· δὲν ἔκανα καλὰ, παιδιὰ;

— Καλὰ ἔκανες, κύρ λοχία.

Γονάτισα καὶ γονάτισαν κι οἱ στρατιῶτες μου· ἔκανα τὸ σταυρό μου, τὸν ἔκαναν κι αὐτοὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω.

— «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε...».

Ἀκουστικὴ σιγανή, ραγισμένη ἀπὸ τὴ συγκίνηση ἢ φωνή μου· μερικοὶ στρατιῶτες μου σταυροκοποιοῦνται διαρκῶς κι ἄλλοι σταματοῦν γιὰ λίγο, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν καὶ βοηθοῦν. Τὰ δάκρυά μας κατακυλοῦν στὶς ἄπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παρέλυε τὰ σαγόνια καὶ μᾶς ἔκοβε τὴ φωνὴ στὸ λαρύγγι.

Δὲν ξέρω πῶς τελείωσε ἐκεῖνο τὸ τροπάρι· ἓνας στρατιώτης ἀρχίζει τώρα δυνατότερα:

— «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν Ἰπερούσιον τίκτει...».

Βοηθοῦμε ὅλοι καὶ κρατοῦμε τὸ ἴσο· ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε καὶ ἡ ψαλμωδία μας τώρα ἀκούεται πιὸ ἄρμονικῆ· δυὸ στρατιῶτες μου κρυφομιλοῦν καὶ παίρνοντας τὰ τουφέκια τους ἐτοιμάζονται νὰ βγοῦν· τοὺς κοίταξα στὰ μάτια.

— Νὰ ῥθουν κι ἐκεῖνοι οἱ καημένοι ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν καὶ ὑπονοοῦσαν τοὺς διπλοσκοπούς. Κι ἔφυγαν.

Τὰ λόγια αὐτὰ μὲ συγκίνησαν τόσο πολὺ, ποὺ νόμισα γιὰ

μιὰ στιγμή πώς θά σταματήσει ἡ καρδιά μου. Τὸ στῆθος μου στένευε, τὰ μάτια μου ἔτρεχαν, τὸ σῶμα μου ἔτρεμε.

Λειτουργία! Πραγματικὴ λειτουργία ἀπ' ἀνθρώπους πού εἶχε ἐξαγνίσει ὁ πόλεμος καὶ πού τὴν καρδιά τους πλημυρίζαν τὰ πιὸ εὐγενικὰ αἰσθήματα. Ἦταν πραγματικὴ προσευχὴ ἐκείνη.

— «Ἡ γέννησίς σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν» ψάλλαμε τώρα. Τὴ στιγμή ἐκείνη οἱ διπλοσκοποῖ, πού τοὺς ἄλλαξαν οἱ ἄλλοι δυὸ πού βγήκαν πρωύτερα, πρόβαλαν τὸ κεφάλι τους στὸ καλύβι. Ἐκαναν τὸ σταυρό τους καὶ γονάτισαν κι αὐτοί.

Δὲν ξέραμε τίποτε ἄλλο νὰ ποῦμε κι ἡ λειτουργία τελείωσε.

Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπιόνταν ἀκόμη, ὅταν γύρισα μὲ τὸ σακίδιο, πού εἶχε ἀφήσει ἔξω ἀπὸ τὸ καλύβι ὁ Δεναξᾶς· ἄνοιξα ἓνα κουτὶ λουκούμια καὶ τὸ πρότεινα στοὺς στρατιῶτες μου νὰ πάρουν ἀπὸ ἓνα· τὸ πῆραν· τοὺς ἔδωσα καὶ τὸ παγούρι μὲ τὸ κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιά, νὰ ζεσταθῆτε καὶ νὰ εὐχηθῆτε γιὰ τὴ σημερινὴ μέρα.

Ἦπιαν ὅλοι καὶ τελευταῖος ἐγώ· τρέμαμε ὅλοι. Μερικοὶ δὲν μπορούσαμε οὔτε νὰ εὐχηθοῦμε· σηκώναμε μόνο τὸ παγούρι στὴν υἰγεία τῶν ἄλλων, χωρὶς νὰ μιλοῦμε καθόλου.

Νά κι ὁ Δεναξᾶς μὲ τὸν Πράγια μὲ τὸ ψημένο κρέας τεμαχισμένο σ' ἓνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τὰ ἔχασαν.

— Ἄ! κύρ λοχία, ποιὸς τὸ περίμενε! Κι ἔνιωθα τὰ χέρια τους νὰ μοῦ χαϊδεύουν τὰ γένια, τὰ μαλλιά, τὶς πλάτες, τὰ χέρια· ἡ εὐγνωμοσύνη τους γιὰ τὴ μικρὴ μου φροντίδα γι' αὐτοὺς μιὰ τέτοια μέρα ξέσπασε στὰ χάρδια ἐκεῖνα. Πόσο ἤμουν εὐχαριστημένος γιὰ τὴ δική τους εὐχαρίστηση.

— Έμπρός, παιδιά· τρώτε κι ο Θεός να δώσει το Πάσχα να τὸ κάνουμε στὰ σπίτια μας νικητές.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὅλοι ψαχουλεύαμε, χωρὶς νὰ τρώη κανείς. Ἡ συγκίνηση μᾶς εἶχε κόψει τελείως τὴν ὄρεξη.

Ὅποτε τὰ θυμήθηκα τὰ Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ συγκρατήσω τὴν καρδιά μου νὰ μὴν τρέμη καὶ τὰ μάτια μου νὰ μὴν τρέχουν...

7. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τ' ἄδολα βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ξάγρυπνος θεωρώντας τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα:
«Χριστὸς γεννιέται!».

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὕμνων μεσοῦρανες
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ «ὠσαννά» ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἡλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἅγια νύχτα τὴ χριστουγεννιάτικη
— ποιὸς δὲν τὸ ξέρει; —
τῶν μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

8. Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

— Γιαγιά, αλήθεια απόψε ανοίγει ο ουρανός;

— Ναι, παιδάκι μου, γιατί ξημερώνουν τ' άγια Θεοφάνια. Και όποιος άγρυπνήση και προφτάση σ' εκείνη την απόκρυφη ώρα...

— Τò ξέρω, γιαγιά μου, τò ξέρω! μπορεί νά ζητήση ό,τι θέλει άπ' τò Θεò και τού γίνεται.

— Ναι, μά φτάνει νά ζητήση ένα πράμα μονάχα.

Τò παιδάκι άποφάσισε ν' άγρυπνήση. Κοντά στην κάμαρά του, ήταν ή πόρτα, πού έβγαινε στο λιακωτό. Χωρίς νά τò ιδή κανείς, κουκουλώθηκε με τò παπλωματάκι του, πῆρε τò προσκεφαλάκι του και πῆγε νά ξαπλωθῆ εκεί έξω. Δέν είχε φόβο κανένα· ό παπás είχε βγῆ εκείνη την ήμέρα με την άγιαστούρα του κι είχε διώξει όλους τούς καλικάντζαρους, πού περπατούσαν στη χώρα κι έπαιρναν τὰ παιδιά. Στη χειμωνιάτικη νύχτα τò ζέσταινε τò πάπλωμα και ή έλπίδα.

Ήταν άργά... Σκοτάδι και σιωπή άπλωνόταν κάτω σ' όλη την κοιμισμένη πόλη. Έδω κι εκεί μονάχα τρεμόκαιγε κανένα φανάρι, σά μάτι νυσταγμένο, και τ' άγιασμένα νερά τῆς λίμνης εκεί πέρα λαμπύριζαν στην άστροφεγγιά. Άπεραντος θόλος σάν άπό μαύρο βελούδο, καρφωμένο με διαμαντένια καρφιά, τò σκέπαζε ό ουρανός. Και τόν κοίταζε με άνήσυχα μάτια τò παιδάκι και περίμενε ήσυχα ν' άνοιξη. "Ό,τι ζητούσε τότε θά γινόταν — μά φτάνει νά ζητούσε ένα μονάχα — και τò παιδάκι είχε τò σκοπό του...

Οί ώρες περνούσαν έτσι και οί πετεινοί, ζωντανά ρολόγια, τις έλεγαν με τῆ βραχνή τους φωνή ό ένας στον άλλο.

Ήρθε ώστόσο και ή απόκρυφη ώρα, πού άνοιξε ό ουρανός. Μές στη μαυρίλα πρόβαλε άξαφνα μιá λάμψη ζωηρή, πού έσβησε όλα τ' άστέρια. Ένα φώς γλυκό χύθηκε τότε στη

χτίση και τ' άγιασμένα νερά τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα ἔλαμψαν
σάν ἀναμμένα.

Στὸ θέαμα αὐτὸ τὸ παιδάκι τὰ σάστισε. Τοῦ φάνηκε σὰ
νὰ εἶδε ἀγγέλους νὰ πετοῦν ἐκεῖ ψηλά μες στὸ φωτεινὸ ἀνοι-
γμα και ἕναν ὀλόχρυσο ποταμὸ νὰ τρέχη, τὸν οὐράνιο, καθὼς
λένε, Ἰορδάνη... Στῆ σαστιμάρα του λησιμόνησε τί εἶχε νὰ
ζητήση κι ἔβλεπε βουβό...

Μονάχα τὴν τελευταία στιγμή, πού συνῆρθε λιγάκι, πρό-
φτασε νὰ πῆ ἕνα λόγο. Καὶ σβηνόταν πιὰ ἡ θεία λάμψη σάν
ἀκούστηκε στὸν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλλὴ φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

— Πλοῦτο!

Γύρισε τρέμοντας στὸ κρεβατάκι του. Σιεπάστηκε ἀπὸ
τὸ κεφάλι και προσπάθησε νὰ κοιμηθῆ. Μὰ τὸν ἄφησε γιὰ
πολλὴν ὥρα ἄγρυπνο ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὸ ἐκπληκτικὸ θέαμα,
πού βασάνιζε ἀκόμα τὰ μάτια του, ἀπὸ τ' ἄλλο μιὰ ἀνήσυχη
σκέψη, πού βασάνιζε τὸ μυαλό του... Τί λαμπρὸ και ἀπίστευτο
θαῦμα! Νὰ τὸν ἄκουσε τάχα ὁ Θεός; Πρόφτασε νὰ μιλήση σὲ
κατάλληλη στιγμή; Ἄχ, και θ' ἀποχτοῦσε τὸν πλοῦτο, ἕνα
πράμα, πού ζήτησε μὲ τὴν καρδιά του τὸ φτωχὸ παιδάκι;

Σάν ἀποκοιμήθηκε κατὰ τὸ πρωί, εἶδ' ἕνα παράξενο
ὄνειρο· ἕνα ὄνειρο τόσο ζωηρό, πού ἀκόμα και τώρα δὲν ξέρει
ἂν κοιμόταν πραγματικὰ ἢ ἂν ἄγρυπνοῦσε μὲ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε πὼς μπῆκε ἄξαφνα στὴν κάμαρά του ἕνας
ἄνθρωπος. Ἦταν νέος, παιδὶ μάλιστα ἀμούστακο. Τὸ πρόσω-
πό του ἔλαμπε ἀπ' τὴν ὀμορφιά και ἡ φορεσιά του ἀπ' τὴν
πολυτέλεια. Ἀπὸ πάνω ὡς κάτω ἦταν πνιγμένος στὸ χρυ-
σάφι, στὸ μετᾶξι, στὰ πετράδια. Ἕνα σύννεφο κάτασπρο
ὑποστήριζε τὰ πόδια του. Στὰ χέρια του κρατοῦσε ἕνα χρυσὸ
ραβδί. Εἶχε φτερούγια σάν τὸ χιόνι και χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί με θέλεις; εἶπε μὲ τρυφερὴ φωνή.

— Ἄγγελος... ψιθύρισε τὸ παιδάκι τρομαγμένο.

— Δὲν εἶμαι ἄγγελος, ἀποκρίθηκε ὁ νέος· εἶμαι ὁ Πλοῦτος, πού ζήτησες ἀπόψε. Ἐκεῖνος, πού ὀδηγεῖ τὰ βήματά μου εἶδε τὴ φωτιά τῆς καρδιάς σου καὶ μ' ἔστειλε. Μιὰ στιγμή πρωτύτερα ἂν πρόφταινες νὰ πῆς τ' ὄνομά μου, θαρχόμουν νὰ σὲ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Μὰ τώρα πού ἄργησες νὰ μιλήσης κι ἔγινε ζήτημα ἂν ἔπρεπε νὰ σοῦ γίνη ἡ χάρη ἢ ὄχι, ἀποφασίστηκε νὰ ἔρθω μονάχα νὰ σὲ ξαναρωτήσω... καὶ ὅ,τι μοῦ πῆς θὰ κάμω. Ἐπιμένεις ἀκόμα στὸ λόγο σου; Ἐμένα ζητεῖς κι ἐπιθυμεῖς πραγματικά, ἀφοῦ ξέρεις ὅτι μονάχα ἓνα πράμα ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσης; Ἄν εἶναι ἔτσι, νὰ μοῦ τὸ πῆς καὶ μένω μαζί σου γιὰ πάντα.

Τὸ παιδάκι πῆρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπ' τὸ σκέπασμά του καὶ εἶπε:

— Σένα θέλω, Πλοῦτε μου· σὲ θέλω νὰ μείνης πάντα μαζί μου! Εἶδα ὅτι ὅλη ἡ εὐτυχία βρίσκεται πάντα μ' ἔσένα, καὶ ἀπὸ πολὺν καιρὸ σὺ εἶσαι τ' ὄνειρό μου.

— Βλέπω ὅτι μ' ἀγαπᾶς πραγματικά καὶ θὰ ἤθελα νὰ μείνω μαζί σου... Ἀλήθεια! Τί ὁμορφὴ ζωὴ πού θὰ περνοῦμε! Παντοῦ ὁ κόσμος θὰ σκύφτῃ στὸ διάβα μας, σὰ θὰ πηγαίνουμε συντροφιασμένοι. Θὰ κατοικοῦμε σὲ παλάτια ὀλομάρμαρα, θὰ κοιμόμαστε σὲ ὀλόχρυσο κρεβάτι, θὰ σκεπαζόμαστε μὲ σεντόνια μεταξωτά.

— Τὸ γυαλιστερὸ ἀτλάζι,* καὶ τὸ χνουδωτὸ βελουδο θὰ μᾶς τριγυρίζουν παντοῦ, στὸ πάτωμα, στοὺς τοίχους στὸ ταβάνι, στὰ καθίσματα, παντοῦ, ὅπου θ' ἀκουμπᾶ τὸ κορμί ἢ θ' ἀναπαύεται τὸ βλέμμα. Θὰ φοροῦμε λαμπρὰ φορέματα καὶ στολίδια. Θὰ ἔχωμε δούλους καὶ δοῦλες καὶ γνώριμους πολλούς.

— Βαλσαμωμένος θὰ εἶναι ὁ ἀέρας, πού θ' ἀναπνέουμε ἀπὸ τάνθη καὶ τὰ μυρωδικά. Τὸ τραπέζι μας θὰ λάμπῃ στὸ χρυσάφι καὶ στὸ κρύσταλλο. Θὰ βγαίνουμε στὸν περίπατο μὲ ἀμά-

ξια καταστόλιστα· θά πηγαίνωμε στὰ θέατρα, στους χορούς, στὰ ιπποδρόμια, πάντα στην καλύτερη θέση.

— Θά ταξιδεύωμε μὲ κάθε άνεση τὸ καλοκαίρι καὶ τὸ χειμώνα. Θά ἔχωμε μέσα σὲ μιὰ κάμαρα, ζεστὴ σὰ φωλιά, ἕνα ντουλάπι λουστραρισμένο, μὲ πολλὰ κλειδιά, γεμάτο χρυσὰ φλωριά τόσα, πὺ νὰ μποροῦμε νὰ ικανοποιοῦμε κάθε ἐπιθυμία, πὺ ἤθελε μᾶς γεννηθῆ...

— "Α! Τί καλὰ! φώναξε τὸ παιδάκι καὶ τὸ γέλιο δὲ θά λείπη ἀπ' τὰ χεῖλη μας καὶ ἡ χαρὰ ἀπ' τὴν καρδιά μας. Κάθισε, Πλοῦτο μου. Θέλω νὰ εἶμαι μαζί σου δοξασμένος καὶ εὐτυχισμένος.

Ὁ νέος ἔχασε μὲ μιᾶς τὸ γέλιο του, ἀκούμπησε ἀπάνω στὸ ραβδί του καὶ εἶπε λυπημένα.

— Αὐτὸ εἶναι ἴσα ἴσα, πὺ θέλω νὰ σοῦ πῶ... Ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ ὅτι δὲ θά λείπη ἀπὸ τὰ χεῖλη σου τὸ γέλιο καὶ ἀπ' τὴν καρδιά σου ἡ χαρὰ... "Α, ὄχι, ὄχι!..

— Μὰ γιατί;

— Γιατί;.. Δὲ σὲ ἄφησε λοιπὸν ἡ ἀγάπη, πὺ μοῦ ἔχεις, νὰ τὸ σκεφτῆς ποτέ;... Καὶ τί μπορῶ τάχα νὰ σοῦ κάμω ἐγώ, ὅταν θά ἔρχεται ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη;... Ποιὸς ξέρει ἂν δὲ θά μὲ θέλῃς γιὰ νὰ πληρώνης πάντα γιατροὺς καὶ γιαιτρικά; Ποιὸς σοῦ εἶπε πὺς μαζί μου δὲ θά δοκιμάσης ποτὲ ἀγωνίες καὶ βάσανα;

— Ποιὸς σοῦ εἶπε πὺς δὲ θά σὲ πληγώση ὁ θάνατος σ' ὅ,τι ἔχεις πιὸ ἀγαπημένο καὶ πολύτιμο στὸν κόσμο;... Ποιὸς σοῦ εἶπε ἂν μ' ἐμένα θά βρῆς τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη, τὴν ἀδερφικὴ φιλία ἐκείνη, πὺ θέλεις, καὶ τί θά σοῦ χρησιμέψω, σὰ θά σὲ μαχαιρώνῃ ἢ ἀχαριστία, ἢ κακία, τὸ φέμα, ὁ φθόνος, ἢ ἐπιβουλή;

— Ποιὸς σοῦ ὑποσχέθηκε ὅτι μαζί μου θά ἀπολάψης τίς

χαρές τῆς καλῆς καρδιάς, τοῦ φωτισμένου μυαλοῦ, τῆς καθαρῆς συνειδήσεως; Ποιὸς σέ βεβαίωσε ὅτι στὸ σπίτι σου θὰ βασιλεύη ἡ τιμὴ, ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ ἄρμονια;.. "Α, πόσο στάθηκες, παιδάκι μου, ἀπατημένο! Γύρεψες ἀπὸ μένα ἐκεῖνο, πὺ ἐπρεπε νὰ γυρέψης ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.

— Ἀπὸ τὴν Εὐτυχία.... Ψιθύρισε τὸ παιδάκι μὲ ἀπελλι-
σμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπὸ τὴν Εὐτυχία. Καὶ πῶς; δὲν ξέρεις; Εἶν' ἓνα κοριτσάκι μικρὸ αὐτὴ ἡ Εὐτυχία, ὁμορφο, γελαστό, μὲ κάτασπρη ἀπλὴ φορεσιά σὰν τὸ χιόνι. Φιλία σταθερὴ μαζὶ της δὲν ἔχομε· γιατί μ' ἀφήνει τίς περισσότερες φορές καὶ πηγαίνει μὲ τὴ φτώχεια, ὅπως κι ἐγὼ καμιὰ φορά μὲ τὴ δυστυχία.

— Τί τὰ θέλεις, παιδί μου! Αὐτὴ εἶναι δῶρο ἀληθινὸ κι ἀπό-
λαυση! Τὴν ἀκολουθεῖ σὰ σωματοφυλακὴ ἓνα πλῆθος παι-
δάκια μὲ γέλια καὶ φωνές, πὺ γεμίζουν τὸν ἀέρα. Αὐτὴ μο-
ναχὴ εἶναι ἱκανή, ὅταν σὲ πάρη καὶ σένα στὴν ἀκολουθία της,
νὰ σὲ κάμη νὰ μὴ λείπη ἀπ' τὰ χεῖλη σου τὸ γέλιο καὶ ἀπ'
τὴν καρδιά σου ἡ χαρά· ἀδιάφορο ἂν θὰ κατοικῆτε στὴν καλύ-
βα ἢ στὸ παλάτι, ἂν θὰ φορῆτε χρυσὰ ἢ κουρέλια.

— Πλοῦτε μου. καλέ μου φίλε, συχώρεσέ με δὲν τὸ σκέ-
φτηκα. "Εκαμα λάθος. Τὴν Εὐτυχία ἐπρεπε νὰ ζητήσω, τὴν
εὐτυχία ζητοῦσα, τὴν εὐτυχία ζητῶ. "Ενα πράμα μονάχα,
βλέπεις, μοῦ εἶναι συχωρεμένο νὰ ἔχω, καὶ ἄλλο καλύτερο
ἀπ' τὴν εὐτυχία δὲν ὑπάρχει... "Αχ, οὔτε σύ, καλέ μου Πλοῦ-
τε! Τὸ βλέπω, τώρα τὸ νιώθω.

— Θέλεις λοιπὸν τὴν Εὐτυχία. Καλά, ἐγὼ φεύγω. Καὶ φεύ-
γω, ἄκουσε, ὅχι γιατί δὲ μὲ θέλεις, ἀλλὰ γιατί δὲν πρόφτασες
νὰ μὲ ζητήσης στὴν κατάλληλη ὥρα. Τυχερὸς πὺ στάθηκες!
'Αλλιῶτικα δὲ θὰ ἔφευγα ἀπὸ κοντά σου καὶ θὰ ἦταν περιττὴ
κάθε σου μετάνοια... Γεῖά σου· εἶπε ὁ Πλοῦτος καὶ γίνηκε

άφαντος.

Τὸ παιδάκι δόξασε τὸ Θεό. Ἔτσι εἶχε καιρὸ πάλι τοῦ χρόνου, πιδ φωτισμένο καὶ πιδ ἤσυχο, ν' ἀγρυπνήση τὴν ἴδια νύχτα καὶ νὰ ζητήση ἀπ' τὸν οὐρανό, τὴν εὐτυχία, μονάχα τὴν εὐτυχία.

Γρηγ. Ξενόπουλος

9. Η ΚΑΘΑΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἦμουν τότε παιδί ὄχι πλείοτερο ἀπὸ ὀχτῶ χρονῶν καὶ μαθήτευα στὸν παπ-³ Αντριᾶ.

Κοιμόμουν κι ὅταν ξύπνησα εἶχα μέσα μου ὅλο τὸ θλιβερό συναίσθημα, ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ τρομερὴ Καθαρὴ Δευτέρα μὲ τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστῇ καὶ μὲ τὸ σκολειό. Κι ἔπρεπε νὰ περάσουν πενήντα μέρες ἀκέρειες αὐστηρὴ Σαρακοστῇ μὲ φασοῦλια, ρεβύθια, κουκιά, φακὴ καὶ λαχανικά, καὶ νὰ νηστεύωμε καὶ τὸ λάδι τὰ τετραδοπαράσκευα! Αὐγά, γάλα, τυρί, βούτυρο, ψάρι, καὶ πρὸ πάντων τὸ κρέας δὲν ἔπρεπε οὔτε νὰ τ' ἀναφέρωμε μὲ τὸ στόμα μας, γιὰτὶ κι αὐτὸ λογίζονταν ἁμαρτία! Κι ὅταν ἀκόμα τὸ ἔφερνε ὁ λόγος, γιὰ νὰ ὀνοματίση κανένας τὸ γάλα, τὸ βούτυρο, τὸ τυρὶ τὸ ψάρι ἢ — Θεὸς φυλάξοι! — τὸ κρέας, ἔπρεπε νὰ συνοδεύη τὴν ἀπαγορευμένη λέξη μὲ τὴν ἔκφραση «μακριὰ ἀπὸ τὴ σαρακοστὴ κι ἀπὸ μᾶς». π.χ.: ζυγιάσαμε τὸ τυρὶ — μακριὰ ἀπὸ τὴ σαρακοστὴ κι ἀπὸ μᾶς — καὶ βγῆκε δέκα ὀκάδες.

Μιὰ μεγάλῃ λύπη εἶχε γραπωμένη* τὴν παιδική μου καρδιά καὶ δὲν μπορούσα νὰ τιναχτῶ πέρα ἀπὸ τὰ στρώματά μου καὶ τὰ σκεπάσματά μου, τρέφοντας κάποια πλάνη ἐλπίδα, ὅτι μπορούσε νὰ μὴν ἦταν ἀλήθεια ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ

άνεπιθύμητη Καθαρή Δευτέρα κι ότι κάποιος δυσάρεστος όνειρο γέννησε την ιδέα της.

Άλλ' ήρθα λίγο-λίγο στον έαυτό μου, πείστηκα ότι δέν ήταν ψέμα κι ότι άληθινά έκείνο τó φώς κι έκείνες οί άργυρόχρυσες άχτίνες πόμπαιναν άπό τις χαραμάδες τών κλεισμένων παραθυριών του δωματίου μου ήταν τής Καθαρής Δευτέρας. Θυμήθηκα περίλυπος ότι την περασμένη βραδιά είχαμε τυρινή άποκριά. Θυμήθηκα ότι είχαμε φάει κουλιάστρα, αύγά τηγανισμένα, τυρί, όμορφοφκιασμένη αύγοτυρόπιτα, ψάρια, χέλια, θυμήθηκα ότι ύστερα άπό τó δεϊπνο είχαμε τραγουδήσει και χορέψει...

“Όλα αύτά τ' άναθυμήματα περνούσαν άπό τή φαντασία μου σαν εικόνες φωτόλουστες, χαρωπές, όμορφες, γεμάτες

τέρψη και εύθυμία, ή μιὰ πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὰν κύμα πού διδάχεται τὸ κύμα, ἀλλ' ή Καθαρή Δευτέρα, γριά ψηλή, σεμνή, ἀσπροντυμένη και κατακάθαρη, σκυθρωπή, μ' αὐστηρὸ πρόσωπο και κάτασπρο φακίολι*, παρουσιάστηκε στὴ στιγμή μπροστά μου και μόσβησε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ὁμορφες τερπνὲς εἰκόνες και με φοβέριζε μ' ἓνα μακρὸ ραβδί πού κρατοῦσε στὰ χέρια της, ἀπαράλλαχτη, ὅπως μοῦ τὴν εἶχε παραστήσει ή μάνα μου ἄλλες χρονιές, ὅταν ἤθελαν νὰ φάγω πίτα ἀνήμερα.

— Πεινώ, μάνα! Εἶπα τῆς μάνας μου πού συγύριζε τὸ μαγειριό.

— Ἄνοιξε τὴν ἄρκλα*, μοῦ εἶπε, και πάρε ψωμάκι και φάε!

— Δὲν ἔχεις τίποτε προσφάγι; τὴ ρώτησα με δακρυσμένα μάτια.

— Σήμερα παιδί μου προσφάγι; μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκεῖνη, σὰν νὰ παραξενευόταν πού τῆς ζητοῦσα προσφάγι. Προσφάγι τρῆμερο μέρα;

Ἄλλὰ δὲν τρῶν σήμερα τίποτε ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ ψωμί ξερό; τὴν ξαναρώτησα ἀπελπισμένα.

— Τίποτε, τίποτε! μοῦ ἀπολογήθηκε αὐτὴ ἀποφασιστικά.

Κανένα σύκο; καμιὰ σταφίδα, νὰ φάω γιὰ προσφάγι;

— Σύκο, σταφίδα; τί λές, μοναχὲ μ' κι ἀκριβὲ μ'! Σήμερα τρῆμερο, Καθαροδευτέρα, σύκα και σταφίδα; Μόνο τὴν Τετάρτη, ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες, κάνει νὰ φᾶμε σύκα και σταφίδες. Σήμερα κι αὔριο καλὰ καλὰ δὲν κάνει νὰ φᾶμε οὔτε ψωμί! Ἄλλὰ ἐσᾶς τὰ παιδιὰ σᾶς τὸ σχωρνάει ὁ Θεὸς ἂν φᾶτε ψωμί, ἀλλὰ μονάχα ψωμί και νερό, και τίποτε, τίποτε ἄλλο!

— Πῶς νὰ κάνω, τῆς εἶπα, πού ἐγὼ θέλω και προσφάγι; Ἐλιές δὲν κάνει νὰ φάω;

— Μπά! μπά! μπά! ξεφώνισε. Φτύσε γρήγορα μὴ μαγαρίσης τὸ στόμα σου και με τ' ἀνάβαλμά τους μόνο! Τὸ λάδι

δὲ βγαίνει ἀπὸ τὶς ἐλιές;

Κι ἀναφέροντας τὶς λέξεις «λάδι» κι «ἐλιές», ἔφτυσε, γιὰ νὰ ξεπλύνῃ τὸ στόμα τῆς νὰ μὴ μαγαρίση.

— Πῶς νὰ κάνω τῆς ξανάειπα, πού δὲν μπορῶ νὰ φάω χωρὶς προσφάγι;

Κι αὐτὴ κάνοντας πῶς θυμήθηκε κάτι, μοῦ εἶπε γιὰ νὰ μὲ ξοφορτωθῇ:

— “Ἄν θέλῃς καλὰ καὶ σώνει προσφάγι, νὰ πᾶς στὴν πλαγιά νὰ βρῆς περδικαῦγα στὶς περδικοφωλιές νὰ φᾶς.

Κι ἀναφέροντας τὰ περδικαῦγα ξανάφτυσε.

— Καὶ τρῶν περδικαῦγα μᾶνα; τῆ ρώτησα σὰν νὰ μὴν τὸ πίστευα.

— Τρῶν, μοῦ εἶπε. “Ὅσα περδικαῦγα (ξανάφτυσε πάλε) βρῆς, νὰ μοῦ τὰ φέρῃς νὰ σοῦ τὰ ψῆσω νὰ τὰ φᾶς.

— Δὲν τὰ θέλω ψημένα. Τὰ θέλω τηγανισμένα.

— Μόνο ψημένα κάνει, γιὰτὶ τὰ τηγανισμένα θέλουν κι ἄρτυμῆ... βούτυρο. — Φτού! Φτού! Μὲ κόλασες, γιέ μου, σήμερα!

— Ἄς εἶναι καὶ ψημένα... εἶπα μὲ χριστιανικὴ συγκατάβαση. Ἄλλ’ εἶναι νόστιμα τὰ περδικαῦγα σὰν τὰ κοτίσια;

— Καὶ καλύτερα ἀκόμα.

— Δὲ μοῦ τό’ λεγες λοιπὸν ἀπὸ τὸ πρωί, ἀλλὰ μ’ ἄφηγες νὰ τυρανιέμαι;

Καὶ λέγοντας αὐτά, ρούπησα* σὰν ἐλάφι ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο.

Στὴν ἀρχὴ σκέφτηκα νὰ πάω στὴν πλαγιά μόνος μου. Ἄλλὰ δὲν μου’ ρχόταν καλά. “Ἦθελα συντροφιά. “Ἦθελα νὰ ᾿χω μαζί μου καὶ τὸν ἀχώριστο φίλο μου τὸ Γιάννη. Σιμῶ-νω στὸν αὐλόγυρό του καὶ τοῦ φωνάζω:

— Γιάννη! Γιάννη!

—“Όρσε! μου άπολογήθηκε εκείνος μ’ ένα κόμματο ψωμί στο χέρι.

—“Έλα γρήγορα! τοῦ εἶπα σοβαρά.

— Τί με θέλεις; με ρώτησε.

—“Έλα γρήγορα πού σου λέω. Τοῦ πρόσταξα.

Βγῆκε ὁ Γιάννης στὸ δρόμο, δαγκώνοντας ξέκαρδα τὸ ξερὸ ψωμοκόμματο, σὰ νὰ ἦταν ζυμωμένο μ’ άγκάθια.

— Τί με θέλεις; Μοῦ ξανάειπε βγαίνοντας.

—“Άφησε τὸ ψωμί, τοῦ εἶπα σοβαρά, κι άντε μας νὰ πᾶμε πλαγινὰ γιὰ περδικαῦγα!

— Τί νὰ κάνουμε τὰ περδικαῦγα; με ρώτησε άπορώντας εκείνος.

— Τί νὰ τὰ κάνουμε; τοῦ εἶπα... Νὰ τὰ φᾶμε!

— Καὶ τρῶν αὐγά τώρα τὸ μεγαλοσαράκοστο; με ρώτησε δισταχτικὰ πάλι εκείνος.

— Δὲν τρῶν κοτίσια αὐγά, τοῦ εἶπα. Μοῦ τὸ εἶπε ἡ μάνα μου!

Ἡ μάνα μου ἦταν ἡ πιὸ πολύξερη τοῦ χωριοῦ μας καὶ πολλῶν άλλων χωριῶν τριγύρω μας, κι ἄς μὴν ἤξερε οὔτε τὴν ἄλφα βῆτα... “Όλα τ’ άλλα τὰ ἔξερε καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλη γυναίκα, κι ἀπ’ τοὺς πλειότερους άντρες ἀκόμα...” Ἡξερε τίς γιορτές, ποιὲς εἶναι βαριὲς καὶ ποιὲς εἶναι ἄλαφριὲς, καθὼς καὶ ποιὲς κάνουν καὶ τὰ γαιδούρια σκόλη. “Ἡξερε νὰ ζυγιαῖζη, ἤξερε τίς δρύμες*, πότε ἀρχίζουν καὶ πότε τελειώνουν. “Ἡξερε πότε εἶναι χάση πότε εἶναι πιάση τοῦ φεγγαριοῦ. “Ἡξερε πότε ἦταν δισεχτιὰ κι εἶχε ὁ Φλεβάρης εἴκοσι ἑννιά μέρες καὶ πότε εἴκοσι ὀχτώ. “Ἡξερε ποιά τετραδοπαρασκευὴ ἀρταίνονται καὶ ποιά σαρακοστεύουν. “Ἡξερε πότε ἀνοίγει τὸ Τρίωδι καὶ πότε εἶναι Μεγάλῃ Πασκαλιά, λογαριάζοντας τὴν γιόμωση τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ ποιοὶ μῆνες ἔχουν τριάντα καὶ ποιοὶ τριάντα μιὰ. “Ἡξερε, τέλος πάντων, πολλὰ κι ἅμα

ἄκουσε ὁ φίλος μου ὁ Γιάννης ὅτι τὸ εἶχε εἰπῆ ἡ μάνα μου ὅτι τῶν περδικαῦγα τὴν καθαροδευτέρα, θυμῆθηκε ὅτι τοῦ τὸ εἶχε εἰπῆ κι ἡ μάνα του τὸ πρῶι, ἀλλὰ δὲν τὸ πίστεψε, νομίζοντας ὅτι τὸν γελοῦσε. Πέταξε λοιπὸν ἀμέσως τὸ ψωμοκόμματο ἀπὸ τὰ χέρια του στὶς κότες πόβοσκαν στὴ χλόη γύρα μας, κι ἔτρεξε μαζί μου γιὰ περδικαῦγα.

Πήραμε ἴσια τὰ πλάγια, πότε ἐγὼ μπροστὰ κι αὐτὸς πίσω, καὶ πότε πίσω ἐγὼ καὶ μπροστὰ αὐτός. Ἐδῶ νὰ βροῦμε περδικοφωλιές μὲ περδικαῦγα, ἐκεῖ νὰ βροῦμε, τρέξε δεξιά, τρέξε ζερβιά, τρέξε ἴσια ἀπάνω καὶ τρέξε ἴσια κάτω, μέσα στὰ βράχια καὶ στοὺς γκρεμούς, στὶς γοῦβες καὶ στὶς σπηλιές, στὰ κράκουρα* καὶ στὶς νεροσυρμές, παντοῦ στοὺς γνώριμους τόπους τοῦ χωριοῦ μας, βγάλαμε ἀλεποῦδες ἀπὸ τὶς τρύπες τους, λαγούς ἀπὸ τὶς σμοῦλες* τους, προντίσαμε* γεράκια ἀπὸ τὰ προσήλια τους, περδίκια ἀπὸ τὶς βοσκές τους, ἀλλὰ περδικοφωλιές καὶ περδικαῦγα πουθενά!

Ψάξαμε ὅλη τὴν ἡμέρα, χωρὶς νὰ βροῦμε τίποτε! Μήπως μᾶς εἶχαν γελάσει οἱ μάνες μας; Ἀλλὰ γιατί νὰ μᾶς γελάσουν; Πρὸ πάντων ἡ μάνα δὲ λέει ποτὲ ψέματα, κι οἱ ὀρμήνεις πού μόδινε συχνὰ ἦταν «Μὴν κλέψης, μὴ φονέψης, μὴν ψευτομαρτυρήσης!».

Γυρίζοντας, γυρίζοντας ὅλη τὴν ἡμέρα, ψάχνοντας ἐδῶ κι ἐκεῖ, βρεθήκαμε βασιλεμα ἡλιοῦ σὲ μιὰ βαθιὰ λακκιά, πού εἶχαμε ἓνα φοβερὸν ἀνήφορο νὰ κάνουμε, γιὰ ν' ἀνεβῶμε στὸ χωριό. Ἀλλὰ τὰ ποδάρια μας ἦταν κομμένα ἀπὸ τὴν κούραση κι ἀπὸ τὴν πείνα. Καὶ τί πείνα! Πείνα μὲ δόντια, πού ροφοῦσε τὰ σπλάχνα μας. Γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί, ὄχι σταρίσιο, ἀλλὰ κι ἀραποσίτικο, ἀλλὰ καὶ καλαμποκίσιο, ἀλλὰ καὶ κεχρίσιο ἀκόμα ἔδινα δὲν ξέρω τί. Προσφάγι; Τυρί, αὐγά, γάλα, ψάρια, κρέας... δὲν περνοῦσαν καθόλου τότε ἀπὸ τὸ νοῦ μας. Ψωμί! Ψωμί νὰ λέγονταν κι ἄς ἦταν ὅ,τι! Πῶς νὰ βγάλωμε

ὅμως τὸν ἀνήφορο καὶ νὰ φτάσωμε στὸ χωριὸ τὸ γληγορώ-
τερο, γιὰ νὰ φᾶμε; Ἴδου τὸ μέγα ζήτημα! Δοκιμάσαμε ν'
ἀνηφορέσωμε, ἀλλὰ τὰ ποδάρια μας ἔκαναν πρὸς τὰ πίσω κι
ὄχι πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἔτσι, θέλοντας καὶ μὴ, ἀποφασίσαμε νὰ
μείνωμε μέσα στὴ λακκιά, ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας μακριὰ ἀπ'
τὸ χωριό. Τί νὰ κάνουμε; Νὰ φωνάζαμε ἀπ' ἐκεῖ μέσα; Θὰ
ἦταν στὰ χαμένα... Δὲ θὰ μπορούσε νὰ μᾶς ἀκούσῃ κανεὶς,
γιατὶ ἐρχόταν σὰν ἀπίκουπα* τὸ χωριό, κι οἱ πιστικοὶ ποῦ
μποροῦσαν νὰ ἴναι ἐκεῖ γύρα, εἶχαν συμμαζευτῆ μὲ τὴν ὥρα
τους στὸ χωριό. Δὲν συλλογιόμαστε τὴν κακομοιριά μας, ποῦ
κιντυνεύαμε νὰ κοιμηθοῦμε ἔξω Φλεβάρη μῆνα, ἀλλ' εἶχαμε
καὶ τὴν συλλογὴ τοῦ δασκάλου μας τοῦ φοβεροῦ καὶ τρομεροῦ
παπ-Ἀντριᾶ, ποῦ θὰ μᾶς ρήμαζε στὶς βεργιές, ἂν τύχαινε
νὰ ῥθῃ ἐκεῖνο τὸ βράδυ στὸ χωριό καὶ δὲν μᾶς ἔβρισκε
ἐκεῖ. Θὰ τὸ θεωροῦσε αὐτὸ μεγάλη ἀταξία. Μὴν μπορώντας
ὅμως νὰ κάνουμε ἄλλο τίποτε, μαζευθήκαμε σὲ μιὰν ἀπόγωνα
σμούλα νὰ περάσωμε ἐκεῖ τὴ νύχτα! Ἄν εἶχαμε σπύρτα ἢ
πυριοβολκιά*, μπορούσαμε ν' ἀνάψωμε φωτιά, ἀλλὰ ποῦ
σπύρτα! Ἀρχίσαμε νὰ κρυώνωμε. Δοκιμάζω νὰ ψάξω τὶς τσέ-
πες μου μήπως βρῶ κανένα σπύρτο.

Ἐνα σπύρτο ἔσωζε δυὸ ζωὲς ἐκείνη τὴν βραδιά! Ψάχνω,
ψάχνω... Δόξα τῷ Θεῷ! Βρίσκω δύο τρία σπύρτα!

— Σπύρτα, Γιάννη! Φωνάζω, καὶ στὴ στιγμή κατορθώσαμε
κουτσὰ κουτσὰ νὰ μάσωμε στὰ σκοτεινὰ μερικὰ φύλλα καὶ
ξερόκλαδα κι ἀνάψαμε φωτιά! Δόξα σοι ὁ μεγαλοδύναμος
ποῦ μᾶς λεημονήθηκε! Καὶ θὰ ζεσταινόμεστε καὶ τὰ ἰσκιώ-
ματα καὶ κάθε λογιῆς δαιμονικά δὲ θάχαν ἀνάκρα νὰ μᾶς ζυ-
γώσουν! Ἄν εἶχαμε καὶ κανένα κομμάτι θυμιάμα ἢ καὶ κα-
νένα σπυρὶ ἀλάτι, θὰ ἦταν ἀκόμα καλύτερα γιὰ τὰ δαιμονικά,
τὶς νεραίδες καὶ τὶς ξωτικιές, ἀλλὰ δὲν εἶχαμε. Ἡ φωτιά
μᾶς φάνηκε σὰν καλὸς σύντροφος. Πήραμε θάρρος κι ἀρχί-

μεσοχώρι, έτρεξε όλο τó χωριό μ' άναμμένα δαδιά, και μās ρωτούσαν με περιέργεια πώς είχαμε χαθῆ. 'Αλλά οί πλειότεροι είχαν τήν ιδέα ότι μās είχαν πάρει ζωτικιές ἢ νεράιδες και μās άφησαν, γιατί ἤμαστε μικρά άκόμα. Μέσα σ' εκείνη τήν άναμπομπούλα*, ένωσα ότι μ' είχε άρπάξει κάποιος στην άγκαλιά του, κι έχασα άπό κάτω μου τόν γάϊδαρο πού με κουβαλούσε. Ήταν ἡ μάνα μου, πού με φιλούσε κλαίγοντας και ρωτώντας.

— Τί μόγινες σήμερα μονάκριβέ μου;

— Είχαμε πάει για περδικαῦγα με τó Γιάννη.

— Χαλασιά μου και φουρτούνα μου παιδάκι μου, τί πῆγα νά σοῦ κάνω σήμερα ἢ στρίγλα έγώ!

Είχαμε μπῆ πιά στην αύλή τοῦ σπιτιοῦ μας.

— Ψωμί! Ψωμί! φώναξα μ' άδυνατισμένη φωνή.

— Ψωμί, μωρή. Φώναξε κι ἡ μάνα μου στην άδερφή μου. Ψωμί γρήγορα, γιατί μās λιγώθηκε τó παιδί άπό τήν πείνα!

Και πριν μποῦμε άκόμα στο σπίτι, μοῦ παρουσίασε έναν κόμματο ψωμί ἢ άδερφή μου.

"Αρχισα νά τó καταπίνω. Νόμιζα πώς ἤταν ζυμωμένο με μέλι. Τόσο γλυκό μοῦ φαινόταν!

"Όταν άνοιξα τά μάτια, πού μοῦ τά 'χε κλεισμένα ἡ πείνα, είπα στή μάνα μου.

— Μάνα!... με μέλι τό 'χεις ζυμωμένο σήμερα τó ψωμί;

— "Όχι παιδί μου...

— Τότε γιατί είναι έτσι γλυκό;

— Έτσι είναι μοναχέ μου κι άκριβέ μου τó ψωμί τῆς Καθαρῆς Δευτέρας, για εκείνους πού δέν τρῶνε καθόλου ὅλη τήν ἡμέρα...

Και μ' ὅλα ταῦτα έγώ είχα τήν ιδέα ότι μοῦ τό 'χε ζυμώσει με μέλι τó ψωμί εκείνο ἡ μάνα μου, για νά με ίκανοποιήση για τó γέλιο τῶν περδικαῦγων, πού μοῦ είχε κάνει εκείνο τó πρωί.

Χρ. Χριστοβασίλης

10. ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴ μάνα μου τὴ Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...
Ψηλὰ πού με νανούριζες, καημένο Καρπενήσι!
Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα ροβολάει καὶ πᾶει γιὰ νὰ γεμίση.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινοὺς
κοτσύφια καὶ βοσκοπούλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια,
νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς
ἴσια κι ὀρθὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια.

Κάμπε Ἀττικέ, μὲ πλάνεψες κι ἐγὼ γιὰ τὶς κορφές πονῶ
καὶ γιὰ τραχιές ἀνηφοριές σηκώνω τὸ κεφάλι...
Φυλακωμένη πέρδικα, πού κλαίει γι' ἀλαργινὸ βουνό,
δέρνει ἢ ψυχὴ μου στὸ κλουβὶ τὰ νύχια τῆς κοράλι.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

11. ΑΝΑΣΤΑΣΗ

— Παπού! έ, παππού! φώναξε ό Νάσος, σπρώχνοντάς τον με τò πόδι του.

— Τί είναι;

— Ά, σήκω νά δοῦμε τήν Άνάσταση.

Σά βγήκαν έξω από τήν καλύβα τους, άκουγαν σέ όλη τήν κοιλάδα και γύρω από τις ράχες φωνές. Όλοι οί βλάχοι τής περιφέρειας εκείνης ήταν στο πόδι, στολισμένοι, και με κεριά στα χέρια περίμεναν τήν Άνάσταση.

Είχε πιά πλησιάσει ή ώρα. Ό αυγερινός φεγγοβολώντας ανέβαινε ψηλά. Οί βλάχοι με τις γυναϊκες τους και τα παιδιά τους ήταν έτοιμοι έξω από τις καλύβες τους. Οί χωρικοί από τα γύρω χωριά είχαν ανεβή στα ύψώματα. Νέοι ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναϊκες νέες και γριές, όλοι είχαν καρφώσει τα μάτια τους στο ανατολικό μέρος του ορίζοντα. Ήξεραν πως από κει ύψωνόταν μιá ράχη, απ' όπου θα φαινόταν ό παπάς με τή λαμπάδα στα χέρια,

κηρύσσοντας στους πιστούς τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μεγάλες πυρὲς λαμπάδιζαν ψηλά κι ἔριχναν κοκκινωπὲς ἀκτίνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ καθαρὰ ἐνδύματα.

Ἡ καρδιά ὅλων βροντοχτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο πλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ ἱερὴ στιγμή. Κάθε ἄστρο, ποῦ παρουσιαζόταν ἀπὸ τὴ ράχη, τὸ ἔπαιρναν γιὰ τὴ λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ φώναζαν ἀναπηδώντας μὲ χαρά:

— Νά το, φάνηκε!

— Ἄμ ποῦ ἀκόμα!

— Θ' ἀσπρίση τὸ μάτι σου, γιὰ νὰ τὸ δῆς.

Καὶ πείραζε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον καὶ διηγόταν ἱστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάση ὁ καιρὸς.

— Νά το, νά το! Ἐκεῖνο εἶναι! φώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πραγματικὰ φάνηκε φῶς λαμπάδας ποῦ τρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. Ἔσκιζε τὸ σκοτάδι κι ἔριχνε παρήγορη λάμψη γύρω.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γύρω μέρη κάρφωσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ μάτια τους καὶ τέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὴ ράχη δυνατὴ. Ἐφτασε σὰν κύματα στὶς καρδιὲς τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνηση.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀκούστηκε τώρα πιὸ δυνατὴ. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμαν τὸ σταυρὸ τους. Ὅλη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἐκείνη σὰν ἓνας μεγάλος ναὸς ὅπου δοξαζόταν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς Ἀνέστη, παιδιά!...

Ἡ φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορὰ. Μαζὶ μὲ τὸ φῶς τῆς λαμπάδας φάνηκε καὶ μιὰ ἄλλη λάμψη καὶ ἀμέσως ἀκούστηκε

ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμό ἀλλοὶ πολλοὶ μαζί πυροβολισμοὶ σφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δέντρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μαντριά. Οἱ βλάχοι μὲ τρελὸ ἐνθουσιασμό ἔδιναν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον τὴν εὐχάριστη εἶδηση τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς Ἀνέστη, ἀδέρφια!...

— Ἀληθῶς Ἀνέστη!... ἀληθῶς ἀνέστη!...

— Ζῆ καὶ βασιλεύει!... ζῆ καὶ βασιλεύει!...

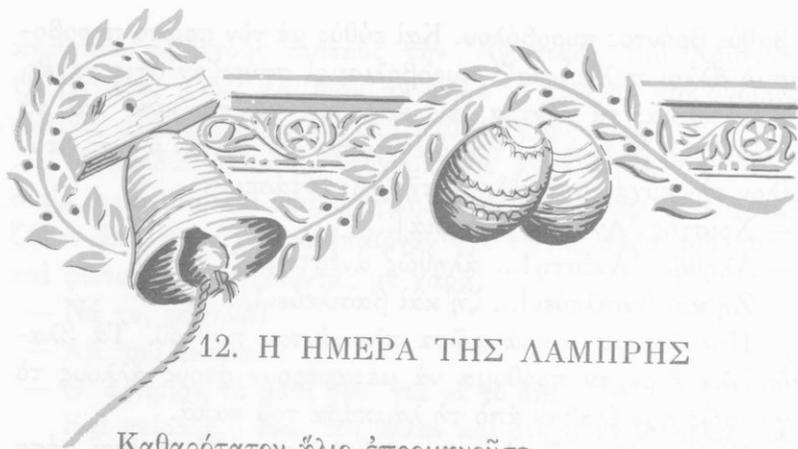
Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα πλανιόνταν παντοῦ. Τὰ βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ ἅγιο φῶς ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴ λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο ὅλες οἱ ράχες φεγγοβολοῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι σὰν πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβα τὰ καριοφίλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἄστραφταν καὶ βροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μαντριά βέλαζαν καὶ πηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους οἱ σκύλοι ἀλυχτοῦσαν καὶ τὰ ἄλογα χρεμέτιζαν.

Ἡ ράχη, ποὺ πάνω της φάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦταν τώρα κατάφωτη. Εἴκοσι ὡς εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴ λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, γονάτιζαν γύρω στὸν παπά. Καὶ ὁ παπᾶς ὄρθιος, κινώντας τὴ λαμπάδα του πάνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔψαλε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη».

Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

12. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθαρότατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο αὐτέρι
σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀέρι
πού λές καὶ λέει μὲς στῆς καρδιάς τὰ φύλλα
γλυκιά ἢ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς Ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
ὄλοι, μικροί, μεγάλοι ἐτοιμαστῆτε·
μέσα στίς ἐκκλησιᾶς τὲς δαφνοφόρες
μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
ἀνοιξέτε ἀγκαλιὰς εἰρηνοφόρες
ὀμπροστὰ στοὺς Ἀγίους, καὶ φιληθῆτε·
φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη
πέστε Χ ρ ι σ τ ὸ ς Ἀ ν ἔ σ τ η, ἐχθροὶ καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
καὶ βρέφη ὠραῖα στὴν ἀγκαλιά οἱ μανάδες·

γλυκόφωνα, κοιτώντας τές ζωγραφισμένες
εικόνες, ψάλλουνε οί ψαλτάδες·
λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι
ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ χύνουνε οί λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἀγιοκέρι,
ὅπου κρατοῦνε οί χριστιανοὶ στὸ χέρι.

Διον. Σολομὸς

13. ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΝΗΣΙ

(Ἡ ἱστορία ποὺ ἀγαποῦσε ὁ παππούς)

Ὁ παππούς αὐτὸ δὲν τὸ θυμᾶται. Ὅσο κι ἀννομίζομε πὼς ὅλα τὰ ἔχει ἰδεῖ κι ὅλα τὰ ἔχει γνωρίσει, τὸ Σταυρονήσι δὲν τό ᾽φτασε, δὲν πάτησε κεῖ μὲ τὸ πόδι του, δὲν εἶδε μὲ τὰ μάτια του πῶς ἦταν τὸ λιμανάκι του, τὰ καΐκια του, μήτε κι ἡ πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς του.

Ναί, μὰ ὁ παππούς εἶχε κι αὐτός, λέει, κάποτε γιαγιά, ποὺ ἐκεῖνη τὸ εἶχε ἰδεῖ μὲ τὰ μάτια της τὸ Σταυρονήσι κι ὅσα τοῦ ἔλεγε ἦταν ἀληθινὰ κι ὄχι παραμύθια.

Αὐτὸ κάποτε ἔγινε. Μὰ πᾶνε τόσα χρόνια, ὥστε ἔμεινε πιά μοναχὰ στὴ θύμηση τῶν πιὸ γέρων κι οἱ πιὸ νέοι τύχαινε νὰ μὴν ἔχουν ἀκούσει σχεδὸν ποτὲ γιὰ τὸ ὄμορφο ἐκεῖνο νησάκι. Μὰ τὸ πράμα ἔγινε πάλι πολὺ γνωστό, ἀπὸ τὸ βράδου ἐκεῖνο, ποὺ ἓνα καΐκι τοῦ χωριοῦ μας γύρισε στὸ λιμάνι τσακισμένο ἀπὸ τὴ φουρτούνα. Οἱ ψαράδες ἦταν σὰν τρελοί. Μάζεψαν ὅπως ὅπως τὰ ψάρια, ἔδεσαν τὸ παλαμάρι στὴ ρίζα ἐνὸς δέντρου κοντὰ στ' ἀκρογιαλὴ κι ἔτρεξαν μουσκεμένοι καὶ τσακισμένοι στὸ καφενεδάκι νὰ ζεσταθοῦν, νὰ πάρουν ἀναπνοὴ καὶ νὰ ποῦν, νὰ ποῦν ὅπου θάβρισκαν, ὅ,τι εἶχαν ἰδεῖ. Ὅ,τι εἶχαν ἰδεῖ!...

Μὰ πῶς νὰ τὸ ποῦν αὐτό; Θὰ τοὺς περνοῦσαν γιὰ τρε-
λοὺς, Θεέ μου, νὰ τὸ ἔλεγον σοβαρά, ὅτι μέσα στὴ φουρτούνα
ποὺ πάλευαν γιὰ νὰ φέρουν τὸ καΐκι στὸ λιμάνι, εἶχαν ἰδεῖ,
Θεέ μου, ἓνα μικρὸ σιδερένιο σκοῦρο σταυρὸ, νὰ προβάλλη
ἀνάμεσα σὲ δυὸ πελώρια κύματα. Στεκόταν ἐκεῖ ἀκίνητος κι
ἀπείραγος μέσα στὰ ὑδάτινα βουνά, σὰ νὰ ἦταν καρφωμένος
γερά μ' ἓνα πελώριο καρφὶ στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας!

Εἶπαν πῶς ἔτσι τοὺς φάνηκε. Μὰ βέβαια δὲ γίνεται νὰ
γελάστηκαν κι οἱ τρεῖς. Ζύγωσαν ὅσο μπόρεσαν, ξαναεῖδαν
ἄλλη μιὰ στιγμή τὸν ἀσάλευτο σταυρὸ (σὰ σιδερένιος, σὰ
σκουριασμένος!) νὰ στέκη σ' ἓνα βαθούλωμα τῶν νερῶν κι
ὕστερα νὰ σκεπάζεται πάλι ἀπ' ἓνα κύμα.

Ὁ πιὸ νέος ἀπ' τοὺς τρεῖς εἶπε νὰ τὸ χτυπήσουν μὲ τὸ
κουπί, νὰ ἰδοῦν ἂν ἦταν «πράμα ἀληθινό». Μὰ τέτοιες ὥρες,
ποὺ τὰ πανιά πῆγαιναν νὰ σκιστοῦν, ποιὸς εἶχε τὸ κουράγιο
γιὰ παρόμοιες δοκιμές; Σταυροκοπήθηκαν καὶ τράβηξαν τὸ
δρόμο τους. Θεὸς ἦταν θάμα, θεὸς ὁ καιρὸς, ἡ φουρτούνα λιγό-
στεψε κι ἔσωσαν νὰ ῥθοῦν στὸ λιμανάκι. Μά, Θεέ μου, ἡ ψυ-
χή τους ἦταν βγαλμένη πιά, τὸ μυαλό τους εἶχε θολώσει: τί
γύρευε ὁ σταυρὸς αὐτός, ὁ ἀληθινός, ὁ ὕρθιος, ὁ καρφωμένος
μέσα στὰ κύματα;

Τὸ εἶπαν, ναί, ὅσο πιὸ καθαρὰ μπόρεσαν. Μαζεύτηκαν
οἱ ἄλλοι γύρω τους καὶ τοὺς κοίταζαν, δύσπιστοι. Ἔνας εἶπε:
— Ἐχω ἰδεῖ ἐγὼ σταυροὺς καὶ σταυρουδάκια, ἐπάνω στὶς
φουρτούνες, ἄλλο τίποτε! Κάνετε δουλειά σας! Αὐτὰ γίνου-
ται!

— Ναί, πρόσθεσε ἄλλος, ἐπάνω στὴν τρομάρα του κανεῖς...
Καὶ γέλασε μὲ κέφι.

Πῶς νὰ τὸ παραδεχτοῦν τώρα ὅτι αὐτὸ ὅλο ἦταν ἀπὸ τὴν
τρομάρα τους; Ὡ, ναί, μποροῦσε νὰ σαλέψη ὁ νοῦς τοῦ ἀν-
θρώπου!

Ναί, μὰ ὁ γέρο-Μαθιὸς ἦταν ἐκεῖ κι ἄκουγε μὲ τὸ ναργιλὲ
στὸ χέρι. Τὰ ζαρωμένα μάτια του κοίταζαν κι ἄκουγαν μαζί.
Τέλος τοὺς φώναξε καὶ τοὺς μάζεψε ὅλους τριγύρω του:

— Ν' ἀκούσω, εἶπε, τί ἔτρεξε;

Τοῦ τὰ διηγῆθηκαν πάλι μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα. Ναί,
μὰ αὐτὸς τὰ εἶχε ἀκούσει ὅλα ἀπὸ πρὶν κι εἶχε ἔτοιμο τὸ τί
θὰ ἔλεγε:

— Οὔτε νεραϊδικό, οὔτε τρομάρα, οὔτε τίποτε ἀπ' αὐτά!
εἶπε σιγὰ σιγὰ μὲ τὰ τρεμάμενα χεῖλη του, σὰ νὰ μασούλιζε
τις λέξεις του. Τρεῖς φορές τὸν ἔχω ἰδεῖ ἐγὼ τὸν σταυρὸ τῆς
χάρης Τῆς! Ἀκοῦτε, τρεῖς φορές, χωριστὰ τὴν καθεμιὰ!
Εἶναι ἡ Παναγιά, ἡ ἐκκλησία τοῦ Σταυρονησιοῦ!

— Ἄ, τὸ Σταυρονήσι, ἔκαμαν μερικοὶ καὶ σήκωσαν τὰ μά-
τια τους.

Ναί, τὸ θυμόνταν τώρα. Κι αὐτοὶ κάποτε εἶχαν ἀκούσει
νὰ λένε γιὰ ἓνα νησάκι, πού ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχε βουλιάξει
μέσα στὸ πέλαγος ξαφνικὰ ξαφνικὰ μαζί μὲ ὅλους τοὺς νησιῶ-
τες, μὲ ὅλα τὰ σπίτια, μὲ ὅλη τὴ ζωὴ του. Ναί, τὸ ἔξεραν τὸ
Σταυρονήσι, μὰ ἦταν μιὰ ἱστορία μισοσβησμένη μέσα στὰ
σύννεφα τῶν περασμένων χρόνων, ἦταν σὰν ὄνειρο καὶ σὰν
παραμῦθι. Καὶ τώρα πού τ' ἄκουγαν σὰν κάτι κοντινὸ καὶ
πραγματικό, ἄνοιγαν τόσα τὰ μάτια τους, σὰ νὰ ἴβλεπαν ξα-
φνικὰ ἓνα παραμῦθι νὰ ζωντανεύη, σὰ μιὰ σκιά νὰ παίρνη
σάρκα καὶ κόκκαλα.

— Τὸ Σταυρονήσι! εἶπε κάποιος γέρος. Μὰ εἶναι σωστὴ
αὐτὴ ἡ ἱστορία; Τὴν ἔχω ἀκούσει παιδάκι.

Ὁ γερο-Μαθιὸς παραμέρισε τὸ τσιμποῦκι τοῦ ναργιλὲ
ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ πῆρε ἓνα ὕφος, μὰ ἓνα ὕφος! Πόση κα-
ταφρόνια, πόση συγκρατημένη ὀργὴ καὶ πόσο οἶκτο ἔδειξαν
ἀλήθεια αὐτὲς οἱ ἄχρες τῶν χειλιῶν του, πού χαμήλωσαν

είρωνικά μαζί με τὰ μουστάκια του! Τὰ φουντωτά ἄσπρα φρύδια του μαζεύτηκαν κι ἔσμιζαν.

— Ποιὰ ἱστορία; ἔκαμε θυμωμένα. Ἐδῶ δὲ λέμε ἱστορίες! Ἐδῶ εἶμ' ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ ἀπὸ δῶ, πού εἶδαμε μετὰ τὰ μάτια μας τὸ σταυρό. Ἐδῶ εἶν' ἀκόμα στὸ νησί φαμίλιες Σταυρονησιώτικες. Νά, ὁ παππούς τοῦ Γιάννη τοῦ Κάπολη, ἦταν Σταυρονησιώτης. Κι ἀκόμα κάμποσες φαμίλιες βαστοῦν ἀπὸ κεῖ. Εἶναι αὐτοὶ πού ἔμειναν.

— Πού ἔμειναν; Πῶς ἔμειναν;

— Ἐ, αὐτὰ πρέπει νὰ ἔχῃ καιρὸ κανεὶς νὰ τὰ λέῃ. Τώρα, ἐδῶ δά, τί νὰ πῆ κανεὶς;

Ἄ γέρος ἔκανε τὰ νάζια του. Μὰ δὲν μπόρεσε καὶ πολὺ νὰ κρατήσῃ μέσα του τὴν ἱστορία του:

— Ἄπ' ὄλο τὸ νησί, ἔμεινε μιὰ караβιά. Μιὰ караβιά, τὸ λέει ὁ λόγος· δηλαδὴ τρεῖς ἀνθρώποι, τρεῖς ψαράδες. Τὸ βούλιαγμα ἔγινε, ὥσπου νὰ κλείσῃς τὸ μάτι σου. Μιὰ βουή, μιὰ βροντή, ἄνοιξε ἡ θάλασσα καὶ τὸ κατάπιε τὸ νησί. Ἦρθε ὡς ἐδῶ ὁ σεισμὸς κι ὁ τρανταγμός. Μιὰ λουρίδα ἀπ' τ' ἀκρογιάλι μας βούλιαξε καὶ χάθηκε. Ἡ θάλασσα ἦρθε κοντὰ στὰ σπίτια. Εἶδατε τὸ σπίτι τοῦ γιατροῦ, πού εἶναι τὸ μισὸ μέσα στὰ νερὰ καὶ τὸ ἔχει μολώσει, γιὰ νὰ μὴ τὸ φάῃ ἡ θάλασσα; Ἄπὸ τότε εἶναι, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ παπποῦ του. Οἱ Σταυρονησιῶτες οἱ μαῦροι δὲν εἶπαν οὔτε νερό. Ἄπατοι! Λένε πῶς εἶδαν ἀπὸ δῶ τὸ νησάκι νὰ βουλιάζῃ καὶ τελευταῖα ἀπ' ὄλα, τὸ καμπαναριό, τὸ σταυρὸ τῆς Παναγιᾶς τοῦ νησιοῦ, νὰ στέκη λίγο, πρὶν βουλιάζῃ καὶ χαθῆ: ἀπαράλλαχτα σὰν τὴν ἄκρη τοῦ καταρτιοῦ, ὅταν βουλιάζῃ ἓνα καράβι! Λένε πῶς τὸ εἶδαν. Ποιὸς τὸ ξέρει; Ἔτσι λένε...

— Κι ὁ Κάπολης! εἶπε κάποιος.

— Ὁ Κάπολης, ἄ, καὶ ὁ Κάπολης — θὰ σᾶς πῶ: Ἐνα κατκι ἔλειπε ἀπὸ τὸ νησί. Γύρισε τὴν ἄλλη μέρα. Ψάχνουν νὰ βροῦν

τὸ νησί, — πουθενὰ νησί. Ἦταν ὁ γέρος ὁ Κάπολης, ὁ γιὸς
του καὶ τ' ἀνίψι του. «Μωρέ, χάσαμε τὰ νερά μας ἀπόψε!»
εἶπε ὁ γέρος. Κοίταξαν, ἔψαξαν, πουθενὰ τὸ Σταυρονήσι!

— Μνήστητί μου, Κύριε! εἶπε κάποιος νέος καὶ γέλασε.
Αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ παράξενα!

ἽΟ γερο-Μαθιὸς τὸν κοίταξε μὲ περιφρόνηση:

— Ἐχεις ἀκούσει ἐσὺ πολλὰ τέτοια παράξενα;

Κι ἐξακολούθησε μὲ ἀφοσίωση:

— Δὲν ἤξεραν τί νὰ ποῦν. Πῶς μπορεῖ νὰ εἶχαν χάσει τὰ
νερά τους; Μπροστά τους ὁ Μύτικας, πίσω τους ἡ Σαντορί-
νη, δεξιὰ ὁ Στραβόκαβος, ἀριστερὰ ἐμεῖς. Ὅλα σωστά, ὅλα
στή θέση τους. Μόνο τὸ νησί τους, τὸ νησάκι τους, δὲν ἦταν
στή θέση του... Καταστάλαξαν κι αὐτοὶ στὸ λιμάνι μας. Ὁ
γέρος πέθανε ἀπὸ τὸν καημὸ του — μικρὸς καημὸς; — σὲ λί-
γον καιρὸ. Τ' ἀνίψι του μπαρκάρησε γιὰ τὴν Ἀμέρικα, κι
ἔμεινε ὁ γιὸς του, ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας νὰ ποῦμε τοῦ γέρο
Γιάννη τοῦ Κάπολη.

— Καὶ πότε εἶδες τοῦ λόγου σου τὸ σταυρὸ;

— Τὸ σταυρὸ τὸν εἶδα τρεῖς φορές, τὴν καθεμιὰ χωριστά.
Καὶ τίς τρεῖς μὲ φουρτούνα. Φάνηκε ὀλάκερος καὶ κάτι ἀπ'
τὸ καμπαναριό...

— Φάνηκε καὶ τὸ καμπαναριό, μπάρμπα-Μαθιέ;

— Ἐ, ναί, φάνηκε, τὸ λέει ὁ λόγος. Δηλαδή φάνηκε ἓνα τόσο
δά, ἡ κορφὴ του. Μὰ ὁ σταυρὸς ὀλάκερος. Τὸ παιδὶ ποῦ εἶχα
μαζί μου — ὁ συχωρεμένος ὁ Σταυρὸς — μοῦ εἶπε πῶς εἶδε
κι ἓνα χέρι πλάι στὸ σταυρὸ νὰ κἀνη νοήματα, — ἀπαράλ-
λαχτα σὰ νὰ ἔταν γαντζωμένοι ἓνας ναύτης στὸ κατάρτι καὶ
νὰ ζήταγε βοήθεια. Ἐ, αὐτὰ ἦταν φαντασίες. Ἐκεινοῦ τὸ
μυαλό του παράπαιρνε καμιὰ φορά. Ὅλο μὲ τ' ἀερικὰ παι-
δεύοταν.

— Αὐτὸ ν' ἀκούγεται! Ἀκοῦς ἐκεῖ χέρι! Σιγὰ σιγὰ μὴ μᾶς

πῆς πὼς βρυκολάκιασαν οἱ Σταυρονησιῶτες!

—“Ὅποιος δὲν τὸ κούνησε βῆμα ἀπὸ τὴν καλύβα τοῦ πατέρα του, δὲν πιστεῦει πὼς ὑπάρχει καὶ παραέξω κόσμος, ἔκαμε πειραγμένος ὁ γέρος. Βρυκολάκιασαν — καὶ γιατί; Πρώτη φορά δηλαδὴ τ’ ἀκοῦς αὐτό; Σὰ νὰ μὴν εἶναι γεμάτος ὁ κόσμος ἀπὸ τέτοια!... Λοιπὸν, ἂν θέλετε νὰ μάθετε, ἐκεῖ κάτω κάτι γίνεται! Ἐγὼ δὲν ξέρω παραπάνω, θὰ πῶ μόνο ὅσα ἔγιναν. Δὲν τ’ ἀκούσατε ποτέ σας, πὼς κάποιος σφουγγαρὰς πῆρε τὴν ἀπόφαση καὶ βούτηξε μὲ τὸ σκάφαντρο, γιὰ νὰ ἰδῆ τὸ Σταυρονήσι μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια; Δὲν εἶχε καλὰ καλὰ κατεβῆ, πὺ τράβηξε πολλὲς φορές τὸ σκοινί: «Ἄνεβάστε με γρήγορα!». Γύρισαν τὴ ρόδα βιαστικά, τὸν ἀνέβασαν, τὸν ἔγδυσαν. Ἦταν ὅλος κίτρινος καὶ μπλάβος. Τὰ μάτια του τόσα, σὰ νὰ εἶχαν ἀντικρύσει τὴν πιὸ κρῦα τρομάρα τοῦ κόσμου. Τὸ στόμα του τρομαγμένο, σὰ νὰ ἤθελε νὰ βγάλῃ μιὰ φωνὴ τρελοῦ. Κι ὅλα, ὅλα ἔδειχναν πὼς κάτι εἶχε ἰδεῖ πὺ τοῦ ἴκοψε ἀμέσως τὴν πνοή του καὶ τοῦ ἔσπασε τὴν καρδιά. Ξεψύχησε χωρὶς νὰ πῆ νερό. Παρθένα μου, τί νὰ εἶδε;

Τί νὰ εἶδε; “Ὅλοι τὸν κοίταζαν. Ἴσως συλλογίζονταν χίλια δυὸ πράματα, μὰ κανεὶς δὲ μιλοῦσε. “Ὅλοι ἔβλεπαν τὸ πνιγμένο χωριουδάκι μὲ τὰ σπιτάκια του τὰ βουλιαγμένα, μισοπνιγμένα στὴ θαλάσσια βλάστηση, μέσα στὰ φύκια καὶ τὰ κοράλια. Ἄξαφνα ἓνα κοράλι νὰ προβάλλῃ φυτρωμένο ἀπὸ τὸ παράθυρο ἑνὸς καλυβόσπιτου, σὰ λουλούδι στὸ περβάζι. Μιὰ πόρτα σφαιλισμένη μὲ φύκια. Κι ἐδῶ κι ἐκεῖ νὰ διαβαίνουν ἀργὰ καὶ σιωπηλὰ μεγάλα ψάρια, ἓνας μεγάλος κάβουρας νὰ διστάζῃ νὰ προβάλλῃ ἀπὸ τὴν πέτρα του, κι ἴσως, ποιὸς ξέρει, ἀνάμεσα στὰ θαλάσσια δέντρα καὶ στοὺς θάμνους, νὰ πλέῃ ξαπλωμένο ἓνα κορμὶ ἀνθρώπου. Χριστὸς καὶ Παναγιά!

Κάποιος σηκώθηκε:

— "Ωχ μπαρμπα-Μαθιέ, ὄρεξη εἶχες ἀπόψε νὰ μᾶς μαρτζώσης; Κατέβηκες ἐσύ; εἶδες; ἔπιασες; — "Ε, δὲν τ' ἀκούω ἐγὼ αὐτά! Σταυροὺς καὶ σταυρουδάκια βλέπει κανεὶς ὅσα θέλει. Κι ἀπάνω στὴν τρομάρα σου βλέπεις κι ὀλάκερο βόδι, ἐκεῖ πού δὲν εἶναι παρὰ ἀέρας σκέτος. Κι ὅταν ἔχης καὶ τὴν ιδέα...

"Ἐξω σφύριζαν οἱ ἄνεμοι καὶ στέναζε ἡ θάλασσα. Οἱ τρεῖς φαράδες τὰ εἶχαν χαμένα πιά. Ἐκεῖνος πού εἶχε σηκωθῆ τοὺς χτύπησε στὸν ὦμο κι εἶπε:

— "Ε, τί καθόσαστε κι ἀκούτε; Ἀφῆστε τον τὸ γέρο! Στὸν καιρό του γίνονταν καὶ τέτοια κι ἀλλιῶτικα. Σήμερα δὲ γίνονται αὐτά. Σήμερα εἶναι μονάχα ὅ,τι εἶδες κι ὅ,τι ἔπιασες. Τ' ἄλλα εἶναι παραμύθια τῆς γαγιᾶς μου. Ξύπνησε ὁ κόσμος, μπάρμπα-Μαθιέ...

* * *

Ὁ παππούς αὐτὰ ἤξερε ὅλα ὅλα. Μὲ τὰ μάτια του δὲν εἶδε. Μὰ εἶχε, λέει, κι αὐτὸς κάποτε γαγιᾶ, κι αὐτὴ τὸ εἶχε ἰδεῖ μὲ τὰ μάτια της τὸ Σταυρονῆσι... Αὐτὴ μάλιστα ὀρκιζόταν ὅτι μιὰ νύχτα πού λυσοῦσαν οἱ ἄνεμοι κι ἡ θάλασσα βροντοῦσε σὰ μύριοι κεραυνοί, εἶχε ἀκούσει ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Σταυρονησιοῦ μακρυνὰ χτυπήματα καμπάνας:

Ντάν-ντάν... Ντάν-ντάν...

Μιχ. Στασινόπουλος

14. ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Μιά φορά κι έναν καιρό,
μας λέει τὸ παραμῦθι,
βουτηχτῆς μὲς στοῦ γιαιοῦ
τὰ βάθη ἀλησμονήθη.

Στὸ βυθὸν ἀπάντησε
μιὰ πολιτεία μεγάλη·
κρυσταλλο τὰ σπίτια της,
τὰ δέντρα της κοράλι.

Κι ἦτανε μὲς στὸ νερὸ
βουβή σὰν πεθαμένη,
κι ἦταν μέσα θησαυροὶ
ἀπὸ καιρὸ θαμμένοι.

Κι εἶχε καὶ μιὰν ἐκκλησιά
μὲ τὰ καμπαναριά της,
κι εἶχε δρόμους, ποὺ ποτὲ
δὲ γνώρισε διαβάτης.

Κι ὅταν ἔρθη ὁ βουτηχτῆς,
μας λέει τὸ παραμῦθι...
δὲν ἀκοῦς, παιδάκι μου;
'Αποκοιμήθη.

Ζαχ. Παπαντωνίου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

15. ΖΗ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ;

Μές στο πλατύ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.
Τριγύρω νύχτα ἀπλώνεται
καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, πού ἐλαφρὰ τὰ κύματα χαιδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σὰ νύφη, πού ὄλο καὶ λυγᾶ καὶ γλυκοκαμαρώνεται.

Μὰ ξάφνου, σὰ νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστό ἀκρογιάλι
τις δυὸ του ἄγκυρες μαζί,
τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
Γοργὸνα θαλασσόβρεχτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι:
—'Ο βασιλιάς 'Αλέξαντρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ;

Βροντολογᾷ τὸ στόμα της καὶ τὰ νερὰ ἀναδεύει
μὲ τὴν ψαρίσια της οὐρά,
καὶ τὸ γυναικίειο της αὐτὶ ἀπόκριση γυρεύει.
—'Ο βασιλιάς Ἀλέξαντρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
ὁ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωὴ νά 'χης, Κυρά!

Ἄλιμονο ἂν τῆς ἔλεγε πὼς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!...
Εὐθύς τὴν ἴδια τῆ στιγμῇ ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θά βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιά.

Μὰ τώρα, ποῦ ἔμαθε πὼς ζῆ, τὴν ὄψη της ἀλλάζει
καὶ μ' ὁμορφιῆς στολίζεται.
Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει
μὲ δυὸ ματάκια ὀλόγλυκα τριγύρω της κοιτάζει
κι ἀπ' τὰ ξανθὰ της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴ γαλανή.
Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰ γλᾶρος φτερουγίζει,
λύρα κρατάει ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης

16. Ο ΕΚΔΙΚΗΤΗΣ

— Είμαστε άντρες έμείς! "Ό,τι και νά είπῃς, είμαστε άντρες! είπε ό ύποναύκληρος με τρανή έπισημότητα καθισμένος ανάμεσα στο πλήρωμα. "Έλληνες! σου λέει ό άλλος· δέν είναι παιῖζε γέλασε. "Έχομε τά έλαττώματά μας, δέ λέω τ' όχι· πήραμε δρόμο στραβό σαν τó κακοκυβερνημένο πλεούμενο· μά δέν είμαστε και για πέταμα. Και νά είμαστε για πέταμα, δέ θά χαθοῦμε. Θέλομε δέ θέλομε, θά ζήσωμε. Θά ζήσωμε και θά θεριέψωμε και θά δοξαστοῦμε, ὅπως πρώτα!

— Τό σιδερόξυλο, σιδερόξυλο είναι, ὅσο κι αν τó κουτσουρέψης· ὅσο κι αν τοῦ μαδήσης τήν κορφή, αν τοῦ ζηματίσης τά φύλλα, αν τοῦ πριονίσης τά κλαδιά. 'Ό λέοντας, λέοντας λέγεται, ὅσο κι αν τοῦ ψαλιδίσης τή χαιίτη, αν τοῦ κόψης τήν

οὐρά, ἂν τοῦ βγάλῃς τὰ νύχια, ἂν τοῦ ξεριζώσῃς τὰ δόντια. Φτάνει τὸ βρύχημά του νὰ σὲ ρίξῃ στὰ τάρταρα!

— Τὸ ἔχει τὸ σκαρί μας, καί· τὸ θέλει ἡ φύση μας νὰ εἴμαστε πάντα μεγάλοι. Ὅπου κι ἂν γυρίσῃς, σὲ στεριῆς καὶ θάλασσες, σὲ νότο καὶ βοριά, σ' ἀνατολὴ καὶ δύση, θὰ τὸ ἰδῆς γραμμένο. Καὶ γραμμένο ὄχι μὲ ἀνθρώπινο κοντύλι, ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ ἀόρατο καὶ παντοδύναμο, τοῦ Δημιουργοῦ. Εἴμαστε ἄντρες σοῦ λέω!

— Νά, κοίταξ' ἐκεῖ· ἐκεῖ κάτω στὴν Ἀνατολή. Ἐκεῖ βγαίνει ὁ ἥλιος· ὁ ἥλιος τοῦ γένους μας. Ὅποιοι δὲν ἔχει μάτια, ἐκεῖνος δὲ βλέπει τὴ χαραυγὴ, ἐθνικὴ χαραυγὴ, πόθος καὶ καημὸς αἰώνων ὄλων, ὄχι κουραφέξαλα!

— Κοίταξε γύρω μας. Θάλασσα φουρτουνιασμένη, οὐρανὸς κατασκότεινος, στεριῆς σκουντουφλιασμένες, φορτωμένες δάκρυα καὶ φαρμάκι, πένθος ἄλυτο. Θεριὰ τὰ κύματα χτυποῦν τὸ καράβι μας. Λύσσα καὶ χολὴ μᾶς πολεμᾷ. Τὸ νερὸ ἀνήμερο δέρνει τὴ στεριά, τὴν τρώει τὴν ξεσοκίζει τὴν πετσοκόβει ἄπονα, ὅσο νὰ τὰ κάνη ὅλα θάλασσα καὶ ν' ἀπλωθῇ ἀχόρταγος ρούφουλας στὸν παράνομο κόσμο.

— Μὰ γύρισε κατὰ τὴν Ἡρακλειά, στὸν ὑγρὸ κάμπο ἀνάμεσα. Καιρὸς διαμάντι, ἥλιος κατάχρυσος, νερὸ τρισάγιο. Τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ ἐκεῖ μέσα. Ἔχεις πονόματο; ἄλειψε τὰ ματόφυλλά σου ν' ἀγναντέψῃς κόσμους. Εἶσαι κουφός; θ' ἀκούσῃς ἀρμονίες. Βερέμης εἶσαι; Διγενὴς ἔγινες. Ἡ κολυμπήθρα τοῦ Σιλωὰμ ἐκεῖ βρίσκεται γιὰ μᾶς. Κολυμπήθρα σωματικὴ, κολυμπήθρα ψυχικὴ, ἐθνικὴ πρῶτ' ἀπ' ὅλα. Εἶναι ἡ Ἁγία Τράπεζα, ἡ Τράπεζα τῆς Ἁγία-Σοφιάς, τὸ προσκυνητᾶρι τοῦ Γένους μας.

— Τὴν ἄπαρτη Πόλη μας καταχτητοῦ ποδάρι τὴν ἐπάτησε, ποδάρι Βενετσάνου. Ἐννιακοσίων χρόνων ἔνδοξη ζωὴ τὴν ἔσβησε αὐτὸς μ' ἓνα του σφιχταγκάλιασμα.

— Ὁ Λάσκαρης, φαρμακωμένης ὥρας βασιλιάς, φεύγει μακριὰ συνεπαίρνοντας τοῦ ἔθνους τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀθάνατη σπορά, πού θά γυρίση πάλι μιὰ μέρα, θεριεμένος ἐκδικητής.

— Καὶ ὁ καταχτητής, Φράγκοι καὶ Βενετσάνοι καὶ Γερμανοὶ ἀδέσποτοι, σὰν τὸ ἀψὺ πουλάρι, πού τσαλαπατάει ἀνάσθητο μὲ τὰ πέταλά του τ' ἄβρὰ λούλουδα, χύνονται ἀπάνω της, βίας καὶ ἀδικίας καὶ φόνου ἀχόρταγοι. Μὲ τὸ σταυρό τους συντρίβουν τὸ σταυρό μας· μὲ τὴ θρησκεία τους πελεκοῦν τὴ θρησκεία μας. Γκρεμίζουν ἐκκλησιές, ποδοπατοῦν καλλιτεχνήματα, μολύνουν ἀγιάσματα, ἀποτεφρώνουν πνευματικὰ ἀριστουργήματα. Καὶ σφάζουν γέροντες, ἀτιμάζουν παρθένες, πατοῦν ἀρχόντων μέγαρα, ξαπλώνονται σὲ βασιλικά κλινάρια· νεκροὺς γυμνώνουν ἐνδοξους, ποδοκυλοῦν στέμματα θαμαστά.

— Στενάζει ἡ Βασιλεύουσα, μοιρολογᾷ ἡ Σιών μας! Καὶ ὁ Δάνταλος, γιὸς κουρσάρων, δὲ λησμονεῖ τὴν τέχνη τῶν πατέρων του. Κουρσεύει τὰ βαριά μας κειμήλια καὶ θέλει μὲ ξένα καὶ ἀταίριαστα στολίδια νὰ στολίσῃ τὴ λιμνογέννητη πατρίδα του.

— Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὸν πλοῦτο μας τὸν ἀδαπάνητο, τὴ δόξα μας τὴν ἀβασίλευτη, τὴ λάμπη, τὴ σοφία, τὰ ἱερά μας.

— Ἡ Βενετιὰ τὰ δέχεται περίχαρη, στολίζεται καὶ καμαρώνει σὰν ξιπασμένη καὶ ἄμυαλη τσιγγάνα. Ζώνεται τὸ σπαθὶ τοῦ Παλαιολόγου μας τὸ εὐλογημένο, πού ἔχει στὸ θηκάρι του τὸν οὐρανὸ μὲ τ' ἄστρα, τὴ θάλασσα μὲ τὰ καράβια, τὴ γῆ μὲ τὰ κάστρα της, ἱστορία χρυσόγλυφτη τοῦ ἀπέραντου κράτους μας. Παίρνει τὴν κολυμπήθρα τὴν ἱερή, πού τόσο βαφτίστηκαν πορφυρογέννητοι γίγαντες καὶ βαφτίζει μέσα τῶν ἐμπόρων τὰ παιδιὰ. Μὲ τίς χρυσόπορτες τοῦ ναοῦ μας

στολίζει τὸν Ἅγιο Πέτρο της. Στήνει στοὺς πύργους της τὸ Ρολόγι, θαῦμα τοῦ κόσμου, μὲ τοὺς Μάγους ποὺ χαιρετοῦν ταπεινοὶ τοῦ Χριστοῦ μας τὴ Γέννηση. Στήνει στὶς πλατεῖες της τ' ἄλογα τ' ἀνεμοπόδαρα, ἀκράτητου λαοῦ συμβολικὴ παράσταση.

— Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τὰ πλούτη μας, τὴ δόξα, τὰ ἱερά μας. Ἄλλοῦ τὰ πᾶνε· στὴ Δύση τὴν τρισβάρβαρη, νὰ ἡμερώσουν κι ἐκείνης τοὺς λαούς, νὰ δοξάσουν κι ἐκείνης τὰ χώματα.

— Ἡ Ἁγιατράπεζα ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ. Ἡ πλάκα ἢ πολυτιμη ποὺ τὴν ἔστησε ὁ Ἰουστινιανὸς στὴ μέση τοῦ ναοῦ, λαμπρὸ ζαφεῖρι στὴ χρυσὴ σφεντόνα του· ἡ πλάκα ποὺ ἄκουσε τόσα νικητήρια καὶ θυσίασαν ἀπάνω της τὰ ἁγιασμένα χέρια τοῦ Φωτίου, δὲν πάει νὰ κλειστῆ σκιάβα στὰ τεῖχη, κάτω ἀπὸ τ' ἀρπαχτικὰ χέρια τοῦ Ἰννοκέντιου. Ὅχι δὲν πάει. Ἐκεῖ θὰ μείνη στοὺς τόπους της τοὺς ἱερούς, κοντὰ στὴ σεβαστὴ κοιτίδα της. Ἄνοιξε ἡ καρίνα στὰ δυὸ καὶ γλίστρησε ἡ Ἁγιατράπεζα μέσα στὰ νερά τοῦ Μαρμαρᾶ. Ὁ βοῦρκος ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ της, ὅπως φεύγει ἡ ἁμαρτία τὸ Σταυρό, καὶ ὁ χρυσὸς ἄμμος στρώθηκε, κλίνη πάναγνη, ἀπὸ κάτω της. Καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ μάτι τοῦ δικαιοκρίτη καὶ παντοδύναμου, στάθηκε ἀπάνω της προστατευτικὸ καὶ ἄγρυπνο, ὅπως μάνας μάτι στὴν κούνια τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της.

— Καὶ ἀπὸ τότε εἶν' ἐκεῖ καιρὸς διαμάντι, ἥλιος κατάργυρος, νερὸ τρισάγιο. Μύρο ἀνεβαίνει ἀπὸ τὸ βυθὸ καὶ ἀπλώνεται στὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας περίγυρα καὶ κάθετα χρίσμα σωματικὸ, χρίσμα ψυχικὸ, ἔθνικὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα. Ὅπως ἀπὸ τὸ ἅγιο Δισκοπότηρο βγαίνει ἀόρατη ἢ σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ, ἀόρατη θὰ ἔβγη ἀπὸ μέσα ἐκεῖ καὶ ἡ δική μας ἀπολύτρωση. Ἡ χαραυγὴ τοῦ Γένους μας ἐκεῖ θ' ἀνατείλη. Ναί, ἐκεῖ θὰ ἀνατείλη! Προβαίνει ὀλοένα ἡ Ἁγιατράπεζα

καὶ βούλεται νὰ πιάσῃ τὴ στεριά. Ἄργά ἢ γρήγορα θὰ τὴν πιάσῃ τὴ στεριά.

— Καὶ τότε σ' ὅλη τὴν ἑλληνικὴ γῆ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, ἀπὸ νότο σὲ βοριά, ἀπ' ἀνατολὴ σὲ δύση, ἥλιος θὰ πυρώσῃ τοὺς δούλους, καμπάνα θὰ σημάνη σὲ κάθε μιναρὲ καὶ τὰ τζαμιά θὰ ἠχολογήσουν τὴ χριστιανικὴ, τὴν ἐθνικὴ μας λειτουργία. Καὶ τότε πάλι ἢ χρυσόπορτα θὰ στολίση Ἑλλήνων θριαμβοὺς καὶ τρόπαια.

— Τότε θὰ πάρωμε καὶ τὰ κουρσεμένα πίσω. Τὰ πλούτη μας, τὶς δόξες, τὰ ἱερά μας. Θὰ πάρωμε τὸ σπαθὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τὴν κολυμπήθρα τοῦ Πορφυρογέννητου· τὶς πόρτες τοῦ Ναοῦ μας, τὸ Ρολόγι τῶν Μάγων, τ' ἄλογα τ' ἀράθυμα. Καὶ θὰ μείνῃ πάλι φτωχὴ καὶ ταπεινὴ ἢ ψαροῦδισσα ἢ Βενετιὰ καὶ ἢ Πόλη μας θὰ γίνῃ αἰῶνων καύχημα καὶ στόλισμα τῆς Οἰκουμένης, ὅπως πρὶν τὴν μαράνη τοῦ Βενετσάνου τὸ προδοτικὸ ἀγκάλιασμα καὶ τὸ βάρβαρο ποδάρι τοῦ Τούρκου.

— Ναί· θὰ ζήσωμε καὶ θὰ θεριέσωμε καὶ θὰ δοξαστοῦμε πάλι. Εἶμασθε ἄντρες ἐμεῖς! Εἶμασθε Ἑλληνες!...

Καὶ ὀρθὸς τώρα ἔριξε τὰ μάτια φλογερὰ στὶς σκοτεινὲς στεριές, σὰν προφήτης τοῦ Ἰσραὴλ, ὑμνῶντας τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ὁ ὑποναύκληρος. Καὶ δὲν ἦταν, ὅχι, ὁ ναύτης ὁ ταπεινός. Ἦταν ὁ ἑλληνισμὸς ὀλόκληρος μὲ τὴν ἀκλόνητη πίστη τῶν παραδόσεων καὶ τῶν θρύλων του.

Ἄνδρ. Καρκαβίτσας

17. Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

Τῆς Ἁγία-Σοφιάς τὴν Ἁγία Τράπεζα,
πρὶν οἱ Τοῦρκοι μποῦν καὶ τὴν κουρσέψουν,
σὲ καράβι οἱ χριστιανοὶ τὴ φόρτωσαν,
νὰ τὴ ξενιτέψουν.

Τὸ καράβι μὲ τὴν Ἁγία Τράπεζα
πλέοντας στ' ἀνοιχτὰ μεγάλα βάρη
ξάφνου, δίχως ξέρες, δίχως σίφουνα,
πνίγηκε κι ἐχάθη.

Τὴ μεριά, ποῦ βούλιαξε ἡ Ἁγία Τράπεζα,
δείχνει ἓνα θαυματουργὸ σημάδι.
Πάντα ἐκεῖ εἶν' ἡ θάλασσα ἀτρικύμιστη
κι ἔχει ἀπάνω λάδι.

Στάλες τοῦ λαδιοῦ τῆς Ἁγίας Τράπεζας
τις μαζεύουν σὲ στεγνὸ μπαμπάκι,
καὶ τὶς φέρνουν γιὰ τὰ μάτια τ' ἄρρωστα
ναῦτες ἀπ' τὴ Θράκη.

Στὸ βυθὸ πεσμένη ἡ Ἁγία Τράπεζα
σέρνεται κυλιέται ἀγάλι-ἀγάλι,
κι ὅταν ξαναγίνη ἡ Πόλη ἐλεύθερη
θᾶβγη στ' ἀκρογιάλι.

Γεώργιος Δροσίνης

18. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

Κοντά στο Μιστρά σ' ένα όροπέδιο, όπου κάτω φαίνεται όλη ή Σπάρτη, βρισκόταν πρὶν μερικά χρόνια ένα ψηλό κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

Τώρα δὲν ὑπάρχει πιὰ.

Κάποιος ἀναψε φωτιά ἐκεῖ κοντά, χωρὶς νὰ σκεφτῆ τὸ καημένο τὸ γέριχο τὸ δέντρο, καὶ οἱ σπίθες ἔπεσαν ἐπάνω του κι ἔπιασε φωτιά καὶ κάηκε.

Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι φυτεύτηκε πολὺ περίεργα.

"Όταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμη στὸν τόπο μας, ἕνας μεγάλος πασὰς ἦρθε μιὰ μέρα σ' αὐτὸ τὸ μέρος νὰ πάρη τὸν ἀέρα του. "Ἐδωσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τοῦ ψήσουν ένα ἀρνὶ στὴ σούβλα καὶ κάθισε ἐκεῖ κι ἄρχισε νὰ τρώη.

Ἐἶχε μαζί του ένα νέο βοσκό, χριστιανό, ποὺ τὸν ὑπερητοῦσε· καὶ καθὼς τὸ παιδὶ στεκόταν ἐκεῖ πάνω καὶ κοίταζε αὐτὸ τὸ ἔκτακτο θέαμα, τοὺς κάμπους μὲ τὰ δέντρα, τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ τριγύρω, ἀναστενάζε βαθιά.

Ὁ πασὰς τὸν ἄκουσε καὶ ρώτησε:

— Τί ἔχεις, Ἑλληνόπουλο; γιατί ἀναστενάζεις ἔτσι;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν ἀναστενάζω ἔτσι, ἀφέντη;

— Τί σοῦ χάλασε τὴν καρδιά;

— Καὶ πῶς νὰ μὴν κλαίη ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πῶς ὅλος αὐτὸς ὁ ὠραῖος τόπος καὶ αὐτὰ τὰ τρεχούμενα νερά καὶ τὰ βουνὰ ἦταν δικὰ μας μιὰ φορά, πῶς ἐσεῖς καὶ οἱ πατέρες σας μᾶς τὰ πήρατε;

— Ἔτσι τὸ ἤθελε ὁ Ἄλλάχ.

— Μὰ ὄχι γιὰ πάντα, εἶπε τὸ Ἑλληνόπουλο, γιατί οἱ γέροι μας λένε, καὶ ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός, ἐγὼ πάντα τρέφω τὴν πεποιθὴση πῶς μὲ τὸν καιρὸ πάλι δικὰ μας θὰ εἶναι!

Ὁ πασὰς ὀργίστηκε.

— Βρέ ανόητε, φώναξε, τί κουταμάρες είν' αυτές, πού λές;
Και άρπάζοντας τή σούβλα πού είχε ψηθῆ τ' άρνί, κα-
μένη και μαύρη όπως ἦταν, τήν έμπηξε με όλη του τή δύναμη
στή γῆ.

— Νά! φώναξε. Τό βλέπεις αυτό; λοιπόν αν αυτό τό καμένο
ξερόκλαδο βγάλη κλαδιά και φύλλα, τότε μπορείς να τρέφης
τήν έλπίδα ότι οι δικοί σου θα ξαναπάρουν αυτόν τον τόπο!

Και νά! Τήν άλλη μέρα ή σούβλα είχε ριζώσει και βλά-
στησε και μεγάλωσε, έγινε τό ψηλό κυπαρίσσι, πού ἦταν έκει
για τόσα χρόνια από πάνω από τον κάμφο τῆς Σπάρτης.

Κι αυτό τό Έλληνόπουλο ἦταν ένας από κείνους πού πο-
λέμησαν, για να ξαναπάρουν τον τόπο μας' κι όταν ἦταν πάλι
ελεύθερη ή Έλλάδα, έφερε τα παιδιά του και τα παιδιά των
παιδιών του κάτω από τό κυπαρίσσι και τους έλεγε πώς φύ-
τρωσε.

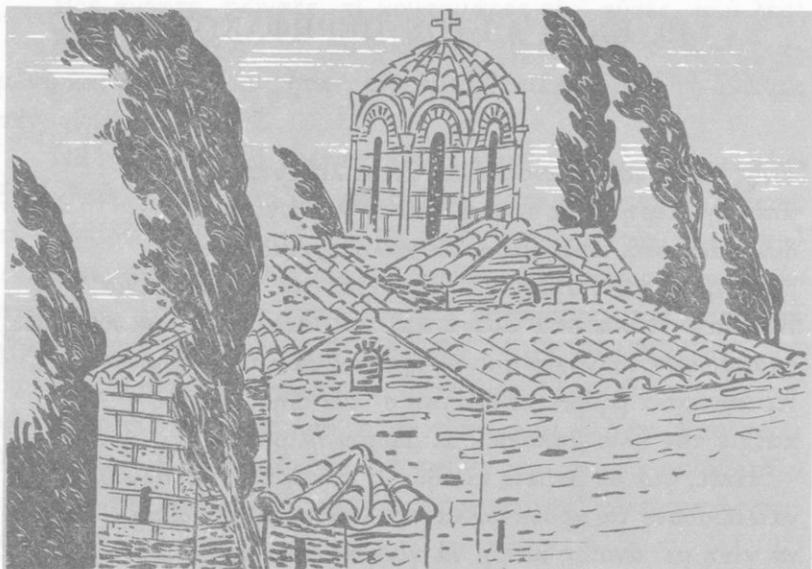
Ίουλι Δραγούμη

19. ΕΝΑΣ ΑΪΤΟΣ ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ

Ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης
από την περηφάνια του κι από τη λεβεντιά του
δέν πάει στα κατώμερα να καλοξεχειμάση,
μόν' μένει άπάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια.
Κι έριξε χιόνια στα βουνά και κρούσταλλα στους κάμπους,
εμάργωσαν τὰ νύχια του κι έπέσαν τὰ φτερά του.
Κι άγνάντια βγῆκε κι έκατσε σ' ένα ψηλό λιθάρι
και με τον ήλιο μάλωσε και με τον ήλιο λέει:
—“Ηλιε, για δὲ βαρεῖς κι έδῶ, σ' αὐτὴ τὴν άποσκιούρα,
να λιώσουνε τὰ κρούσταλλα, να λιώσουνε τὰ χιόνια,
να γίνη μι' άνοιξη καλή, να γίνη καλοκαίρι,
να ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, να γιάνουν τὰ φτερά μου,
να 'ρθοῦνε τ' άλλα τὰ πουλιά και τ' άλλα μου τ' άδέρφια...”

Δημοτικό

...σὺ μὲν ἔσθ' ἐν νουόνῳ ἐν, σὺ μὲν κἀν ἐν νουόνῳ ἐν
...σὺ μὲν ἔσθ' ἐν νουόνῳ ἐν, σὺ μὲν κἀν ἐν νουόνῳ ἐν

20. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ

(Π α ρ ά δ ο σ η)

Ἦταν περασμένα τὰ μεσάνυχτα. Φωνὴ καμιὰ! Κανένα ζωντανό δὲν ἔβγαζε φωνὴ στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἂν κάπου κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πῶς θ' ἀρχίσῃ τὸν παραπονιάρικο σκοπὸ του, ὡς κι αὐτὸ σώπαινε ἀπὸ τὸ φόβο του.

Μακριὰ ἀκούστηκε κι ἓνα πετεινάρι νὰ λαλή πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη πνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσιάνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687.

Σβηστό ἦταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Κανεὶς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήση. Καὶ μόνο τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησιᾶς, πού τὸ φυσοῦσε ὁ ἄνεμος, πῆγαινε καὶ ἐρχότανε, καὶ ὁ ἴσκιος του στὸν τοῖχο ἔμοιαζε σὰν καλόγερος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἁγιασμένο νερὸ κατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ πότιζε ὅ,τι ἔβρισκε στὸ δρόμο του.

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὁμορφῆς ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φτάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμὸ, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαλό του μόνο.

Ἔρχεται γύρω γύρω ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνώντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θὰ μπορούσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι του;

Χαιδεύει τὸ ἀγιόκλημα, πού εἶχε φυτεμένο μὲ τὴ δύστυχη τὴν ἀδερφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. Ὑστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σ' ἕναν τάφο μπροστὰ καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

Χορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος!

— Μὰ γιατί κλαῖς σὰν μικρὸ παιδί; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο;

Τὰ ἀγριολούλουδα χύνουν γύρω τὴ μυρωδιά τους. Ἐαπλώνεται στὴ γῆ, ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο, καὶ, κοιτάζοντας τὸν οὐρανὸ, ρωτᾷ τί ἔφταιξε κι ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμος!

Ἐάφνου ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυχτερίδες τρελὰ φτερουγίζουν καὶ τρίζουν γύρω του. Κατεβαίνει μονοπάτι μονοπάτι, πηδᾷ ἕναν ἕναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

Ἡ ἀγριεμένη ὄψη του φαίνεται πιὸ ἀγρια μέσα στὸ σκοτάδι. Ἀλίμονο σ' ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὸν βρῆ στὸ δρόμο του! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατί κιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἀγριε Γενίτσαρε;

Σὲ λίγο βλέπει ἓνα μαῦρο πράμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲ διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀστραπὴ βλέπει πὼς ἦταν ἄνθρωπος. Ἦταν Βενετσιάνος!

Ὁ Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται καταπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲ χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἴδια στιγμή πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἀριστερὸ του χέρι τὸ δεξιὸ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ' ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκεται μπροστά τους.

— Ἐμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ἑλληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τοῦρκο τὸν ἄπιστο!

— Κανένα δὲ βοηθῶ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους ἄς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἄμυαλοι λαϊκοί. Ἐγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ξέρω γιὰ ἐχθροὺς τῆς πατρίδας μου. Ὅποιοι εἶναι πιὸ γερός, ἄς φάη τὸν ἄλλο, καὶ τοὺς δύο ἄς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηχτήτε ἀπὸ δῶ! Δὲ θ' ἀφήσω νὰ χυθῆ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γερο-Χωραφᾶ, τὸν τάφο!

Γιατί μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται: «ἀδερφέ μου!»; Γιατί μεμιάς πέφτουν τ' ἄρματα κάτω; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκαλιές;

Ποιὸς τό ἔλιψε, ὁ πρῶτος, ποὺ μικρὸ τὸν πῆραν οἱ Γενίτσαροι, ὁ δεύτερος, ποὺ παιδάκι τὸν ξαγόρασαν οἱ Βενε-

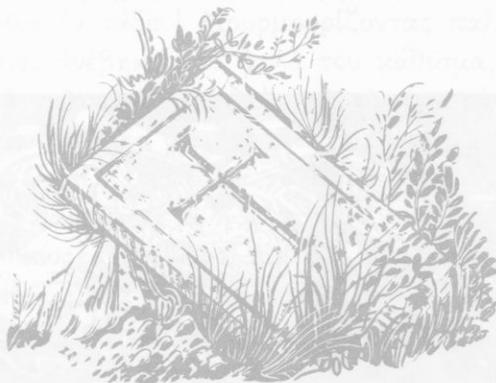
τσιάνοι, και ὁ μικρός, πού τάχα στάθηκε πιό τυχερός, γιά πρώτη φορά νά σμίξουν, και σάν ἐχθροί, στοῦ πατέρα τους τόν τάφο;

Κοντεύει νά ξημερώση. Τά πουλάκια μέσα στά χαμόκλαδα τινάζουν τά φτερά τους, βγάζοντας χαρωπή λαλιά.

Τὸ νυχτοπούλι κρύφτηκε στά χαλάσματα, νά μὴν τὸ βρῆ ἡ μέρα. Τ' ἄστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυχτερίδα ἔγινε ἄφαντη.

Πόσο θά σάστιζε ὁ διαβάτης, ἂν περνώντας ἔβλεπε ἕνα Γραικό, ἕνα Γενίτσαρο κι ἕνα Βενετσιάνο γονατισμένους σιμὰ σιμὰ, νά χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἕνα τάφου λιθάρι!

Δημ. Γ. Καμπούρογλου

21. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλλει:

Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φάτ' ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χάρισω τ' ἄρματα, νὰ γένης καπετάνος.

Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο·
γιά πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλά στὴν κρύα βρύση,
ποῦ 'ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καὶ στρῶστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνεματικὸ νὰ μὲ ξομολογήση,
γιά νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα 'χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φιαστείτε μ' ὠριὸ κιβούρι,
νὰ 'ναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.
Καὶ στὴ δεξιά μου τὴ μεριά ν' ἀφήστε παραθύρι,
νὰ μπαίνει ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ δροσιὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαينوβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξης τ' ἀηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφες, νὰ μὲ καλημερᾶνε.

Δημοτικὸ

22. ΟΠΟΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑ, ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ ΚΑΛΑ (ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ)

Φύσαγε γερὸ βοριαδάκι καὶ ὁ γιαμτσίκι (ἀμαξᾶς) σκέφτηκε πὼς τὸ ταξίδι θὰ ἔταν καλὸ γιὰ τ' ἄλογα. Σφύριξε πὼς ἡ ἀμαξα γιὰ τὴ Βιέννη φεύγει, καλοῦ κακοῦ μέτρησε τοὺς ἐπιβάτες. "Ὅλα ἐν τάξει! Μουρμουρίζοντας παλιούς ρουμάνικους σκοποὺς ἀνέβηκε στὸ ψηλὸ του κάθισμα, ἔπαιξε στὰ χέρια του τὰ χαλινάρια, χάιδεψε μὲ τὸ καμτσίκι τὶς ράχες τῶν ἀλόγων καὶ ἡ ἀμαξα ὄρμησε γιὰ τὴ Βιέννη.

Ὁ Ρήγας γυρίζει, κοιτάζει τὸ Βουκουρέστι ποὺ χάνεται. Τὸ τζάμι ἔχει θαμπώσει καὶ ἡ πλατεία ἀχνοφαίνεται. Τ' ἀγάπησε τὸ Βουκουρέστι. Τώρα ποὺ τὸ ἀποχαιρετᾶ, τώρα, τὸ ἔχει πιὸ ζωντανὸ μέσα του. Ἐδῶ πρωτάκουσε γιὰ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἐδῶ γεννήθηκε μέσα του ἡ ἐλπίδα πὼς ἡ Γαλλία θὰ βοηθήσῃ τὸν τόπο του. Δραγουμάνος στὸ Γαλλικὸ

Προξενεῖο τῆς Βλαχιᾶς, εἶχε χρήσιμες γνωριμίες μὲ πλούσιους Ἑλληνες τῆς Δύσεως. Ἡ ταξιδιωτικὴ ἄμαξα κουνιέται, λιχνίζεται ὁ Ρήγας. Σφίγγει ἐπάνω του τὸν καφετὶ τζουμπὲ πού τοῦ χάρισε ὁ Σοῦτσος. Ρίχνει μιὰ γούνα στὰ πόδια του, γυρίζει τὶς φαρδιές του πλάτες στὴν πολιτεία πού χάνεται. Στὴ Βιέννη τὸν περιμένουν φίλοι πού βρίσκονται στὴν παλαιστρα γιὰ τὸ ξεσήκωμα τοῦ Γένους.

Κάτω στὴν πατρίδα τὸ φεγγάρι τὸ αὐγουστιάτικο θὰ γλυκοφυλάη τὴ θάλασσα πού θὰ ἔχη μελτέμι. Κάτω στὴν πατρίδα οἱ μηλιές θὰ ἔναι φορτωμένες, οἱ ἀμυγδαλιές ὅλο καρπὸ, τὰ σύκα τὰ βασιλικά θὰ κρέμονται φουσκωμένα, οἱ μουριές θὰ ἔναι γεμάτες μοῦρα. Κάτω στὴν πατρίδα εἶναι ἡ ὥρα πού ὁ Θεὸς εὐλογεῖ. Μὰ οἱ ἄνθρωποι δὲν τὴ δέχονται αὐτὴ τὴν εὐλογία. Δὲ γιομίζει τὶς ἀποθήκες τοῦ ὁ Γραικός. Δὲν ἐτοιμάζει τὰ βαρέλια του γιὰ τὸ κρασί, γιὰ τὸ μοῦστο. Ραγιαὸς εἶναι, κι ὁ κάμπος, τὸ βουνό, τ' ἀμπέλι, τὸ μπιστόνι, κάρπισαν γιὰ τὸν ἀφέντη. Φαρδαίνουν τὰ στήθια τοῦ Ρήγα ἀπ' τὸν ἀσήκωτο καημό. Θυμᾶται τὰ δυὸ στιχάκια πού ἔχε γράφει στὴ Βιέννη:

«Ὡς πότε παλικάρια
νὰ ζοῦμε στὰ στενά».

Χωρὶς προσπάθεια καμιὰ, σὰ νὰ ἔναι κομπολόι, σὰ νὰ ἔναι ἀλυσίδα, ἢ μιὰ λέξη κολλάει, ζητάει, θαρρεῖς, τὴν ἄλλη. Κι ἔρχονται σὰ βουερὸ ποτάμι ἀπ' τὴν καρδιά οἱ λέξεις καί, χωρὶς νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ λογισμό, ξεχύνονται:

«Μονάχοι, σὰ λιοντάρια
στὲς ράχες στὰ βουνά,
σπηλιές νὰ κατοικοῦμε,
νὰ βλέπουμε κλαδιά,

νά φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμο
γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακὴ».

Ἄπ' τὰ ἴδια του τὰ λόγια ἀνατρίχιασε ὁ Ρήγας. Βέβαια!
Ὁ θούριος! Θεέ μου, τόσο εἶναι ταραγμένος, τρέμει ἡ καρδιά,
τρέμουν τὰ χέρια. Μόνον ὁ λογισμὸς, σκληρὸ μονοκόμματο
ἀγκωνάρι, συνεχίζει νὰ κολλᾷ κι ἄλλους στίχους πλάι στοὺς
προηγούμενους:

«Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πὼς σὲ φένουν καθ' ὥραν στὴ φωτιά».

Νιώθει πὼς οἱ στίχοι του εἶναι ἄτεχοι. Δὲν εἶναι ποίημα
ποὺ μπορεῖ ν' ἀντέξῃ στὸ κοίταγμα τοῦ μορφωμένου στὸ
γραφεῖο. Μὰ στὴν πατρίδα δὲν ὑπάρχουν γραφεῖα, κι οἱ μορ-
φωμένοι ἔφυγαν, πῆγαν στὴ Δύση. Στὴν πατρίδα ὑπάρχει ὁ
λαὸς, ἀπλὲς ψυχές, ἀδούλευτη γῆ· μόνο ἀλέτρι ὁ πόνοσ. Δὲν
μᾶς νοιάζει γιὰ τοὺς διανοούμενους! Ὁ λαὸς μᾶς νοιάζει.
Γι' αὐτὸν εἶναι ὁ θούριος. Νὰ πολεμήσης μὲ τραγοῦδι, θέλει
ὁ Ρήγας, τὸν τύραννο, ποὺ δουλεύεις ὀλημερίς σὲ ὅ,τι κι ἂν
σοῦ πῆ κι αὐτὸς πασχίζει πάλι τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ...

Βιάζεται τώρα ὁ Ρήγας. Πιο γρήγορα λοιπόν, ἄλογα,
τρέξτε γιὰ τὴ Βιέννη! Ἐνας λαὸς περιμένει νὰ ῥθῆ ἢ Ἀνά-
σταση. Πιο γρήγορα, ἄλογα, τρέξτε! Μιὰ χώρα περιμένει νὰ
καρπίσῃ, νὰ θεριστῆ ἀπ' αὐτὸν ποὺ κόπιασε, νὰ γλυκοφιλήσῃ
τὰ χέρια τοῦ δουλευτῆ της, περιμένει ἡ γῆ. Γρήγορα, ἄλογα,
τρέξτε!

Πρέπει νὰ πολεμήσωμε γιὰ τὴν ἅγια ὥρα ποὺ θά ῥθῆ
καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περιμένῃ πιά ἡ γῆ, ἡ χώρα, ὁ ραγιάς. Γρή-
γορα, ἄλογα, τρέξτε ν' ἀνταμώσετε τὸν πόλεμο καὶ νὰ πεθά-
νετε στὸν πόλεμο, γιατί...

«καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακῆ».

Γιατὶ ξέρεи ὁ Ρήγας πὼς τὸ τέλος θὰ ἔρθη καὶ θὰ εἶναι θάνατος τὸ τέλος. Μὰ δὲν ἔχομε ἄλλες ιδέες, παρὰ μονάχα ὅσες μπορούμε νὰ ὑπογράψωμε μὲ τὸ αἷμα μας. Καὶ ξέρεи πὼς ὁ θάνατος ὁ σωστὸς θάνατος δὲν εἶναι, τέλος δὲν εἶναι, μὰ ἀρχὴ εἶναι, εἶναι ἀνάσταση. Ἡ ἄμαξα κυλάει καὶ κουβαλάει μαζί της τὴν ἐλπίδα, τὸ ὄπλο τοῦ ραγιᾶ κουβαλάει μαζί της, τὸ θούριο...

Ἡ ταξιδιωτικὴ ἄμαξα ἄφησε τὴν πεδιάδα καὶ πῆρε τὸν ἀνήφορο. Τὰ ἄλογα ἀγκομαχοῦν, ἡ καρότσα τριζοβολάει. Μέσα στὴν καρότσα δὲ βρίσκεται μόνο ἓνας ἀνήσυχος πατριώτης· ἓνας ἐπαναστάτης ταξιδεύει γιὰ τὴ Βιέννη. Καὶ μαζί, στὸν ταξιδιωτικὸ σάκο, ταξιδεύει καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Αὐστριακοῦ Προξένου στὸ Βουκουρέστι:

«Ἐνας κάποιος γραμματικὸς Ρήγας, ξεκίνησε ἀπὸ δῶ γιὰ τὴ Βιέννη...».

Ὁ Ρήγας δὲν ξέρεи τίποτα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀναφορὰ. Κουκουλώνεται μὲ τὸν καφετὶ σκοῦφο, βουλευέται πιὸ ἄνετα στὸ πλαϊνὸ πλευρὸ καὶ ὄνειρεύεται. Καὶ εἶναι ὅλο φῶς καὶ ὁμορφιὰ τὰ ὄνειρά του... Σὰ νὰ εἶχε ἐκεῖ, μπροστά του, τόσο καθαρὰ βλέπει, τὸ γράμμα τοῦ Κοραῆ, τοῦ σοφοῦ, πού τὸ εἶχε στείλει σὲ φίλο κι ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλους τοὺς πατριῶτες:

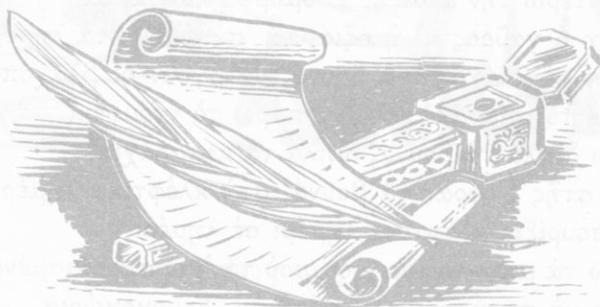
«Εἰς τὸν παρόντα πόλεμον, φίλε μου, εἶδον πράγματα ὄντως ἑλληνικά. Μόνοι οἱ Ἑλληγες ἔδειξαν εἰς τὸν κόσμον τοιαύτας τόλμας καὶ μόνοι οἱ Γάλλοι τὰς μιμοῦνται σήμερον, πάρεξ Μαραθῶνα, Σαλαμῖνα, Ἀρτεμίσιον, Λευκτρα, Πλαταιάς...».

Νιώθει τέτοια εὐτυχία ὁ Ρήγας γιατί οἱ Γάλλοι — οἱ τρανοὶ Γάλλοι — δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ μιμοῦνται τὸν

τόπο του. Βλέπει τὸν ὄγκο τῆς δουλειᾶς ποὺ τὸν περιμένει, ἀρχίζει νὰ ζαλίζεται, νυστάζει, οἱ λέξεις Μαραθῶνας, Σαλαμίνα, Λεῦκτρα, ἔρχονται καὶ ξανάρχονται στὸ μυαλό του καὶ μ' αὐτὲς τὶς λέξεις ποὺ κλείνουν ὅλη τὴ χαμένη δόξα τῆς Πατρίδας, τὸν παίρνει ἐπιτέλους ὁ ὕπνος.

Ἦταν Αὐγούστος τοῦ 1796...

Γαλάτεια Γηγηροιάδου - Σουρελῆ

23. ΜΟΝ' ΚΑΡΤΕΡΩ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Θέλετε, δέντρα, άνθίσετε, θέλετε μαραθῆτε,
στὸν ἴσκιο σας δὲν κάθομαι, μαϊδὲ καὶ στὸ δροσιό σας,
μόν' καρτερῶ τὴν ἀνοιξή, τ' ὄμορφο καλοκαίρι,
ν' ἀνοιξή ὁ γαῦρος κ' ἡ ὀξιά, νά 'σκιώσουν τὰ λημέρια,
νά βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνά, νά βγοῦν οἱ βλαχοπούλες,
νά ζώσω τὸ σπαθάκι μου, νά πάρω τὸ ντουφέκι,
νά πάρω δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ καταράχια,
νά βγῶ στῆς Γούρας τὰ βουνά, στὰ κλέφτικα λημέρια,
γιὰ νά σουρίξω κλέφτικα λημέρι σὲ λημέρι,
νά μάσω τὰ μπουλούκια μου πού τὰ 'χω σκορπισμένα,
νά πᾶμε νά πατήσουμε μ' αὐτὰ τὰ Τουρκοχώρια,
νά κλάψουν μάνες γιὰ παιδιά, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες.

Δημοτικὸ

24. ΤΟ ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟ

—“Αντρα, ὁ γιός μας πιά μεγάλωσε· τρέχει στὰ δεκαπέντε. Κι εἶναι ἀπρόφταστος. Διψᾷ στὸν πόλεμο νὰ ῥθῆ. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ μοῦ κλαίγεται τὸ παλικᾶρι μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπὴ, κρατιέται καὶ σωπαίνει. Ὅμως κάθε φορὰ πὺ ξεινιαῶς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιά μου καὶ δέρνεται. Καὶ φοβερίζει νὰ κλέψῃ τὸ καριοφίλι τοῦ παπποῦ του, τ’ ἄγγιχτο, κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ’ τὸν καιρὸ πὺ τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρὸ, κι ἐκεῖνον. Καὶ θὰ πάῃ μοναχὸς του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Κι ὁ φόβος ὁ δικός σου μοναχὰ τονὲ τρομάζει· ἀλλιῶς ποιὸς ξέρει τί θ’ ἀποκοτοῦσε. Χάρη θὰ σοῦ τὸ γνωρίζω κι ἐγώ, κι αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, καὶ δὲ θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ

είναι πρόθυμος, σά σκλάβος σου. Έτσι μοναχά θά γλιτώσω από τις κλάψες του. Πάρ' τονε μαζί σου.

Η μάνα, ή άμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά. Καί κάποτε διανεύει πονηρά τοῦ γιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καί κρύβει τὴν παρθενική τὴν ταραχή του ἀπ' τὴ ματιὰ τοῦ γέρου, πού αὐστηρά τονέ θωρεῖ καί δέ μιλάει.

Καί τὴν αὐγὴ τὸ παλικάρι τ' ἄγουρο, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὄμο, μὲ τ' ἄλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καί μὲ τὸ φτερούγιασμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καί τὸν πολὺπειρο. Κι ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καί τ' ἄγριο τὸ φεράγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ὄλο τὸ νοῦ του στὸ παιδί καί λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καί μιλεῖ στὸ παλικάρι τ' ἄπηχτο καί τ' ὀδηγáει.

— Έδῶ, τοῦ λέει, πού σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλικαριά σου. Δεῖξε τὴν, ἅμα ἔρθῃ ἡ ὥρα σου. Ὅμως ἀψὺς μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται· κρατάει ἀπὸ πηγῆ τρελὴ — τώρα θ' ἀκοῦς! Νά τὸ κοτρόνι. Κρύβε τὰ ζερβά σου. Ὁ δεξιὸς ὁ ἄγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν — νά, ἔτσι! Καί δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἄρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καί σοῦ παίρνει καί τὴν τρίχα σου — σκύψε ἀκόμα, παλαβέ. Ἄιτὸς τὸ μάτι σου! Ἄγρίκησες; Ἄδειο ἀκόμα τὸ ντουφέκι σου; Κι ὀρθὸς ὁ λύκος του; Χαρά στὸν ὀχτρό σου ἀντίκρυ, πού σὲ σκιαζεται! Ἐτοιμος; Τὸ νοῦ σου!

Ὅμως τοῦ κάκου οἱ πατρικὲς οἱ συμβουλές! Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξῃ τὴν τρίτη ντουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἄρβανίτη. Καί δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρυδο.

Γιάννης Βλαχογιάννης

25. Η ΦΥΓΗ

«Τ' ἄλογο! Τ' ἄλογο! Ὁμὲρ Βριόνη!
Τὸ Σούλι ἐχούμησε καὶ μᾶς πλακώνει.
Τ' ἄλογο! Τ' ἄλογο! Ἀκοῦς, σουρίζουν
ζεστά τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.

Γιὰ δὲς σὰ δαίμονες μὲ πελεκᾶνε!
Κάτου ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ροβολᾶνε!
Δὲς τὰ κεφάλια μας, δὲς τὰ κουφάρια,
κυλᾶνε ἀνάκατα σὰ νὰ ν' λιθάρια.

.....

Βριόνη, πρόφτασε· ἀκόμη λίγο,
κι ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲ θὰ ξεφύγω.
Τ' ἄλογο!... Γνώρισα τὴ φουστανέλα
τοῦ ἐχθροῦ μου τ' ἄσπονδου Λάμπρου Τζαβέλα».

.....

Ἐμπρός του στέκεται καμαρωμένο,
μαῦρο σὰν κόρακας, χρυσὰ ντυμένο,
ἄτι ἀξετίμητο, φλόγα, φωτιά,
καθάριο ἀράπικο, τὸ λέν Βοριά.

Χτυπάει τὸ πόδι σου, σιάφτει τὸ χῶμα,
δαγκάει τὸ σίδερο πού 'χει στὸ στόμα.
Ρουθόνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνίζουν κόκκινα σὰ ματωμένα.

Ἄκουει τὸν πόλεμο καὶ χλιμιντράει,
τ' αὐτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει,
δλόρθη ἢ χαίτη του, δλόρθη ἢ οὐρά,
λυγάει τὸ σῶμα του σὰν τὴν ὀχιά.

Σκάνεται λαίμαργο σὰ πισινά του,
λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του.
Λὲς καὶ δὲν ἄγγιζε κάτου στὴ γῆ...
Κρίμα πού τό 'θελαν γιὰ τὴ φυγή.

Ὁ Λάμπρος τό 'βλεπε κι ἀπὸ τὴ ζήλια
κρυφὰ ἀναστέναξε, δαγκάει τὰ χεῖλια:
«Ἄτι περήφανο, νὰ σ' εἶχα ἐγὼ
μέσα σὰ Γιάννινα ἤθελα μπῶ».

Ὡστόσο ὁ Ἀλήπασας ἀπὸ τὸν τρόμο
τὴ χαίτη του ἄρπαξε, πετάει στὸν ὄμο...
Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀστραπὴ
τὸ ἄτι χάθηκε μὲ τὸν Ἀλή.

Φεύγουνε, φεύγουνε! Δίκαιη κατάρρα!
Τοὺς ἐκυνήγαγε ἀχνὴ τρομάρα·
νύχτα κατάμαυρη καὶ συγνεφιά
γύρω τοὺς στέκονται γιὰ συντροφιὰ.

Λόγγους περάσανε, χαντάκια μύρια,
αἷματα στάζουνε τὰ φτερνιστήρια·
ἀφροὺς σὰ θάλασσα τ' ἄλογο χύνει,
σικιάζεται ὁ Ἀλήπασας, καιρὸ δὲ δίνει.

Καθώς διαβαίνουνε, τρίζει ἓνα ξύλο,
φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἓνα φύλλο,
πουλάκι πέταξε, φεύγει ζαρκάδι,
νεράκι πού 'τρεχε μὲς στὸ λαγκάδι.

.....

Κι ἐκειὸς τὰ δάχτυλα σφίγγει στὴ σέλα,
τὰ μάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλα.
Παντοῦ τοῦ φαίνονται πὼς εἶν' κρυμμένα
σπαθιά πού λάμπανε ξεγυμνωμένα.

.....

(ἀπόσπασμα)

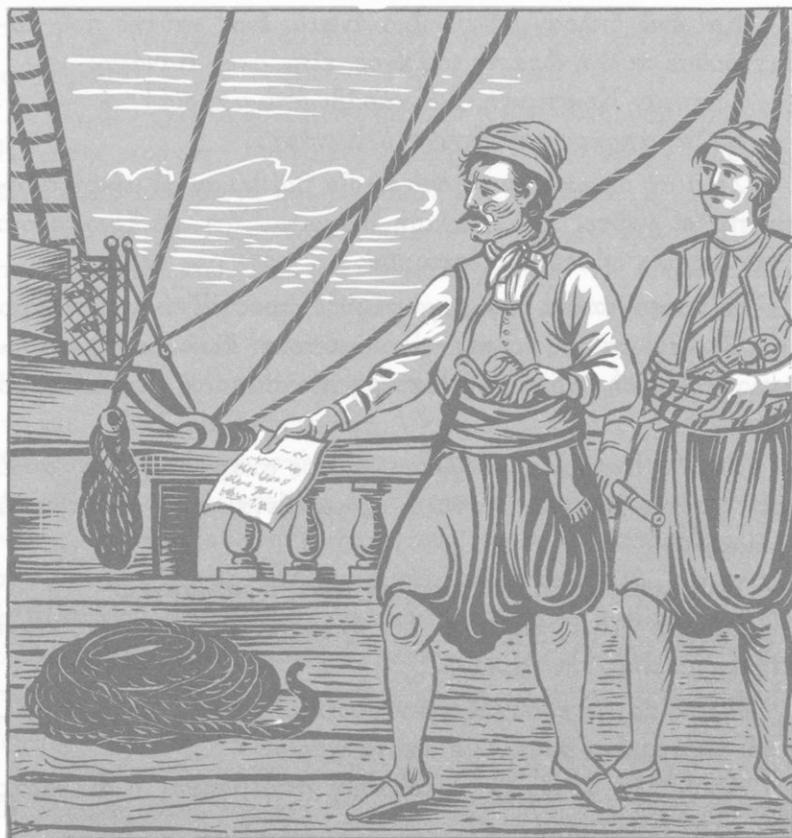
Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

26. Η ΔΕΣΠΩ

- Ἄχὸς βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;
Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι.
Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
Ἄρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημοουᾶ τὸν πύργο.
— Γιώργαινα, ρίζε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασαῖ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
— Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε, κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.
Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε! παιδιὰ μ', μαζὶ μου ἐλάτε.
Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιὰ γενῆχαν.

Δημοτικὸ

27. Η ΤΙΜΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Ο Κανάρης είχε αποφασίσει να πωροπλήσει τὸ φοβερὸ αἰγυπτιακὸ στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τὸ τολμηρὸ σχέδιο δυστυχῶς δὲν πέτυχε, καὶ οἱ Ἕλληνες πωροπλητὲς σώθηκαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἐπέστρεψαν στὴν Ἑλλάδα.

Πλοίαρχος ὅμως καὶ ναῦτες ἦταν σὲ κακὴ κατάσταση, γιὰτὶ δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῶ ἐπλεαν μὲ εὐνοϊκὸ ἀνεμο, ἕνας ναύτης ποῦ παρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη:

— Καπετὰν Κωσταντή, ἕνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἡσυχα ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὅταν τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν σὲ μικρὴ ἀπόσταση, οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη διέκριναν ὅτι τὸ ξένο πλοῖο ἦταν μεγάλο αὐστριακὸ ἰστιοφόρο.

— Ἐμπρὸς παιδιὰ τοὺς γάντζους! προστάζει ὁ Κανάρης.

Μερικοὶ ναῦτες πῆραν τὰ ὅπλα τους ἄλλοι κωπηλατοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη πλησίασε τὸ μεγαλόπρεπο πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ καί, κρατώντας τὸ πιστόλι· ἐμφανίζεται στὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος ὁ πλοίαρχος.

— Θέλομε ψωμί, νερὸ καὶ ὅ,τι ἄλλος ἔχει τὸ καράβι, γιατί πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πείνα.

Ὁ πλοίαρχος προστάζει τοὺς ναῦτες του νὰ φέρουν ψωμί, νερό, τυρὶ κι ἕνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

Ἄφοῦ ὅλα αὐτὰ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης λέει στὸν πλοίαρχο:

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἕνα χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δυὸ χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἔντονα ὁ Κανάρης.

Ἄφοῦ ὑπόγραψε τὸ χαρτὶ, ὁ Κανάρης εἶπε:

— Τὸ ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Ἀλλά, τόλμησε ν' ἀποκριθῆ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράφτουν καὶ μὲ ἀγανάκτηση λέει:

—“Ἄν δὲν ἔχωμε ἔθνος, θὰ κάνουμε! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ ὁ Κανάρης κράτος. Γιατὶ ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ εἴχαμε τὸ Εἰκοσιένα καὶ τὶς ἄλλες ἐπαναστάσεις.

Ἐπιτέλους χωρίστηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφτασε αἰσίως στὴν πατρίδα του. Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ Ἑλλάδα λευτερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦταν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦταν πλοίαρχος ἐμπορικῶν πλοίου καὶ ταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ ν’ ἀγοράσει σιτάρι. Ἐκεῖ συνάντησε τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο, ὁ ὁποῖος δὲν τὸν ἀναγνώρισε στὴν ἀρχή. Ὅταν ὁ Ἕλληνας πλοίαρχος τοῦ θύμιζε τὶς λεπτομέρειες τῆς συναντήσεώς τους στὸ πέλαγος, ξανάφερε στὴ μνήμη του τὶς τόσο δυσάρεστες γι’ αὐτὸν στιγμές. Ὁ Ἕλληνας τὸν παρακίνησε νὰ ῥθῆ στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῆ. Καὶ ὁ Αὐστριακὸς πλοίαρχος μετὰ ἀπὸ πολλοὺς δισταγμοὺς δέχτηκε. Καὶ ὁ παλιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο πῆγαν στὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν.

—Ἐξοχώτατε, λέγει ὁ Ἕλληνας πλοίαρχος, θυμᾶσαι ποὺ ὑπόγραψες ἀπόδειξη γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ’ ἕνα πλοίαρχο κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

Ὁ Κανάρης σκέφτηκε καὶ εἶπε:

—Ἐ, ναί, θυμοῦμαι!

—Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἦρθε νὰ πάρη τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξη, τὴν εἶδε καὶ μὲ παράπονο πρὸς τὸν Αὐστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του ὑπόγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος πληρώθηκε.

(Διασκευὴ)

28. ΚΑΝΑΡΗΣ

“Όλη ἡ Βουλὴ τῶν προεστῶν, στὸ μόλο συναγμένη,
εἶπε πῶς ἔξω στὴν στεριά τοὺς Τούρκους θὰ προσμένει.
Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι
καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:
— Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι.

Σὰ μ’ ἄκουσε ἓνα ἀπ’ τὰ τρανὰ καλπάκια μας, ἀνάβει καὶ
τὸ φαρμάκι χύνει:
— Ποιὸς εἶν’ αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλὲς μᾶς δίνει;

Νά, τὰ Ψαρά πῶς χάθηκαν! Κι ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι
πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
κι εἶπα ἀπὸ κεῖ — δὲ βάσταξα — μὲ χεῖλια πικραμένα:
— Νά, πῶς μὲ λέν ἐμένα!

**Αλέξανδρος Πάλλης*

«Ταμπούρας καὶ κόπανος»

29. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη τὸ 1822)

Φύσα μαίετρο δροσερέ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τῆ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στο Δερβενάκι κείτονται στο χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά 'χουνε τῆ μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τῆ λάμψη!
Κι ἓνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο τουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταῶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια!

Δημοτικὸ

30. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώννα! Κολοκοτρώννα!

Ἔτσι ἔλεγαν τὰ Τουρκάκια στὰ βάρη τῆς Ἀσίας καὶ τὸ αἷμα τους πάγωνε. Ἡ φαντασία τους τὸν ἐπλαθε τεράστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, πάνω ἀπὸ τὴ μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἤθελαν τριχωτὸ σὰν ἀρκουδά· μὲ φοβερὰ δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερὰ σὰ χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν φαντάστηκαν οἱ Εὐρωπαῖοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσιγγανο μ' ἀλλήθωρα μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι πού τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερό σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτούς πού εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἰγαῖο, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, ὅμοια μὲ βράχο πού τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Κι ἓνας Γάλλος συνταγματάρχης, πού ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολη σ' ὀλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἓνα μουστάκι πελώριο.

Ἐνας νέος εἶχε φτάσει ἀπὸ τὰ βάρη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολη. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἅμα ἔφτασε, στὸ σπίτι του νὰ δῆ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Βρῆκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. Ὁ Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους σ' ἓνα ἰσόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαὸς καὶ ἔνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. Ὁ νέος δὲν μποροῦσε νὰ δῆ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνόταν νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. Ὁ Οἰκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποῦ θές νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ δῶ τὸν Κολοκοτρώνη.

Ὁ Οἰκονόμου τὸν βοήθησε νὰ φτάσῃ ὡς τὴ θύρα.

— Μὰ ποιὸς εἶναι; Ποιὸς;

Κοίταξε ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἂς ἦταν ὀρθός. Ὅταν τοῦ εἶπαν τέλος («αὐτὸς εἶναι»), ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος πού βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρός του πύργος τετράψηλος. Δὲν μποροῦσε νὰ ρθῆ στὰ σύγκαλά του. Σὰ νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἶπε δυνατὰ μιλώντας μὲ τὸν ἑαυτό του:

— Μπά! εἶναι σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄν τὸ φυσικὸ μποροῦσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ ιδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ἀπροσμέ-

τρητη δύναμή της, αὐτὸ δὲν ἦταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικό. Ἐνάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνόν, σβέλτο, χωρὶς τίποτε τὸ ἐξαιρετικό. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες θὰ φαινόταν νάνος. Ἡ μορφή του, σουρωμένη, ξεροψημένη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά του, ποὺ κυμάτιζαν στοὺς ὤμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ καὶ στερεόν, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθιὲς ρυτίδες. Ἡ μύτη του, κάπως χοντρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Δυὸ μεγάλες γραμμές, ἀπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν ἄκρη τῶν ρουθουνιῶν κι ἔζωναν μ' ἓνα μισοφέγγαρο τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. Ἐνα δόντι καβαλίκευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ ἀπάνω. Τὸ σαγόνι του ἄρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμὴ, ἔσβηνε ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθιὲς κόχες τους, φαίνονταν μάλιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἦταν πραγματικά. Ἡ ἔκφρασή τους στεκόταν ὅλη στὴ ματιὰ του. Ἡσυχῆ, ἄμεση, ἄτρομη, χωνόταν ὀλοῖσα, σὰ μύτη ἀσταλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν ἄλλων! Ἦταν κοντολογὶς μορφή χαρακτηριστική, μὰ ὄχι φωναχτή· καὶ αὐστηρή, χωρὶς νὰ εἶναι ἄγρια. Κάτι ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ξαφνιάσῃ στὸ τραχὺ τοῦ πρόσωπο, δὲν ἦταν οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθουλώματα, μὰ ἓνας ἀέρας γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρηση, βαθιὰ καλοσύνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητής, ποὺ δὲν ἤξερες τί γυρεύει σ' ἓναν πρωτοκλέφτη ποὺ εἶχε σπείρει μὲ ἀνοιχτὰ τὰ χέρια τόσες φορὲς τὸ θάνατο.

Εὐκόλο δὲν ἦταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴ μορφή. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ξεχώριζες τίς πιὸ σύνθετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. Ἐφτανε πολλὲς φορὲς ἓνας λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἦσυχο μάτι του μιὰ ἔκφραση τρομερὴ, παγερὴ. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπτόμα. Ὁ ἀγγελικὸς ἀέρας

τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότητα καὶ ἡ γλύκα ἔσβησαν στὴ στιγμή. Φώναζε σὰ λιοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σὰ νὰ βροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἴδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἓνας μονάχα θὰ μπορούσε νὰ σταθῆ πλάι του. Ὁ νικητὴς τῆς Ἀράχοβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καραϊσκάκης.

Ἄλλὰ θὰ στένευε κανένας πολὺ παράξενα τὴ μορφή τοῦ Γέρου, ἂν τὸν ἔπαιρνε σὰν ἀπλή στρατιωτικὴ ἀξία. Ὁ Ἴμπραῆμ μάλιστα ἔφτασε νὰ πῆ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης, ὡς στρατιωτικὸς, δὲν ἄξιζε δυὸ παράδες! Ὁχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ρεμπό, πού δὲ χώνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴ «φυσικὴ ἀντίληψη τοῦ πολέμου», μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό.

Μὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα ὁ μέγας πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος «ἄνθρωπος τοῦ Εἰκοσιένα».

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ραγιαδες.

— Ἕλληνες! φωνάζει στὸν ἐλεύθερο λαό, πού θέλει νὰ ξεσηκώση ὁλόκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μοριᾶ, μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, πού δὲ δέχτηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση καὶ τὴν περηφάνια γιὰ τὰ παλιὰ ἑλληνικὰ τρόπαια. Ἔρχεται νὰ ξαναδέση τὴν κομμένη παράδοση.

Ὅταν πῆραν τὸ Ναύπλιο, πῆγε ὁ Ἀγγλὸς πλοίαρχος Ἀμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ Ἕλληνες συμβιβασμό, καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μπῆ στὴ μέση.

— Αὐτὸ δὲ γίνεται, εἶπε ξερά ὁ Κολοκοτρώνης. Ἐλευθερία ἢ θάνατος! Ἐμεῖς ποτὲ συμβιβασμό δὲν κάναμε μὲ τὸ σουλτάνο. Ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους σκλάβωσε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ. Ὁ

βασιλιάς μας σκοτώθηκε· καμιά συνθήκη δὲν ἔκαμε. Ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ δυὸ κάστρα ἦταν ἄπαρτα.

— Ποιὰ εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιὰ τὰ κάστρα;

— Ἡ φρουρά τοῦ βασιλιά μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά.

Ὅχτὼ γενιὲς Κολοκοτρωναίων στάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως φύσησε στοὺς Ἕλληνες τὴν ἀδάμαστη πνοὴ πού ψύχωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοὺς γεωργοὺς ἀπὸ λαγούς, πού ἔτρεμαν τὰ ὅπλα καὶ ἄκουγαν «Τοῦρκοι» καὶ γίνονταν ἄφαντοι, σὲ λίγες ἐβδομάδες μέσα τοὺς ἀνάδειξε ἥρωες, καὶ σὲ λίγο ρωτοῦσαν:

— Ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ ν' ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἵππικοῦ, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασάδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τοὺς ἄρματα βαρύτιμα καὶ μυριοπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἓνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα στεκόταν ἐμπρὸς του καὶ χάζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, Ἕλληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσης;

— Δὲν ἔχω ἄρματα.

— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὄπλο, Ἕλληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴ νὰ σκοτώσης Τούρκους καὶ νὰ πάρης τ' ἄρματά τους.

Γύρισε κάποτε σὰν ἀστακός, τρόμαξε κι ὁ ἴδιος νὰ τὸν γνωρίση. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴ μέσα σὲ λίγες ὥρες.

Φύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστη του βαθιὰ στοὺς ἄλλους. Καὶ
στὶς πιὸ δύσκολες ὥρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατότεροι λύγιζαν σὰν
καλάμια, ἔφτανε νὰ χτυπήσῃ τὴ γῆ μὲ τὸ σπαθί του, γιὰ νὰ
βγάλῃ νέους πολεμιστὲς.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μοριᾶ »

Σπύρος Μελάς (Διασκευὴ)

31. ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.
Ἔτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλὰ, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
καβάλα παίρν ἀντίδερὸ ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
Ρίχνουν φλωριά στὴν Παναγιά, φλωριά καὶ στοὺς ἀγίους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.

Δημοτικὸ

32. Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια,
ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια
ἀκούω τρίξιμο δοντιῶν.

᾽Ω! τί νύχτα ἦταν ἐκείνη,
πού τὴν τρέμει ὁ λογισμός!
᾽Αλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θανάτου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν ᾽Αδη,
πού ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

᾽Απὸ τὸν « Ἕμνον εἰς τὴν Ἑλευθερίαν »

Διονύσιος Σολωμός

33. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασὰς τῆς Σκόρδας Μουσταῆς ἔλαβε διαταγὴ νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη Δυτικὴ Ἑλλάδα. Κατεβαίνοντας λογάριαζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ Ἄγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μόλις ἔφτασε στὴ Λάρισα, ζήτησε νὰ ἔρθῃ ἐκεῖ ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματολὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσει.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη κατάλαβε

ἀμέσως πὼς ἐμπρὸς στὴ μεγάλη δύναμη ποὺ ἔφερνε μαζί του ὁ Μουσταῆς, θὰ ἦταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη. Ἔτσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸ Μουσταῆ κοροϊδευτικὴ ἀπάντηση, τραβήχτηκε ἀπὸ τὰ Ἄγραφα μὲ τὸ μικρὸ του στρατό. Τριακόσια παλικάρια περίπου ἄφησε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους τράβηξε γιὰ τὸν Προυσὸ τῆς Εὐρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάη νὰ μείνῃ λίγον καιρὸ σὲ ὄρεινὸ μέρος, γιὰ τὸν ἔτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες.

Ἡ ἐλονοσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνῃ γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ γιαιτρευτῇ. Ἦταν ἄνθρωπος νευρικός καὶ στενόχωρος, ἡ ὄψη του πάντα στεγνὴ, μελαχρινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθοβόλα, τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμα του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ χρόνια ποὺ ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψῃ πολὺ τὴν υγεία.

Στὸ μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου στάθμεψε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλικάρια του, φάνηκε μιὰ μέρα ἕνας πλανόδιος γιαιτρός μὲ βράκες, ποὺ ἔλεγε πὼς ἤρθε ἀπὸ τὰ νησιά. Γύριζε τὰ χωριά κηρύχνοντας πὼς γιαιτρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστια, μὰ περισσότερο φαίνεται πὼς φρόντιζε γιὰ τὸ πουγγί του. Παρουσιάστηκε στὸ Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλίκारο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸ Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ιδιότητά του καὶ ζήτησε νὰ δῇ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριά πὼς εἶναι ἄρρωστος βαριά.

Ὁ Καραϊσκάκης στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ δεχτῇ τὸ Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιαιτρός ἐπέμενε καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου:

— Ἄς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν δῶ καί, ἂν δὲν τὸν γιαιτρέψω, ἄς μὲ κόψῃ.

— Τί θέλεις, Φράγκο; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊ-

σκάκης, σάν τόν πρωτοαντίκρισε.

— Νά σέ γιατρέψω, στρατηγέ, καί θά τὸ δῆς. Μὰ τί θά μοῦ τάξης;

— Ἄν μὲ γιατρέψης, ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

Ἄρχισε λοιπὸν ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ κατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυγομᾷ.

Ὁ καιρὸς περνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν κι ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἀναβαν περισσότερο τὸν πυρετό· ἢ κατάστασή του πήγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ ἢ ὑποψία μήπως ὁ Φράγκος ἦταν βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώση. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἱατρικὴ του ἀξία καὶ νὰ μάθῃ ἐκεῖνο ποῦ ἤθελε, σοφίστηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα.

Τὴν ὥρα ποῦ ὁ γιατρὸς θά πήγαινε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν τακτικὴ του ἐπίσκεψη, διάταξε τὸ Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. Ὁ Σκυλοδῆμος, ποῦ ἦταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμη καὶ στὴ γεροσύνη, πλάγιασε πλάι του καὶ σκεπάστηκε ὅλος μὲ τὴν ἴδια βελέντζα καὶ τὴν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ του Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲ φαινόταν ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονταν πεσμένοι στὸ ἴδιο στρῶμα.

Ὁ γιατρὸς, καθὼς μπῆκε στὸ κατάλυμα, ρώτησε τὰ νεώτερα τῆς υγείας τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ Καραϊσκάκης ἔκανε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πὼς αἰσθάνεται τὸν ἑαυτό του καλύτερα καὶ πὼς αὐτὸ τὸ χρωστᾷ στὰ γιατρικὰ του.

Τότε ὁ γιατρὸς ζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸ σφυγμὸ του. Μὰ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸ σύντροφό του Σκηλοδῆμο. Καὶ ἔτσι αὐτὸς μισοπρόβαλε σιγὰ σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. Ὁ γιατρὸς τὸ ἔπιασε καὶ μὲ προσοχὴ ἄρχισε νὰ σφυγμομετρᾷ τὸν ἀρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται

για κάμποση ώρα. Ὑστερα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε:

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πὼς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

Πετάχτηκε ὁλόρθος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος.

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δῶστε του πενήντα ραβδιές στὰ πιασινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸ νὰ μὲ ξεκάμη, φώναξε στὰ παλικάρια του μὲ ὀρμή.

Καὶ σιμώνοντας τὸ γιατρό:

— Ποιὸς ἔχει ἀδυναμία; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — κι ἔδειξε τὸ θηρίο τὸ Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλικεύει φοράδα τρέχοντας;

Τὰ παλικάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμή ἔσυραν τὸ γιατρό μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὄχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδιές.

— Ἐλα, ἔχε χάρη, τοῦ εἶπαν. Δὲ σὲ σκοτώνομε, μὰ τὸ δειλινὸ νὰ μὴ σὲ βρῆ ἐδῶ πέρα.

« Ἡμερολόγιον τῆς Μεγ. Ἑλλάδος », 1926

Ρήγας Γκόλφης (διασκευή)

34. ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΓΥΖΗΣ

‘Ο Φειδίας ἔστησε μέσα στο ναό τῆς Ὀλυμπίας τὸ ἄγαλμά του, πού παρουσίαζε τὸ Δία σ’ ἐπιβλητικὴ μεγαλοπρέπεια. Τὸ χρυσελεφάντινο αὐτὸ ἄγαλμα οἱ ἀρχαῖοι τὸ λογάριαζαν μέσα στὰ «ἑφτὰ θαύματα» τοῦ κόσμου. ‘Ο Δίας καθόταν σὲ ψηλὸ θρόνο, κρατοῦσε στὸ ἓνα του χέρι τὸ σκῆπτρο καὶ τοὺς κεραυνούς, καὶ στὸ ἄλλο τῆ θεὰ Νίκη ἔπάνω σὲ μικρὴ σφαίρα.

‘Οποῖος ἔβλεπε τὸ ἄγαλμα αὐτό, νόμιζε πραγματικὰ πῶς εἶχε τὸν ἴδιο τὸ θεὸ ἀντίκρυ του κι ἐνιωθε ἱερὴ συγκίνηση κι εὐλάβεια νὰ γεμίζει τὴν ψυχὴ του. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Φειδίας πῆρε ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου τὴν ἰδέα πῶς νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἄγαλμα αὐτό. Τὸν φαντάστηκε ὅπως τὸν περιγράφει ὁ Ὅμηρος, ὅταν πῆγε ἡ θεὰ Θέτιδα, ἡ μητέρα τοῦ Ἀχιλλέα, καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ βοηθήσῃ τὸ γιό της, πού τὸν πρόσβαλε ὁ Ἀγαμέμνονας, παίρνοντας τὴ Βρισηίδα ἀπ’ αὐτόν. ‘Ο Δίας ὑποσχέθηκε νὰ κάμῃ τοὺς Ἕλληνες νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τρῶες, γιὰ νὰ καταλάβουν οἱ νικημένοι πόση ἀνάγκη εἶχαν τοῦ Ἀχιλλέα. Καὶ γιὰ ν’ ἀποδείξῃ στὴ Θέτιδα ὅτι αὐτὸ πού εἶπε, θὰ γίνῃ χωρὶς ἄλλο, ἔκαμε τὸ συνηθισμένο του νεῦμα:

«Καὶ μὲ τὰ μαῦρα φρύδια του τὸ «ναὶ» ὁ Δίας τῆς γνέφει.

Τὰ θεῖα μαλλιά του ὀρθώθηκαν στὸ ἀθάνατο κεφάλι καὶ νά! ὁ πελώριος Ὀλυμπος τραντάζεται καὶ σειέται».

Αὐτοὶ οἱ στίχοι ἦταν πού ἔδωσαν στὸ Φειδίᾳ τὴν ἰδέα πῶς νὰ παραστήσῃ τὸ πρόσωπο τοῦ Δία.

Καὶ ὅπως ὁ μεγαλύτερος ἀρχαῖος Ἕλληνας ποιητὴς μὲ τoὺς στίχους τοῦ ἔδωσε τὴν ἐμπνευση στὸ μεγαλύτερο τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς καλλιτέχνη, ἔτσι ὁ μεγαλύτερος τῆς νεώτερης Ἑλλάδας ποιητὴς ἐμπνέει μὲ τoὺς στίχους τοῦ τὸ μεγαλύτερο Ἕλληνα ζωγράφο τῆς ἐποχῆς μας.

Ἐέρετε τoὺς στίχους τοῦ Σολωμοῦ:

«Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια,
πού 'χαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ».

Αὐτοὶ οἱ στίχοι ἔδωσαν τὴν ιδέα κι ἔκαμε ὁ Ν. Γύζης τὴν ὠραία του εἰκόνα: («ἡ Δόξα»).

Οἱ τέσσερεις πρῶτοι στίχοι τοῦ «ὕμνου στὴν Ἐλευθερία» τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ ἐθνικοῦ μας ὕμνου, ἐμπνέουν ἕναν ἄλλο ζωγράφο μας, τὸν Ἰακωβίδη, νὰ ζωγραφίσῃ ἄλλη ὠραία εἰκόνα: τὴν Ἐλευθερία.

Ἄμα δῆτε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰακωβίδη θὰ νιώσετε πῶς μεγάλοι καλλιτέχνες ἐμπνέουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο· ὁ μέγας ποιητὴς, τὸ μέγαλο ζωγράφο.

35. Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οί γενναῖοι, πού ἔμειναν καί πέθαναν στό Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θά χάνονταν, γιατί εἶδαν πώς εἶχαν κυκλωθῆ στενά ἀπό τούς Αἰγυπτίους. Ὅμως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφαση, καί πρὶν μποῦν στά ταμπούρια τους, ἦταν μιὰ καί μόνη: νά πολεμήσῃ καί νά σκοτωθῆ.

Στὸν ἀδερφό του ἔγραφε:

«Δὲν εἶμαι σὰν κι ἐσᾶς, πού τρέχετε ἀπὸ ράχη σὲ ράχη, σὰ νὰ εἶστε ὁ προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὀρκίστηκα νὰ χύσω τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδας, καί αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὐχομαι στὸ Θεὸ τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἴμπραῆμ νὰ μὲ πάρῃ στὸ κεφάλι».

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καί ὁ ἴδιος καί οἱ ἄλλοι πὼς ἡ μάχη αὐτὴ ἦταν χαμένη. Ὅμως κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καί ὁ Παπαγιώργης πῆγαν κοντά του καί γλυκὰ τοῦ μίλησαν νὰ φύγουν.

—Ἐχασα τίς ἐλπίδες μου ἀπὸ σένα! εἶπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. Ἀλλιῶς σὲ τιμοῦσα. Καί σύ, παπά, μοῦ τὰ ντρόπιασες, εἶπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένια του. Δὲν ξέρετε πὼς, ἅμα βγῆ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἄτακτος, πουθενὰ δὲ θά σταθῆ; Καί τότε πέντε Ἀραπάδες βαβαλάρηδες θά μᾶς σφάζουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοῦδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε:

— Πᾶμε στά ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνῃ, ἄς ἀκούῃ τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

«Βίος Παπαφλέσσα»

Φώτιος Χρυσανθόπουλος (διασκευή)

36. ΠΩΣ ΣΩΘΗΚΕ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ

Όταν οί Έλληνες άρπαξαν τά όπλα κι έκαμαν τήν Έπανάσταση, έτυχε ό φοβερός Όδυσσέας, ό γιός του Άνδρούτσου, νά πολιορκή τήν Άκρόπολη τών Άθηνών, όπου ήταν κλεισμένοι οί Τουρκοί.

Ό πόλεμος στίς πολιορκίες προχωρούσε άργά. Δέν ήταν τότε γνωστά τά σημερινά καταστρεπτικά μέσα. Καί δέν ήταν σπάνιο κάπου νά βλέπης τά έχθρικά χέρια σταυρωμένα και άνεργα, γιατί έλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θά συνέβαινε βέβαια και τή μέρα, όπου έγινε τó ακόλουθο έπεισόδιο.

Εύπνησαν τά παλικάρια του Όδυσσέα πρωί πρωί και ρίχνοντας τυχαία τά μάτια στην Άκρόπολη, ροδοκόκκινη από τó πρώτο γλυκοχάραμα, είδαν κάτι παράξενο. Οί Τουρκοί, άνεβασμένοι άπάνω στον Παρθενώνα, κατάστρεφαν τά ώραία εκείνα μνημεία. Τόσο παράξενη και άκατανόητη τούς φάνηκε τέτοια άνώφελη βαρβαρότητα, ώστε έτρεξαν άμέσως και είδοποίησαν τόν Όδυσσέα. Ό στρατηγός, άμα βεβαιώθηκε και αύτός με τά μάτια του, έστειλε τρία τέσσερα από τά παλικάρια του νά πλησιάσουν στην Άκρόπολη και νά ρωτήσουν τούς Τούρκους γιατί έδειχναν τέτοια άγριότητα στα μάρμαρα.

Πετάξαν μεμιάς οί γενναίοι εκείνοι και ύστερα από λίγη ώρα έφεραν στο στρατηγό τήν άπόκριση: ότι οί Τουρκοί, μόν έχοντας άλλο μολύβι νά χύσουν βόλια, βρήκαν ότι μέσα στους μαρμάρινους στύλους του Παρθενώνα ήταν τó μέταλλο αυτό. Τό μολύβι τουτο χρησίμευε, για νά συνδέη στερεά τά κιονόκρανα. Σκέφτηκαν λοιπόν ν' αφαιρέσουν τó μολύβι αυτό, καταστρέφοντας τά μάρμαρα.

Η άπόκριση αύτή έφερε σε μεγάλη άπελπισία τούς Έλληνες. Καί, για νά σώσουν από τήν καταστροφή τά μνημεία

του̅ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀποφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους ὅτι ἦταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς χρειαζόταν γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους.

Ἔτσι κι ἔγινε. Οἱ Ἕλληνες, δίνοντας στοὺς ἐχθροὺς βόλια, γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἐξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα. Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἦταν προορισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ δοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γύρω τους τὸ δουλωμένο ἔθνος.

37. ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

Ἄσπρη ὁ γερο-ἀγωνιστὴς κοίταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεκοκατέβασε τὰ κάτασπρα, δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε:

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι! Οὔτε στὸν «κλεισμό» δὲν πίνουμε τέτοιο νερό...

Ἄσπρη ὁ γερο-ἀγωνιστὴς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα μ' ἓνα πῆδημα νὰ φτάνη στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἔξοδο, καὶ χρωστοῦσε μάλιστα χάρη σ' ἐμένα, πού παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἤμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατὴς του...

— Οὔτε στὸν κλεισμό, παιδί μου, μὰ τοῦτο τὸ Σταυροῦ νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μου. Τὸν καιρὸ πού ὁ Μπρατῆμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, νόμιζε πὼς θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε πηγάδια στὸν Ἄι-Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρό, ἀρμυρὸ, θολό, βαρὺ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφτανε, γιὰ νὰ μὴν κάνουμε τὸ χατίρι τοῦ Μπρατῆμης καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίνουμε κι ἀποροῦσαν πὼς ἀκόμη βαστοῦμε.

Μιά φορά κάναμε άνακωχή και μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες, νά μᾶς προτείνουν νά παραδοθοῦμε. Πολλές φορές τὸ κάνανε αὐτό. Τὸ περισσότερο ὅμως ἤθελαν νά δοῦν τί νερὸ πίνουμε, γιὰ νά καταλάβουν πόσο θά κρατήσωμε ἀκόμη.

Ὁ Θανάσης ὁ Ραζη-Κότσικας ἦταν τότε πολιτάρχης· αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπὸ τους.

— Σταθῆτε, λέει, καὶ θά δῆτε κι ἐμένα.

Κράζει τὶς γυναῖκες, πού μᾶς ἔδιναν τὰ φυσέκια καὶ μᾶς ἔφερναν τὸ φαῖ, καὶ τὶς διατάζει νά βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγᾶδι, νά τὸ στραγγίζουν καλὰ καὶ νά τὸ περάσουν πολλές φορές ἀπὸ πανί· καὶ ἅμα λαγαρίση καλὰ, νά γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἄσκι. Κράζει καὶ τὸ Ντάγλα, πού ἦταν ἔξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν ὀρμηγεύει τί νά κάνη, σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πῆγαν στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ ποῦ εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικίικο, τότε ἦταν χαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμεπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτισαν, ρώτησαν «πῶς τὰ περνοῦμε» καὶ ὕστερα ἦρθαν στὴν κουβέντα.

— Καπετὰν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δὲ βλέπετε ποῦ εἴστε κλεισμένοι ἀπ' ὅλες τὶς μεριές; νὰ παραδοθῆτε τώρα καὶ κανεὶς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασάδες σᾶς χαρίζουν τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νὰ ζήσωμε ὅπως καὶ πρὶν, ἦσυχοι κι ἀγαπημένοι.

ἌΟ Ραζῆ-Κότσικας τοὺς λέει:

— Καὶ νὰ θέλαμε, μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, ποῦ περιμένομε ὥρα τὴν ὥρα τὸν καπετὰν Μιαούλη καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλὰ.

Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Κάναμε κι ἄλλες κουβέντες καὶ κάποια ὥρα οἱ μπέηδες ἔκαναν πῶς δίψασαν καὶ ζήτησαν νερό.

ἌΟ πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρῃ μὲ τ' ἀσημένιο τάσι. ἌΟ Ντάγλας, ὅπως ἦταν δασκαλεμένος, εἶχε δυὸ ἀσκιὰ, ἓνα μὲ τὸ καθαρὸ νερὸ ποῦ εἶχαν λαγαρίσει οἱ γυναῖκες, κι ἓνα μὲ τὸ νερὸ ποῦ πίναμε.

Λύνει τὸ ἀσκὶ μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερὸ ποῦ ἔχομε γιὰ τὰ ζῶα μας δίνεις στοὺς μπέηδες;

Καὶ δίνει μιὰ κλοτσιὰ στ' ἀσκὶ καὶ χύνει ὅλο τὸ νερό.

ἌΟ Ντάγλας λύνει τότε τὸ ἄλλο ἀσκὶ, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

Ἐκεῖνοι, σὰ βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν καὶ φεύγουν. Πᾶνε στοὺς πασάδες καὶ λένε «τὸ καὶ τό, οἱ Μεσολογγίτες

ἔχουν καθαρὸ νερὸ κι ἐκεῖνο τὸ θολὸ τὸ ἔχουνε γιὰ τὰ ζῶα
τους καὶ τὸ χύνουν ἀλύπητα». Οἱ πασάδες ἀπελπίστηκαν
τότε πῶς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ἦταν ὁ πολιτάρχης μας.

Ἐσύ, παιδί μου, νὰ τὰ γράψης αὐτά, σὰ μεγαλώσης, νὰ
τὰ μάθη ὁ κόσμος, νὰ δῆ πῶς τὸ βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα-Γεωργούλα.

Καὶ νὰ ποὺ ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσή μου, τώρα ποὺ ἔγινα
κι ἐγὼ μπαρμπ' - Ἀντώνης.

Ἄντ. Τραυλαντώνης

38. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Νά ἔμουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαίνα τ' ἀψήλου,
ν' ἀγνάντευα τὴ Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
πῶς πολεμᾷ μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τέσσερους πασάδες.
Πέφτουν κανόνια στὴ στεριά καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰ χαλάζι.

Καὶ ὁ Μακρὴς τοὺς φώναζε καὶ ὁ Μακρὴς φωνάζει:

«Παιδιά, βαστάτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
καὶ τὸ μιντάτ'* μᾶς ἔρχεται στεριά καὶ τοῦ πελάγου,
Καραϊσκάκης τῆς στεριάς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου».

Μήτε μιντάτι ἔφτασε, μήτε βοήθεια φτάνει.

Καὶ οἱ κλεισμένοι ξόρμησαν μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια
κι οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν.

Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανούς ἀμέτρους
καὶ λίγοι ξεγλιτώσανε πλέοντας μὲς στὸ αἷμα.

(Δημοτικὸ)

39. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΟΙΞΗ

Τὰ πρῶτα χελιδόνια ἐμφανίστηκαν στὴ χτεσινὴ γιορτὴ μὲ τὸ ἐπίσημο μαῦρο ἔνδυμα. Ἄλλα ἀκολουθοῦσαν καὶ ἄλλα πετοῦσαν χαμηλά. Δὲν μπορούσαν νὰ μὴ πάρουν μέρος στὸν ἑορτασμὸ τῆς ἑκατονταετηρίδας τῆς ἐθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας. Γνωρίζουν τὴν ἱστορία. Γιατὶ πάλι αὐτά, ἐδῶ κι ἑκατὸ χρόνια, μιὰ ὠραία ἀνοιξιὰτικὴ μέρα κελᾶθησαν πρῶτα τὸ τραγούδι τῆς ἐλευθερίας.

Τετρακόσιες ἀνοιξίαις ἔρχονταν κι ἔβρισκαν ἔρημη τὴν ἑλληνικὴ γῆ καὶ πετοῦσαν κάτω ἀπὸ τοὺς θολοὺς καὶ θλιμμένους οὐρανοὺς. Στὰ ἑλληνικὰ σπιτάκια ποὺ ἔχτιζαν τὶς φωλιές τους κατοικοῦσε ἡ θλίψη. Καὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ κελᾶθῆσουν, γιὰ νὰ μὴν ταράξουν τὴ σιωπὴ. Πόσες πένθιμες ἀνοιξίαις, χωρὶς χαρὰ, χωρὶς φῶς, χωρὶς ἄνθη πέρασαν ἔτσι... Καὶ πόσες φορές δὲν ἔχτισαν τὰ σπιτάκια τους στὰ

χαγιάτια τῶν κλεισμένων ἀρχοντικῶν σπιτιῶν, στὶς βουβὲς αὐλές, ψηλὰ στοὺς μαύρους καὶ χορταριασμένους τοίχους ἀπὸ τοὺς κόκκους καὶ τὰ μύρια μιᾶς σκλαβωμένης γῆς. Καὶ πόσες φορές δὲν ἔφεραν στὰ μικρά τους γιὰ τροφή τὸ ψίχουλο τοῦ μαύρου ψωμιοῦ, τοῦ ζυμωμένου μὲ δάκρυα. Τοῦ ψωμιοῦ τῆς σκλαβιάς.

Τετρακόσιες ἑλληνικὲς ἀνοιξεὶς πέρασαν ἔτσι. Καὶ καθεμιά ἀπ' αὐτὲς ἦταν φθινόπωρο. Καὶ πηγαινοέρχονταν τὰ χελιδόνια χωρὶς νὰ κελαηδοῦν, χωρὶς νὰ τιτιβίζουν. Τετρακόσιοι Μάρτιοι.

Ἐπὶ τέλος ἤρθαν ἓνα Μάρτη καὶ βρῆκαν ἀέρα ἐλεύθερο, γῆ ἀνθισμένη, οὐρανοὺς ἑαρινούς καὶ γελαστούς. Τὸ παλιὸ ἀρχοντικὸ σπίτι εἶχε τὰ παράθυρα ἀνοιχτά. Καὶ τὸ φτωχικὸ καλύβι δὲν ἦταν σκοτεινὸ. Καὶ ἀνοιξαν τὸ φτερό τους τότε, ἓνα φτερὸ σὰν ξεγυμνωμένο σπαθὶ καὶ σπάθισαν τὸν ἀέρα καὶ πέταξαν ἐλεύθερα μέσα σὲ μιὰ ἐλεύθερη ἑλληνικὴ ἀνοιξη. Καὶ ἀπὸ τότε, κάθε Μάρτη, κελαηδοῦν τὸ τραγούδι τῆς ἐλευθερίας.

Χτὲς γιόρτασαν τὴν ἑκατοστὴ ἐλεύθερη ἀνοιξη. Χαρούμενα πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθισμένη γῆ, μαζὶ μὲ τὰ ἀεροπλάνα. Ὁ πλατὺς ἑλληνικὸς ὀρίζοντας τὰ γέμιζε χαρά, πού τοὺς δυνάμωνε τὰ μικρά τους φτερά.

Κελαηδήματα, τιτιβίσματα, φωνίτσες ἐνθουσιασμοῦ, τρελὰ χτυπήματα μικρῶν φτερῶν.

Ἔτσι γιορτάστηκε ψηλὰ στὸν ἀέρα ἡ ἑκατονταετηρίδα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἀνοίξεως.

Τίμος Μωραΐτης

ΣΗΜ. Τὸ κείμενο αὐτὸ γράφτηκε τὸ 1921 γιὰ τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

40.

Ο ΧΕΛΙΔΟΝΙ

Καλῶς μᾶς ἦρθες, ἄκακο πουλί χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἦρθες, τοῦ Μαρτιοῦ πρωτόλουβο*
λουλούδι!

Μὲ πόση, νά 'ξερεις, κρυφὴ λαχτάρα περιμένω
ν' ἀκούσω μὲς στὰ σύννεφα τὸ πρῶτο σου
τραγουδί!

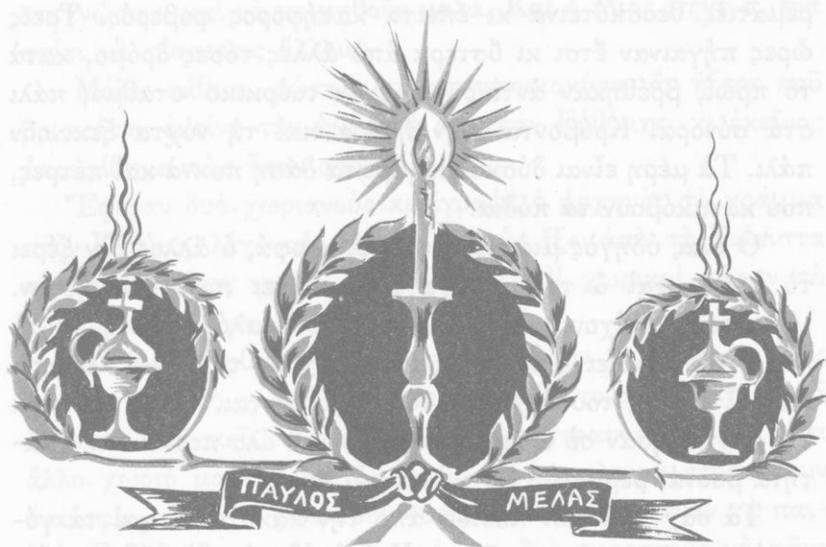
Τόσο συνήθισα ὁ φτωχὸς νὰ βλέπω κάθε μέρα
χαρὲς κι ἐλπίδες νὰ πετοῦν, νὰ πνίγωνται στὸ
ρέμα

τοῦ χρόνου τ' ἀνυπότακτου, ποὺ ἀκόμ' ἀκόμα
ψέμα

μοῦ φαίνεται' ὅτι σὲ θωρῶ νὰ σχίζεις τὸν αἰθέρα
μὲ τὰ σπαθάτα σου φτερά... Γλυκό μου χελιδόνι,
μᾶς ἔφερες καλοκαιριά... Ὁψιμο θά 'ρθη χιόνι;...

« Βίος καὶ ἔργα »

**Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης*

41. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιά μέρα, κοντά στα σύνορα, φόρεσε τα όπλα του πολέμου και πρώτη φορά φανερώθηκε καπετάνιος στα παλικάρια του ό Μίχης Ζέζας. Τους κάλεσε και τους είπε λόγια ζεστά και φωτεινά για τους Μακεδόνες, που υποφέρουν τόσα από τους Βουλγάρους, και για τό τί πρέπει νά κάμουν νά τους σώσουν από τά βάσανα. Τους εξήγησε και πώς θέλει νά φέρονται μαζί του και άναμεταξύ τους.

Ένθουσιάστηκαν, πολλοί δάκρυσαν και όλοι φώναξαν «ζήτω».

Άμέσως πρόσταξε τόν όδηγό νά πάη μπροστά. Αύτός τόν άκολούθησε και οι άντρες έρχονταν από κοντά. Πήγαν έτσι ως τή γραμμή κι εκεί περίμεναν τή νύχτα.

“Αμα ήρθε, έκαμαν τό σταυρό τους και πέρασαν τά σύνορα. Σκοτάδι φοβερό κι άνήφορος, δάση και λαγκάδια και

ρεματιές θεοσκοπέινα κι έπειτα κατήφορος φοβερός. Τρείς ώρες πήγαιναν έτσι κι ύστερα από άλλες τόσες δρόμο, κατά τὸ πρῶι, βρέθηκαν αντίκρυ σ' έναν τούρκικο σταθμό, πάλι στα σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνά καὶ πέτρες, πὺ κατακόβουν τὰ πόδια.

Ὁ ἕνας ὁδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά, ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Ἀπαντοῦν βλάχους καὶ, ἄλλους μὲ τὸ καλό, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πὺς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζονται. Οὔτε μιὰ ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση.

Τὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν. Καὶ ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε οὔτε κὰν τὸ δημόσιο δρόμο πὺ πάει στὴ Σαμαρίνα.

Μερικοὶ ἀπὸ τὴ θέρμη μόλις μπορούσαν ν' ἀκολουθήσουν. Ἐναν τὸν ἄφησαν σ' ἑνὸς βλάχου στάνη νὰ γιατρευτῆ. Ψωμί καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμί. Ἄλλοτε πάλι, ὡρες πολλές, ἔμεναν δίχως νερό.

Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, πὺ τοὺς ἐγκάρδιωναν πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πὺς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν.

Τότε ὁ γερο-Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέει:

—Ὁ καπετάνιος μας, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ... Αὐτὴ τὸν βαστάει...

Μιὰ βραδιὰ ἔφτασαν σ' ἕνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο δρόμο. Ὁ ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιά του σὲ μερικὰ σπίτια, γιὰ νὰ

στεγνώσουν και νά κοιμηθοῦν καλά. Καί ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἓνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους.

Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικοκύρη, ἂν ἤξερε ποῦ βρισκόταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετὰν Εὐθύμης, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πὼς ἦταν στὸ Ζέλοβο.

Ἐφεραν δυὸ χωριανούς κι ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμη, λέγοντάς του νά ῥθῆ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Σιάτιστα τὴν ἄλλη μέρα, γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν.

Τὸ πρωὶ ἤρθαν χωριάτες νά δοῦν τὸν καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τίς δουλειές τους και ἂν περνᾶ στρατὸς ἀπὸ κεῖ. Ἀποκρίθηκαν πὼς στρατὸς μένει σ' ἓνα ἄλλο χωριὸ μακρύτερα. Ἐπειτα παράγγειλε νά ἐτοιμάσουν ἓνα σφαχτό, νά τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιά. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστούς νά φᾶνε μαζί.

Τὸ ἀπόγιομα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νά μηνύσουν και στοὺς ἄλλους νά ῥθουν κι αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νά τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

Ἄξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ και λέει πὼς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

—Ἐ, θὰ περάσῃ, εἶπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα και λέει πὼς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα και εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκορπισμένους.

Ἀμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾶ στὰ καταλύματα νά εἶναι ἔτοιμοι, ἀλλὰ νά μὴν κουνηθῆ κανεὶς. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λεπτὰ ἔρχονται δυὸ γυναῖκες και λένε πὼς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλά και, ἂν θέλουν, νά φύγουν. Ἐρχονται και ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα και ρωτοῦν τί νά κάμουν, νά φύγουν ἢ νά πυροβολήσουν;

Ὁ ἀρχηγὸς τοὺς μὴνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς, χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτόν, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. Ἔρχονται πάλι γυναῖκες καὶ λένε πὼς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω.

Ὁ ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ' ἓνα χωριανὸ καὶ κοίταξε. Εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες, πού πήγαιναν στὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα. Ἄρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντηση δὲν ἔλαβαν.

Ἄρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατότερα, φωνάζοντας:

— Θὰ κάψουμε τὸ σπίτι!

Σηκώνει ὁ ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. Ὁ χωριανὸς πού ἦταν κοντὰ του τραβᾷ κι αὐτός· ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι σκόρπισαν. Πιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν κι αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν.

Ὁ ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ' ἓνα μικρὸ στάβλο, γιατί ἀπάνω δὲν ἦταν ἀσφαλισμένοι.

Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἓνα στρατιώτη πού ἔρχεται κατὰ τὴν αὐλὴ. Τραβᾷ κι ὁ στρατιώτης πέφτει. Ἐνα ἀπὸ τὰ παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου.

Ἄρχισε νὰ νυχτώνῃ. Ὁ ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιά. Οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας.

Ἀκούστηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ὕστερα μιὰ φωνή.

— Μὲ χτύπησαν, παιδιά!...

Ἐρχόταν πίσω ὁ ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο. Μπῆκε μέσα καὶ κάθισε σὲ κάτι ἄχυρα. Φώναξε ἓναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του καί, βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμό του τὸ σταυρὸ πού φοροῦσε, εἶπε:

— Νά τὸ δώσης στὴ γυναίκα μου καὶ τὸ τουφέκι στὸ γιό μου. Νά πῆς ὅτι τὸ καθῆκον μου τὸ ἔκαμα...

Ἐξεζώστηκε κι ἔπεσαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του, πού τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι. Φάνηκαν αἷματα, ἄρχισαν πόνοι κι ἔλεγε:

— Σκοτῶστε με, βρὲ παιδιά, πῶς θὰ μ' ἀφήσετε στοὺς Τούρκους;

“Ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα. “Ὅταν τὸν συνέπαιρνε ὁ φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογκοῦσε κι ἔλεγε:

— Πονῶ, σκοτῶστε με! Σκοτῶστε με!... Καὶ ἄλλοτε ὀνόμαζε τὰ παιδιά του.

‘Ὁ σύντροφος πού εἶχε ἔρθει κοντά του, εἶπε:

— Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφήνομε στοὺς Τούρκους· κι ἔσκυψε καὶ τὸν φίλησε στὸ στόμα. Τὰ χεῖλη του ἦταν ψυχρά. Καὶ πάλι τὸν συνεπῆραν οἱ πόνοι δυνατοί, κι ἔλεγε ὅλο πιδ σιγανά.

Δὲν μποροῦσε πιά νὰ κουνηθῆ ἀπὸ τὴ θέση του, οὔτε τὰ παιδιά του δὲν ὀνόμασε τώρα, ὥσπου δὲν ἀκούστηκε πιά φωνή...

42. ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΡΩΑΣ

Γιὰ πρώτη φορά ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιώργου πήγαινε στὴν Κέρκυρα. ‘Ὁ πατέρας του ἦταν ὑπάλληλος καὶ τώρα τελευταῖα εἶχε μετατεθῆ στὸ ὁμορφο νησί.

Περνώντας μιὰ μέρα ὁ Γιώργος μὲ τὸν πατέρα του ἀπὸ μιὰ πλατεῖα τῆς Κέρκυρας εἶδαν στημένη μιὰ μαρμάρινη προτομή. Παρίστανε ἕναν καλοδεμένο πενηντάρη, μ' ὠραῖο πρόσωπο, μέτωπο πλατύ, λίγα κατσαρὰ μαλλιά καὶ μικρὴ γενειάδα.

‘Ὁ πατέρας τοῦ Γιώργου ἔβγαλε μὲ σεβασμὸ τὸ καπέλο

του και συλλογισμένος στάθηκε πολλή ώρα μπροστά στην εύγενική μορφή, πού τ' όνομά της ήταν σκαλισμένο στο μάρμαρο με χρυσά γράμματα:

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

— Τί ήταν ό Μαβίλης, μπαμπά, ρωτᾶ ό Γιῶργος, ἅμα ἔξακολούθησαν τὸ δρόμο τους.

— Τὸ βράδυ, παιδί μου, πού θά 'ναι και τ' ἄλλα παιδιά μαζεμένα, θά σοῦ πῶ τήν ἱστορία τοῦ Μαβίλη.

Κι ὅταν τὸ βράδυ, μετὰ τὸ φαγητό, ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦταν μαζεμένη στό μεγάλο μπαλκόνι πού 'βλεπε στή θάλασσα, ὁ πατέρας διηγήθηκε με βαθιά συγκίνηση τήν ἱστορία τοῦ μεγάλου ποιητῆ και μεγάλου πατριώτη.

— Ὁ παππούς τοῦ Μαβίλη, ἄρχισε νά λέη, δὲν ἦταν "Ἕλληνας" ἦταν Ἰσπανός. Εἶχε διοριστῆ πρόξενος στήν Κέρκυρα τὸν καιρὸ πού τήν κυβερνοῦσαν οἱ "Ἀγγλοι. Ὁ πατέρας τοῦ ποιητῆ πῆρε Ἑλληνίδα, ἀπὸ τήν οἰκογένεια τοῦ Καποδίστρια.

Ὁ ποιητῆς γεννήθηκε στὰ 1860 και πῆρε ἀνατροφή σωστοῦ Ἑλληνόπουλου. Μορφώθηκε στὰ σχολεῖα τῆς Κέρκυρας και ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη στὰ γράμματα.

Στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας ἔμεινε ἕνα χρόνο μοναχά. Δεκαεννιά χρονῶν ἔφυγε γιὰ τὴ Γερμανία, ὅπου ἔμεινε

δεκατέσσερα χρόνια. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μὲ πολλοὺς σοφοὺς, ἔμαθε πολλὰς ξένες γλῶσσες.

Μὰ μέσα στὴν ἀνετη εὐρωπαϊκὴ ζωὴ δὲν ξεχνοῦσε ποτὲ τὴ φτωχὴ πατρίδα του. Τὸν πίκραινε ἡ σκέψη πὺς μόνο ἓνα μικρὸ μέρος τῆς Ἑλλάδας ἦταν ἐλευθερωμένο. Καὶ τὸν πόνο του αὐτὸ τὸ χύνει σ' ἓνα παλιὸ ποίημά του, ἀφιερωμένο «Στὴν Πατρίδα».

Ἀκοῦστε το:

Μάνα μου Ἑλλάδα, τί δὲν εἶσαι τώρα
σὰν πρῶτα ὀρθή, ψηλὴ, στεφανωμένη
μὲ δάφνες; Τί δὲν εἶσαι μὲ τὰ δῶρα
τῆς ἀθάνατης Νίκης στολισμένη;
Ἄχ! πότε θά 'ρθη, πότε θά 'ρθη ἡ ὥρα
νὰ ματαστράψῃ ἡ ὄψη σου ἡ σβησμένη,
καὶ τὴν ἐρημωμένη σου τὴ χώρα
μ' ἐλπίδα νὰ φωτίσης, ὦ ἀντρειωμένη;
Πατρίδα μου, σηκώσου! Ἄς λάμψῃ πάλι
στὸν αἰθέρα ψηλὰ τὸ μέτωπό σου
καὶ τῆς ἐλευτεριάς θενὰ προβάλλῃ
ἡ μέρα, καὶ τὸ θεῖο πρόσωπό σου
θὰ λάμψῃ σὰν τὸν ἥλιο τῆς· μεγάλη
θὰ γίνῃς, κι ἀλιὰ τότες στὸν ἐχτρώ σου.

Πατριώτης στὴν ποίηση, μὰ καὶ πατριώτης στὸ τουφέκι. Στὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης τοῦ 1896 κατέβηκε ἐκεῖ μὲ δικό του ἀντάρτικο σῶμα καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1897 πῆγε ἐθελοντῆς στὸ στρατὸ καὶ λαβώθηκε μὲ μιὰ σφαῖρα στὸ χέρι καὶ στὸ μπράτσο.

Ὅταν ἀργότερα ἄρχισε ὁ πόλεμος τοῦ 1912, ἦταν βουλευτῆς τοῦ ἀγαπημένου του νησιοῦ. Σὰ βουλευτῆς δὲν ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ πάῃ στὸν πόλεμο. Μὰ καὶ ἂν ἤθελε, δὲν τὸν δέχονταν στὸν ταχτικὸ στρατό, γιατί ἡ ἡλικία του ἦταν πε-

ρασμένη. Μά ό Μαβίλης βρήκε τρόπο νά ικανοποιήση τόν πόθο του.

Είχε έρθει άπ' τήν 'Ιταλία νά μάς βοηθήση ό Γαριβάλδης μέ άρκετούς 'Ιταλούς έθελοντές. Στο σῶμα τοῦ Γαριβάλδη κατατάχτηκαν και πολλοί 'Ελληνες. Πρῶτος και καλύτερος σ' αὐτούς ό Λορέντσος Μαβίλης. "Όσοι τόν είδαν στην 'Αθήνα, μέ τ' άσπρα μαλλιά του, νά φορῆ τήν κόκκινη στολή τῶν Γαριβαλδινῶν μέ τό βαθμό τοῦ λοχαγοῦ, δέ θά ξεχάσουν ποτέ τήν περήφανη κορμοστασιά του.

Μ' όλα τά πενήντα τρία χρόνια του, σκίζοντας πεζός τή Θεσσαλία, τή Μακεδονία και τήν 'Ηπειρο έφτασε μέ τό σῶμα του στο Δρίσκο, τό άπότομο βουνό, πού ύψώνεται άπέναντι στα Γιάννινα. Σάν είδε άπό κεϊ ψηλά τήν ὁμορφη λίμνη και άγνάντεψε άπό μακριά τά σκλαβωμένα Γιάννινα, δάκρυσε άπό συγκίνηση. Είχε τήν έλπίδα και τή χαρά νά μπῆ άπ' τούς πρώτους στην ξακουσμένη πόλη. Μά ή μοίρα του δέν τό θέλησε.

Οί Τοῦρκοι τούς ένωσαν. Πολύς στρατός τούς περικύκλωσε και όλόκληρη μέρα πολεμοῦσαν.

Τήν άλλη αύγή άρχισε ναρίς τό τουφεκίδι. Τό σῶμα άποδεκατιζόταν άπ' τά τούρκικα κανόνια και ένας κοντά στον άλλον έπεφταν νεκροί οί άξιωματικοί του. Κι ό ποιητής προχωροῦσε άφοβος και άγέρωχος πρὸς τήν κορφή τοῦ βουνοῦ, μέσα σ' ένα χαλάζι άπό σφαίρες και άνάμεσα στις ὀβίδες πού έσκαζαν όλόγυρά του. Κι ένα βόλι τοῦ πέρασε πέρα πέρα τό πρόσωπο, χαλώντας του τά δυὸ μάγουλα και πολλά δόντια. 'Υποχρεώθηκε τότε ν' άποτραβηχτῆ. Σ' ένα ξωκλήσι τοῦ Δρίσκου ἦταν τό προσωρινό νοσοκομεῖο. Φτάνοντας εκεί ό λαβωμένος σήκωσε τό βλέμμα του, για νά δῆ ακόμα μιὰ φορά τούς συντρόφους του πού πολεμοῦσαν. Και τότε ένα δεύτερο

βόλι τὸν βρῆκε στὸ στόμα. Κι ἔτσι σβήστηκε ἡ εὐγενικὴ ὕπαρ-
ξή του στὶς 29 τοῦ Νοέμβρη 1912.

Τ' ὄνειρό του πῆρε σάρκα. Ἡ ἐλευθεριὰ ἀπλώθηκε ὡς
πέρα στὴ σκλαβωμένη Ἡπειρο. Κι ὁ ἀλησμόνητος νεκρὸς
τοῦ Δρίσκου κοιμᾶται στὰ ἡπειρωτικὰ χῶματα τὸν ἀτάραχο
ὕπνο, πού μονάχα στοὺς διαλεχτοὺς χαρίζει ἡ μοίρα. Κοι-
μᾶται στεφανωμένος μὲ τὸ στεφάνι τοῦ ποιητῆ καὶ μὲ τὸ
στεφάνι τοῦ ἥρωα.

43. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Ἄγουστος τοῦ 1922 ἦταν ὁ μῆνας τῆς μεγάλης ἐθνικῆς μας συμφορᾶς. Ὁ στρατός μας εἶχε διασκορπιστῆ καὶ ἔφτανε στὸν Πειραιᾶ σὲ κακὴ κατάσταση. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τὴν ὀρφάνια τους καὶ τὰ γύμνια τους. Καὶ γιὰ ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἦρθε ἓνα τηλεγράφημα σύντομο, μὰ καυτερό: «Ὁ

μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχτηκε από τους Τούρκους».

Ἄλλὰ ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ ἔθνομάρτυρας, ποὺ δὲ θέλησε ν' ἀφήσῃ τὸ δυστυχησμένο ποίμνιό του καὶ νὰ φύγῃ, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Ποιὸς ἦταν τάχα ὁ μέγας αὐτὸς Χρυσόστομος, ποὺ προτίμησε νὰ πεθάνῃ δίπλα στὴν Ἐκκλησία του, ἀντὶ νὰ γίνῃ περιπλανώμενος πρόσφυγας στὴν Ἑλλάδα;

Στὴν Τρίγλια, ἓνα κεφαλοχώρι τῆς Βιθυνίας, γεννήθηκε στὰ 1868.

Σὰ μεγάλωσε καὶ τελείωσε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, ἔλεγε στὸν πατέρα του:

— Θέλω νὰ σπουδάσω, γιὰ νὰ γίνω δεσπότης καὶ νὰ πάω στὴν Κρήτη.

Γιατί τάχα ἡ ψυχὴ του προτιμοῦσε τὴν Κρήτη; Τὸ μαντεύομε ἀπ' τὴν κατοπινὴ ζωὴ του. Προτιμοῦσε τὴν Κρήτη, γιὰτι ἀπ' ὅλη τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα ἐκεῖ ἀκουγόταν πολὺ συχνὰ τὸ ἐπαναστατικὸ τουφέκι.

Ὁ πατέρας του εἶχε πουλήσει τὸ μονάκριβο πατρικὸ του κτῆμα, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ μεγάλο παιδί του, τὸν Εὐγένιο, νὰ σπουδάσῃ στὴ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους, στὴν Πόλη. Καὶ τώρα πούλησε ἓνα κτῆμα τῆς γυναίκας του, τὸ μόνο ποὺ ἀπόμεινε, γιὰ νὰ στείλῃ τὸ Χρυσόστομο στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Κάποτε πῆγε στὴ Σχολὴ ὁ μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος καὶ ζήτησε νὰ μάθῃ ποιὸς ἦταν ὁ καλύτερος μαθητής. Ὁ διευθυντὴς ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τὸ Χρυσόστομο. Κι ὁ Κωνσταντῖνος πλήρωνε ἀπὸ τότε ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγῆκε ἀπ' τὴ Σχολὴ τὸν πῆρε μαζί του ὡς διάκο. Ἀργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε πα-

τριάρχης στήν Κωνσταντινούπολη, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτοσύγκελος τῶν Πατριαρχείων, σά νά λέμε ἀναπληρω-
τῆς τοῦ Πατριάρχη. Καί ἦταν τότε μόλις 30 χρονῶν. Κι ὕστε-
ρα ἀπό πέντε χρόνια ἔξοχης ὑπηρεσίας στά Πατριαρχεῖα,
ἔγινε μητροπολίτης Δράμας.

“Ὅταν ἀποχαιρετοῦσε μέ συγκίνηση τόν Πατριάρχη, τοῦ
φίλησε τὸ χέρι καί τοῦ εἶπε:

— Μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου θά ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησία
καί τὴν Πατρίδα. Κι ἂν εἶναι γραφτὸ ἡ κορόνα, πού τὰ ἅγια
σου χέρια ἔβαλαν στοῦ κεφάλι μου, νά χάση τὴ λάμπη της, θά
προτιμήσω νά μεταβληθῇ σὲ ἀκάνθινο στέφανο.

Ἄκριβῶς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ οἱ Βούλγαροι κοιματζῆδες
τρομοκρατοῦσαν τὴ Μακεδονία. Καί γιὰ κέντρο εἶχαν τὴν
περιφέρεια τῆς Δράμας.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Χρυσόστομος κατάγγελλε συχνά στά Πα-
τριαρχεῖα καί στήν τουρκικὴ κυβέρνησι τὰ ἐγκλήματα τῶν
Βουλγάρων. Μὰ ὅταν εἶδε ὅτι τὸ κακὸ παράγινε, ἄρχισε κι
αὐτὸς νά στρατολογῇ Ἕλληνας ἀντάρτες. Ὅταν τὰ παλικάρια
αὐτὰ σκορπίστηκαν στά γύρω βουνά καί χτύπησαν ἀλύ-
πητα τοὺς κοιματζῆδες, ὁ τόπος ἀνακουφίστηκε. Ἀλάφρω-
σε ἀπὸ τὸ μεγάλο κακὸ. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἄφοβα πε-
ριόδευε τὰ χωριά, πού εἶχαν γίνει μέ τὴ βία βουλγάρικα,
συγκέντρωνε τοὺς χωριανούς στίς ἐκκλησίες, τοὺς μιλοῦσε
μ’ ὅλη τὴ δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, καί τὰ χωριά ἔνα
ἔνα γύριζαν στήν ὀρθοδοξία.

Μὰ ὁ Χρυσόστομος δὲν περιορίζεται σ’ αὐτό· μέ τὴ φρον-
τίδα του χτίζονται ἐκκλησίες, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσο-
κομεῖα, ὄρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκὰ ἀναγνωστήρια, μου-
σικοὶ καί ὀδοπορικοὶ σύλλογοι.

Περισσότερο ὅμως ἀπ’ ὅλα φρόντιζε γιὰ τὴ σωματικὴ

άσκηση τῶν παιδιῶν. Κάθε χρόνο γίνονταν παντοῦ γυμναστικοὶ ἀγῶνες.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Βούλγαροι δὲν κουράζονται. Μετὰ τὸν Παῦλο Μελά, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἓνα σταυροδρόμι ὁ μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. Ὁλος ὁ πόνος τοῦ Χρυσόστομου φανερώνεται σ' ἓνα γράμμα του, σταλμένο στὸ Πατριαρχεῖο:

«Ἐκλαψα, ἔκλαψα σὰ μικρὸ παιδί — γράφει — γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Ποιὸς ξέρει πόσους ἄλλους ἀδελφούς, ἴσως κι ἐμένα, περιμένει ἡ ἴδια τύχη».

Γιὰ προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἓνα ταξίδι στὰ Ἱεροσόλυμα. Πῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους, ν' ἀσπαστῇ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νὰ δῆ τὰ ἤσυχά νερά τοῦ Ἰορδάνη καὶ νὰ ξεκουράσῃ τὴ βασανισμένη ψυχὴ του. Ἀπὸ κεῖ, εἶχε ἀκόμη ἓνα προσκύνημα νὰ κάνῃ! Πέρασε ἀπ' τὴν Ἀθήνα, νὰ δῆ τὸ ναὸ τῆς ἀρχαίας Παρθένας, νὰ καμαρώσῃ τὴ λευκὴ πολιτεία καὶ νὰ νιώσῃ μέσα του ὅλο τὸ περασμένο μεγαλεῖο της. Ἐτυχε μάλιστα ἐκείνη τὴ χρονιά, τὸ 1906, νὰ γίνωνται κι οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες στὸ ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς νὰ ἔχυσε, ἀντικρίζοντας τὰ μεστωμένα καὶ ὠραῖα κορμιὰ τῶν καλῶν παλικαριῶν.

Στὸ γύρισμά του ὅμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τὸν περίμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν νὰ τὸν μισοῦν περισσότερο κι ἀπ' τοὺς Βουλγάρους. Τὸν κατηγοροῦν ὅτι αὐτὸς συντηρεῖ τοὺς ἀντάρτες, δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ περιοδεύσῃ στὰ χωριά καὶ βιάζουν τὰ Πατριαρχεῖα νὰ τὸν μεταθέσουν ἀπὸ τὴ Δράμα.

Μὲ τὸ φόβο νὰ μετατεθῇ σὲ καμιὰ ἄσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὸν Ἑλληνα πρόξενο στὴν Πόλη: «Φροντίστε τουλάχιστο νὰ μετατεθῶ στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ νὰ μπορέσω ν' ἀγωνιστῶ κι ἐγὼ πάλι στὴν πρώτη γραμ-

μή. Προτιμῶ νὰ πέσω σὰν αἰτός, παρὰ νὰ πεθάνω σὲ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιὰ νὰ σταυρωθῶ. Ἄφοῦ δὲν ἔχω νὰ δώσω τίποτε ἄλλο στὴν Πατρίδα μου, νὰ τῆς δώσω τουλάχιστο τὸ αἷμα μου».

Κι ὕστερα ἀπὸ δυὸ ἐξορίες καὶ πολλές ἄλλες περιπέτειες, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1910, ἔγινε μητροπολίτης Σμύρνης.

Ἀρχίζει ἀκούραστος κι ἐδῶ νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἐκκλησία, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ ὅλη τὴν κοινωνία. Καὶ τρίτη ὁμως ἐξορία τὸν περίμενε· καὶ δὲν ξαναγύρισε στὴ Σμύρνη, παρὰ λίγους μῆνες πρὶν ἀποβιβαστῆ ἑκεῖ ὁ ἐλληνικὸς στρατός. Καὶ εἶχε τὴν ἀπέραντη εὐτυχία νὰ δεχτῆ στὴν προκουμαῖα τὸν ἐλευθερωτὴ στρατὸ καὶ νὰ εὐλογῆσῃ τὶς σημαῖες του. Καὶ ὅταν ἔγιναν μερικὲς ταραχὲς τὶς πρῶτες ὥρες τῆς κατοχῆς, ὁ Χρυσόστομος φρόντισε νὰ προστατέψῃ τοὺς φοβισμένους Τούρκους, πού εἶχαν καταφύγει στὴ Μητρόπολη. Πῆγε στὴ φυλακὴ καὶ ζήτησε ν' ἀπολυθοῦν μερικοὶ φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στὶς τουρκικὲς συνοικίες καὶ μοίραζε φάρμακα καὶ τροφὲς σὲ φτωχοὺς καὶ ἀσθενεῖς. Μὲ πόση ἀχαριστία τοῦ πλήρωσαν τὴν καλοσύνη αὐτή!...

Ἦρθε καὶ ὁ θλιβερὸς Αὐγούστος τοῦ 1922. Ὁ στρατός μας νικημένος ἔφτανε στὴ Σμύρνη κι ἔμπαινε ὅπως ὅπως στὰ πλοῖα. Ἡ Σμύρνη γέμισε ἀπ' τὸν ξεριζωμένο πληθυσμὸ τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἐχθροὶ πλησίαζαν στὴν πόλη. Ὅλοι ἀνησυχοῦν καὶ φροντίζουν μὲ κάθε τρόπο νὰ φύγουν. Κι ὁ Χρυσόστομος μοιράζει ψωμὶ κι ἐλιὲς στοὺς πρόσφυγες...

Ὁ ἐπίσκοπος τῶν καθολικῶν τοῦ ἐξασφαλίζει θέση σ' ἓνα πλοῖο κι ἐξορκίζει τὸ Χρυσόστομο νὰ φύγῃ μαζί του. Ἄλλ' ὁ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντᾷ:

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολὴ νὰ μὴ φεύγουν οἱ Ἕλληνες κληρικοί. Ὁ καλὸς ποιμένας ἔχει χρέος νὰ μένη μὲ τὸ ποιμνίό του.

Φεύγουν και τὰ τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες χριστιανῶν καταφεύγουν σὲ σπίτια Εὐρωπαίων και στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς.

Στὶς 27 τὸ ἀπόγευμα μπῆκε ὁ πρῶτος τουρκικὸς στρατὸς στὴ Σμύρνη.

Ὁ Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπὸ τὴ νηστεία και τὴν ἀπνία, μπαίνει τὸ ἄλλο πρωὶ στὴν ἐκκλησία νὰ προσευχηθῆ. Ἡ ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους χριστιανούς.

Σὲ λίγο παρουσιάζεται στὴν Ὁραία Πύλη ὁ μητροπολίτης ἀλύγιστος, μὲ φωτεινὸ μέτωπο και λαμπερὰ μάτια. Γονατίζει μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο και προσεύχεται. Σηκώνεται ἔπειτα μὲ ἡρεμία Ἀγίου και λέγει:

— Ἡ Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τὴν πίστη μας και τὸ θάρρος μας και τὴν ὑπομονή μας. Μὰ ὁ Θεὸς δὲν ἀφήνει τοὺς χριστιανούς. Στὶς τρικυμίες φαίνεται ὁ καλὸς ναυτικὸς και στὰ βάσανα ὁ καλὸς χριστιανός. Προσεύχεστε και θὰ περάση και αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Τὸ μεσημέρι ξαναμοιράζει ψωμί, ἐλιές και ρύζι γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ. Ἀπ' τὴν κορφή τῆς σκάλας διαβάζει στὸ λαὸ τὸ Εὐαγγέλιο.

Τὴν ὥρα αὐτὴ μπαίνει στὴν αὐλὴ ἓνας ἀστυνόμος μὲ λίγους στρατιῶτες. Ὁ κόσμος ὅλος ἀνατριχιάζει· οἱ γυναῖκες και τὰ παιδιὰ κλαῖνε ἀδιάκοπα.

Ὁ ἀστυνόμος εἰδοποιεῖ τὸ Χρυσόστομο ὅτι τὸν ζητοῦν στὸ Φρουραρχεῖο. Ἐκεῖνος ἔγνεψε στὸ λαὸ νὰ ἡσυχάση και ἀκολουθεῖ τὸν ἀστυνόμο. Τὸ ἀπόγευμα τὸν ἄφησαν νὰ γυρίσῃ στὴ Μητρόπολη. Τὸ βράδυ στὶς ὀχτῶ τὸν ξαναπῆραν στὸ Φρουραρχεῖο.

Τὴ νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μιὰ σημείωση στὸν ἀδερφό του Εὐγένιο νὰ μὴν ἀνησυχῆ.

Κι από τότε κανείς δέν εἶδε πιά τὸ Χρυσόστομο ζωντανό. Οὔτε κανείς ἔμαθε μὲ τί τρόπο θανατώθηκε. Τὸ πτώμα του, καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνό, τὸ ἔσερνε τὴν ἄλλη μέρα στοὺς δρόμους ὁ τουρκικὸς ὄχλος, ὅπως κάποτε τὸ πτώμα τοῦ Πατριάρχῃ μας.

Δ. Κοτογιάννης

44. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΟΠΟΙΑ 1940 - 1941

Καὶ ἀνατέλλει ἡ 15ῃ Αὐγούστου τοῦ 1940. Πλήθη προσκυνητὲς κατακλύζουν τὴ λευκὴ Τήνη στὸ βαθυγάλανο ἑλληνικὸ Αἶγαῖο. Εἶναι ἡ γιορτὴ τῆς Παναγίας. Στὸν ὄρμο τοῦ νησιοῦ, γιὰ ν' ἀπονεύμη τίς καθιερωμένες τιμές, ἔχει φτάσει ἀπὸ τὰ ξημερώματα ἡ «Ἑλλη», τὸ παλαιό, ἱστορικὸ εὐδρομο τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Σημαιοστολισμένη κάνει νὰ κυματίζουν τὰ χρώματα τοῦ ἔθνους πλάι στὸ θρησκευτικὸ πανηγυρισμό.

Δέν ἔχει ὅμως προχωρήσει τὸ πρωί, εἶναι ἀκόμα ὀχτώ-

μιση ή ώρα, όταν κρότος τρομαχτικός συγκλονίζει τὸ πλοῖο καὶ τὸ νησί. Μαῦροι καπνοὶ σηκώνονται ἀμέσως, τριγυρίζουν τὴν «Ἑλλη», πού, χτυπημένη κατάσαρκα στὰ ὕφαλά της ἀπὸ ἐχθρὸ κρυμμένο, ἀρχίζει νὰ γέρνει. Δύο ἀκόμα τορπίλες σκάζουν μὲ φοβερὸ πάταγο, ἢ μιὰ σὲ ξέρα κοντὰ στὸ φανὸ τοῦ νησιοῦ, ἢ ἄλλη στὸν κυματοθραύστη. Ὁ λαός, οἱ προσκυνητές, στὴν παραλία καὶ στὸ δρόμο πού ἀνεβαίνει πρὸς τὴν ἐκκλησία, ἀναστατώθηκαν. Ἄδικα ἀγωνιζόταν τὸ πλήρωμα νὰ ρυμουλκήσῃ τὸ καράβι, νὰ τὸ φέρῃ σὲ μέρος ξέβαθο, νὰ τὸ σώσῃ. Τὰ ρυμούλκια κόβονται. Στὶς δέκα παρὰ δέκα ἡ «Ἑλλη» δὲν ὑπῆρχε πιά· εἶχε βουλιάξῃ μέσα σὲ φλόγες.

Ποιὸς ἔκαμε τὸ ἔγκλημα; Ποιὸς πέταξε ἀπὸ μακριὰ τὸ στιλέτο; Καμιὰ ἐλληνικὴ ψυχὴ δὲν ἀμφιβάλλει: Ἡ γενναία πράξη ἔχει ἀποτυπωμένη τὴν ταυτότητά της στὸν τρόπο της. Ἡ ἔρευνα ἄλλωστε πού θὰ γίνῃ στὸ βυθὸ τοῦ ὄρου ἀμέσως

τὴν ἐπόμενη ἡμέρα θὰ φέρῃ στὸ φῶς τὸ τσακισμένο ἐπισκεπτήριο τοῦ δολοφόνου: κομμάτια ἀπὸ τὶς τορπίλες μὲ πάνω ἀριθμὸ μητρώου καὶ στοιχεῖα ἰταλικά...

* * *

Στὴν Κηφισιά, σ' ἓνα σταυροδρόμι ἰσκιωμένο ἀπὸ μεγάλα πεῦκα ποὺ γέρνουν πάνω σὲ ροδοδάφνες, γωνία Κεφαλληνίας καὶ Δαγκλιῆ, βρίσκεται μιὰ βίλα διώροφη, σταχτιά, μὲ παράθυρα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μέσα σὲ κῆπο. Ἡ ὄψη τῆς, παλαιακὴ, δὲν ἔχει τίποτα τὸ ἀξιοπρόσεχτο· τίποτ' ἄλλο ἀπὸ μιὰν ἀρχοντιά λιγάκι κουρασμένη. Ἡ πόρτα τοῦ κήπου, σιδερένια, διφυλλη, βρίσκεται σὲ κοφτὴ γωνία καὶ βγάζει στὸ σταυροδρόμι.

Ἐκεῖ, στὶς τρεῖς παρά δέκα τὸ πρωὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, μέσα στὴ νύχτα, ἤρθε καὶ σταμάτησε ἓνα αὐτοκίνητο τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος. Ὁ σκοπὸς χωροφύλακας ξέκρινε μέσα τρεῖς ἄντρες. Ὁ ἓνας τους βγῆκε, τοῦ μίλησε ἑλληνικά, ἐξήγησε πὼς ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας ζητάει νὰ ἰδῇ τὸν Πρόεδρο τῆς κυβερνήσεως. Ἐχει νὰ τοῦ κἀνῃ, λέει, μιὰν ὑπερεπείγουσα ἀνακοίνωση. Ὁ σκοπὸς χτύπησε τὸ ἠλεκτρικὸ κουδούνι τῆς σκοπιᾶς του, νὰ εἰδοποιήσῃ τὸ σπίτι. Κοιμόνταν ὅλοι. Στὴ βαθιὰ γαλήνη τῆς νύχτας, μακριὰ κάπου, ἀκουγότανε νὰ γαυγίζῃ ἓνα σκυλί.

Ὁ ἀκόλουθος ποὺ ξύπνησε πρῶτος καὶ πῆγε νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν πρωθυπουργὸ δὲν εἶχε ξεχωρίσει στὸ σκοτάδι τὰ χρώματα τῆς σημαίας τοῦ αὐτοκινήτου. Εἶχε κι αὐτὴ λουρίδες κάθετες· λοιπὸν τὴ νόμισε γαλλικὴ. Εἶπε στὸν πρωθυπουργὸ πὼς τὸν ζητάει ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας. Ἀπορημένος ἐκεῖνος γιὰ τὸ ἀσυνήθιστο τῆς ὥρας πέρασε πάνω στὸ βαμβακερὸ νυχτικὸ τοῦ ἓνα βεστόνι σκοῦρο, κατέβηκε στὸν κῆπο

καί πήγε νά κοιτάξη ἀπό τήν πλαϊνή πόρτα, τῆς ὁδοῦ Κεφαλ-
ληνίας. Τότε ἀναγνώρισε τόν Γκράτσι. Κατάλαβε. Ἡ ὥρα
εἶχε σημάνει στό ρολόι τῆς ἱστορίας.

* * *

Ἐνας ἄνεμος καινούργιος, ἀνυποψίαστος, ἄρχιζε νά φυ-
σάει πάνω στήν Ἀθήνα.

Ἦταν ἡ ὥρα ὅταν οἱ σειρῆνες τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἄμυ-
νας ξύπνησαν τήν πολιτεία. Ὁ οὐρανός ἦταν πεντακάθαρος,
λευκάζε ὁ ὄρθρος, μύριζε δροσιά. Στούς δρόμους, τοὺς ἔρη-
μους ἀκόμα, κρότησαν μερικά παραθυρόφυλλα, κάποιες
μπαλκονόπορτες. Οἱ ἄνθρωποι ξυπνοῦσαν ξαφνιασμένοι, ρω-
τοῦσαν τοὺς πρώτους διαβάτες.

Ἐνα βουητὸ ἀνέβαινε λίγο λίγο ἀπὸ γύρω, ἀπὸ μακριά,
τὰ πρῶτα ὁμαδικὰ βήματα πάφλασαν στήν ἄσφαλτο. Μάτια
ὑψώνονταν στὸν οὐρανό, ἔψαχναν. Ὅμως σ' ὅλη αὐτὴ τὴν κί-
νηση ποὺ ἄρχιζε καὶ πύκνωνε σὲ μικρὲς συντροφιές, σὲ ὁμά-
δες ποὺ ξεκינוῦσαν γιὰ τὰ κέντρα, δὲν ξεχώριζες ταραχὴ ἢ
ἀγωνία. Μιὰ διάθεση εὐφορίας, κέφι ἀνάλαφρο, ἀλλόκοτο,
ξεσήκωνε τὶς ψυχές, πρωινὸ ἀγέρι ποὺ κολπώνει τὸ πανί.
Στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀντικρίζονταν ἔφεγγε ἓνα
χαρούμενο ξαφνιασμα, σάμπως ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, ὁ ἴσαμε
χτὲς βουτηγμένος στήν καθημερινότητα καὶ στὴ βιοπάλη,
νὰ μάθαινε ξαφνικὰ πὼς ἔχει μέσα του κρυμμένα νιάτα.

Γιατὶ τὸ πρωὶ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 γινόταν πρα-
γματικά μιὰ ἀποκάλυψη: Διαφορετικὸ εἶχε πέσει νὰ κοιμηθῇ
τὸ ἔθνος τῆ νύχτα ποὺ πέρασε, διαφορετικὸ ξυπνοῦσε τώρα.
Ἡ εἶδηση ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα: «Πόλεμος! Οἱ
Ἴταλοὶ εἰσβάλλουν», ἦτανε σὰ γενικὴ πρόσκληση σὲ ξεφάν-

τωμα. Περηφάνια, φιλότιμο και λεβεντιά φούσκωναν τὰ στήθη.

Κι ὁ καθέννας, ὁ πιὸ ταπεινός, ἔνιωθε νὰ ξυπνήη μέσα του μιὰ ἐπίγνωση: πὼς τρεῖς χιλιάδες χρόνια τὸν καλοῦν μὲ τ' ὄνομά του, τὸ ἄσχημο ἴσαμε χτές, νὰ τὰ δικαιώση, νὰ τὰ ὑπερασπίση. Ἡ ἱστορία ἔπαυε νὰ εἶναι λόγια τῶν σχολικῶν βιβλίων καὶ τῶν πανηγυρικῶν λόγων, γινόταν πράξη ζωῆς. Εἶχε φωνὴ βαθιά, βουερὴ μέσα στὸ αἷμα, μιλοῦσε. Κι ὁ πιὸ ταπεινός, ἔκανε τὴ σκέψη ἄθελά του, πὼς σ' αὐτὸν ἔλαχε νὰ τιμῆση αὐτὴ τὴ φάλαγγα τῶν νεκρῶν ποὺ ξεκινάει ἀπὸ πολὺ μακριὰ καὶ δίνει νόημα στὸ χρόνο. Ἡ ἐκλογή τῆς μοίρας ἦταν βαριά, ἀλλὰ γιὰ τοῦτο καὶ ἡ τιμὴ πολὺ μεγάλη.

Οἱ ἐφημερίδες, ἂν καὶ Δευτέρα, κυκλοφόρησαν· ἔλεγαν μὲ λίγα, χτυπητὰ λόγια τὰ σχετικὰ μὲ τὸ τελεσίγραφο, τὴν εἶδηση πὼς οἱ Ἴταλοὶ θὰ εἰσβάλουν στὶς ἔξι — τώρα. Κάτι ὀρθωνόταν σύσσωμο, νὰ τοὺς ὑποδεχτῆ ὅπως ἀρμόζει. Τὸν ἐνθουσιασμό τὸν χρωμάτιζε ἡ ἀγανάκτηση, ἡ περιφρόνηση.

Δρόμοι, πλατεῖες, σταυροδρόμια, εἶχαν φουντώσει στὸ μεταξὺ ἀπὸ ζεστὲς ἀνάσες, κόσμος· μακριᾶς θεωρίες πορεύον-
τας πρὸς τὴν Ὁμόνοια, τὸ Σύνταγμα, ἐνῶ στὸ ραδιόφωνο ἀκουγόταν τὸ διάγγελμα: «Ἡ στιγμή ἐπέστη ποὺ θ' ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν της...».

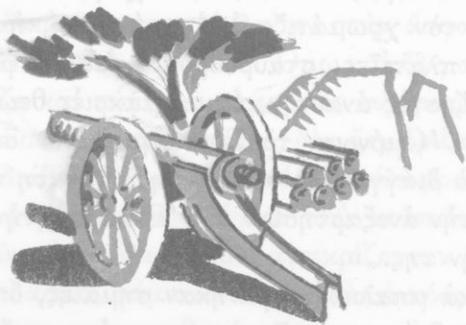
Σὲ μερικὰ μπαλκόνια φάνηκαν σημαῖες, ὅπως στὴν 25ῃ Μαρτίου. Τὸ διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως ἄρχισε νὰ τοιχοκολλῆται στὰ κέντρα. Μέσα του ὁ καθέννας ἄκουγε τὸν ἔθνικὸ ὕμνο ν' ἀνακρούεται χαμηλόφωνα, τὸν ὕμνο στὴν ἐλευθερία, σὰν προσκλητήριο καὶ σὰν προσευχή...

Τὸ πρῶτο πολεμικὸ ἀνακοινωθὲν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, ποὺ βγῆκε σ' ἑκτακτες ἐκδόσεις τῶν ἐφημερίδων κοντὰ τὸ μεσημέρι, ἔδωσε μὲ λιτὴ ἀξιοπρέπεια τὸν τόνο στὴν ὄλη

ύπόθεση. Σάν κείμενο, επέζησε, μπήκε στην 'Ιστορία: «Αί ιταλικά στρατιωτικά δυνάμεις προσβάλλουν από τής 5.30 σήμερα τὰ ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τής ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου. Αἱ ἡμέτεροι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους».

Ἐκεῖ πέρα, στὰ σύνορα, βροντοῦσε τὸ κανόνι. Σὲ περισυλλογὴ βαθύτατη, μὲ κλεισμένα μάτια, τὸ ἄκουγε μέσα της κάθε ἑλληνικὴ ψυχή.

Ἄγγελος Τερζάκης

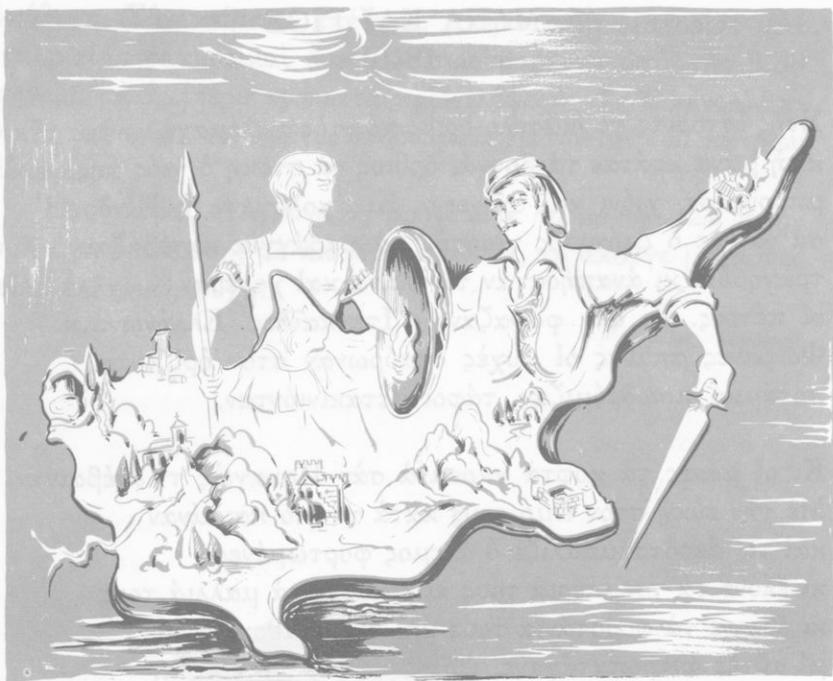
45. ΜΑΝΑ ΚΑΙ ΓΙΟΣ (1940)

Στῆς ἱστορίας τὸ διάσελο ὄρθιος ὁ γιὸς πολέμαγε
κι ἡ μάνα κράταε τὰ βουνά, ὄρθιος νὰ στέκη ὁ γιὸς τῆς,
μπροῦτζος, χιόνι καὶ σύννεφο. Κι ἀχολόγαγε ἡ Πίνδος
σὰ νὰ ἔχε ὁ Διόνυσος γιορτὴ. Τὰ φαράγγια κατέβαζαν
τραγούδια κι ἀναπήδαγαν τὰ ἔλατα καὶ χορεύαν
οἱ πέτρες. Κι ὅλα φώναζαν: «Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων...».
Φωτεινὲς σπάθες οἱ ψυχὲς σταύρωναν στὸν ὀρίζοντα,
ποτάμια πισωδρόμιζαν, τάφοι μετακινιόνταν.

Κι οἱ μάνες τὰ κοφτὰ γκρεμνὰ σὰν Παναγιὲς τ' ἀνέβαιναν.
Μὲ τὴν εὐκὴ στὸν ὄμο τους κατὰ τὸ γιὸ παγαίναν
καὶ τίς ἀεροτραμπάλιζε ὁ ἄνεμος φορτωμένες
κι ἔλυνε τὰ τσεμπέρια τους κι ἔπαιρνε τὰ μαλλιά τους
κι ἔδερνε τὰ φουστάνια τους καὶ τίς σπαθοκοποῦσε,
μ' αὐτὲς ἀντροπατάγανε, ψηλά, πέτρα τὴν πέτρα,
κι ἀνηφορίζαν στὴ γραμμὴ, ὅσο πού μὲς στὰ σύννεφα
χάνονταν ὀρθομέτωπες ἢ μιὰ πίσω ἀπ' τὴν ἄλλη.

Νικηφόρος Βρεττάκος

45α. Ο ΞΕΣΗΚΩΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

... Μιλοῦσε ὁ μέγας ἀδερφός μας, ἓνα παλληκάρι ἴσαμε δεκάξι χρονῶν. Μιλοῦσε μὲ θέρμη κι ἀγανάκτηση. Ἐμεῖς τὰ μικρὰ μέναμε μὲ στόμα ἀνοιχτό.

— ... Ναί, ναί. Ξεσηκώθηκε ἡ Χώρα. Κάψανε τὸ Κυβερνεῖο. Τὸ κάνανε στάχτη. Διώξαν τοὺς Ἑγγλέζους. Αὐριομεθαύριο ἔρχεται ἡ Ἑλλάδα.

— Ἀλήθεια, παιδί μου;

— Ναί, μητέρα.

— Μακάρι.

— Κι ἐδῶ θὰ ξεσηκωθοῦμε σήμερα. Στὴ Λεμεσό, στὴ Λάρ-

νακα, στὰ χωριά, παντοῦ ξεσηκωθήκανε. Ὁ κόσμος ἔξω εἶναι ἔξαγριωμένος. Σκοτώσανε παιδιά! Ρίξανε τοὺς ἀρχηγούς στὶς φυλακές. Ἄδικα. Δὲ θὰ σταματήσωμε. Θὰ τοὺς διώξωμε ὅλους, πρέπει νὰ τοὺς διώξωμε. Πηγαίνω, μητέρα. — Ἀρτεμάκη!

Προσπάθησε νὰ τὸν ἐμποδίση. Ἐκεῖνος πετάχτηκε ἔξω μὲ σφιγμένες γροθιές.

Σὲ λίγο ἀρχίσανε νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες: Τίγκ... τάγκ. Τίγκ... τάγκ. Ἡ μητέρα σταυροκοπήθηκε.

— Παναγιά μου, βοήθησέ τους.

Οἱ καμπάνες ἤχοῦσαν τώρα ἀπ' ὅλες τὶς ἐκκλησιές. Ὁ ἀχὸς τους ἔσμιγε μὲ τὸ βουητὸ τοῦ κόσμου ποὺ μαζευόταν στοὺς δρόμους. Θέλαμε κι ἐμεῖς νὰ πεταχτοῦμε ἔξω. Μιὰ στιγμή ποὺ ἡ μητέρα προσπαθοῦσε ν' ἀνάψη τὰ εἰκονίσματα, πῆρα τὸν Ξάνθο, τὸ μικρὸ μου ἀδερφό, γλιστρήσαμε καὶ φύγαμε. Πίσω μου τὴν ἄκουσα νὰ μὲ φωνάζει.

— Φῶτο... Φῶτο.

Ἦταν ἀργά. Εἶχαμε κιόλας σμίξει μὲ τὸ πλῆθος ποὺ ξεχυνόταν σὰ χείμαρρος. Ὅσο πῆγαινε πλάταινε καὶ φούσκωνε.

Μπροστά μπροστά, ξεδιάκρινα ἓνα ψηλὸ παπά. Κρατοῦσε μὲ καμάρι τὴ σημαία μας. Φούσκωνε μαζί μὲ τὴν καρδιά μας. Μερικὰ παιδιά τραγουδοῦσαν τὸ τραγούδι τῆς φυλῆς:

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποὺ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Τὰ μάτια ὁλονῶν πετοῦσαν σπίθες. Σὰν κανένας φώναζε: «Ζήτηω ἢ Ἑλλάδα» τότε ὁλονῶν οἱ καρδιές καὶ τὰ στόματα ἀντιλαλοῦσαν ἀπὸ τὰ «Ζήτηω, ζήτηω».

Φωνάζαμε κι εμεῖς. Ξελαρυγγιστήκαμε. Ὁ ἰδρωτας αὐλάκωνε τὸ μούτρο μας.

Τὸ ἀνθρώπινο ρεῦμα προχωροῦσε κι ὅλο προχωροῦσε. Γυρόφερνε ἀπὸ τοὺς κεντρικούς δρόμους. Ὅσο πήγαινε πλήθαιναν οἱ φωνές κι οἱ ἄνθρωποι. Φτάσαμε στὸ σχολεῖο, ἓνα παλαικὸ κτίριο στὴν καρδιά τοῦ Βαροσιοῦ. Μιὰ φωνὴ ἀντήχησε βαριά:

— Νὰ ὑψώσωμε τὴ σημαία.

Χιλιάδες φωνές ἀπάντησαν ἀπανωτὰ καὶ μὲ θέρμη.

— Νὰ τὴν ὑψώσωμε. Νὰ τὴν ὑψώσωμε.

Προχώρησε ὁ παπάς. Ἐνας μαθητὴς τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του. Ἀναρριχήθηκε σὰ γάτος ἀπάνω στὴ στέγη. Προχώρησε ἀρκουδιάρικα στὸ κέντρο. Ἐφτασε τὸν ἰστό. Στηρίχτηκε κι ἀνασηκώθηκε. Ἐκανε τὸ σταυρό του. Τὴ φίλησε καὶ τὴν ἔδεσε. Ἡ σημαία ξετινάχτηκε ζωντανεμένη καὶ φτερούγισε. Κι οἱ καρδιές ὀλονῶν φτερούγισαν μαζί της. Τὸ παιδὶ ἀψήλωσε τὸ χέρι του καὶ βροντοφώνησε:

— Ζήτω ἢ Ἑλλάδα!

— Ζήτω!...

Σὰ φωνάξαμε καὶ ξεσπάσαμε, μείναμε κοιτώντας τὴ σημαία ποὺ κυμάτιζε ρυθμικά. Ὁρθάνοιχτα τὰ κουρασμένα μάτια τὴν κοιτοῦσαν. Τὰ γαλάζια ὄνειρα ταξίδευαν μαζί της. Ταξίδευαν στὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἑλλάδα μας.

Ἀνεπάντεχα μιὰ φωνὴ μᾶς χτύπησε σὰ γροθιά στὸ κεφάλι:

— Ἐρχονται οἱ Ἑγγλέζοι.

Τὸ τραγούδι σῶπασε. Μιὰ ὑπόκωφη βουὴ σελάγισε ἀνάμεσα στὸ πλήθος. Σὲ λίγο τὸ τραγούδι ξανάρχισε μὲ πιότερη θέρμη. Καὶ τὸ ρεῦμα προχωροῦσε ἀκλόνητο κι ἀποφασισμένο.

Ἀπ' ἀντίκρου ξεπρόβαλαν σὰ δαιμόνοι τῆς νύχτας. Στὰ

χέρια τους σπίθιζαν οι λόγχες και τὰ ντουφέκια. Ἀπὸ μακριὰ μᾶς φώναζαν μ' ἓνα τηλεβόα:

— Νὰ διαλυθῆτε ἀμέσως. Διαφορετικὰ θὰ πυροβολήσωμε.

Κανέννας δὲ δείλιασε. Τὸ ρεῦμα προχώρησε. Οἱ γροθιὲς σφίχτηκαν πὶο πολὺ και τὸ τραγούδι θέριεψε στὰ στόματα τῶν παλικαριῶν. Ἐνα μεθύσι και μιὰ πίστη ὀδηγοῦσε τούτους τοὺς ἀνθρώπους. Τοὺς καμάρωνα.

Τώρα βλέπαμε καθαρὰ τὰ μοῦτρα τους. Ξανά ὁ τηλεβόας ἀντήχησε.

— Διαλυθῆτε...

Ἡ φωνὴ πνίγηκε μέσα στά: «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα!».

Ἡ πρώτη ντουφεκιὰ ξέσχισε σὰ λεπίδι τὴν καρδιά.

— Παναγιὰ μου!

Κι ἓνα δικὸ μας παλικάρι ἔγειρε πληγωμένο κατάστηθα. Τὸ αἷμα ξεπηδοῦσε ἀκράτητο ἀπὸ τὰ στήθια και τὸ στόμα του. Ἔσκυψαν και τὸ ἀνασήκωσαν. Τὸ αἷμα εἶχε κιόλας βάψει τὴ γῆ. Ὁ Ξάνθος, ἀκούοντας τὴ ντουφεκιὰ, ἔβαλε τὰ κλάματα.

— Πᾶμε σπίτι. Πᾶμε σπίτι.

Κι ἡ δική μου καρδιά γιόμισε τρόμο και ἀπορία. Τὸν τράβηξα ἀπὸ τὸ χέρι και φύγαμε. Ἔνοιωθα μιὰ ντροπὴ γιὰ τοῦτο πού 'κανα. Φεύγοντας ἔστριψα τὸ κεφάλι μου πολλές φορές πίσω. Τὸ ρεῦμα ἐξαγριωμένο προχωροῦσε. Οἱ ντουφεκιὲς ξέσχιζαν κάθε λίγο τὴ νύχτα. Τὶς μετροῦσα μὲ καρδιοχτύπι. Μιά... δύο... τρεῖς...

Φτάσαμε σπίτι. Ἡ μητέρα μᾶς καρτεροῦσε μὲ φανερὴ ἀγωνία. Μόλις μᾶς εἶδε ἔτρεξε ἀλαφιασμένη. Γονάτισε και μᾶς πῆρε σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά της. Τὸ πρόσωπό της εἶχε ὑγρανθῆ ἀπὸ τὰ δάκρυα. Κλαίσαμε και ἐμεῖς μαζί της. Τ' ἀναφιλητὰ γιόμισαν τὴν κάμαρη. Οἱ καρδιὲς ξαλάφρωσαν. Θέλησε ὕστερα νὰ κάμη τὴ σοβαρή. Πῆρε ἓνα μαντίλι και σφουγγίσει τὰ δάκρυά της. Σηκώθηκε.

— Παλιόπαιδα! Γιατί πήγατε; Τί μπορείτε να προσφέρετε έσεϊς...

Μᾶς βοήθησε να ζεντυθοῦμε. Μᾶς έβαλε ὕστερα να γονατίσωμε και να προσευχηθοῦμε. Μᾶς σκέπασε και μᾶς φίλησε.

— Καληνύχτα, καλὸ ξημέρωμα και καλὴ λευτεριά.

— Μακάρι, μητέρα.

Ὁ μικρὸς ἀδερφὸς ρώτησε.

— Τί εἶναι λευτεριά, μητέρα;

— Νά...

Ἡ μητέρα τὰ ἔχασε. Δὲν ἤξερε τί να τοῦ πῆ. Στενοχωρήθηκε. Ἐτριβε τὸ μέτωπό της. Ἄδικα. Ὁ Ἐάνθος ἐπέμενε. Ἐαφνικὰ θυμήθηκε.

— Θυμᾶσαι, παιδί μου, ἐκεῖνο τὸ παραμῦθι με τὸ δράκοντα ποὺ εἶχε κλέψει ἀπὸ τὴ μητέρα τους τὰ τρία παιδάκια και ποὺ τὰ βάζε ὅλη μέρα να τοῦ δουλεύουν και τὴ νύχτα τὰ σκότωνε στὸ ξύλο;

— Ναί, ἀπάντησε με ζωηρὸ ἐνδιαφέρο, κι ἤρθε ὕστερα τὸ πριγκιπόπουλο, σκότωσε τὸ δράκοντα και λευτέρωσε τὰ φυλακισμένα παιδάκια.

— Μπράβο, τὸ θυμᾶσαι. Τοὺς χάρισε τὴ λευτεριά τους. Κι ἐμεῖς ἓνα τέτοιο δράκοντα προσπαθοῦμε να σκοτώσωμε, παιδί μου. Νὰ λευτερωθοῦμε. Κατάλαβες;

— Ναί, μητέρα. Κι ἀποκοιμήθηκε εὐχαριστημένο.

Ἡ μητέρα πῆρε μιὰ καρέκλα και κάθισε ἀνάμεσα στὰ στρώματά μας. Σὲ λίγο ἄκουγα τὴν κουρασμένη της ἀνάσα.

Ἄδικα προσπάθησα να κοιμηθῶ. Στὸ νοῦ μου στριφογύριζε τὸ σκοτωμένο παλικάρι. Τὸ βλεπα ἀδιάκοπα μπροστά μου. Βουτηγμένο στὸ αἷμα. Ἐτοιμοθάνατο. Ἄραγε να πέθανε; Πόσο θὰ θελα να μὴ πεθάνη. Ὁχι, δὲν πρέπει να πεθαίνουν τέτοιοι λεβέντες. Συλλογιζόμου τὴ μάνα του. Ποιὸς θὰ τῆς ἔφερνε τὸ κακὸ μαντάτο; Θ' ἄντεχε στὸ σκληρὸ χτύπημα;

Κι ὅμως πρέπει ν' ἀντέξει. Πρέπει μάλιστα νά 'ναι περήφανη πού τὸ παιδί της θυσιάστηκε γιὰ τὴ λευτεριά τοῦ τόπου. "Ὅλες οἱ μητέρες πρέπει νὰ τὴ ζηλεύουν. Τί νά 'γινε ἄραγε σὰν ἔφυγα; Ὑποχώρησαν οἱ Ἑγγλέζοι; Οἱ δικοὶ μας μιὰ φορὰ ποτέ τους δὲ θὰ ὑποχωρήσουν. Θὰ προτιμήσουν νὰ σκοτωθοῦν ὅλοι παρὰ νὰ λιποταχτήσουν. Εἶμαι σίγουρος γι' αὐτό. Κι ἂν τοὺς σκοτώσουν δὲ θὰ καταφέρουν τίποτα. Ἐδῶ, νὰ ἐδῶ, μέσα σὲ τούτη τὴν καρδιά ἔχομε κλεισμένη τὴν Ἑλλάδα μας. Μπορεῖς ν' ἀφαιρέσης τὴν καρδιά; Πές μου, μπορεῖς; Πῆραν ἓνα σωρὸ ντουφέκια καὶ τὰ μυδραλιοβόλα καὶ τὰ βάλαν μὲ ἀνθρώπους ὀλότελα ἄοπλους. Ντροπὴ τους. Μὰ πότε ἐπὶ τέλους, Θεέ μου, θὰ σκοτώσωμε κι ἐμεῖς τὸ δράκοντα; Πότε;

Φῶτος Χατζησωτηρίου

46. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ

(ἦ ἡ 9η Ἰουλίου 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου)

(Τὸ ἠρωϊκὸ τοῦτο ἔπος, πού ἀπαρτίζεται ἀπὸ 560 στίχους, ἀναφέρεται στὸ μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου Κυπριανοῦ καὶ εἶναι γραμμένο στὸ κυπριακὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

Τόσο γιὰ τὴ φυσικότητα καὶ παραστατικότητα, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πατριωτικὴ του ἔξαρση οἱ Κύπριοι τὸ ἔπος τοῦτο τὸ θεωροῦν ἐθνικὸ καὶ τὸν λαϊκὸ ποιητὴ του ἐθνικὸ ποιητὴ.

Τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα (στίχοι 170-181) εἶναι ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ διάλογο τοῦ τούρκου ἑπαρχοῦ Μουσελήμ ἀγᾶ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό).

— Πίσκοπε, γιῶ τὴν γνώμην μου ποτὲ δὲν τὴν ἀλλάσσω,
κι ὅσα κι ἂν πῆς μὲν θαρρευτῆς πὼς ἐν νὰ σοῦ πιστέψω·
ἔχω στὸν νοῦν μου, πίσκοπε, νὰ σφάξω, νὰ κρεμάσω,
κι ἂν ἤμπορῶ πού τοὺς Ρωμιούς τὴν Κύπρον νὰ παστρέψω·
κι ἀκόμα ἂν ἠμπόρεια τὸν κόσμον νὰ γυρίσω,
ἔθεν νὰ σφάξω τοὺς Ρωμιούς, ψυχὴν νὰ μὲν ἀφήσω.

— Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλῇ συνόκαιρη τοῦ κόσμου,
κανέννας δὲν ἐβρέθηκεν γιὰ νὰ τὴν -ι-ξηλείψη,
κανέννας, γιατί σκέπει τὴν πού τὰ ᾿ψη ὁ Θεός μας.

Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν νὰ χαθῆ, ὄντας ὁ κόσμος λείψη.

Βασίλης Μιχαηλίδης

γιῶ=ἐγώ, μὲν=μὴν, θαρρευτῆς=θαρρῆς, νομίσης, ἐν=εἶναι, που=ἀπό,
ἔθεν=ἤθελε, ἔθεν νὰ=θὲ νά, συνόκαιρη=συνομήλικη-σύγχρονη, ξηλείψη
=ἐξαλείψη, ἐξαφανίση, ᾿ψη=ὔψη, ὄντας=ὄταν.

47. ΥΨΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

Ύψωνώ τή σημαία μου και σκέφτομαι: Τί είναι πατρίδα; Είναι ή δόξα τῶν περασμένων; Ἀλλά υπάρχουν και πατρίδες χωρίς ένδοξο παρελθόν. Δέν τις αγαποῦν λιγότερο οἱ πολίτες τους. Είναι μιὰ ιδέα ἀφηρημένη; Ἀλλά οἱ ιδέες μέ τὸ κύλισμα τῶν αἰώνων κυλοῦν και αὐτές. Ἡ ἀγάπη στήν πατρίδα μένει. Είναι κάποιο ὄνειρο; Τὸ ζήσαμε τ' ὄνειρο. Μαζί μέ αὐτὸ ἦταν συνυφασμένη ή ζωή μας. Τ' ὄνειρο διαλύθηκε. Και πάλι ή πατρίδα μένει. Τί είναι αὐτὸ πού ζῆ πάνω ἀπὸ τήν ἱστορία, πάνω ἀπὸ τή ρευστότητα τῶν ιδεῶν, πάνω ἀπὸ τήν ἀπατηλότητα τῶν ὀνείρων; Ρωτήστε τὸν ξενιτεμένο νὰ σᾶς τὸ εἰπῆ. Ὁραματίζεται ἕνα κομμάτι γαλανοῦ, τίς βελόνες τοῦ πεύκου, μιὰ συκιά στό φράχτη, μιὰ καλύβα, ἕνα σταυρό, ἕνα πανάκι καραβιοῦ, τὸν ἀναθρώσκοντα καπνό... Τὰ ζωντανεύει στή φαντασία του και νοσταλγεῖ πατρίδα. Γιατί ή πατρίδα δέν είναι μιὰ λέξη, γιά νὰ μπορῆ ὅποιος θέλει νὰ σβήνη, δέν είναι εἶδος φιλολογικό, πού τὸ προσκυνοῦμε σήμερα και τὸ ἀπαρνιόμαστε αὔριο. Είναι ή πραγματικότητα: ὁ κάμπος, ή θάλασσα, τὸ βουνό, τὸ χῶμα, ὁ βράχος, ὅ,τι ἀγκαλιάζει τὸ μάτι. Πῶς θὰ τὸ ἀγνοήσετε; Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ σύνολο αὐτὸ τῶν ἐμφύχων και ἀψύχων είναι ἀγάπη στήν πατρίδα.

Ἔχει πάρει πολὺ στενή ἔννοια ὁ πατριωτισμός. Τὸν εἶδαμε σὰ μιὰ θυσία. Ἀφοῦ ὅμως τήν πατρίδα τήν ἀποτελοῦμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι και ὁ κόσμος πού μᾶς περιβάλλει, γιά νὰ μὴν εἶναι ἐκδήλωση πατριωτισμοῦ ή προσπάθεια γιά τήν τελειοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, γιά τή βελτίωση τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου μας, γιά τήν ὁμορφιά τοῦ περιβάλλοντός μας; Τήν ἰδανική πολιτεία θὰ τήν ἀποτελέσει τὸ ἄθροισμα τῶν τελειοποιημένων ἀνθρώπων. Ὁ μόχθος τῶν πολιτῶν, πού τείνει νὰ γλυκάνη τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς και νὰ ἐξασφαλίσει μεγαλύτερο

τὸ μερίδιο τοῦ τόπου στ' ἀγαθὰ τῆς ὑπάρξεως, εἶναι καὶ αὐτὸ μιὰ ζωηρὴ ἔκρηξη πατριωτικοῦ αἰσθήματος. Καὶ τὸ δεντράκι τῆς πλατείας, ὅταν τὸ προστατεύετε ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ ἐχθροῦ, πράξη πατριωτικὴ κάνετε. Ὅπως ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς χώρας εἶναι κάθε ἐνέργεια ποὺ θὰ τὴν ἀσχημίση. Ὁ ἐμπρηστής τοῦ δάσους καὶ ὁ ἔμπορος ποὺ στέλνει τὰ σάπια σύκα του στὸ ἐξωτερικὸ εἶναι ἐχθροὶ τῆς πατρίδας, ὅσο καὶ αὐτὸς ποὺ παρέδωσε τὰ μυστικὰ της στὸν ξένο.

Καλὸς πατριώτης δὲν εἶναι μόνο ἐκεῖνος ποὺ ἔχει νὰ δείξη πιστοποιητικὰ ἥρωικῆς δράσης. Θὰ τὸν κρίνετε καὶ στὰ εἰρηνικὰ του ἔργα, ποὺ εἶναι τὰ μονιμότερα καὶ τὰ σταθερώτερα. Ἡ ἀγάπη τοῦ ἐργάτη στὴ δουλειά, ἡ ἐντιμότητα τοῦ ἐμπόρου, ἡ εὐσυνειδησία τοῦ ἐπιστήμονα εἶναι πράξεις πατριωτικές, ἀφοῦ εἶναι πράξεις ποὺ ἀνεβάζουν τὸ ἐπίπεδο τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν τοῦ τόπου. Πατριώτης λαμπρὸς εἶναι καὶ ὁ ἀθόρυβος αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ μέσος Ἕλληνας, ὁ νοικοκυράκος, ποὺ δὲν ἔχει εὐκόλες τίς ἐξάρσεις* οὔτε φτηνοὺς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς, ἀλλὰ ἔκλεισε τὴν πατρίδα στὸ μαγαζάκι καὶ δουλεῖει τίμια γιὰ τὴν ἄνεση τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ τὴ χαρὰ τῶν παιδιῶν του. Ἀσήμαντη εἶναι ἡ ἱστορία τῶν σχέσεών του μὲ τὴν πατρίδα. Τὴν ὑπηρετήσε, ὅταν τὸν κάλεσε νὰ τὴν ὑπηρετήση. Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς βεβαιώσω ἂν εἶναι ἀξιὸς τῆς δάφνης τοῦ ἥρωα. Θὰ σᾶς βεβαιώσω ὅμως ὅτι κράτησε τὴ θέση του ἀντρίκια μὲ τὴν ἀντίληψη τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ πολίτη πρὸς τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς σημαίας του, ποὺ εἶναι καὶ δική του ἀξιοπρέπεια, μὲ τὴν ἐλπίδα γιὰ ἓνα καλύτερο αὔριο γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸν τόπο. Ἄν οἱ ἐνθουσιασμοὶ εἶναι ἀπαραίτητοι σὲ μιὰ μεγάλη ἐξόρμηση, ἐπίσης ἀπαραίτητη εἶναι καὶ ἡ ἀθόρυβη αὐτὴ ὑπηρεσία τοῦ πλήθους. Οἱ ἐνθουσιασμοὶ θὰ σβήσουν. Ἡ συναίσθηση τοῦ καθήκοντος, ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει, ἔχει ἀκλόνητα τὰ θεμέλιά της. Στὴ συ-

ναίσθηση αὐτὴ στηρίζονται οἱ πολιτεῖες γιὰ τὰ σταθερὰ καὶ μακρόχρονα ἔργα τους.

Ὁ πολίτης ποὺ ἐκδηλώνει μὲ τὸν ἰδρώτα του τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ξέρει νὰ τιμήσῃ καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ γείτονά του. Ἀπὸ τὴ δική του προσπάθεια θὰ κρίνῃ τὴν ἀξία τῆς προσπάθειας τῶν ἄλλων καὶ θὰ τὴ σεβαστῇ. Καλὸς πολίτης τῆς χώρας του εἶναι καὶ καλὸς πολίτης τοῦ κόσμου καὶ κομίζει ἀνύποπτος τὸ λιθάρι του γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ συνόλου.

Αὐτὲς τίς σκέψεις κάνω τώρα ποὺ ὑψώνω τὴ σημαία τῆς γιορτῆς. Λάμπει στὸν ἥλιο ὁ Παρθενώνας, ἓνα τσαρούχι περνᾷ κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἡ φουστανέλα λευκαίνει τὸ δρόμο, ἓνα σπουργιτάκι χτυπᾷ τὸ τακούνι του καὶ περνᾷ γελαστὸ ἀπὸ τὴν ἄσφαλτο, ἓνα ἄλλο κάθισε στὰ σύρματα καὶ φλυαρεῖ, ὁ πλανόδιος διαλαλεῖ, ὁ σοφὲρ κορνάρει, ὁ χαρταετὸς καμαρώνει στὸν οὐρανό, γαλακὴ εἶναι ἡ θάλασσα, μύρα φέρνει ἡ πνοὴ τῆς ἀνοιξέως. Βλέπω τὴν πατρίδα μου καὶ τὴ χαιρετῶ.

II. Παλαιολόγος

48. ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

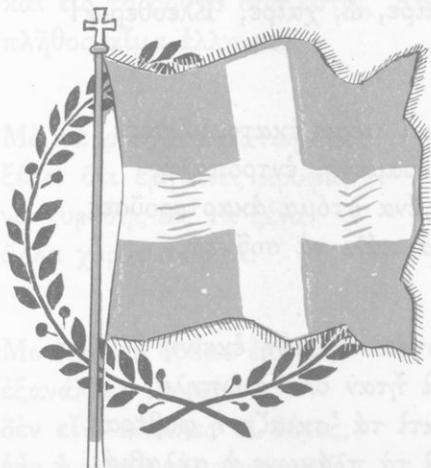
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο,
κομμάτι ἀπ' ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
πού εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος, πού ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὀλόγλυκο, σὲ πέλαο μακρινό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανὶ πού, ὅταν περνᾷ μπροστά μας,
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα πού ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψη,
δὲν τ' ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή πού ὀρμᾷ νὰ ζωντανέψη
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό 'καμε χλαμύδα,
καὶ ζῆ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὀλόκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία! Τῆ βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένια,
μὲς στῆς σκλαβιάς τὸ τρίςβαθο κι ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἀπάνω της, κι οἱ κόρες
τῆ νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν βόρειο σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸ κι ἀκόμη πέρα.

Ποιὰ λύρα ἔχει τῆ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας Ἑλλάδας μας ἡ ἅγια εἰκόνα Ἐσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα ποὺ λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσή,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει,
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σὲ περικυκλώνει...

Στέφανος Δάφνης

49. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι νὰ σοῦ πῆ.

Ἄργειε νὰ ἴθι ἐκείνη ἡ μέρα,
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ ἴσκιαζε ἡ φοβέρα,
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαι τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: Πότε, ἄ! πότε βγάλω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές.

Τότε ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς στὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἐλληνικό.

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ
δὲν εἶν' εὐκολες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῆ.

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσαση καμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

Ἄλλοι, ὀιμέ! στή συμφορά σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε νὰ ἴβρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε» ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
ποῦ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

Ναί· ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὄρμη,
ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

« Ἄπαντα »

Δ. Σολωμὸς

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

50. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ὁ σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο
χίλιες φορές νὰ εἶσαι εὐλογημένο,
καὶ ἅγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέρφια μου νὰ δίνη εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνη ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά!

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴ γλυκεῖα Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σὺ κρύβεις μὲς στὸ λατρευτὸ σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Ἡ κάθε σου γωνιὰ καὶ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἤχο ἢ στεναγμὸ,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημὸ.

Καὶ τ' ἄφυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταμνί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἢ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονιοὶ μου οἱ σεμνοί.

Γεώργιος Στρατήγης

51. Η ΑΝΙΚΗΤΗ ΕΛΠΙΔΑ

Ἐνήμερα τὰ Φῶτα, τὸ δειλινὸ τῆς παραμονῆς τοῦ Ἄι-
Γιαννίου, ἡ Μήτηραινα, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές τοῦ Ἄι-
Γιαννίου, ἔσφαξε μιὰ παχιά καὶ μεγάλη κότα, ἀπὸ τὶς δέκα
δώδεκα κοτοῦλες ποὺ εἶχε, τὴ ζεμάτισε, τὴ μάρησε καὶ τὴν
ἔβαλε νὰ βράση. Συγύρισε τὸ σπιτοκάλυβό της, ἔστρωσε στὴ
γωνιὰ τὰ νυφιάτικά της μάλλινα στρωσίδια, ἔδωσε τὴ σκύλα
καὶ περίμενε, ὅπως ὅλες τὶς παραμονές, νὰ ῥθῆ ὁ ξενιτεμέ-
νος της ὁ Γιάννης, ξημερώνοντας τ' Ἄι-Γιαννίου.

Αὐτὴ ἡ ἱστορία ἐξακολουθοῦσε χρόνια τώρα. Ἦταν ἀκόμη νέα ἡ Μήτηραινα, ὅταν χήρα ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της τὸ Γιάννη γιὰ τὴν ἔρημη ξενιτιά. Δὲν εἶχε ἀκόμη ἄσπρη τρίχα στὰ κατάμαυρα μαλλιά της, ὅταν τὸν φίλησε γιὰ ὕστερη φορά καὶ τὸν εἶδε ψηλά ἀπὸ τὴ ραχοῦλα μὲ δακρυόπνιχτα μάτια νὰ χάνεται στὸ μακρὸς τοῦ δρόμου καὶ νὰ γίνεται ἄφαντος.

Χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τότε ἡ δόλια Μήτηραινα περνοῦσε τὴ ζωὴ της μονάχη στὸ σπιτοκάλυβό της, ἔχοντας γιὰ μόνη συντροφιά τοὺς τέσσερεις τοίχους, τὸ εἰκόνησμα, τὴ γωνιά, μιὰ γίδα, μιὰ γάτα καὶ καμιὰ δεκαριά κοτούλες μ' ἓναν ὄμορφο πετεινό, πού τῆς χρησίμευε κάθε πρωὶ σὰ ρολόγι, νὰ τὴν ξυπνᾷ, γιὰ ν' ἀνάβῃ τὴ φωτιά της καὶ ν' ἀρχινᾷ τὸ ἐργόχειρό της: ρόκα ἢ πλέξιμο ἢ μπάλωμα, ἢ γιὰ νὰ πηγαίνει στὸ λόγγο νὰ κουβαλᾷ ξύλα.

Τὰ νιόπαιδα τοῦ χωριοῦ πῆγαιναν κι ἔρχονταν στὴν ξενιτιά, ποιὸ σὲ τρία, ποιὸ σὲ τέσσερα καὶ ποιὸ σὲ πέντε χρόνια, τὸ βαρὺ βαρὺ· ἀλλὰ ὁ Γιάννης τῆς Μήτηραινας οὔτε φαινόταν, οὔτε ἀκουγόταν πουθενά! "Ὀλος ὁ κόσμος τὸν θεωροῦσε χαμένο καὶ ὁ προεστὸς τοῦ χωριοῦ τὸν ξέγραψε ἀπὸ τὸ δεφτέρι του, γιὰ νὰ μὴν πληρώνη ἡ κακομοίρα ἡ Μήτηραινα τοὺς φόρους του. Καὶ ὅμως ἡ Μήτηραινα ἔσκισε τὰ ροῦχα της, ἅμα ἔμαθε ὅτι τῆς ξέγραψε ὁ προεστὸς τὸ παιδί της καὶ πῆγε στὸ σπίτι του νὰ παραπονεθῇ.

—'Ακοῦς ἐκεῖ, ἔλεγε βγαίνοντας ἀπὸ τοῦ προεστοῦ, νὰ μοῦ σβήσῃ τὸ παιδί μου! Τί τὸν μέλει αὐτόν, σὰν πληρώνω ἐγώ;

Εἶχε πάντα τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα καὶ τῆς φαινόταν ὅτι τὸ παιδί της εἶναι γερό καὶ καλά, ὅτι κέρδιζε χρήματα μὲ τὸ σωρό κι ὅτι βρίσκεται στὸ δρόμο νὰ ἴσχηται. Ζοῦσε ἡ καημένη μὲ τὸ ἐργατικὸ, πότε στ' ἀμπέλια καὶ πότε στὰ χωράφια χωριανῶν της, κι ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος τὴ συμπονοῦ-

σε, αὐτὴ δὲν τό 'βανε κάτω, ἀλλ' ἀπολογιόταν μὲ θυμό:

— Μὴ σᾶς πέρασε ἡ ἰδέα ὅτι χάθηκε τὸ παιδί μου καὶ δὲ θὰ μοῦ ἔρθῃ; αὐτὸ ζῆ καὶ βασιλεύει, δόξα σοι ὁ Θεός! "Ἐτσι μοῦ τὸ λέει ἡ ἐλπίδα, πού ἔχω μέσα στὴν καρδιά μου!

Κάθε δειλινό, χειμώνα καλοκαίρι, ὅταν ἔτρεμε ὁ ἥλιος νὰ βασιλέψῃ, ἄφηνε τὴν ἐργατιά της καὶ γνέθοντας πῆγαινε ψηλὰ στὴ ραχούλα, στ' ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ· κι ἐκεῖ καθόταν κι ἀγνάντευε τὸ δρόμο, ὡς μιὰ ὥρα μακριὰ — ὅσο ἔκοβε τὸ μάτι της — καὶ μὲ ἀνίκητη ἐλπίδα ἀκολουθοῦσε τοὺς διαβάτες πού ἔρχονταν, καὶ μονολογοῦσε:

— Νά! αὐτὸς εἶναι! Αὐτὸς ὁ καβαλάρης! Κοίτα πῶς τρέχει τὸ μουλάρι του! Καλῶς ὄρισες, παιδί μου!

Καὶ ξεφώνιζε κι ἀνοίγε τὴν ἀγκαλιά της μ' ἀφατη χαρὰ καὶ ροβολοῦσε δύο τρία βήματα, ἀλλὰ ὁ καβαλάρης ἐκεῖνος δὲν ἦταν ὁ Γιάννης τῆς Μήτηρταινας, οὔτε καν χωριανός της, γιὰτὶ ἅμα πλησίαζε πρὸς τὸ χωριό, ἔπαιρνε τὸν ἄλλο τὸ δρόμο τραβώντας γιὰ ξένο χωριό. Κι ἡ Μήτηρταινα χαρωπὴ χαρωπὴ ἔπαιρνε κοντὰ μὲ τὸ βλέμμα της ἄλλον καβαλάρη διαβάτη γιὰ τὸ Γιάννη της, ὅσο πού κι αὐτὸς ἔπαιρνε ἄλλο δρόμο. Καὶ δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὴ ραχούλα, παρὰ ὅταν ἄρχιζε νὰ χύνεται τὸ σκοτάδι ἐπάνω στὴ γῆ. Τότε γύριζε στὸ σπιτοκάλυβό της γελαστὴ καὶ χαρωπὴ, ὅπως πάντα, μὲ τὴν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα κουνώντας τὸ κεφάλι καὶ λέγοντας:

— Ποιὸς ξέρει τὸ μοναχό μου, ποῦ νὰ νυχτώθηκε! Δὲν τὸν ἄφησε ἡ κούραση τοῦ δρόμου νὰ φτάσῃ ἀπόψε! Κι αὔριο μέρα τοῦ Θεοῦ ξεμερώνει! Αὔριο ἔρχεται.

Αὐτὴ ἡ δουλειὰ ἐξακολούθησε χρόνια καὶ χρόνια. Ἡ ἐλπίδα φώλιαζε βαθιὰ στὰ φυλλοκάρδια τῆς Μήτηρταινας καὶ τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ τὴ διώξῃ ἀπὸ κεῖ μέσα. "Όταν δού-

λευε μὲ τὴν ἐργατιά, αὐτὴ ἔσερνε πάντα τὸ τραγούδι καὶ τραγουδοῦσε ὅλο ξενιτεμένο τραγούδια γιὰ τὸν ξενιτεμένο τὸ γιό της, ποὺ πάντα ἐρχόταν καὶ ποτὲ δὲ φαινόταν! Ὁλος ὁ κόσμος, ἄντρες καὶ γυναῖκες, τὴν ψυχοπονοῦσαν τὴν καημένη τὴ Μήτραινα κι ἔλεγαν μέσα τους:

—Ὁ Θεὸς νὰ τῆς αὐξαινῇ τὴν ἐλπίδα τῆς ὄρφανῆς!

Ἔτσι περνοῦσαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Μήτραινα ἐξακολοθοῦσε νὰ ἐλπίζη κι ὅλο νὰ ἐλπίζη. Κάθε βράδου περίμενε τὸ Γιάννη της καὶ κάθε βράδου ξενυχτοῦσε ἔρημη καὶ μοναχὴ στὸ σπιτοκάλυβό της, χωρὶς ν' ἀδημονῇ, χωρὶς ν' ἀπελπίζεται.

Εἶχε χάσει τὸ λογαριασμὸ πόσα χρόνια εἶχε ὁ Γιάννης της στὰ ξένα. Δὲ θυμόταν πόσα χρόνια τῆς βάραιναν τὴ ράχη κι ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ξεκίνησε τὸ μονάκριβό της, εἶχε σκεπάσει τὸν καθρέφτη της, ποὺ εἶχε κρεμασμένο δεξιά στὴν πόρτα της, καὶ ἀπὸ τότε δὲν εἶχε δεῖ τὸ πρόσωπό της! Τὰ μαλλιά της εἶχαν ἀσπρίσει ὅλα, τὸ πρόσωπό της εἶχε ζαρῶσει, ἡ ράχη της εἶχε κυρτώσει κι αὐτὴ δὲν τὸ γνῶριζε!

Ἄν κάθε δειλινὸ ἔβγαινε στ' ἀγνάντια ἡ Μήτραινα, γιὰ νὰ δῆ τὸ παιδί της νὰ ἴσεται, ὅμως οὔτε φαί ἐτοίμαζε, οὔτε ἔστρωνε, οὔτε τὴ σκύλα ἔδενε, γιὰ νὰ μὴν ἀλυχτᾷ τοὺς χωριανούς. Μόνο τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁι-Γιαννιοῦ ἔκανε αὐτὴ τὴ δουλειά.

Τὸ εἶχε κομποδεμένο ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὅτι θὰ ἴσχοταν ὁ Γιάννης της χωρὶς ἄλλο, ξημερώνοντας ἡ γιορτὴ του. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν παραμονή, χωρὶς νὰ βγῆ καθόλου στὰ ἀγνάντια, ἔσφαζε τὴν παχύτερή της τὴν κότα, τὴ ζεματοῦσε. τὴ μαδοῦσε καὶ τὴν ἔβανε νὰ βράσῃ, σκούπιζε τὸ σπίτι καλὰ καλὰ, ἔστρωνε καθαρὰ κι ἔδενε τὴ σκύλα, γιὰ νὰ ἴναι ὅλα ἔτοιμα τὸ πρωὶ καὶ νὰ μὴν ἔχη ἄλλη δουλειά, παρὰ νὰ πάῃ μόνο στὴν ἐκκλησία κι οὐδ' ἄλλο κι οὐδ' ἄλλο.

Τόσοι 'Αι-Γιάννηδες πέρασαν καρτέρει και καρτέρει πού μπορούσαν νά κάμουν άκέριο μήνα, κι ό Γιάννης τῆς Μήτραινας δέ φαινόταν! Τί νά εἶχε γίνει ό Γιάννης; Χωρίς άλλο θά ἔλιωσαν τὰ κόκαλά του κάτω ἀπό τὸ μαῦρο μνηῆμα χωρὶς κερὶ, χωρὶς λιβάνι, χωρὶς τρισάγιο, χωρὶς λουλουδία, χωρὶς δάκρυα! Ἄλλὰ πού περνοῦσαν αὐτὰ ἀπὸ τὸ νοῦ τῆς Μήτραινας!

Ἢταν ἔβρασε καλὰ ἡ κότα, εἶχε βασιλέψει ό ἥλιος. Τότε ἡ Μήτραινα τὴν ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φωτιά, τὴν ἀπόθεσε ψηλά κι ὕστερα ἔκαμε τὸ σταυρό της μπρὸς στοῦ εἰκόνισμα, παρακαλώντας τὴν Παναγία καὶ τὸν 'Αι-Γιάννη νά τῆς φέρουν τὸ παιδί της γερὸ καὶ καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα. Χάλασε καὶ σκέπασε τὴ φωτιά, ἔσβησε τὸ λυχνάρι καὶ πλάγιασε νά κοιμηθῆ, γιατί ἦταν περασμένη ἡ ὥρα.

Τὰ πρόσφορα τὰ εἶχε ἔτοιμα ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ. Τὸ βαθὺ πρωί, νύχτα ἀκόμη, πρὶν λαλήσουν οἱ πετεινοί, ἅμα ἄκουσε τὸ σῆμαντρο τῆς ἐκκλησίας, σηκώθηκε, νίφτηκε, ἄναψε τὸ καντήλι στοῦ εἰκόνισμα, ἔκανε τὸ σταυρό της κι ἄναψε τὴ φωτιά. Ἐφτιασε τρία τέσσερα κεριά, γέμισε τὸ ροῦ* της λάδι, πῆρε τὸ πρόσφορό της καὶ κίνησε γιὰ τὴν ἐκκλησία.

Ἐσεκινώντας ἔκλεισε πίσω της τὴν πόρτα μόνο μὲ τὸ μάνταλο, γιὰ νά μπορέσῃ νά μπῆ μέσα μονάχο του τὸ ξενητεμένο της τὸ παιδί. Ἦταν τόσο βέβαιη, ὅτι θά ἔρχόταν χωρὶς ἄλλο ό Γιάννης της ἐκεῖνο τὸ πρωί!

Στὴν ἐκκλησία κάθισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας ὡς τὸ τέλος καὶ, ὅπως συνήθιζε πάντα, πῆγε στὴν πύλη τοῦ ἱεροῦ πρώτη πρώτη, γιὰ νά πάρῃ ἀντίδωρο πρωτύτερα ἀπ' ὄλο τὸ ἄλλο τὸ χωριὸ καὶ νά πάῃ γρήγορα στοῦ σπίτι της, νά δεχτῆ τὸ παιδί της πού ἔρχόταν ἀπὸ τὴν ξενητιά.

Ἔτσι ἔκανε πάντα, κι ό παπάς, πού ἤξερε αὐτὴ τὴν ἀδυναμία της, τῆς ἔδινε ἀντίδωρο πρῶτα ἀπ' ὄλους, κι αὐτὴ παίρ-

νοντας τ' αντίδωρο βγῆκε τρεχάτη ἀπὸ τὴν ἐκκλησία κρατώντας στὸ χέρι τὸ ἀδειανὸ ροῦ καὶ τράβηξε ἴσια γιὰ τὸ σπιτοκάλυβό της.

Δὲν εἶχε φέξει καλὰ ὅταν γύριζε, κι ἡ συννεφιά ἡ βαριά, πὺ κρεμόταν στὸν αἰθέρα, ἔκανε τὸν οὐρανὸ μαῦρο καὶ φοβερό. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατὰ κι ἡ Μήτραινα ἔτρεχε γρήγορα πατώντας ὅπως τύχαινε μέσα στὶς λάσπες, γιὰ νὰ φτάσῃ τὸ γρηγορώτερο στὸ σπιτοκάλυβό της καὶ νὰ σφίξῃ στὴν ἀγκαλιά της τὸ παιδί της.

Μπαίνοντας στὴν αὐλὴ κοίταξε ὀλόγυρα, γιὰ νὰ δῆ ἂν εἶναι κανένα μουλάρι, καὶ μὴ βλέποντας τίποτε ἀπόθεσε κάπου τὸ ροῦ της, βγῆκε στὸ δρόμο καὶ τράβηξε ἴσια κατὰ τ' ἀγνάντια. Καὶ ἅμα ἔφτασε στὴ μεριά πὺ εἶχε χωριστῆ μὲ τὸ Γιάννη της, φώναξε μὲ μεγάλη φωνή:

— Γιάννη η η η! Γιάννη, οὔουου!

— Ὅριστ ε ε ε! ἀπολογήθηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μακριά.

— Χτύπα γρήγορα, παιδάκι μου, γιατί σ' ἔφαγε τὸ κρῦο! τοῦ ἀπολογήθηκε ἡ Μήτραινα.

Σὲ λίγο τὸ ποδοβολητὸ τοῦ μουλαριοῦ ἀκουγόταν ξαστερώτερα, ἀλλὰ ἡ Μήτραινα δὲν τὸ κουνοῦσε ἀπὸ ἐκείνη τὴ μεριά. Τὸν περίμενε ἐκεῖ τὸ Γιάννη της, ὥσπου ἤρθε.

— Παιδάκι μου! Ψυχούλα μου!

— Μανούλα μου! Ποιὸς σοῦ πῆρε τὰ συχαρίκια καὶ βγῆκες τέτοιαν ὦρα ἐδῶ, νὰ μὲ καρτερῆς;

— Ἡ ἐλπίδα μου, ψυχούλα μου! Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα μου πὺ φώλιαζε μέσα ἐδῶ στὴν καρδιά μου βαθιά!

Ὁ Γιάννης κατέβηκε ἀπὸ τὸ μουλάρι, ἡ Μήτραινα ἀνοιξε τὴν ἀγκαλιά καὶ μάνα καὶ παιδι ἔγιναν ἓνα ἀπὸ τὸ σφιχταγκάλιασμα. Ἐκεῖ, στὴν ἴδια τὴ μεριά πὺ ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν μάνα καὶ παιδι τὸ πικρὸ ἀγκάλιασμα καὶ φίλημα τοῦ χωρισμοῦ ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἐκεῖ, στὴν ἴδια τὴ

μεριά πάλι μάνα και παιδι ξαναφιλιόνταν και ξαναγκαλιάζονταν τὸ χαρμόσυνο φίλημα κι ἀγκάλιασμα τοῦ ἐρχομοῦ!

Κι ἔτσι ἀγκαλιασμένοι ἔφτασαν στὸ σπιτοκάλυβο. Μιά βαριά τουφεκιά ἔπεσε στὸν αὐλόγυρο τῆς Μήτηραινας, πού βρόντησε ὅλο τὸ χωριό.

Ἡ χαρὰ τῆς Μήτηραινας οὔτε γράφεται οὔτε μολογιέται!

Πρώτη φορά, ἀφότου ξενιτεύτηκε ὁ Γιάννης, θρονιάζοταν ἡ χαρὰ στὸ ταπεινὸ σπιτοκάλυβο τῆς Μήτηραινας!

« Διηγήματα τῆς ξενιτιάς »

Χρῖστος Χριστοβασιλῆς

52. ΟΝΕΙΡΟ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟ

Μές στην ξένη πολιτεία,
μές στο ξένο τ' άκρογιάλι,
καραβάκι άπ' την πατρίδα
βράδου βράδου έλα ν' άράξης.

Σβήνει άγάλι άγάλι ό ήλιος
πίσω άπ' τό μεγάλο κάβο
κι ό γιαλός άποκοιμιέται
στά στερνά χρυσά όνειρά του.

Θαμποφέγγει, σουρουπώνει
κι άπ' τά βάθη τοῦ πελάγου
νύχτα άθόρυβα ξαπλώνει
τά βελούδινα φτερά της.

Καραβάκι, σ' ήβρε ή νύχτα
μέσ στα βάθη τοῦ πελάγου
κι έγώ μόνος σέ προσμένω
στή στεριά, μέ τ' όνειρά μου.

Όνειρο ξενιτεμένο
πού σ' άποθυμά ή καρδιά μου,
μέ σιμώνεις, σέ προσμένω
κι είσαι πάντοτε μακριά μου.

Μές στην ξένη πολιτεία,
μέσ στο ξένο τ' άκρογάλι,
καραβάκι άπ' την πατρίδα
έλα σιγαλά ν' άράξης.

Μιχ. Δ. Στασινόπουλος

53. ΤΟ ΠΑΛΕΜΑ ΜΕ ΤΟ ΦΙΔΙ

Καλοκαίρι ήταν, είχαν αποτρυγήσει τ' αμπέλια. Έβαλαν στα βαρέλια τὸ μούστο καὶ καζάνιασαν γιὰ ρακί. Αὐτὰ τ' αποσταγμένα τσίπουρα τ' ἀδειάζανε κατόπι σωροὺς στοὺς ἀπόμερους σπιτότοπους. Σ' ὅλο τὸ χωριὸ μύριζε ξινὰ καὶ μεθυστικά ὁ ἀγέρας. Λοιπὸν τότε ἄρχιζε ἡ ἐποχὴ τοῦ παιγνιδιοῦ, πού τὸ λέγαμε «τὰ καζίκια»*.

Ήταν παλούκια ἀπὸ σκληρὸ ξύλο, τὰ ἔκαναν μυτερὰ ἀπὸ τὴν πιὸ χοντρὴν ἄκρη καὶ τὰ κάρφωναν τὰ παιδιὰ στὰ πατημένα τσίπουρα ἢ στὴ σφιχτὴ λάσπη πετώντας τα τιναχτά. Ήθελε δύναμη στὸ χέρι, ἤθελε κι ἐπιδεξιότητα.

Ὁ Βασίλης ἔπαιζε μὲ κάτι συνομηλικούς του σ' ἓνα ψήλωμα. Τὰ σπίτια στὸ χωριὸ μας εἶναι χτισμένα σκαλωτὰ πάνω στὸ λόφο. Θαρρεῖς τὸ 'να πατᾶ στὴ στέγη τ' ἄλλουνοῦ, γιὰ ν' ἀνεβῆ στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Εἶφνου κάποιος ἀπὸ τοὺς συντρόφους του πάτησε μιὰ φωνὴ δείχνοντας κατὰ τὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μας: Τήρα! Τήρα!

Γύρισαν ὅλοι, ἀποξυλώθηκαν σαστισμένοι νὰ βλέπουν. Τὰ παλαιὰ κεραμίδια σάλευαν σὰν τὰ λέπια, μετατοπιζόνταν μὲ κρότο τὸ 'να πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο πάνω στὴ σκεπὴ. Κατόπι ἓνα θεόρατο φίδι ἄρχισε νὰ βγαίνει σιγὰ σιγὰ ἀπὸ κάτω. Ἀνασήκωσε τὰ κεραμίδια μὲ τὸ κεφάλι καὶ ξεπρόβαλε λίγο λίγο στὸ ξέφωτο. Ἐβγανε, ἔβγαινε καὶ τελειωμὸ δὲν εἶχε. Στὸ τέλος κουλουριάστηκε, χουζούρευε καὶ λιαζόταν.

Ὁ Βασίλης ἦταν τότε ἓνας παίδαρος δεκάξι χρονῶν. Γαλανομάτης, κατσαρομάλλης, ὅτι ἔκανε νὰ ἰδρώνη τὸ μουστάκι. Ἀρπᾶ ἓνα καζίκι ἀπὸ πουρνάρι, μὲ τὴ μύτη ντυμένη στὸ σίδερο, σὰν ἀκόντιο (μπαλτάδες τὰ λέγαμε αὐτὰ τὰ σιδεράτα καζίκια). Μιὰ καὶ δυὸ πετάγεται τρεχάτος στὸ σπίτι.

Ὁ πατέρας ἔλειπε στὰ χωράφια, ἡ μητέρα φούρνιζε ψωμί.

Χωρίς νά ρωτήση κανέναν, ἀνοίγει τὶς πόρτες, σπρώχνει τὴν παρακώρη, ἀνεβαίνει στὸ πάνω πάτωμα καὶ ἀπὸ τὴν καταπακτὴ ἀνασκαλώνει καὶ μπαίνει στὸ ταβάνι.

Σὰ βρέθηκε κεῖ μέσα, δίνει μιὰ μὲ τὴ ράχη καὶ ξεπετσώνει τὰ καταχυτά*. Ἀνοίγει τρύπα στὴ σκεπὴ καὶ βγαίνει στὰ κεραμίδια. Ἐκεῖ ἀρχίζει τὸ πάλεμα μὲ τὸ φίδι.

Αὐτὸ μεμιᾶς κατάλαβε πὼς ἔχει νά κἀνὴ μὲ κακὸν ἐχθρό. Χύμηξε θεριακωμένο κατὰ πάνω στὸ παιδί, ποῦ τὸ κοπάνιζε μὲ τὸ καζίκι. Μιὰ ἔκανε νά φύγῃ νά γλιτώσῃ, μιὰ πισωγύριζε ὄρθιο. Τοῦ σήκωνε κεφάλι, πετοῦσε γλώσσα καὶ φύσαγε θυμωμένο. Ἡ οὐρὰ του σφύριζε σὰ βούρδουλας, σκίζοντας τὸν ἀέρα μὲ δύναμη. Θρύψαλα τὰ κεραμίδια.

Κόσμος καὶ κοσμάκης μαζεύτηκε στὰ τριγυρινὰ δώματα, στὰ ψηλώματα καὶ στὰ παραθύρια, ἀπορεμένος νά βλέπη τοῦτο τὸ παράξενο πράμα. Φωνές καὶ κακὸ ἀπὸ παντοῦ. Κάποια στιγμή ὅλοι μαζί, ἄντρες, γυναῖκες, πάτησαν μιὰ τσιριζιὰ τρομαγμένη.

Ἦταν ποῦ ὁ Βασίλης, κυνηγώντας τὸ θειρὸ στὴν κατηφοριὰ τῶν καταχυτῶν, πῆρε μιὰ γλίστρα καὶ κύλησε ὡς τὴν ἄκρη τῆς σκεπῆς. Πρόφτασε καὶ ἀρπάχτηκε ἀπὸ τὸν τσίγκο τῆς ρουნიᾶς*, ποῦ ἔφερνε ἓνα γύρο τὴ σκεπὴ. Κρεμάστηκε ἀπὸ κεῖ σὰν τὸ γάτο καὶ ὅλοι κράτησαν τὴν ἀνάσα ἀπὸ τὴ λαχτάρα. Οἱ γυναῖκες βαστοῦσαν τὰ μάγουλά τους. Τάζανε μὲς στὸ νοῦ τους κερὶ καὶ λάδι στὴν Παναγιά, νά μὴν τὸ δοῦν αὐτὸ ποῦ περίμεναν. Γιατὶ ὅλος ὁ κόσμος ἔλεγε πὼς ἐν' ἀπὸ τὰ δύο, ἢ ὁ τσίγκος θὰ λυγίσῃ καὶ θὰ φύγῃ ἢ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ θὰ ξαμολάρουν ἀπὸ τὴν κούραση· δὲν ἦταν, λέγαν, πράμα τοῦτο, νά βαστάξῃ πολλὴν ὥρα.

Ὁ Βασίλης κρεμόταν ὀλοένα σὰν τὸ σταφύλι δέκα μπόγια ψηλὰ πάνω ἀπὸ τὸ καλντερίμι, ὅλο μαρμαρόπετρα. Κάτι γειτόνισσες ἔτρεξαν κι ἔφεραν ἀπὸ κάτω στρώματα καὶ μα-

ξιλάρια. Κι ἐκεῖ πού ἔλεγαν «τώρα θὰ πέση» κι ἐκεῖ πού χτυποκαρδοῦσαν, ὁ Βασίλης ἀνασύρθηκε πάλι σὰν τὸ γάτο καὶ κόλλησε τὸ στέρνο στὴν ἄκρη τῆς σκεπαστῆς. Τὰ κεραμίδια ἔσπαζαν κι ἔπεφταν μαζί μὲ τοὺς ἀσβέστες, μὰ αὐτὸς δὲν ἔπεφτε.

— Φτάνει ν' ἀγαντάρουν* οἱ σιδεροδεσιές τῆς ρουνιάς, συλλογίζονταν ὅλοι μὲς στὴν καρδιά τους.

Οἱ σιδεροδεσιές ἀγαντάρανε καὶ ὁ Βασίλης βρέθηκε μπρούμυτος στὰ κεραμίδια. Ἐνα «ἄχ» ξαλάφρωσε τὴν καρδιά τοῦ κόσμου, οἱ γυναῖκες ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ ὅλοι ἄρχισαν νὰ μιλοῦν μαζεμένοι.

Ὁ Βασίλης ἔρποντας, μουλωχτὰ σὰν τὴ σαύρα, σύρθηκε, ἀνέβηκε καὶ γονάτισε πάλι στὴ σκεπή. Ἄρπαξε τὸ καζίκι καὶ ρίχτηκε μπρός.

Τὸ φίδι βρῆκε τὸν καιρό, εἶχε ἀρχίσει νὰ τρυπῶνῃ. Τὸ προφταίνει, τυλίγει στὸ ζερβὶ τὴν οὐρὰ καὶ τὸ τραβᾷ, ξεφρενιασμένος ἀπὸ πάθος. Σὰν τὸ ἀνάγκασε νὰ βγάλῃ καὶ τὸ κεφάλι, τοῦ καρφώνει ἐκεῖ κατάκορφα τὴ σιδερένια μύτη τοῦ καζικιοῦ καὶ τὸ πετᾷ κάτω στὸ δρόμο ἔτσι μαζί μὲ τὸ παλούκι πού τὸ τρύπησε.

Ξεφώνισαν πάλι οἱ χωριανοὶ πού ἦταν μαζεμένοι στὸ σοκάκι. Σκορπίστηκαν τρομαγμένοι σὰν τίς κότες, πού κακαρίζουν. Ὁ Βασίλης ἀπόμεινε κεῖ ψηλά, ξαπλωμένος μπρούμυτος στὴ σκεπή, γαντζωμένος ἄκρη ἄκρη.

Λαχανιασμένος ἀπὸ τὸν ἀγώνα, κόκκινος φωτιά, μὲ τὰ μάτια ἀγριεμένα, κοίταζε κάτω τὸ θεριὸ νὰ δέρνεται μέσα στὴ σκόνῃ, νὰ χτυπᾷ τὴ δυνατὴ οὐρὰ καὶ ν' ἀναδεύῃ τίς κουλοῦρες. Στὸ χοντρὸ κορμί του περνοῦσαν κύματα κύματα τὰ ρίγη, ὥσπου νὰ ψοφήσῃ. Ἐβλεπε χάμω ἐκεῖ καὶ τοὺς χωριανούς, πού ξεθαρρεύονταν σιγὰ σιγὰ καὶ ἄρχισαν νὰ σιμώνουν, σὰν εἶδαν πῶς στὸ τέλος ὁ λαφιότης δὲ σάλευε ὀλότελα. Ἐνα

δυο κιόλας κοποῦσαν κι ἔβαζαν ἥρωικά τὸ πόδι πάνω στὸν φόβιο Μαμούρη, νὰ δείξουν πῶς τὸ λέει ἡ καρδιά τους.

Ἔξαφνα κάτι εἶπε ἓνας τους καὶ μεμιαῖς ὅλοι σήκωσαν τὰ μάτια κι ἔβλεπαν τὸ ἀγόρι ἐκεῖ πάνω, τόσο πιὸ ψηλὰ ἀπ' ὅλους. Ὅλοι σώπαιναν κι ἔβλεπαν. Τὸ κεφάλι τοῦ Βασίλη φαινόταν ἀπὸ τὸ δρόμο, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τῆς στέγης. Σοβαρός, αὐστηρός, μὲ τὸ πρόσωπο ξαναμμένο ἀνάμεσα στὰ κρεμασμένα μαλλιά πὺ χρυσάφιζαν.

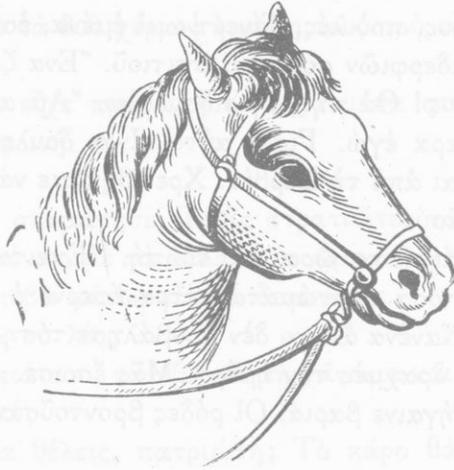
Εἶδε πὺ τὸν κοίταξαν. Σηκώθηκε, κατέβηκε πάλι. Δίχως νὰ μιλήσῃ, δίχως νὰ πάῃ κοντὰ στὸ φίδι, νὰ χαρῆ τῇ νίκη του. Τράβηξε πίσω στὸ ψῆλωμα πὺ εἶχε τὸ παιγνίδι. Μάζεψε πάλι γύρω στὰ τσίπουρα τοὺς συντρόφους καὶ ξανάρχισαν τὰ καζίκια.

Οἱ γειτόνοι μέτρησαν τὸ φίδι, θεριὸ πράμα. Ὅχτῶ ποδάρια ἀντρίκια εἶχε μάκρος, ἓνα κεφάλι ἴσαμε τῆς γάτας. Ἄνοιξαν τὴν κοιλιὰ του, βρῆκαν ἀκόμα καὶ κομμάτια πανὶ στὸ στομάχι του.

Σὰ γύρισε ὁ πατέρας, εὐχαριστήθηκε μὲ τὴν παλικαριὰ τοῦ παιδιοῦ. Μ' ἔστειλε νὰ τοῦ πάω ἓνα μαντίλι, κόκκινο τῆς φωτιᾶς, ἀπὸ προυσιανὸ μετάξι. «Νὰ τοῦ πῆς: Εἶσαι ἀντρειωμένος Ἑλληνας». Πῆγα καὶ τοῦ τό 'πα.

—Ὁ πατέρας σοῦ στέλνει τὸ ρεγάλο* καὶ σοῦ μηνᾶ: «Εἶσαι ἀντρειωμένος Ἑλληνας».

Στρατῆς Μυριβήλης

54. ΤΟ ΑΛΟΓΟ

“Ένα κάρο ανέβαινε από τὸν Πειραιὰ στὴν Ἀθήνα. Ἐφερνε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ καροτσέρης, ἕνας ἄνθρωπος μελαχρινὸς μὲ ψαρά γένια, καὶ τὸ παιδί του. Τὸ κάρο κυλιόταν τὸν ἀνήφορο, ἀργά, κωθρά.

Ἦταν Ἀπρίλης, εἶχε πέσει τὸ βράδυ κι ἀναβαν τὰ φῶτα. Ἀπὸ τὸ καμουτσίκι, ἓνα μαδημένο σκοινί, μπορούσε νὰ καταλάβη κανεὶς, πῶς ὁ καροτσέρης ἀγαποῦσε τὸ ἄλογο. Τὸ καμουτσίκι ἔπεφτε στὰ καπούλια του ἐλαφρὰ σὰν παιχνιδι. Καὶ σ’ ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτὸν τὸ ἄλογο δὲν ἄκουσε βρισιά, μήτε προσταγή, παρὰ τὴ φωνή:

—“Ἐλα, Κύρκο! Ἄιντε, Κύρκο!

Ἔτσι, μ’ αὐτὸ τὸ χᾶδι, ανέβαινε σέρνοντας τὸ κάρο μὲ τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νὰ τ’ ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸ χτυπᾶς. Δὲν τὰ δέρνουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τὸ βρίσκεις σὰν τοῦτο;

μας τρέφει όλους, πού λές. Δίνει ψωμί έμένα, έσένα, τής μάνας σου, τών άδερφιων σου, του σπιτιου. "Ενα ζωο να τρέφη οχτώ ανθρώπους! Θα πής, εγώ δουλεύω. "Αμ αυτό δουλεύει πρώτα κι ύστερα εγώ. Γιατι αυτό είναι δουλευτής πού δέ βρίσκεται. Είναι από τη Σερβία. Χρεωθήκαμε να τὸ πάρουμε, δὲν τὰ ξέρεις εσύ.

Πέρασε κάμποση ώρα με σιωπή. "Επειτα ξανάρχισε.

— Πού λές, πόσα φορτώματα πέτρα έφερενε ο Κύρκος από τὰ νταμάρια; Κανένα άλογο δὲν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. Έκατὸ δραχμές τὴν ήμέρα. Μας έσωσε.

Τὸ κάρο πήγαινε βαριά. Οί ρόδες βροντουσαν και ο γέρος ξανάρχισε:

— "Ακου, παιδι μου. Αύριο τὸ άλογο και τὸ κάρο και τὴ δουλειά θα τὴν πάρης εσύ. Έγώ δὲν μπορω. Έρεις, πού ή μέση μου πονει. Μου ειπε ο γιατρος να μη δουλεύω. Να πάρης τὸν Κύρκο, να τὸν ξαναπᾶς στα νταμάρια, να βγάλωμε ψωμί. Να γιατρευτῶ κι εγώ. Και ή μάνα σου να μην ξενοπλήνη κι ή άρρωστη ή άδερφή σου, ή Βγενιώ, να κάνη χρῶμα, πού βήχει. Νά, τὸ λοιπὸν πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω και πιάσε τὸν Κύρκο. Να τὸν βγάλης εδῶ στὸν ανήφορο. "Ελα, σιγά! Χάιδευέ τον στο λαιμό! "Αιντε, Κύρκο.

Τὸ παιδι πήδησε κάτω, έπιασε τ' άλογο και τραβοῦσε. Ο γέρος έβλεπε τὴ λυγερή σια του παιδιου, τὸ τολμηρό του χέρι πού κρατοῦσε τὰ λουριά. Αυτό τὸ παιδι θα γίνη καλὸς καροτσέρης!

Πέρασαν μπροστὰ από κάποιο εικόνισμα του δρόμου. Ο γέρος έβγαλε τὴν ψάθα του και σταυροκοπήθηκε μέσα στο σκοτάδι. "Ηταν άρρωστος, σακατεμένος, δὲ σταυροκοπήθηκε όμως για τὸν εαυτό του. Ειπε: «Θεέ μου, κάμε να μη βήχη τὸ κορίτσι, ή Βγενιώ. Κάμε τουτο τὸ παιδι να πάρη στα χέρια του τὸ κάρο με τὸν Κύρκο. Και για μένα ο,τι πής».

Κι έπιασε με τὰ δυὸ χέρια τὴ μέση του, πού τὸν πονοῦσε δυνατά.

Τὸ κάρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν ἄκουσε μιὰ φωνή.

—“Αλτ!

Τὸ κάρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἓνας δεκανένας, με τὰ ὅπλα στὸν ὦμο, πλησίασαν.

—“Ελα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανένας.

— Σ’ ἐμένα τὸ λές;

—“Αιντε, γειά σου, κατέβα νὰ μὴ χάνουμε καιρό.

— Καὶ γιατί;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τὸ κάρο θὰ τὸ πᾶμε στὸ στρατώννα. Ἐπιστράτευση ἔχομε. Τώρα τὸ μαθαίνεις;

— Ἐπιστράτευση!

— Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

— Ἐτσι, μες στὸ δρόμο; γιὰ στάσου, βρὲ παιδί, τί εἶναι τοῦτο; ἔχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τὸ μεροκάματο κοιτᾶς, καημένε, ἢ πού φεύγει ἀπόψε τὸ σύνταγμα; χωρατεύεις; κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ πάρης τὸν ἀριθμὸ σου. Κι ὕστερ’ ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἂν γίνῃ πόλεμος, νὰ ῥθῆς νὰ πάρης τ’ ἄλογό σου καὶ τὸ κάρο ἢ νὰ πληρωθῆς ἀπὸ τὸ Δημόσιο, ἂν σκοτωθῇ τὸ ζῶο.

Ὁ γέρος γύρισε καὶ κοίταξε τὰ βαρέλια, πού ἦταν πεσμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του:

— Κάτσε αὐτοῦ ὡς νὰ ῥθῶ... Κι ἀκολούθησε τὸ κάρο. Δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἐνας στρατιώτης, ἐκεῖ πού πήγαιναν χωρὶς καμιὰ κουβέντα, γύρισε καὶ τοῦ εἶπε:

—“Αμ ὅ,τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσωμε γιὰ τὴν πατρίδα.

Ὁ γέρος μετὰ κάμποση ὦρα τοῦ ἀπάντησε:

— Ποιὸς λέει ὄχι; γιὰ τὴν πατρίδα εἶναι ὅλα. Μὰ τούτη ἢ

δόλια καρδιά πού 'χομε, σάμπως μπορεῖ, ὅποτε θέλεις, νά τὴν κάμης πέτρα, γιὰ νά μὴν ἀκοῦς; πάντα καρδιά εἶναι.

"Ἐφτασαν στὸ στρατόνα κι ἔμπασαν τὸ κάρο στὴν αὐλή. Τὸ σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θά 'φευγε τὰ μεσάνυχτα. Οἱ ἔφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμο μὲ τὶς φωνές. Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὀνόματα στὸ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. "Ἐνας παπὰς πιὸ κάτω, φορώντας φουσεκλίγια σταυρωτὰ στὸ στῆθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ Χριστό. "Ἐνας ἔφεδρος στὸ φανάρι διάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στὸ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Πιὸ πέρα οἱ ἔφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζαρωμένα ἔσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιὰ τῶν ἐφέδρων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντίλια ἔπιναν.

"Ὁ γέρος ἦταν μόνος σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανένας δὲν τὸν ἤξερε. Προχώρησε ὅμως στὸ βάθος, ἐκεῖ πού ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρα καὶ τὸ δικό του μαζί. "Ὁ Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατιά ρουθούνια του. "Ὁ γέρος ἄπλωσε τὰ χέρια καὶ τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιά, παράμερα, μιλοῦσε ἕνας ἄνθρωπος μ' ἕνα ἄλογο:

— Δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ... "Ἐ, δουλευτή, "Ἐ, παλικάρι... Καὶ στὸ σπίτι δὲν ξέρουν τίποτε... Μῆτε ἡ κυρά σου, μῆτε ἡ Βγενιώ, κατάλαβες... Ποιὸς ξέρει ποῦ θὰ πεθάνης καὶ πῶς. . Καὶ ὅμως, γιὰ τὴν πατρίδα χαλάλι. "Αἶντε στὸ καλό. Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

"Ἐνας στρατιώτης πλησίασε ψάχνοντας στὸ σκοτάδι.

— "Αἶντε, καημένε γέρο! Τὴ δουλειά σου θὰ 'χομε; "Αἶντε νὰ πάρης τὸν ἀριθμό.

"Ὁ γέρος μπῆκε σ' ἕνα γραφεῖο, πῆρε κάποιον χαρτί καὶ

τό 'βαλε στὸν κόρφο του. Ἐπειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. Πή-
γαινε ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἄφησε τὰ
βαρέλια μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γύριζαν ἀπὸ τὸ στρατώνα μονα-
χοὶ καὶ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ καροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιὸ
μοναχός.

Ζαχ. Παπαντωνίου

55. ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

— Ἀκοῦστε χωριανοί! Ταχιά, ποῦ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες,
θὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! Ὅποιος
δὲ σηκωθῆ καὶ δὲν πάη, νὰ 'χη τ' Ἄι-Νικόλα τὴν κατάρρα!

Τέτοια διαλάλησε προσταγὴ τὸ Σαββαρόβραδο στὸ Με-
σοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος,
ἀνεβαίνοντας σὲ ξάγναντους τόπους καὶ σὲ πεζούλια ἀπάνου,
ἀκουμπώντας κατὰ πίσω τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του στὸ
δεκανίκι του τὸ κρανένιο καὶ προβάλλοντας κατὰ μπρὸς τ'
ἀνοιχτὰ στήθια του, σὰ νὰ 'θελε νὰ βγάλη μέσ' ἀπὸ τὰ σωθι-

κά του ὄλη του τῆ βροντερῆ φωνῆ καὶ νὰ τῆ χύση σ' ὄλο τὸ χωριὸ γύρω.

Καὶ τὸ ταχύ, μόλις τσάκισαν τὰ ἑφτὰ μεσάνυχτα κι ἔσκασε μὲς στ' ἀνατολικά κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι ὁ Γελαντζής*, ξάφνου μαζί κι οἱ πέντε καμπάνες τῶν ἀψη-λῶν μας καμπαναριῶν ἀνατάραξαν τὸ χωριό· σκόρπισαν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τῶν χωριανῶν μέσα στὸ γλυκοχάραμα τὸν ὕπνο, σὰν ἀνεμοζάλη ὀργισμένη, ποὺ σηκώνετ' ἄξαφνα καὶ σκορπᾷ τὴν πάχνη καὶ τὴν καταχνιά, ποὺ πλακώνουν τὴν πλάση.

Οἱ καμπάνες χτυποῦν ζωηρά, ἀδιάκοπα. Ἄλλες μὲ παι-διάτικους ἀσημένιους ἤχους, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιὰ ποὺ κρᾶζουν στὸ σχολεῖο σημαίνοντας αὐγὴ κι ἀπόγεμα, κι ἄλλες λυπητερά, συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θανάτους κι ἀπὸ τὰ μνη-μόσυνα, ποὺ συχνότατα διαλαλοῦσαν· καὶ μιά, ἡ μεγαλύτερη τοῦ καμπαναριοῦ τ' Ἄι-Νικόλα, τρυπημένη κατάκορφ' ἀπὸ τουφεκιά κλέφτικη, ξεχώριζε ἀπὸ ὅλες μὲ τῆ βραχνή της φωνή.

Τὸ φεγγάρι, κυκλωμένο κι ὀλόκληρο, ἔφεγγε καταμεσῆς τ' οὐρανοῦ, ἴσκιωνε τὶς φυτειὲς καὶ τὰ λαγκάδια, τὶς σπηλιὲς καὶ τὰ ριζιμιά, τοὺς φράχτες καὶ τοὺς μπλοκοὺς*, τὰ κλαριά καὶ τὶς στιβανιές*, καὶ φώτιζε περίγυρα τὰ βουνὰ ὅλα καὶ τοὺς γκρεμοὺς καὶ τὸ χωριὸ μέσα. Ἦταν Θεοῦ χαρά. Μέρα ἢ νύχτα. Τὰ καλντερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ χω-ριοῦ, οἱ πέτρινες ροῦγες*, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρό-πλακες καὶ τ' ἀσπρόλιθα τῶν σπιτιῶν γυάλιζαν, λαμπύριζαν στὸ σεληνόφωτο. Ἄνοιγαν ἀνάρια κι ἀραδαριά τὰ παράθυρα τὰ καγκελωτά, σὰ βάρυπνα μάτια μεγάλα, κι ἔφεγγαν μέσα στὰ σπίτια. Ὑστερα ἀνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια καὶ χύνονταν στοὺς δρόμους ἄντρες καὶ γυναικόπαιδα, κι ἔπαιρ-ναν τὸν ἀνήφορο.

Οἱ καμπάνες ὀλοένα δὲ σταμάταγαν. Τὰ πλήθη ὅσο ψηλότερα ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνώνονταν, κι ἀγάλια ἀγάλια οἱ κορφίνοι τοῦ χωριοῦ δρόμοι ἔμοιαζαν σκοταδερὲς ρεματιές καὶ λαγκάδια δασιά· τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρὸς* ποὺ ἀκουγόταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλντερίμια καὶ στὰ χαλίγια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγροστῶν διαβατῶν, σιγὰ σιγὰ γινόταν στὸν ἀνήφορο σάλαγος*, κι ἀπὸ σάλαγος πιὸ ψηλὰ χλαλοή. Κι ἀπὸ τὴ χλαλοή αὐτὴ τὴ μεγάλη κι ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σημανταριὸ* ξαφνιασμένα τὰ ὀρνίθια ξύπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φώναζαν κι αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μὲ τὶς κραυγὲς καὶ μὲ τὰ βιολιά, ἀπὸ ρούγα σὲ ρούγα κι ἀπ' αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτα ἀνηφορώντας ξυπνοῦσαν κι ἔπαιρναν μπροστά, ὅσους δὲ δυνήθηκαν νὰ ξυπνήσουν οἱ καμπάνες.

Δυὸ μεγάλες βαθιὲς ποταμιές, ποὺ κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ κορφοβούνια ψηλά, ζώνουν τὸ μαχαιροκομμένο κοκκινόβραχο, ποὺ βαστάει τὸ χωριὸ μας ἀπάνω του. Ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βράχου, ποὺ χάσκει ἔμπρὸς κάτου γκρεμὸς φοβερὸς κι ἄβυσσος ἄπατη, ἀρχίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἄσπρα ἄσπρα καὶ ἀραδιασμένα τὸν ἀνήφορο τὸ ἕνα ἀπάνω ἀπὸ τ' ἄλλο, σὰ σκαλοπάτια ὡς τὴν κορφή. Καὶ μὲ τὸ σχῆμα του τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τὴ νύχτα, μὲ τ' ἀναμμένα τὰ φῶτα, σὰ μέγα πολυκάντηλο τὸ χωριὸ μας.

Βγήκαμε στὴν κορφὴ ἀπάνω. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος κι ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια* καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἐδῶ τὸ πλῆθος, σωρούς σωρούς, μαύριζε τὰ σάδια καὶ τὶς πλαγιές. Ὡσπου ἤρθαν οἱ δημογέροντες μὲ τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιά τώρα, μὲ τὶς χαρὲς καὶ μὲ τὰ τραγοῦδια ποὺ κάμανε πέρα, σμιγμένοι καὶ χωριστὰ οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναῖκες, δὲν παράλλαζαν ἀπὸ συμπεθεριὸ κι ἀπὸ ψίκι*. Ἐνα μονάχα. Ὅπ' οὔτε νύφη οὔτε γαμπρὸ πήγαιναν, γιὰ νὰ πάρουν. Μὲ τὶς τρι-

χιές ριγμένες πισώπλατα, είτε κρεμάμενες από τὰ χέρια, πήγαιναν για μάρμαρα.

Εἶχε καὶ τὸ χειμῶνα ἢ πιὸ μεγάλη ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μας, ὁ Ἅι-Νικόλας, καὶ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ξανάχτιζαν οἱ χωριανοί. Πλήρωναν μοναχὰ τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κουβαλοῦσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπάνω κάθε βδομάδα τὴν πλάκα καὶ τὰ μάρμαρα.

Ἐκεῖ πού τελειώνουν πιὰ τὰ σάδια κι ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλα* τοῦ βουνοῦ, ἐκεῖ ἦταν τὰ μάρμαρα. Ἐκεῖ μὲ τοὺς κασμάδες καὶ μὲ τοὺς λοστοὺς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τὰ εἶχαν ἀραδιάσει σωρούς σωρούς χοντροκομμένα τ' ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γόνος τοῦ μελισσιοῦ πού ρίχνει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κρινι* καὶ σκαλώνει ἀπαινωτὸ στριμωγμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ πού τυχαίνει μπροστὰ του, καὶ τὸ κλωνάρι μαυρίζει ὀλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κάτασπρα ἐκεῖνα κι ἀστραφτερὰ σὰ χιόνια μαρμαροσώρια ἀπὸ τὰ πλήθη πού κόλλησαν ἀπάνω τους. Ἄντρες καὶ γυναῖκες δίπλωναν τὶς φλοκάτες τους σταυρωτὰ κατὰ πίσω, τὶς πίστρωναν ὕστερα σὰν προσκέφαλα καὶ φορτώνονταν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον τὰ θεόρατα μάρμαρα. Ὡσπου φορτώθηκαν ὅλοι κι ὥσπου ἀναλήφθηκαν ἀπὸ μπροστὰ οἱ ἄσπροι σωροί.

Ὅταν ξεκίνησαν τὸν κατήφορο κατὰ τὸ χωριό, χάραζε.

Ἄχνιζε τώρα κατὰ τὴ δύση του τὸ φεγγάρι καὶ στ' ἀνατολικά κορφοβούνια, ἐκεῖ πού πρῶτα ἔλαμπε ὁ Γελαντζής, ἔσκαε ὁ Αὐγερινὸς τώρα. Ὁ Μπάρος, ὁ Καταραχιάς, τ' Αὐτί, οἱ Νύφες κι ἄλλες ὀλόγυρα κορφές ἀσπρογυάλιζαν ἀπὸ τὸ γλυκοχάραμα. Πλήθος αὐλάκια ἀφρόδροσα, πού ἔρχονται ἀπὸ τὸ κεφαλόβρυσσο ἀπάνω καὶ πού αὐλακῶνουν ἐδῶ κι ἐκεῖ ὀλοῦθε τὰ πλάγια ἐκεῖνα, ξύπναγαν στὰ πατήματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μὲ τὰ τρυφερά τους μурμουρητὰ

ἔλεγεσ ὅτι τὸ ἓνα ρωτάει τ' ἄλλο, νυσταγμένο τὸ μαῦρο ἀκόμα, γιὰ τὸ ξαφνικὸ ἐκεῖνο καὶ παράωρο ποδοβολητὸ τοῦ λαοῦ.

Ξύπναγε ἡ πετροπέρδικα στὰ τουφωτὰ κοντοπρίναρα πού κοιμόταν, ἔλουζε τὸν ὄμορφο λαιμὸ καὶ τὰ καμαρωτὰ στήθια τῆς στὰ κρυσταλλόνερα μέσα κι ἀνέβαινε στὴν κορφή τοῦ γκρεμοῦ κι ἄρχιζε τὸν ὀλόγλυκο κελαηδισμό τῆς. Ἡ πέρδικα ξύπναγε τὸ βοσκόπουλο στὴ μάντρα του, καὶ τὸ βοσκόπουλο τὸ καλὸ μὲ τὴ γλυκιά του φλογέρα ξύπναγε ὅλη τὴν πλάση.

Οἱ χωριανοὶ ροβόλαγαν τὸν κατήφορο φορτωμένοι μὲ τὰ θεόρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν κι ἔτρεχαν κιόλας ποιὸς νὰ πρωτοπεράσῃ τὸν ἄλλον, ποιὰ νὰ παραδιαβῇ τὴν ἄλλη. Κι ἔσκαγαν ἐκεῖ γέλια καὶ χαρούμενες φωνές. Μπροστὰ τὰ βιολιὰ πάντα κι οἱ δημογέροντες κι οἱ παπάδες, φορτωμένοι κι αὐτοί, καὶ πίσω τὸ πλῆθος. Καὶ πάρα πίσω ἀκόμα τὰ ξακουστότερα τοῦ χωριοῦ παλικάρια, ὅπου τρία καὶ τέσσερα τέσσερα μαζὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους ὤμους τοὺς ἀπάνου ὀλόβολα χάλαρα* ἀκέρειους βαριοκομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμόταν κανένας τοὺς παλιούς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τοὺς σαραντάπηχους τῶν παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν, γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν.

Ὅταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πληθυσμοὶ ἔφτασαν στὴν κορφή τοῦ χωριοῦ. Κι ὕστερ' ἀπὸ λίγην ὥρα, πού ξεφορτώνονταν αὐτοὶ στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησίας, οἱ χρυσές τους ἀχτίδες στεφάνωναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περήφανα μέτωπά τους. Τὰ λιθασώρια*, πού ἄσπριζαν ὀλονυχτὶς στὸ βουνὸ ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τώρα στὸ προαύλι τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ γύρω του ὀλόρθος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ, ξεφορτωμένος καὶ κατακόκκινος καὶ χαριτωμένος κι ὄμορφος καὶ λαμπρός, δέχονταν μὲ χαρὲς καὶ μὲ παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρειωμένους, πού στερνοὶ στερνοὶ κατέβαζαν στοὺς στοι-

χειωμένους τους ὄμους ἀπάνω ὀλόβολα χάλαρα, ἀκέρειους βαριοκομμένους βράχους.

Εἶχαν οἱ μάστοροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δουλέψουν.

Ὡς τὸ Σαββατόβραδο τ' ἄλλο, πού ὁ πρωτόγερος θὰ φώναζε πάλι στὸ Μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικά σταυροδρόμια τὸ συνηθισμένο διαλάλημά του:

—'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, πού θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, νὰ σηκωθῆτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα! Ὅποιος δὲ σηκωθῆ καὶ δὲν πάη, νὰ 'χη τ' Ἀι-Νικόλα τὴν κατάρρα!

Κ. Κροστάλλης

56. Ο ΜΠΑΡΜΠΑ-ΙΩΣΗΦ

Σιγὰ σιγὰ, ὅσο οἱ μέρες κάτω ἀπὸ τὰ Κιμιντένια ἀνέτελλαν καὶ βασίλευαν, ἄρχισα νὰ αἰσθάνωμαι τὸ διαφορετικὸ νόημα πού εἶχαν πολλὰ πράγματα ἐδῶ, κοντὰ στὴ γῆ καὶ στὴ φύση: τὸ χρῶμα, τὰ δέντρα, τὰ σύννεφα. Καὶ στὴν πόλη ἦταν δέντρα καὶ χῶμα καὶ σύννεφα. Τὸ χειμῶνα κι ἐκεῖ τὰ φύλλα ἔπεφταν ἀπὸ τὰ κλωνιά, ὕστερα ἐρχόταν ἡ ἀνοιξη καὶ τότε πάλι ἀπὸ τὰ γυμνά ξύλα πετάγονταν φύλλα καὶ λουλούδια. Τὰ σύννεφα ἔριχναν νερὸ ἢ ἦταν ἄσπρα καὶ ταξίδευαν ἢ ἔβαφαν μὲ φανταχτερὰ χρώματα τὸν οὐρανό, ὅταν ὁ ἥλιος πῆγαινε νὰ βασιλέψη. Ὅλα αὐτὰ στὴν πόλη ἦταν ὠραῖα. Ἄλλὰ ἦταν μόνο ὠραῖα. Ἦταν ἡ διακοσμητικὴ μαγεία τοῦ κόσμου, πού βέβαια θὰ εἶχε γίνει μονάχα γιὰ τὴ χαρὰ τῶν παιδιῶν, ὅπως τὰ καραβάκια ἀπὸ πεῦκο καὶ οἱ ξύλινοι ἐλέφαντες μὲ τὸ γαλάζιο πετσὶ καὶ τὰ κίτρινα κουνέλια ἀπὸ λάστιχο.

Τὴ μυστικὴ ζωὴ τῶν δέντρων ἄρχισα νὰ τὴ μαθαίνω ἔξω, κοντὰ στὴ γῆ. Ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ μαθαίνω τὸ βαθύ δεσμό τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἥλιο, μὲ τὸ χῶμα, μὲ τὸ νερό.

Ὁ μπαρμπα-Ἰωσήφ ἦταν ὁ Νέστορας τοῦ ὑποστατικοῦ, τὸ «στοιχείο» του, καθὼς τὸν ἔλεγαν ὅλοι. Τὰ μαλλιά του ἦταν κάτασπρα καὶ τὸ δέρμα στὸ πρόσωπο καὶ στὰ χέρια του ἦταν σακαμμένο ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ τὸν ἥλιο. Πολὺ νέος, παλιχαράκι, ξεκίνησε καὶ ἤρθε ἀπὸ τὸ φτωχὸ νησί του, τὴ Λῆμνο, νὰ βρῆ τροφὴ στὴν πλούσια χώρα, τὴν Ἀνατολή.

Ἔτσι πέρασε ὁ καιρὸς καὶ ὁ Ἰωσήφ γέρασε στὰ Κιμιντένια. Τὰ μαλλιά του ἔγιναν κάτασπρα καὶ τὸ πετσὶ στὰ χέρια του καὶ στὸ πρόσωπο σκάφτηκε ἀπὸ τὶς ρυτίδες καὶ τὸν ἥλιο. Ἀπ' ὅλες τὶς δουλειὲς τῆς γῆς σὲ μιὰ μονάχα πέτυχε, ἔγινε μοναδικός: νὰ μπολιάζη δέντρα. Χιλιάδες ἀγριελιές, ἀγριαχλαδιές καὶ ἄλλα δέντρα εἶχαν μεταμορφωθῆ ἀπὸ τὰ

χέρια του. Τὰ ἤξερε ἓνα ἓνα. Στὴν ἀρχὴ τοὺς ἔβγαζε καὶ ὀνόματα. Τὰ ἔλεγε «Μαρία», τὰ ἔλεγε «Βαγγελίστρα», τὰ ἔλεγε «Νικολή», τὰ ἔλεγε «Πετράκη», — ὀνόματα τῆς κοπελίτσας μὲ τ' ἄστρα, τῆς τράτας πού θά ἔκανε, τῶν παιδιῶν πού δὲν ἔκαμε. "Ὄμως, ὅταν οἱ Μαρίες καὶ οἱ Βαγγελίστρες καὶ οἱ Πετράκηδες ἔγιναν πολλοί, ἄρχισε νὰ τὰ μπερδεύη. "Ἐτσι, παράτησε τὰ ὀνόματα. Καὶ ὅταν τὰ δέντρα πού ἀνάστανε ἔγιναν ἀνώνυμα, ἔμαθε νὰ τὰ ζῆ βαθύτερα, ὄχι σὰν ἐπιθυμίες πού δὲν ἱκανοποιήθηκαν. "Ἐγινε πιά ἀληθινὸς φίλος τους, τὰ ἤξερε ἓνα ἓνα, θυμόταν τὴ χρονιά πού μπόλιασε τὸ καθένα, τὰ περιστατικά τους. Καὶ μὲ τὸ νὰ τὰ μελετᾷ ἔτσι, παρακολουθώντας τὴν ἀνάστασή τους στὸν κόσμο, μὲ τὸ νὰ τὰ ζῆ ἔτσι, σιγὰ σιγὰ ἡ ζωὴ του βρῆκε ἓνα σκοπὸ. Ξεμάκρυνε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἔγινε ἓνα μὲ τὰ δέντρα. "Ἐγινε καὶ αὐτὸς δικὸς τους, ἓνα μεγάλο παλιὸ δέντρο πού εὐλογοῦσε καὶ προστάτευε τοὺς μικροὺς του φίλους. Γιὰ τίποτα πιά ἄλλο ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια δὲ νοιαζόταν. Μῆτε ἤξερε τί γινόταν ὁ κόσμος πέρα ἀπὸ τὰ Κιμιντένια, μῆτε πιά ἤθελε νὰ μάθῃ.

Κάποτε, πολὺ ἀδύναμα, ἔρχονται στὶς νύχτες του μακρινὲς μνημέες: Λένε γιὰ ἓνα ξερονήσι τοῦ Αἰγαίου, γιὰ γαλάζια θάλασσα, γιὰ κοχύλια καὶ καράβια μὲ γοργόνες στὴν πλώρη. Πλέουν τὰ καράβια, τ' ἄλμπουρα* καὶ τὰ ξάρτια* τους κάνουν δάσος, ὅταν ἡ γοργόνα ἀπὸ τὸ πρῶτο καράβι φωνάζῃ στὶς ἄλλες θριαμβευτικά: «Κάμετε τόπο! Κάμετε τόπο κι ἔρχεται!». Τότε ὅλες οἱ γοργόνες σαλεύουν, βάζουν φῶς στὰ μάτια τους, βάζουν τὰ καλά τους τὰ ροῦχα, τ' ἄλμπουρα σειοῦνται καὶ τὰ καράβια παραμερίζουν. Κάνουν ἓνα πέρασμα ἀνάμεσά τους σὰν ποτάμι, ἀέρας πιά δὲ φυσᾷ καὶ μέσα στὴ γαλήνη τοῦ θαλάσσιου ποταμιοῦ, χτυπώντας τὰ νερὰ ἀργὰ μὲ τὰ κουπιά της, φρεσκομπογιαντισμένη πλέει ἡ «Βαγγελίστρα». «Καλωσόρισες στὴ θάλασσά μας!», φωνάζουν οἱ

γοργόνες τῶν караβιῶν. «Καλῶς σᾶς βρῆκα!», τοὺς ἀποκρίνεται ἡ τράτα.

— Καλῶς σᾶς βρῆκα..., μουρμουρίζουν ἐλαφρὰ τὰ χεῖλια τοῦ γέροντα.

Ἄνοιγει πιὸ πολὺ, ὅσο γίνεται, τὰ μάτια του νὰ κρατήσῃ τ' ὄραμα. Μὰ αὐτὸ φεύγει, ὀλοένα φεύγει. Μονάχα ἓνα θολὸ γαλάζιο πέπλο, αὐτὸ ὑπάρχει. Σαλεύει σὰν κύμα. Ἄ ναι, πάλι ἤρθαν τὰ κύματα, τρέμοντας βγαίνουν ἴσκιοι σιγὰ σιγὰ ἀπὸ μέσα τους, ἀπὸ βαθιὰ μέσα τους βγαίνουν τ' ἄλμπουρα, φτερουγίζουν νὰ φύγουν, μὰ δὲν μποροῦν. Καθορίζονται μόνο, ὀλοένα, παίρνουν σχήματα σταθερά, γίνονται κορμοὶ καὶ φύλλα, δέντρα ποὺ φυτρώνουν μέσ' ἀπὸ τὰ κύματα.

Πλησίαζε ἡ ἐποχὴ ποὺ ἔπρεπε νὰ μπολιαστοῦν τὰ δέντρα. Ὁ μπάρμπα-Ἰωσήφ ποὺ ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ ζοῦσε μακάρια τίς μέρες του στὸ ὑποστατικό, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἀφῆναν νὰ κάνῃ καμιὰ δουλειά, ἔδειχνε τώρα περίεργη ταραχή. Ὁ τόπος δὲν τὸν χωροῦσε, ὀλοένα γύριζε πάνω ἀπὸ τὸ παχὺ στρῶμα τὸν ἄμμο, ὅπου φύλαγε τίς βέργες, τὰ μπόλια του. Τέλος, μιὰ μέρα ὁ παππούς τὸν φώναξε:

— Τί λές, γερο-Ἰωσήφ; Ἦρθε ἡ ὥρα;

— Ἦρθε, ἀφέντη μου.

— Καλά. Ἄρχισε αὔριο τὸ πρωί.

Ἔστερα ἔστειλε καὶ φώναξε ἐμᾶς τὰ παιδιά.

— Θὰ πᾶτε μὲ τὸν μπαρμπα-Γιωσήφ αὔριο τὸ πρωί, μᾶς εἶπε. Νὰ δῆτε ποὺ θὰ μπολιάσῃ τὰ δέντρα.

Καὶ γυρίζοντας στὸν γέροντα:

— Κάθε παιδί ἄς διαλέξῃ ἓνα δέντρο, εἶπε. Νὰ τὸ μπολιάσῃς στ' ὄνομά του.

Τὴν ἄλλη μέρα πολὺ πρωὶ ξεκινήσαμε. Ὁ ἥλιος μόλις εἶχε βγῆ. Ὁ μπαρμπα-Ἰωσήφ πήγαινε πρῶτος μὲ ἀργὰ βήματα, κοιτάζοντας χαμηλὰ τὴ γῆ κι ἐμεῖς ἀκολουθοῦσαμε

χαρούμενα. Συζητούσαμε τί δέντρο θά διαλέξῃ ὁ καθένας μας καί κάναμε πολλή φασαρία. Τέλος συμφωνήσαμε. Ἡ Ἄρτεμη διάλεξε μιὰ ἀγριελιά. Δέν ἤξερε νά πῆ γιατί, ἀλλά πολὺ ἀγαποῦσε τὴ γαλήνη τοῦ ἐλαιώνα, τὸ ἀσημένιο φύλλωμα, τοὺς τυραννισμένους κορμούς. Ἐγὼ διάλεξα μιὰν ἀχλαδιά.

Φτάσαμε. Ὁ μπαρμπα-Ἰωσήφ ἀπόθεσε καταγῆς τὸ μάτσο τίς βέργες πὺ κουβαλοῦσε μαζί του, τὰ μπόλια. Δέν ἔβλεπε πιά καλὰ· γι' αὐτὸ πασπάτευε τὸ ἀγριο δέντρο, τὰ κλωνιά του, γυρεύοντας νά βρῆ τὸ καλὸ μέρος. Ὀλοένα ἢ ἐκφρασὴ του γινόταν πιὸ αὐστηρή. Τὰ μάτια του δέν κοίταζαν πουθενὰ πλάι, μήτε ἐμᾶς. Ὀλοένα ἔχαναν τὴ λάμψη τους, σὰ νὰ ἔσβηναν, ὅλη ἡ ὑπαρξὴ του ἔσβηνε, γιὰ νὰ μείνῃ μόνη, πυκνὴ ἢ ζωὴ τῆς ἀφῆς. Ὅταν ἐπὶ τέλους βρῆκε τὸ μέρος πὺ ἤθελε, σήκωσε τὰ μάτια του στὸν ἥλιο. Ἐκαμε τὸ σταυρὸ του τρεῖς φορές καὶ τὰ χεῖλια του κάπως σάλειψαν, ἐνῶ ψιθύριζαν τὴ μυστικὴ του δέηση. Ἐμεινε γιὰ λίγο ἄφωνος κι ὕστερα κατέβασε τὰ μάτια ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἦταν πιά γαλήνιος καὶ βέβαιος. Μὲ σταθερὸ χέρι ἔκοψε μὲ τὸ μαχαίρι του κι ἔβγαλε ἀπὸ τὴ βέργα τὸ μπόλι, ἓνα μέρος φλοιδὸ σὰ δαχτυλίδι. Μὲ τὸ ἴδιο μαχαίρι χάραξε τὸ ἀγριόδεντρο καὶ στὴ θέση τῆς φλούδας πὺ βγῆκε ἔβαλε τὸ κομμάτι τὸ φλοιδὸ τῆς βέργας. Κι ὕστερα ἔδωσε σφιχτὰ τὸ ξένο σῶμα στὸ σῶμα τοῦ δέντρου.

Τελείωσε.

Μιὰ δυνατὴ χλωμάδα ἀπλώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ γέροντα. Πάλι κοίταξε κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἥλιου. Καὶ πάλι τρέμοντας προσευχήθηκε:

— Σ' εὐχαριστῶ πὺ ἀξιώθηκα καὶ φέτος νὰ μπολιάσω δέντρα.

Κι ἔπειτα στρέφοντας σ' ἐμένα, γαλήνια:

— Αὐτὸ εἶναι, γιέ μου, εἶπε. Σοῦ τὸ παραδίνω τὸ δέντρο σου. Νὰ τὸ ἀγαπᾶς σάν πράγμα τοῦ Θεοῦ.

Ήταν ιερότητα πολλή στη στιγμή και στην έκφρασή του, που μάς συνέπαιρνε κι ἐμᾶς τὰ παιδιὰ ἀσυναίσθητα. Μὰ δὲν καταλαβαίναμε καλὰ γιὰ ποιὸ λόγο. Τί εἶχε γίνει; "Ἐνα κομμάτι φλούδα ἀπὸ μιὰ βέργα κόλλησε πάνω στὸ ἄγριο δέντρο. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε γίνει.

Κοιτάζαμε τὸν γέροντα ἀπορώντας. Κι ἐκεῖνος, σὰ νὰ μάντευε τὸ τί γινόταν μέσα μας, γυρίζοντας σ' ἐμένα:

— Βάλε τὸ αὐτί σου πάνω στὸ δέντρο, μοῦ εἶπε.

Πλησίασα τὸ κεφάλι μου καὶ ἀκούμπησα τὸ αὐτί μου κατὰ πῶς μοῦ εἶπε. "Ἐφερε κι ἐκεῖνος τὸ πρόσωπό του, τὸ ἀκούμπησε κι ἀφουγκράστηκε. "Ἐτσι κοντὰ στὰ πρόσωπά μας, σὰ ν' ἄγγιζαν τὸ ἓνα τ' ἄλλο. Εἶδα τὰ μάτια του ποὺ ἦταν θολά. Σιγὰ σιγὰ βάραιναν καὶ σφαλοῦσαν, σὰ νὰ βυθίζονταν σὲ ἔκσταση. "Ὡσπου ἔκλεισαν ὀριστικά.

— Ἀκοῦς τίποτα;... μοῦ ψιθυρίζει ἡ φωνή του ἀπὸ τὸ βάθος τῆς μαγείας.

Τίποτα. "Ὁχι. Τίποτα δὲν ἄκουγα!

— "Ὁμως ἐγὼ ἀκούω!... μουρμούρισε. Καὶ μέσα στη σιγανὴ φωνή του ἔπαλλε ἡ χαρά. "Ὁμως ἐγὼ ἀκούω! ξαναεἶπε.

Κι ἔπειτα μοῦ ἐξήγησε πῶς ἄκουγε τὸ αἶμα τοῦ δέντρου, ἀπ' ὅπου εἶχε πάρει τὴ φλούδα τὸ μπόλι, νὰ τρέχη ἀργὰ μέσα στὸ αἶμα τοῦ ἄγριου κορμοῦ, ν' ἀνακατεύεται μέσα του, ἀρχίζοντας ἔτσι τὴν πράξη τοῦ θαύματος, τὴ μεταμόρφωσή του.

— Ἀμα θ' ἀγαπήσης πολὺ τὰ δέντρα, τότε θ' ἀκοῦς κι ἐσύ, μοῦ εἶπε. Θὰ τ' ἀγαπήσης, παιδί μου;

Τοῦ τὸ ὑποσχέθηκα.

— Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα-Ἰωσήφ.

— Θὰ τ' ἀγαπήσης, Ἄρτεμη;

— Θὰ τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα-Ἰωσήφ.

57. ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος πὺλ λαχτάριζες,
ὄσπου νὰ τὸ περάσης,
τὴν νὰ τὸ ξεχάσης,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αὐγινὴ τὸ κούρσεψαν
ἀνδρωτοὶ λοτόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τὴν δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγοῦδισμα
πὺλ σ' ἔσπερνε διαβάτη,
σὲ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τὸ πῆρανε, γιὰ κοίταξε,
στερνὴν ἀνατριχίλα,
τὰ πεθαμένα φύλλα,
πὺλ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγρια τοῦ δέντρα τὴν
καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴ χῶρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

58. ΤΑ ΔΕΛΦΙΝΙΑ

Εἶναι μιὰ εὐχάριστη διασκέδαση στὸ μονότονο ταξίδι, στὸ μονότονο πέλαγος, ἢ ἐμφάνιση τῶν δελφινιῶν. Καθὼς τὸ πλοῖο διασχίζει τὸ πέλαγος, παρουσιάζονται ξαφνικὰ στὴν ἐπιφάνεια καὶ προχωροῦν μὲ κυματοειδεῖς κινήσεις ἀκολουθώντας τὴν πορεία τοῦ καραβιοῦ. Φαίνονται, χάνονται, ξαναφαίνονται, ἀνεβοκατεβαίνουν, ψηλώνουν, χαμηλώνουν, ὅσο πού ἐξαφανίζονται ὁλότελα. Οἱ ἐπιβάτες δὲ χορταίνουν τὸ θέαμα.

Τὰ δελφίνια εἶναι κήτη, δηλαδή ζῶα θηλαστικά μὲ αἷμα θερμὸ καὶ πνευμονικὴ ἀναπνοή. Καμιὰ συγγένεια δὲν ἔχουν τὰ κήτη μὲ τὰ ψάρια, κι ἄς τοὺς μοιάζουν στὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικά. Τὸ νερὸ δὲν εἶναι τὸ φυσικὸ τους στοιχεῖο. Ἀναγκαστικά ζοῦν ἐκεῖ, γιατί τὸ μεγάλο καὶ βαρὺ σῶμα τους θὰ δυσκόλευε πολὺ τίς κινήσεις τους στὴν ξηρὰ, ἔστω κι ἂν εἶχαν πόδια. Ἐπὶ πλέον ἡ ξηρὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὰ θρέψη, γιατί, ἔτσι μεγάλα πού εἶναι, χρειάζονται πολὺ φαῖ, πράγμα πού μόνο ἡ θάλασσα, ἀνεξάντλητη καὶ πλούσια σὲ τροφές, εἶναι ἱκανὴ νὰ τοὺς προμηθεύσῃ. Κῆτος λοιπὸν εἶναι καὶ τὸ δελφίνι. Τὸ ὠραιότερο, τὸ ταχύτερο καὶ τὸ ἐξυπνότερο ἀπ' ὅλα.

Ἔχει σῶμα παχουλὸ καὶ χυτὸ καὶ δέρμα λεῖο καὶ πολὺ στιλπνὸ, καστανόμαυρη ράχη καὶ λευκὴ κοιλιὰ. Δυὸ ματάκια μικρά, πού μόλις φαίνονται. Μιὰ οὐρὰ μεγάλη καὶ δυνατὴ, πού μοιάζει σὰ μισοφέγγαρο. Ρύγχος μακρὸ καὶ μεγάλο, πού μοιάζει σὰ ράμφος, μὲ σαγόνια γερά, ὀπλισμένα μὲ ἀμέτρητα δόντια μικρὰ καὶ πολὺ κοφτερά. Στὴ γρηγοράδα ἔρχεται πρῶτο.

Κανένα ψάρι δὲν ἀποφασίζει νὰ παραβγῆ μαζί του στὸ τρέξιμο. Μόνο ὁ σπάρκος, λένε οἱ ψαράδες, κάλεσε κάποτε σὲ

ἀγώνα δρόμου τὸ δελφίни καὶ μάλιστα τὰ κατάφερε νὰ βγῆ νικητής. Μὲ πονηρία, ἐννοεῖται, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἱκανότητά του καὶ μὲ τὴν ἀξία του. Διασκεδαστικὴ εἶναι ἡ μικρὴ αὐτὴ ἱστορία, ὅπως τὴ λένε οἱ ψαράδες, καὶ θέλει νὰ δείξῃ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν ἀναμφισβήτητη ὑπεροχὴ τοῦ δελφινιοῦ καὶ τὴν ὑπεροψία τοῦ σπάρου ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Λοιπὸν μιὰ μέρα ὁ σπάρος ἄρχισε νὰ παινεύεται πὼς εἶναι τὸ πιὸ γρήγορο ψάρι, πιὸ γρήγορο καὶ ἀπὸ τὸ δελφίни ἀκόμα. Τὸ δελφίни ἔτυχε νὰ περνᾷ τὴν ὥρα ἐκείνη ἀπὸ κοντὰ καὶ ἄκουσε τὴν κουβέντα. Στάθηκε, ζύγωσε πιὸ κοντὰ καὶ ρώτησε τὸν σπάρο:

— Ἀλήθεια; Μὲ ξεπερνᾷς στὸ τρέξιμο;

— Σὲ ξεπερνᾷω!

— Ἐμπρός! Ἔλα νὰ τρέξωμε! Δέχεσαι;

Τί νὰ κάνῃ ὁ σπάρος; Μποροῦσε ν' ἀρνηθῆ; Θὰ γινόταν ρεζίλι μπροστὰ στ' ἄλλα ψάρια. Σκέφτηκε μιὰ στιγμή κι ἔπειτα εἶπε:

— Δέχομαι. Μόνον θέλω νὰ μοῦ δώσης λίγη ὥρα καιρὸ νὰ βρῶ νὰ φάγω κάτι, γιὰ νὰ δυναμώσω.

— Ὁραῖα, τράβα φάγε κι ἔλα, συμφώνησε τὸ δελφίни.

Πῆγε παραπέρα ὁ σπάρος μὰ δὲ νοιάστηκε γιὰ φατ. Μόνο βρῆκε τοὺς ἄλλους σπάρους κι ἔκανε συμβούλιο.

— Τὸ καὶ τό, παιδιά. Ἐμπλεξά σὲ ἀγώνα δρόμου μὲ τὸ δελφίни καὶ τώρα... καταλαβαίνετε...

— Καταλαβαίνομε... εἶπαν οἱ ἄλλοι.

— Νὰ πάρω πίσω τὸ λόγο μου δὲν μπορῶ. Καὶ ὅσο γιὰ τὴ νίκη... δελφίни εἶν' αὐτό!...

— Στάσου, εἶπε ἀργὰ ἀργὰ ἕνας γεροσπάρος, θὰ γίνῃ τὸ ἐξῆς. Θὰ πῆς στὸ δελφίни: «θὰ τρέξωμε τρία μίλια. Ἀπὸ ἐδῶ ὡς ἐκεῖ». Αὐτὰ λοιπὸν τὰ τρία μίλια ἐμεῖς οἱ ἄλλοι θὰ τὰ μοιραστοῦμε μεταξὺ μας.

— Δηλαδή; Δὲν καταλαβαίνω...

— Νά! Ἐμεῖς θὰ σκορπίσωμε ἀπὸ τὴν ἀφετηρία ὡς τὸ τέρμα. Κάθε ἑκατὸ διακόσια μέτρα θὰ στέκη ἕνας ἀπὸ μᾶς. Ὁ τελευταῖος θὰ στέκη ἀκριβῶς στὸ τέρμα. Καὶ θὰ τερματίση πρῶτος! Ἐμπρός, πιάστε ὅλοι τὰ πόστα σας! Κι ἐσὺ τράβα καὶ πὲς στὸ δελφίνι: «εἶμαι ἕτοιμος».

Πῆγε ὁ σπάρος, βρῆκε τὸ δελφίνι, ἄρχισε ὁ ἀγώνας. Πῆρε δρόμο τὸ δελφίνι, σίφουνας σωστός. Κάποια στιγμή στρέφει κοιτάζει γιὰ τὸ σπάρο φωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!».

— Μπρὸς πάω! ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ ἀπὸ μπροστά.

Παραξευύτηκε, ταράχτηκε τὸ δελφίνι. Ἄκοῦς ἐκεῖ, νὰ τὸ προσπεράση ὁ μικροσκοπικὸς σπαράκος; Θυμῶνει, βάζει τὰ δυνατά του καὶ σχίζει τὴ θάλασσα πιὸ γρήγορα. Προχωρεῖ κάμποσο καὶ πάλι κοντοστέκει, στρέφει καὶ ξαναφωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!».

— Μπρὸς πάω! ξανακούστηκε πάλι ἡ φωνὴ τοῦ σπάρου ἀπὸ μπροστά.

Ἄφρισε τὸ δελφίνι ἀπὸ τὸ κακό του, ἄφρισε κι ἡ θάλασσα, καθὼς τὴν ἔσχιζε φρενιασμένο. Ζύγωναν πιά στὸ τέρμα. Σπάρος δὲ φαινόταν πουθενά.

— Σπάρο, σπάρο! φωνάζει γιὰ τρίτη φορὰ τὸ δελφίνι, σίγουρο πὼς τὸν ἄφησε πολὺ πίσω.

— Μπρὸς πάω! ξανακούστηκε πάλι ἡ φωνὴ τοῦ σπάρου ἀπὸ τὸ τέρμα αὐτὴ τὴ φορὰ. Εἶχε τερματίσει πρῶτος!... Δηλαδή εἶχε τερματίσει γιὰ λογαριασμό του ὁ ἄλλος σπάρος, ποὺ εἶχε τὴ θέση του στὸ τέρμα.

Καὶ τὸ δελφίνι δὲν ἄντεξε πιά! Ἔσκασε ἀπὸ τὸ κακό του.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μικρὴ ἱστορία ποὺ δείχνει πὼς ἡ πονηριά νικᾷ τὴ δύναμη. Στὴν πραγματικότητα ὅμως τὸ δελφίνι κρατᾷ τὰ σκῆπτρα τῆς γρηγοράδας μέσα σὲ ὅλα τὰ ζωντανὰ πλάσματα τῆς θάλασσας. Ἔρχεται ἐπίσης πρῶτο καὶ στὴν

έξυπνάδα. Σὲ διάφορα ἐνυδρεῖα διατηροῦνται δελφίνια σχεδὸν ἡμερωμένα, πὺ γνωρίζουν τὸ φύλακά τους καὶ τὸν τροφодότη τους καὶ δέχονται τροφή ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ παίζουν μαζί του κι ἐκτελοῦν διάφορα νούμερα.

Ἄπὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ ναυτικοὶ θαυμάζουν καὶ ἀγαποῦν τὸ δελφίνι. Εἶναι γι' αὐτοὺς μιὰ ζωντανή παρουσία, μιὰ συντροφιά στὸ ἀπέραντο πέλαγος κι ἓνα πλάσμα ξένοιαστο κι ἐλεύθερο, πὺ καλπάζει στὰ κύματα σὰν ἄλογο καὶ χαίρεται τῇ θάλασσα. Ταξιδεύει κι αὐτὸ ὅπως τὸ καράβι τους κι ἔρχεται κοντὰ τους καὶ πλέει στὸ πλευρὸ τοῦ караβιοῦ, σὰ νὰ παραβγαίνει μαζί του στὸ τρέξιμο, ἢ προχωρεῖ μὲ ἐλιγμούς, μὲ γύρους, πλάι, μπροστά, δεξιὰ ἀριστερὰ καὶ φαίνεται καὶ χάνεται καὶ φεύγει καὶ ξανάρχεται. Τώρα τὸ βλέπεις μπροστά σου νὰ προσπερνᾷ τὸ καράβι, σὲ λίγο τὸ ἔχεις στὸ πλευρό σου ἢ τὸ ἀφήνεις πίσω, σὲ λίγο πάλι νάτο μπροστά νὰ διασταυρῶνεται μὲ τὴν πλώρη ἢ νὰ βραδυπορῇ, σὰ νὰ σὲ περιμένῃ. Καὶ δὲν εἶναι ἓνα, εἶναι πολλά, μιὰ θάλασσα γεμάτη ἀπὸ ράχες μαυροπράσινες, πὺ ἀναδύονται καὶ βυθίζονται κάθε στιγμή. Οἱ θαλασσινοὶ τὰ καμαρώνουν. Περνοῦν τὴν ὥρα τους μαζί τους. Τοὺς ἀρέσει πολὺ αὐτὸ τὸ παιγνιδιάρικο θαλασσινὸ θηρίο, πὺ δὲν πειράζει ἄνθρωπο ποτέ, πὺ κολυμπάει σὰ γοργόνα καὶ ταξιδεύει μὲ χάρη καὶ μὲ λεβεντιά. Τὸ βλέπουν σὰν ἓνα θαλασσόχαρο στοιχειό, πὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὰ κύματα κι ἔχει πάνω του ὅλη τὴ δύναμη καὶ ὅλη τὴν ὁμορφιὰ τῆς θάλασσας. Ξέρουν πὺς εἶναι ἓνα πλάσμα δυνατό κι ἐλεύθερο κι ἔχουν ἀκούσει πὺς ἀγαπᾷ τὴ μουσική καὶ πὺς δίνει βοήθεια στοὺς ναυαγούς, πὺς τοὺς παίρνει στὴν πλάτη του καὶ τοὺς βγάζει ἔξω στὴν ξηρὰ. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἀκριβῶς ξεφυτρώνει ὁ μύθος τοῦ Ἀρίωνα. Μουσικὸς ἦταν ὁ Ἀρίωνας κι ἔθελγε μὲ τὴ μουσική του ἀνθρώπους καὶ ζῶα καὶ πουλιά, καὶ τὰ δελφίνια πῆγαιναν κοντὰ του, ὅταν τὸν ἀκουγαν νὰ

παιζή άρπα ή άλλο όργανο μουσικό. Και μιá μέρα τόν έπιασαν οί πειρατές, καθώς ταξίδευε, και τόν απογύμνωσαν και τόν πέταξαν στό πέλαγος. Κι ένα δελφίني έτρεξε άμέσως και τόν πήρε στην πλάτη του και τόν έβγαλε στό Ταίναρο.

Θέμος Ποταμίανος

59. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

1

Γλυκά φυσά ό μπάτης,
ή θάλασσα δροσίζεται,
στά γαλανά νερά της
ό ήλιος καθρεφτίζεται.

2

Στου καραβιού τó πλάι
ένα τρελό δελφίني

3

Και σά νά καμαρώνεται
τῆς θάλασσας τó άτι,
μέ τούς άφρούς του ζώνεται
και μάς γυρνά τήν πλάτη.

4

Χιονοπλασμένοι γλάροι,
πόχουν φτερούγια άτίμητα

γοργόφτερο πετάει
και πίσω μᾶς ἀφήνει.

5

στά ξάρτια τριγυρίζοντας
ἀκούραστοι πετοῦνε
ἢ μὲ χαρὰ σφυρίζοντας
σὸ πέλαγος βουτοῦνε.

και γιὰ κανένα ψάρι
τὰ μάτια τους ἀκοίμητα

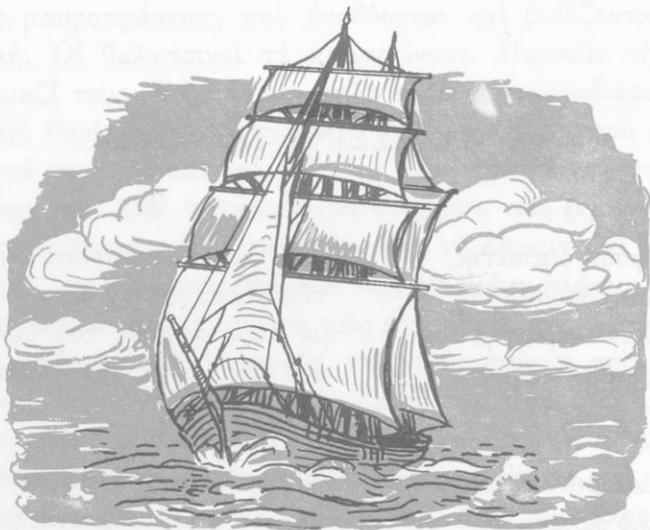
6

Καὶ γύρω караβάκια
στὴ θάλασσ' ἀρμενίζουν
σὰν ἄσπρα προβατάκια,
ποὺ βόσκοντας γυρίζουν

7

μὲ χαρωπὰ πηδήματα
στοὺς κάμπους ὅλη μέρα
κι ἔχουν βοσκή τὰ κύματα
βοσκό τους τὸν ἄερα.

Γ. Δροσίνης

60. ΑΝ Ο ΘΕΟΣ ΜΟΥ ΧΑΡΙΖΕ ΤΟ ΦΩΣ ΜΟΥ ΓΙΑ ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ

(Μια σοβαρή αρρώστια σὲ ἡλικία 19 μηνῶν στέρησε ἀπὸ τὴν Ἑλεν Κέλλερ τὴν ὄραση, τὴν ἀκοὴ καὶ τὴν ὀμιλία. Μὲ τὴ βοήθεια τῆς δασκάλας τῆς Ἄννας Σούλλιβαν Μάκυ, ἡ Ἑλεν ἔμαθε νὰ μιᾶ σὲ ἡλικία 10 ἐτῶν, καὶ στὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν ἔμαθε ν' ἀνακαλύπτει τὰ πλούτη τοῦ κόσμου μέσα στὸ σκοτάδι καὶ τὴ σιωπῇ.

Τὸ 1904 τέλειωσε μὲ ἀριστα τὸ Κολλέγιο τοῦ Ράντκφιλ καὶ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ γράψιμο καὶ τὴ ρητορικὴ. Ταξίδεψε σ' ὅλο τὸν κόσμο ἔβγαλε λόγους γιὰ λογαριασμό τῶν τυφλῶν. Δέχτηκε τιμὲς καὶ βραβεῖα ἀπὸ κυβερνήσεις ξένων χωρῶν καὶ ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν. Πέθανε στὶς 8 Ἰουνίου τοῦ 1968 σὲ ἡλικία 88 ἐτῶν).

... Μερικὲς φορές δοκίμασα τοὺς φίλους μου ποὺ ἔχουν τὰ μάτια τους, γιὰ ν' ἀνακαλύψω τί βλέπουν. Τώρα τελευταῖα μ' ἐπισκέφτηκε μιὰ πολὺ στενὴ φίλη μου, ποὺ μόλις εἶχε ἐπιστρέψει ἀπὸ ἓνα μακρινὸ περίπατο στὸ δάσος. Ὅταν τὴ ρώτησα τί εἶχε παρατηρήσει, μοῦ ἀπάντησε:

— Τίποτα τὸ ἰδιαίτερο!

Δὲ θὰ μπορούσα νὰ τὸ πιστέψω, ἀν δὲν ἤμουν συνηθισμένη σὲ τέτοιου εἴδους ἀπαντήσεις, γιὰτὶ ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἔχω σχηματίσει τὴν πεποίθηση, ὅτι αὐτὸς ποὺ βλέπει, βλέπει λίγο.

Πῶς ἦταν δυνατόν, ἀναρωτήθηκα, νὰ περπατᾷς μιὰ ὥρα μέσα στὸ δάσος καὶ νὰ μὴ δῆς τίποτε τὸ ἀξιοπρόσεκτο; Ἐγὼ ποὺ δὲν μπορῶ νὰ δῶ, βρίσκω χιλιάδες πράγματα, ποὺ μοῦ προξενοῦν τὸ ἐνδιαφέρον ἀπλὰ καὶ μόνο μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἀφῆς.

Αἰσθάνομαι τὴ λεπτὴ συμμετρία ἑνὸς φύλλου. Χαϊδεύω τρυφερὰ μὲ τὰ χέρια μου τὸν ἀπαλὸ φλοιὸ τῆς ἀσημένιας σημύδας ἢ τὸν ἀνώμαλο, τραχὺ φλοιὸ τοῦ πεύκου, τὴν ἀνοιξή ἓνα μπουμπούκι, τὸ πρῶτο σημάδι τῆς φύσης, ποὺ ξυπνάει

ἀπὸ τὸ χειμωνιάτικο ὕπνο της. Νιώθω τὴ γοητευτικὴ βελου-
δένια ὕφῃ τοῦ λουλουδιοῦ κι ἀνακαλύπτω τὶς ἀξιοθαύμαστες
συστροφές του. Νιώθω νὰ μοῦ ἀποκαλύπτεται κάτι ἀπὸ τὸ
θαῦμα τῆς φύσης.

Ποῦ καὶ ποῦ, ἂν σταθῶ πολὺ τυχερῆ, ἀκουμπῶ ἀπαλὰ
τὸ χέρι μου στὸ δεντράκι κι αἰσθάνομαι τὸ εὐτυχισμένο τρε-
μούλιασμα τοῦ πουλιοῦ ποῦ κελαηδεῖ. Γοητεύομαι σὰν κυ-
λοῦν ἀνάμεσα στ' ἀνοιγμένα δάχτυλά μου τὰ δροσερὰ νερὰ
τοῦ ρυακιοῦ. Σ' ἐμένα τὸ πλούσιο χαλί, ποῦ σχηματίζουν οἱ
πευκοβελόνες ἢ ἡ μαλακὴ κι ἀπαλὴ σὰν τὸ σφουγγάρι χλόη,
εἶναι περισσότερο εὐπρόσδεκτο κι ἀπὸ τὸ πολυτελέστερο
περσικὸ χαλί. Ἡ ἐπιβλητικὴ πομπὴ τῶν ἐποχῶν εἶναι ἓνα
συγκινητικὸ καὶ ἀτέλειωτο δράμα, ποῦ ξετυλίγεται ἀνάμεσα
στὶς ἄκρες τῶν δαχτύλων μου.

Κατὰ καιροὺς ἡ καρδιά μου ξεφωνίζει μὲ λαχτάρα, γιὰ
νὰ δῇ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἄν ἡ ἀπλὴ ἀφή μοῦ προξενῇ
τόσο μεγάλη εὐχαρίστηση, ἀσύγκριτα μεγαλύτερη ὁμορφιά
πρέπει νὰ μοῦ ἀποκαλύψῃ ἢ ὄραση. Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι,
ὅσοι ἔχουν μάτια, βλέπουν λίγο. Τὸ πανόραμα τοῦ χρώματος
καὶ τῆς ἐνέργειας, ποῦ γεμίζει τὸν κόσμο, τὸ παίρνουν σὰν
κάτι δεδομένο. Ἴσως νὰ τὸ ἔχη ἡ ἀνθρώπινη φύση, νὰ ἐκτι-
μοῦμε λίγο αὐτὸ ποῦ ἔχομε καὶ νὰ λαχταροῦμε ἐκεῖνο ποῦ δὲν
ἔχομε. Εἶναι μεγάλο κρίμα τὸ γεγονὸς ὅτι στὸν κόσμο τοῦ
φωτὸς τὸ δῶρο τῆς ὄρασεως χρησιμοποιεῖται σὰ μέσο εὐκο-
λίας μᾶλλον, παρὰ σὰ μέσο τελειοποιήσεως τῆς ζωῆς μας.

Ἄν ἀπὸ κάποιο θαῦμα ἀποκοτοῦσα τὴν ὄρασή μου γιὰ
τρεῖς ἡμέρες, ποῦ θὰ τὶς ἀκολουθοῦσε τὸ ξανακτύλισμα στὸ
σκοτάδι, θὰ χωρίζα τὴ χρονικὴ αὐτὴ περίοδο σὲ τρία μέρη.

Τὴν πρώτη μέρα θὰ ἤθελα νὰ ἔβλεπα τοὺς ἀνθρώπους
ἐκείνους, ποῦ μὲ τὴν εὐγένεια, τὴ γλυκύτητα καὶ τὴ συντρο-
φιά τους, ἔδωσαν νόημα στὴ ζωὴ μου. Πρῶτα ἀπ' ὅλα θὰ

ἐπιθυμοῦσα ν' ἀφήσω τὴ ματιὰ μου ν' ἀτενίσῃ γιὰ πολλὴν ὥρα τὸ πρόσωπο τῆς ἀγαπημένης μου δασκάλας Ἄννας Σούλιβαν Μάκυ, ποὺ ἦρθε σ' ἐμένα, ὅταν ἤμουν κοριτσάκι, καὶ μοῦ ἀνοιξε τὸν ἐξωτερικὸ κόσμο. Θὰ ἤθελα ὄχι ἀπλὰ νὰ δῶ τίς γενικὲς γραμμὲς τοῦ προσώπου της, ὥστε νὰ τίς ξαναφέρνω μὲ ἀγάπη στὴ μνήμη μου, ἀλλὰ νὰ ἐρευνήσω τὴ μορφὴ της καὶ νὰ βρῶ τὴν ὀλοζώντανη ἀπόδειξη τῆς συμπαθητικῆς τρυφερότητας καὶ τῆς ὑπομονῆς ποὺ μ' αὐτὲς συμπλήρωσε τὸ δύσκολο ἔργο τῆς ἐκπαιδεύσεώς μου. Θὰ ἤθελα ν' ἀντικρίσω στὰ μάτια της τὴ δύναμη τοῦ χαρακτήρα, ποὺ τὴν ἔκανε ἱκανὴ ν' ἀντιμετωπίσῃ ἀλύγιστη τίς δυσκολίες, καθὼς κι ἐκείνη τὴν εὐσπλαχνία γιὰ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα, ποὺ τόσο συχνὰ μοῦ εἶχε ἀποκαλύψει.

Ἔγω, πόσα πράγματα θὰ ἔβλεπα, ἂν εἶχα τὴ δύναμη τῆς ὁράσεως ἔστω καὶ γιὰ τρεῖς μέρες. Θὰ καλοῦσα τίς φίλες μου, νὰ παρατηρήσω τὰ πρόσωπά τους γι' ἀρκετὴ ὥρα καὶ νὰ χαράξω βαθιὰ στὴ μνήμη μου καθετὶ ποὺ καθρεφτίζει τὴν ὁμορφιὰ τοῦ ψυχικοῦ τους κόσμου. Θὰ μοῦ ἄρσσε ἀκόμη νὰ παρατηρήσω προσεχτικὰ τὰ ἔμπιστα, ἀφοσιωμένα μάτια τῶν σκύλων, τοῦ τολμηροῦ, πονηροῦ καὶ μικροκαμωμένου Σκωτσέζου Ντάκυ καὶ τῆς γενναίας, τετραπέρατης Δανέζας, Ἐλγκας. Ἡ θερμὴ, τρυφερὴ καὶ παιχνιδιάρικη συντροφιά τους στάθηκε σωστὴ παρηγοριὰ στὴ ζωὴ μου.

Τὴν πρώτη πολυάσχολη μέρα θὰ ἤθελα νὰ δῶ τὰ ἀπλὰ μικροπράγματα τοῦ σπιτιοῦ μου. Ἔχω τὴν ἐπιθυμία νὰ δῶ τὰ ἀπαλὰ χρώματα τῶν χαλιῶν, ποὺ πατῶ, τοὺς πίνακες ποὺ στολίζουν τοὺς τοίχους, τίς ἐσωτερικὲς μικρολεπτομέρειες ποὺ μετατρέπουν ἓνα οἶκημα σὲ σπίτι. Τὰ μάτια μου θ' ἀντίκριζαν μὲ σεβασμὸ τὰ βιβλία μὲ τὴν ἀνάγλυφη γραφὴ ποὺ ἔχω διαβάσει καὶ θὰ ἔδειχναν περισσότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ τυπωμένα βιβλία ποὺ διαβάζουν ὅσοι βλέπουν. Στὴν παρα-

τεταμένη νύχτα τῆς ζωῆς μου τὰ βιβλία πού διάβασα, καθὼς κι ἐκεῖνα πού μοῦ ἔχουν διαβάσει, στάθηκαν γιὰ μένα ὁ μέγας ἀχτιδοβόλος φάρος πού φώτισε καὶ ἀποκάλυψε τὰ βαθύτερα κανάλια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Τὴν ἐπόμενη μέρα — τὴ δεύτερη μέρα φωτὸς — θὰ ξυπνοῦσα ἀπὸ τὰ χαράματα, γιὰ νὰ παρακολουθήσω τὸ ἐκστατικό θαῦμα τῆς διαδοχῆς τῆς νύχτας ἀπὸ τὴν ἡμέρα. Τὸ μαγευτικό πανόραμα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου θὰ τὸ ἀντίκριζα μὲ δέος.

Τὴ μέρα αὐτὴ θὰ ἔριχνα μιὰ γρήγορη ματιὰ στὸν κόσμον τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος μὲ τὴ βοήθεια τῶν μουσείων. Πολλὲς φορές ἔχω ἐπισκεφτῆ τὸ Μουσεῖο Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἔχω ψηλαφίσει πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐκθέματά του. Ὡστόσο θὰ ἤθελα νὰ δῶ καὶ μὲ τὰ μάτια μου τὴν περιληπτικὴ ἱστορία τῆς γῆς καὶ τῶν κατοίκων της, ὅπως τὴν ἀφηγοῦνται τὰ ἐκθέματα τοῦ μουσείου: ζῶα καὶ φυλὲς ἀνθρώπων ἀπεικονισμένα στὸ φυσικὸ τους περιβάλλον, γιγαντιαίους σκελετοὺς δεινοσαύρων καὶ μαστοδόντων, πού περιπλανήθηκαν πάνω στὴ γῆ πολλὰ χρόνια, πρὶν ἐμφανισθῆ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μικροσκοπικὸ του ἀνάστημα καὶ τὴν πανίσχυρη διάνοια, γιὰ νὰ κατακτήσῃ τὸ ζωικὸ βασίλειο...

Ὁ ἐπόμενος σταθμὸς μου θὰ εἶναι τὸ Μουσεῖο Τέχνης Μετροπόλιταν. Ὅπως τὸ Μουσεῖο τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας ἀποκαλύπτει τὶς ὑλικὲς μορφὲς τοῦ κόσμου, ἔτσι καὶ τὸ Μετροπόλιταν φανερῶνει τὶς μύριες πτυχὲς τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Στὶς ἀπέραντες αἰθουσὲς του ξετυλίγεται μπροστά μου τὸ πνεῦμα τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Ρώμης, ὅπως ἐκφράζεται στὴν τέχνη. Χάρη στὰ χέρια μου γνωρίζω καλὰ τοὺς γλυπτοὺς θεοὺς καὶ τὶς θεὲς τῆς ἀρχαίας χώρας τοῦ Νείλου. Ἔχω ψηλαφίσει ἀντίγραφα τῆς ζωφόρου

του Παρθενώνα κι ένωσα τή ρυθμική όμορφιά τών 'Αθηναίων
ιππέων που έφορμουñ. 'Απόλλωνες και 'Αφροδίτες και ή
'Απτερη Νίκη τής Σαμοθράκης είναι φίλοι με τις άκρες τών
δακτύλων μου. 'Η τραχιά, γεμάτη γένια μορφή του 'Ομήρου,
μου είναι προσφιλής, για τó λόγο ότι κι εκείνος γνώρισε τήν
τυφλότητα.

Τó βράδυ τής δεύτερης μέρας θά τó περνούσα στο θέατρο
ή στον κινηματογράφο. 'Επειδή ένα και μόνο έργο θά μπο-
ρούσα νά παρακολουθήσω, θά βρισκόμουν σε μεγάλο δίλημ-
μα, αφού υπάρχουν τόσα που θά ήθελα νά δώ. Διερωτώμαι,
πόσοι από σās τή στιγμή που παρακολουθεíte ένα θεατρικό ή
κινηματογραφικό έργο ή όποιοδήποτε άλλο θέαμα αναγνω-
ρίζετε τήν άνεκτίμητη αξία τών ματιών και δοξάζετε τó
Θεό για τó θαύμα τής όράσεως που σās κάνει ικανούς ν' απο-
λαμβάνετε τó χρώμα, τή χάρη και τήν κίνηση.

'Ετσι τó βράδυ τής δεύτερης φανταστικής μέρας οί μεγά-
λες προσωπικότητες τής δραματικής φιλολογίας θά χάριζαν
βαθύ ύπνο στα κουρασμένα βλέφαρά μου...

Τό επόμενο πρωινό θά ξυπνούσα ξανά με τήν αύγή, ανή-
συχη ν' ανακαλύψω νέες χαρές. Είμαι σίγουρη ότι ή αύγή κάθε
μέρας αποτελεί μιá συνεχή αποκάλυψη όμορφιάς, για όσους
ξέρουν νά βλέπουν πραγματικά.

Τή σημερινή τρίτη μέρα θά τήν περάσω με τόν άνιαρό
κόσμο του παρόντος, τριγυρνώντας στα μέρη που συχνάζουν
οί άνθρωποι, όσο ασχολοούνται με τις δουλειές τους.

'Αρχίζω με τó σπίτι μου στο ήσυχο, μικρό προάστιο
Φόρεστ Χίλλς, στο Λόνγκ "Αιλαντ. Περικυκλωμένα από κα-
ταπράσινες πρασιές, δέντρα και λουλούδια, προβάλλουν ό-
μορφα σπιτάκια, εύτυχισμένα με τις φωνές τών μικρών παι-
διών και τó πήγαινε έλα τών συζύγων... Προχωρώ κατά μῆ-
κος τής σιδερένιας γέφυρας τής δαντελωτής αὐτῆς δομῆς από

άτσάλι και άτενίζω ένα νέο και έκπληκτικό θέαμα, πού δημιούργησε ή δύναμη και ή εύφύια του ανθρώπου. Ό άέρας γεμίζει από τó θόρυβο πού κάνουν οι μηχανές των βιαστικῶν πλοίων, καθώς διασχίζουν τó ποτάμι εύκίνητα και γοργοτάξιδα έπιβατηγά, βαριά και άργοκίνητα ρυμουλκά, πού ξεφυσάνε. "Αν είχα πολλές μέρες μπροστά μου θά τις περνούσα παρακολουθώντας τήν εύχάριστη κίνηση του ποταμού.

Κοιτάζω έμπρός. Μπροστά μου ύψώνονται οι πελώριοι ούρανοξύστες τής Νέας Όόρκης, τής πολιτείας πού μοιάζει σά να ξεπήδησε από τις σελίδες κάποιας φανταστικῆς ιστορίας. Τί δέος προξενεί ή θέα από τους ούρανοξύστες πού άχτιδοβολοϋν, τά κολοσσιαία αυτά πέτρινα μεγαθήρια με τις άτσάλενιες δομές... Σκαρφαλώνω βιαστικά στην κορυφή ενός από τους γιγαντιαίους ούρανοξύστες του Έμπάιερ Στέιτ Μπίλντινγκ. Όπό κεί πάνω σίγουρα θά δοκιμάσω μεγάλη χαρά από τó πανόραμα, πού θ' άπλωθῆ μπροστά στα μάτια μου, έπειδή για μένα θά είναι τó όραμα ενός άλλου κόσμου...

Όπό τῆ Φιφθ Όβενιου θά συνέχιζα τήν περιοδεία μου στη μεγαλόπολη, στο Πάρκ Όβενιου, στις φτωχογειτονίες, στα έργοστάσια, στα πάρκα, όπου παίζουν άμέριμνα τά παιδιά...

Τά μεσάνυχτα θ' άπλωθῆ και πάλι μπροστά μου ή άτέλειωτη νύχτα. Φυσικά σ' αυτές τις τρεις σύντομες ήμέρες δέ θά προλάβω να τά δῶ όλα. Σά θά με ξαφνιάση τó σκοτάδι, τότε θ' αναγνωρίσω, πόσα παρέλειψα να δῶ. Όλλά ή μνήμη μου θά είναι παραφορτωμένη με ύπέροχες άναμνήσεις και δέ θά μου μένη καιρός για στενοχώριες. "Όστερα άπ' όλα αυτά, τó άγγιγμα κάθε άντικειμένου θά μου φέρνη τῆ φλογερῆ άνάμνησή του.

Πιθανό ή έξομολόγηση αυτή για τόν τρόπο, με τόν όποιο

Θά περνούσα τις τρεῖς μέρες πού θά ἔβλεπα, νά μὴ συμφωνῇ μὲ τὸ δικό σας πρόγραμμα, πού θά καταστρώνετε γιὰ τὸν ἑαυτό σας, ἂν ἐπρόκειτο νά χάσετε τὸ φῶς σας. "Ἄν πράγματι εἶχατε ν' ἀντιμετωπίσετε μιὰ τέτοια μοῖρα, εἶμαι ἀπόλυτα σίγουρη ὅτι τὰ μάτια σας θ' ἄνοιγαν διάπλατα σὲ πράγματα πού δὲν εἶχατε ξαναδεῖ, ἀποθηκεύοντας ἀναμνήσεις γιὰ τὴν ἀτέλειωτη νύχτα πού ἀπλώνεται μπροστά σας. Θά χρησιμοποιοῦσατε τὰ μάτια σας, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Κάθε τι θά σᾶς γινόταν ἀγαπητὸ καὶ θά τὸ θεωροῦσατε μὲ λαχτάρα μέσα στὴν ἀχτίνα τῆς ὀρατότητάς σας. "Ἐνας ἄγνωστος κόσμος ὁμορφιάς θά ξετυλιγόταν μπροστά σας...

« Διασκευή ἀπὸ τ' ἀγγλικά »

"Ελεν Κέλλερ

61. ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Ἡ αἰωνόβια δρυς δὲν ἤθελε νά πέση. Χτυποῦσαν καὶ ξαναχτυποῦσαν τέσσερεις ἄντρες τὸν πελώριο κορμὸ της κι ἐκείνη βογγοῦσε, ἀλλὰ κρατοῦσε τὸ κεφάλι της ψηλά, παρ' ὅλες τὶς πληγές της. Τάπ, τάπ, τάπ... Τὰ τσεκούρια ἔπεφταν ἀπάνω της ἀλύπητα, γρήγορα. Ὁ ἰδρώτας ἔτρεχε ἀπ' τὰ μέτωπα τῶν ξυλοκόπων κι οἱ ἀνάσες τους κόνταιναν. Σιγά, ἀνεπαίσθητα, τὰ χτυπήματα ἄρχισαν νά παίρνουν κάποιον ρυθμὸ: Τάκ, τάκ, τάκ... Ἐπειτα πιὸ γρήγορα: τάκ, τάκ, τάκ, τάκ! Ἐπειτα πιὸ ἀργά: τάκ... τάκ... τάκ... τάκ... Κοιτάχτηκαν, γέλασαν, ρίχνοντας πίσω τὰ μακριὰ μαλλιά τους:

— Δέν κουραζόμαστε τόσο τώρα. Γιατί; εἶπε ὁ ἕνας.

Σήκωσαν τὸς ὠμους τους κι ἐξακολούθησαν τὸ ρυθμικό χτύπημα. Τὸ δέντρο νικήθηκε, ἔπεσε.

Οἱ ξυλοκόποι ἐκεῖνοι εἶχαν κάνει μιὰ μεγάλη ἀνακάλυψη: τὸ ρυθμό, τὸ πρῶτο στοιχεῖο τῆς μουσικῆς. Τί εἶπαν, τί ἔκαναν, ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρη; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ξέρη ἀκόμα ἂν εἶχαν τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκφράσουν μὲ λόγια τίς σκέψεις τους. Γιατί, αὐτὰ συνέβαιναν πρὶν ἀπὸ χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια σὲ κάποιον παρθένο δάσος, ποὺ ἴσως σήμερα νὰ εἶναι μιὰ μεγαλούπολη.

Σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς γῆς ἀπάνω σ' ἕνα μονόξυλο, κάμποσοι κωπηλάτες ἀγωνίζονται ἐνάντια στὸ κύμα. Τὰ κουπιά τους ἀνεβοκατεβαίνουν ρυθμικά, ἀπάνω κάτω, ἀπάνω κάτω, χτυπᾶνε τὸν ἀφρισμένο πόντο. Κι ἄξαφνα, κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς ὑψώνει τὴ φωνή καὶ προσπαθεῖ νὰ μιμηθῆ τὸν ἦχο τοῦ χτύπου: "Α, ἄ... "Αα, ἄ... Οἱ ἄλλοι δὲν ἀργοῦν νὰ τὸν μιμηθοῦν. Κι ἔχομε τὸ πρῶτο τραγούδι, τὴν πρώτη μελωδία. Αὐτό, πρὶν ἀπὸ ἀμέτρητες χιλιάδες χρόνια. "Ἐτσι γεννήθηκε τὸ δεύτερο στοιχεῖο τῆς μουσικῆς, ἡ μελωδία.

Σ' ἕνα παρθένο δάσος πάλι μερικά παιδιὰ τρέχουν καὶ κυνηγοῦν πουλιά. Εἶναι γυμνὰ καὶ γρήγορα. Πιὸ γρήγορα ὅμως εἶναι τὰ πουλιά. Πετοῦν ἀπὸ κλαδὶ σὲ κλαδὶ καὶ θαρρεῖς πὼς κοροϊδεύουν τὰ παιδιὰ ποὺ δὲν ἔχουν φτερά. Τσίου, τσίου... τσίου, τσίου...

Τρίλιες κρυσταλλένιες ἀντιλαλοῦν στὸ σκιερὸ δάσος. Τὰ παιδιὰ τὸ παίρνουν γιὰ προσβολή. "Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ βάζει τὰ δάχτυλά του στὸ στόμα καὶ μιμεῖται τὸ κελάηδημα τῶν πουλιῶν. Κάποιο ἄλλο κόβει στὴν τύχη ἕνα καλάμι, τὸ βάζει στὸ στόμα του. "Ὁ ἦχος ξεπετιέται πιὸ μεστός, πιὸ γλυκός. "Ὅλα τὰ παιδιὰ κόβουν καλάμια καὶ δοκιμάζουν... Γιατί ὁ ἕνας ἦχος εἶναι πιὸ ὀξύς ἀπὸ τὸν ἄλλο; Συγκρίνουν τὰ καλάμια. "Α,

χά!.. Τὸ πιὸ μακρὺ καλάμι ἔχει βαθύτερο ἦχο, τὸ πιὸ κοντό, ὀξύτερο. Γελοῦν καὶ δὲ δίνουν σημασία. Ἔχουν ὅμως ἀνακαλύψει τὴν ἀρχὴ τῆς ὀξύτητας τοῦ ἦχου. Ἔχουν ἀνακαλύψει τὰ πνευστὰ ὄργανα.

Ἄλλοτε, παίζοντας πάλι, μερικά παιδιά τέντωσαν ἓνα δέρμα ζώου κι ἄρχισαν νὰ χτυποῦν μὲ ξύλα ἀπάνω του, διασκεδάζοντας μὲ τὸ βαθύ του ἦχο. Ἔτσι ἀνακάλυψαν τὰ κρουστὰ ὄργανα, ἐκεῖνα δηλαδή πού παράγουν τὸν ἦχο μὲ τὸ χτύπημα. Κι ὅταν τέντωσαν μιὰ ἴνα δέντρου κι ἄρχισαν νὰ τὴν τραβοῦν, ὁ μελωδικὸς ἦχος πού ἀκούστηκε, ἦταν κιόλας μουσική, ἦταν τὸ πρῶτο ἔγχορδο ὄργανο, τὸ πρῶτο ὄργανο δηλαδή, πού παρῆγε μουσική μὲ μιὰ τεντωμένη χορδὴ.

Πρὶν ἀπὸ χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια ἀνακαλύφτηκε ἡ μουσική καὶ τὰ ὄργανα πού χρειάζονται, γιὰ νὰ τὴν ἐξωτερικεύσουν.

“Ας πηδήσωμε τώρα, μ’ ένα πήδημα τῆς φαντασίας, τὶς χιλιάδες τὰ χρόνια κι ἄς ἀράξωμε στὸν αἰῶνα μας, σὲ μιὰν αἴθουσα συμφωνικῆς συναυλίας. “Ας φανταστοῦμε ἀκόμα, μὲ τὸ ἴδιο παιχνίδι τῆς φαντασίας, πὼς ἔχομε δίπλα μας ἕναν ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς ἀνθρώπους, πού ἔκαναν τὶς πρωτόγονες ἐκεῖνες ἀνακαλύψεις, ἕνα μουσαφίρη, ἄς ποῦμε, ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν αἰῶνων. Κοιτάζει μὲ πελώρια μάτια καὶ τὸ πρῶτο του συναίσθημα, μόλις ἀκούσῃ ὅλα μαζὶ τὰ ὄργανα τῆς ὀρχήστρας, εἶναι ὁ πανικός. Ἐμεῖς γελοῦμε καὶ τοῦ λέμε εὐγενικά:

— Ἐσὺ τ’ ἀνακάλυψες ὅλα αὐτά.

Μᾶς κοιτάζει θυμωμένος:

— Εἶναι ντροπὴ νὰ περιπαίξετε ἕνα πρόγονό σας.

Τὸν διαβεβαιώνομε:

— Ἐσὺ, σεβαστέ μας παππούλη! Παρατήρησε. Τὸ καλάμι σου ἔγινε ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια τῶν πνευστῶν: τὸ φλάουτο, τὸ κλαρίνο, τὸ ὄμποε, τὸ φαγκότο, τὸ κέρας, ἡ σάλπιγγα, ἡ τρόμπα, τὸ σαξόφωνο καὶ τὸ μεγαλόπρεπο ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο. Ἡ τεντωμένη σου ἵνα τοῦ δέντρου ἔγινε ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια τῶν ἐγχόρδων: τὸ βιολί, ἡ βιόλα, τὸ βιολοντσέλο, τὸ κοντραμπάσο, ἡ ἄρπα, ἡ κιθάρα, τὸ μαντολίνο, τὸ λαγοῦτο κι ἀκόμα, ὁ βασιλιάς τῶν ἐγχόρδων, τὸ πιάνο.

Ὁ προϊστορικός ξένος μας γελάει. Πολὺ ἄστεϊα τοῦ φαίνονται ὅλα αὐτά, κοιτάζει ὅμως μὲ ἀρκετὴ δυσπιστία τὸ πιάνο. Ἐπειτα τὰ μάτια του πέφτουν στὰ πελώρια τύμπανα. Δίνει μιὰ μὲ τῆ γροθιά του καὶ ξεφωνίζει ἀπὸ τὸ φόβο. Σὰν κεραυνὸς ἀκούστηκε ὁ ἦχος. Εἶναι ἔτοιμος νὰ τὸ βάλῃ στὰ πόδια.

— Στάσου, στάσου παππούλη! Μιὰ κι ἄρχισες κάτι νὰ μαθαίνης ἀπὸ τὰ ὄργανα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, ρίξε μιὰ ματιὰ καὶ σ’ αὐτά. Τὰ λένε «κρουστά» ἐπειδὴ τὰ κρούομε, δηλαδή

τά χτυπούμε: τὰ τύμπανα, τὰ κύμβαλα, τὰ τρίγωνα, τὰ ξυλόφωνα, οἱ καμπάνες, τὰ γκόγκ...

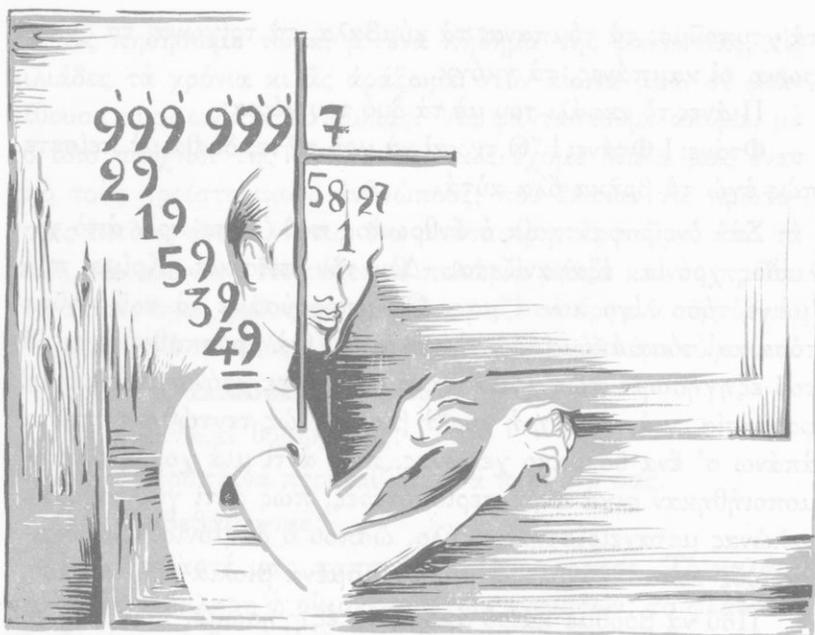
Πιάνει τὸ κεφάλι του μὲ τὰ δυό του χέρια:

— Φτάνει! Φτάνει! "Ὁ,τι καὶ νὰ μοῦ πῆτε, δὲ θὰ μὲ πείσετε πὼς ἐγὼ τὰ βρῆκα ὅλα αὐτά.

Σὰν ὄνειροφαντασία ὁ ἄνθρωπος πού 'ζησε πρὶν ἀπὸ χιλιάδες χρόνια, ἐξαφανίζεται. Δὲν τὸν πείσαμε. Κρίμα πού 'μεινε τόσο λίγο κοντά μας. Θὰ μπορούσαμε νὰ τοῦ ποῦμε τόσα καὶ τόσα ἀκόμα γιὰ τὴ μουσικὴ! Θὰ προσπαθούσαμε νὰ τοῦ ἐξηγήσωμε πὼς χρειάστηκαν χιλιάδες χρόνια, κόποι καὶ φαντασία, γιὰ νὰ γίνῃ ἡ χορδὴ βιολί. Πὼς τεντώθηκε πρῶτα ἀπάνω σ' ἓνα ὄστρακο χελώνας, πὼς ἀντὶ μιὰ χορδὴ χρησιμοποιήθηκαν σιγὰ σιγὰ περισσότερες, πὼς ἀντὶ γιὰ ὄστρακο χελώνας μεταχειρίστηκαν ξύλο, ὥσπου ὁ δαιμόνιος Στραντιβάριους κατασκεύασε τὰ πιὸ φημισμένα βιολιά τοῦ κόσμου.

Ποῦ νὰ βροῦμε καιρὸ ἀκόμα νὰ ἐξηγήσωμε, πὼς ἀπὸ τὸ καλαμάκι του οἱ πρόγονοί μας, οἱ ἀρχαῖοι "Ἕλληνες, εἶχαν κατασκευάσει τοὺς περίφημους αὐλοὺς κι ἀπ' αὐτοὺς ἔγινε τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὄργανο, πού μοναχὸ του ἀντιπροσωπεύει ὀλόκληρη ὀρχήστρα! Πὼς νὰ προλάβωμε νὰ τοῦ ποῦμε ὅτι οἱ "Ἕλληνες θεωροῦσαν τὴ λύρα ὄργανο τόσο σπουδαῖο, πού τό 'βαλαν στὰ χέρια τοῦ θεοῦ τῆς μουσικῆς, τοῦ 'Απόλλωνα, καὶ πὼς γενικὰ οἱ πολιτισμένοι ἀρχαῖοι λαοὶ δὲν ἔννοοῦσαν ἱεροτελεστία χωρὶς μουσικὴ; Πὼς νὰ διηγηθοῦμε ὅτι ἀκόμα καὶ στὸ σκοτεινὸ μεσαίωνα γίνονταν στοὺς πύργους περίφημοι μουσικοὶ ἀγῶνες;

Τί νὰ πρωτοποῦμε σ' ἓνα παππούλη πού ξεγλίστησε ἀπὸ τὰ βάρη τῶν αἰώνων καὶ πέρασε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἀνάμεσά μας;...

62. ΕΝΑΣ ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ

Μπορώ να σᾶς παρουσιάσω ἕνα καλό μου φίλο; Πολλές φορές τὰ βράδια, ὅταν πιὰ θέλη κανεὶς να πάη να ἡσυχάση ἔπειτα ἀπὸ τὸν κόπο μιᾶς ὀλόκληρης ἡμέρας, τὸν καλῶ να περάσω λίγη ὥρα μαζί του. Μὲ ξεκουράζει τόσο ἡ συντροφιά του! Τὸν θαυμάζω γιὰ τὶς χάρες του, πού εἶναι γιὰ μένα καταπληκτικές· γι' αὐτὸ καὶ τὸν πιλατεύω πολλές φορές, γιὰ να μοῦ τὶς δείξῃ τὴ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Καὶ χωρίζομε πάντα μὲ μιὰ μεγάλη ἀπορία δική μου: γιατί να εἶναι ἔτσι, ὅπως εἶναι, αὐτός μου ὁ φίλος;

Εἶναι βολικός πολὺ καί, ὅταν τὸν πρωτογνώρισα ἀπὸ μιὰ ἐφημερίδα, λησμόνησα να σᾶς πῶ πῶς ὁ φίλος μου εἶναι ἐξαψήφιος ἀριθμός, μοῦ εἶπε καλοσυνάτα καὶ σοφά:

—“Αν ξεχάσης καμιά φορά τὸ νούμερό μου, πάρε τὸ 999999, διαίρεσέ το μὲ τὸ 7 καὶ θὰ τὸ βρῆς ἀμέσως.

Τώρα τὸν ξέρω πιά, δὲν τὸν ξεχνῶ ποτέ μου, μὰ κι ἂν τὸν ξεχάσω, νὰ ἢ διαίρεση ποὺ θὰ μοῦ δώσει τὸ φίλο μου καθισμένο στὸ μικρὸ ὑπόστεγο, ὅπου συνηθίζει νὰ κάθεται τὸ πηλίκον.

Γιὰ κάμετε κι ἐσεῖς αὐτὴ τὴ διαίρεση· μὰ τώρα, ἀμέσως!
Λοιπόν; Τὸν ἔχετε; ἔ; 142857.

Αὐτὸς εἶναι. Ἔνας ἐξαψήφιος, ὅπως ὅλοι οἱ ἐξαψήφιοι, θὰ πῆτε. Ἔ, ὄχι, ὁ δικός μου ὁ φίλος ἔχει κάτι σπάνιες ιδιότητες καὶ χάρες, κάτι σὰ μυστήριο. Δὲν ξέρω ἂν τις ἔχη καὶ κανένας ἄλλος ἀριθμός. Τοῦτος ἐδῶ ὅμως εἶναι ἀληθινὰ ἀξιοπρόσεχτος, ἀξιοθαύμαστος, ἀξιαγάπητος.

Τὸν καλῶ, λοιπόν, τὰ βράδια, τὸν καθίζω σὲ μιὰ πολυθρόνα ἀπὸ ἄσπρο χαρτὶ καί...

— Καὶ λοιπόν;

— Νὰ σὲ πολλαπλασιάσω πάλι, ὅπως καὶ προχτές, ἐπὶ 2;

— Γιατί ὄχι;

Τὸν πολλαπλασιάζω.

— Εἶσαι τρέλα, φίλε μου, κι ἄς σὲ ξέρω ἀπὸ καιρό! Σὲ θαυμάζω κάθε φορά. Θέλεις καὶ ἐπὶ 3;

— Γιατί ὄχι;

— Νὰ σὲ χαρῶ! Τὸ ξέρω πιά τὸ γινόμενο κάθε φορά, ἀλλὰ μ’ ἀρέσει τόσο νὰ τὸ ξαναβρίσκω! Καὶ ἐπὶ 4; καὶ ἐπὶ 5;

— Ναί, καὶ ἐπὶ 6, ἀφοῦ δὲ μ’ ἔχης βαρεθῆ ἀκόμη, ἀλλὰ μὲ τὸ 7... ξέρεις βέβαια πὼς σταματᾷ τὸ μυστήριο μὲ τὸ 7. Ναί;

— Τὸ ξέρω, λαμπρέ μου ἀριθμέ, πὼς, ἂν σὲ πολλαπλασιάσω μὲ τὸ 7, θὰ μοῦ δώσεις ἕναν ἐξαψήφιο ἀξέχαστο, 999.999.

— Μὴ σοῦ φαίνεται μονότονος καὶ πολὺ εὐκόλος καὶ πολὺ κοινός, ἀφοῦ μπορῆ νὰ τὸν θυμᾶται κι ὁ πιὸ ἀφηρημένος μα-

θητής. Μ' αὐτὸν μὲ ξαναβρίσκεις ἄσφαλτα, ἀν τὸν διαιρέσης μὲ τὸ 7.

Δὲ μοῦ λέτε ἀλήθεια; Κάνατε κι ἐσεῖς αὐτοὺς τοὺς πολ-
λαπλασιασμούς; ὅταν διαβάζατε τὰ παραπάνω:

Καὶ τὰ γινόμενα τὰ γράφατε στὴ σειρά; "Ὅχι ἔτσι, ὅπου
βρῆς καὶ ὅπου τύχη, κύριε Θεοδώρακη μου. "Ὅχι στὸ πρόχει-
ρό σου, ἀνάμεσα στὶς ζωγραφιές σου, δεσποινὶς Εὐτυχούλα.
Καὶ πηγαίνεις καὶ στὴν ἕκτη Δημοτικοῦ! "Ὅχι! Στὴ σειρά.
Μὲ τάξη. Μιὰ στήλη μὲ τὰ ἑξαψήφια γινόμενα πού βρήκατε.
Ὁ φίλος μου ἀπαιτεῖ τάξη καὶ ὁμορφιά καὶ τοῦ ἀξιζεῖ, γιατί
εἶναι σπάνιος!

Λοιπὸν, νά, ἡ στήλη μας μὲ τὰ γινόμενα. Ὁ φίλος μας
βέβαια πάντα ἐπικεφαλῆς. Αὐτὸς πάντα πρῶτος.

1 4 2 8 5 7

2 8 5 7 1 4

4 2 8 5 7 1

5 7 1 4 2 8

7 1 4 2 8 5

8 5 7 1 4 2

Μιὰ στήλη ἀπὸ 6 ἑξαψήφιους. Γιὰ προσέξτε τους... Ἀπὸ
τί ψηφία εἶναι συνθεμένοι;

Ἡ πρώτη μεγάλη αὐτὴ καταπληκτικὴ ιδιότητα. Ὑπάρχει
μέσα τους κανένα 3; κανένα 6; κανένα 9; κανένα 0;

Ὑπάρχουν μονάχα τὰ ψηφία πού ἔχει ὁ φίλος μου. Ἀλ-
λάζει βέβαια ἡ σειρά τους, ἀλλὰ ὅλοι τους ἔχουν μέσα τους
καὶ τὰ 6 ψηφία τοῦ πρώτου. Ἀπὸ κανένα τους δὲ λείπει οὔτε
τὸ 1, οὔτε τὸ 4, οὔτε τὸ 2, οὔτε κανένα ψηφίο. Καὶ μόνο ἀπὸ
μιὰ φορὰ τὸ καθένα τους. Ἡ σειρά τους πού ἀλλάζει, ἔχει κι
αὐτὴ τοὺς νόμους της. Γιὰ βρέστε τους;

Δὲ μοῦ τοὺς εἶπε ὁ ἴδιος αὐτοὺς τοὺς νόμους. Καθὼς ὅμως

τὸν γνωρίζω μερικὰ χρόνια τώρα καὶ διασκεδάζω τὰ βράδια μαζί του, κατάφερα νὰ βρῶ τὸ μυστικὸ τῆς ἀλλαγῆς σὲ κάθε σειρά. Δηλαδή ὄχι τὸ μυστικὸ — δὲν ξέρω τὸ λόγο, γιατί νὰ γίνεταί ἔτσι — ἀλλὰ τὸν τρόπο τῆς ἀλλαγῆς. Κι ἔτσι, βρίσκω τὸν καθένα τους χωρὶς πολλαπλασιασμὸ πιά.

Βρέστε τον κι ἐσεῖς.

Καὶ δὲν εἶναι ἓνας ὁ τρόπος τῆς ἀλλαγῆς, εἶναι δύο. "Όταν βρῆτε τοὺς τρεῖς πρώτους τῆς στήλης, βρίσκετε καὶ τοὺς τρεῖς τελευταίους. Κάμετέ τους τριψήφια τμήματα καὶ θὰ δῆτε...

Τώρα κι ἄλλη ιδιότητα:

Προσθέσετε τὰ ψηφία τοῦ κάθε ἐξαψήφιου, ὀριζόντια.

Τώρα προσθέστε τα καὶ κάθετα. Προσέξτε μόνο νὰ μὴν ἔχετε στὸ ἄθροισμα κρατούμενα. "Αν βρῆτε ἄθροισμα διψήφιο, παραδείγματος χάρη 27, δὲ θὰ γράψετε 7 καὶ κρατοῦμε 2, παρὰ θὰ πῆτε $2+7=9$, καὶ θὰ γράψετε τὸ 9.

Κι ἔτσι τώρα ἔχομε:

$$1\ 4\ 2\ 8\ 5\ 7 = 9$$

$$2\ 8\ 5\ 7\ 1\ 4 = 9$$

$$4\ 2\ 8\ 5\ 7\ 1 = 9$$

$$5\ 7\ 1\ 4\ 2\ 8 = 9$$

$$7\ 1\ 4\ 2\ 8\ 5 = 9$$

$$8\ 5\ 7\ 1\ 4\ 2 = 9$$

$$9\ 9\ 9\ 9\ 9\ 9$$

Καὶ οἱ κατακόρυφες στήλες, ὅπως βλέπετε, ἔχουν τὰ ψηφία ποὺ ἔχει ὁ ἀριθμὸς μας.

Διαβάστε τώρα δυνατὰ τὴν πρώτη στήλη, τοῦ πρώτου τριψήφιου τμήματος ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω: 1 2 4 5 7 8.

Τώρα τὴν πρώτη στήλη τοῦ δεύτερου τριψήφιου τμήμα-

τος από τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω: 1 2 4 5 7 8. Κάντε το και στις άλλες στήλες.

Τί μυστήριος ἀριθμός, ἔ;

Ἔχει κι ἄλλα χαρακτηριστικὰ ἀκόμη. Εἶναι τὰ τελευταῖα πού βρῆκα: Τὸ δεύτερο γινόμενο 2 8 5 7 1 4 ἐπὶ 2 μᾶς δίνει τὸ τέταρτο γινόμενο, 5 7 1 4 2 8.

Τὸ τρίτο γινόμενο 4 2 8 5 7 1 ἐπὶ 2 μᾶς δίνει τὸ ἕκτο γινόμενο, 8 5 7 1 4 2.

Θὰ ἔχη κι ἄλλες ιδιότητες ἴσως ὁ ἀριθμός μου ὁ ἀγαπημένος. Θὰ τὶς ἀνακαλύψω καμιά μέρα; Θὰ τὶς ἀνακαλύψετε σεῖς;

Εἶναι παράξενος! Τὸν γυρνῶ ἀπὸ δῶ, τὸν γυρνῶ ἀπὸ κεῖ, ἡ τάξη του και ἡ ἀρμονία του και ἡ σοφὴ του σχέση με τὰ γινόμενά του με κρατοῦν πάντα σὲ μιὰ στάση θαυμασμοῦ.

Και μοῦ γεννιοῦνται τόσες ἀπορίες και τόσα ἐρωτηματικά: Γιατί γίνεται αὐτό; Γιατί ἐκεῖνο; Γιατί ὡς τὸ 6 τὰ γινόμενα με τὰ ἴδια ψηφία; Κι ἔπειτα μετὰ τὸ 999.999 τοῦ 7, γίνεται ἕνας κοινός, συνηθισμένος ἐξαψήφιος;

Ποῖς τὸν ἀνακάλυψε; Ποῖς τὸν παρατήρησε πρῶτος; Ὑπάρχουν ἄραγε και ἄλλοι ἀριθμοὶ με τοῦτα τὰ χαρακτηριστικὰ; Και τί νὰ ὑπάρχη ἀκόμη ἀνάμεσα στοὺς ἀριθμοὺς του, γοητευτικό, μυστικό, θαυμαστό, πού ἐμεῖς δὲν τὸ ξέρομε; Οἱ μαθηματικοὶ ἀσφαλῶς θὰ ξέρουν.

Νομίζω πὼς ὁ Φλαμμαριόν, ὁ Γάλλος ἀστρονόμος στὸ βιβλίο του «Ὁ Θεὸς ἐν τῇ φύσει» γράφει γιὰ τὴν τεράστια σημασία πού ἔχει μέσα στὴ φύση ὁ ἀριθμός. Τὸ ξέρομε κι ἀπὸ τὴ χημεία μας ὅλοι τί σημασία ἔχει ὁ ἀριθμός: 2 ἄτομα ὕδρογόνου και 1 ἄτομο ὀξυγόνου κάνουν τὸ μόριο τοῦ νεροῦ. Οὔτε ἂν προσθέσετε ἀντὶ γι' αὐτὸ ἕνα ἄτομο ὀξυγόνου ἀκόμα. Και ὁ ἀριθμός και ἡ σειρά τῶν ἀριθμῶν ἔχουν τεράστια σημασία.

Ἡ σημερινὴ φυσικὴ λέει: Γύρω ἀπὸ τὸν πυρήνα τοῦ ἀτό-

μου γυρίζουν τόσα ηλεκτρόνια και τόσα πρωτόνια, μ' αυτή τη σειρά. "Αν αλλάξεις τον αριθμό τους και τη σειρά τους, έχεις άλλο άτομο μπροστά σου, άλλου σώματος.

Στή μουσική τόσοι παλμοί σοῦ δίνουν αὐτὸν τὸν ἦχο. Τοὺς πλήθυνες ἢ τοὺς λιγόστεψες, τότε ἀλλάξεις τὸν ἦχο.

Τί θεῖος νοῦς κυβερνᾷ τοὺς ἀριθμούς, τί στοχασμὸς βαθύς χρειάζεται στὸ μαθηματικό, γιὰ νὰ μπῆ στὸν κόσμον τῶν ἀριθμῶν, ὅπου ὅλα εἶναι τάξη καὶ ἀρμονία καὶ ἀκρίβεια!

Τί ἐξοχη πού πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν... Κι ἐμεῖς, παιδιὰ, βαριόμαστε τὴν ἀριθμητικὴ καὶ τὰ μαθηματικὰ καὶ δὲν παίρνομε κάποτε οὔτε τὴ βάση.

"Αν ὁ ἀριθμὸς-φίλος μου μιλοῦσε, θὰ μοῦ ἔλεγε:

— Θὰ ἔπρεπε νὰ ντρέπεστε ὅσοι βαριέστε τοὺς ἀριθμούς! Οἱ ἀριθμοὶ ἔχουν μεγαλεῖο! "Ἐχουν ποίηση!

Μαρία Ἀμαριώτου

63. ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Ἄρχη τοῦ παραμυθιοῦ, καλησπέρα σας...

Τὸ παραμῦθι εἶναι μικρὸ πουλί. Γεννιέται, φτερώνει κι ὅταν δυναμώσουν τὰ φτερά του πετᾷ ἀπὸ τόπο σὲ τόπο σ' ὅλες τὶς γωνιές τῆς γῆς, τρυπώνει στὰ σπίτια πού ἔχουν παιδιὰ καὶ τὰ διασκεδάζει...

«Κόκκινη κλωστή δεμένη, στὴν ἀνέμη τυλιγμένη,
δῶσ' της κλότσο νὰ γυρίση, παραμῦθι ν' ἀρχινίση».

Τὸ παραμῦθι εἶναι ἓνας ταξιδιώτης. Ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ πατρίδα μ' ὅλα του τὰ στολίδια μέσα στὴ βαλίτσα του καὶ πο-

ρεύεται στις άλλες χώρες. Σὲ κάθε χώρα τοῦ ἀνοίγουν τὴν πόρτα καὶ τοῦ δίνουν νὰ φορέση τὴν τοπικὴ φορεσιά. Ἄφοῦ τὸ ντύσουν, τοῦ μαθαίνουν τὰ τραγούδια τοῦ τόπου, τὸ λένε στὴ γλώσσα τους καὶ τὸ κάνουν δικό τους ὑπήκοο...

«Νὰ σὲ πῶ ἓνα παραμῦθι, τὸ κουκί καὶ τὸ ρεβίθι·
νὰ σὲ πῶ κι ἀκόμα ἓνα, τὸ κουκί καὶ τὴν ἀντένα,
π' ἀνεβαίνω στὴ συκιά καὶ πατῶ στὴ βυσσιλιά,
τρώγω βύσσινά πολλά, πίνω καὶ γλυκὸ κρασί
μὲ τὴν κούπα τῆ χρυσή...».

Τὸ παραμῦθι δὲν ἔχει πατρίδα. Πατρίδα του εἶναι ὁλόκερος ὁ κόσμος. Ὁ κόσμος τῶν παιδιῶν.

Ποῦ γεννήθηκε τὸ παραμῦθι; Ποιὸς εἶπε γιὰ πρώτη φορὰ παραμῦθι; Νὰ ἦταν κάποιος πρωτόγονος ἄνθρωπος μὲ γένια καὶ μακριὰ μαλλιά ποὺ ζοῦσε σὲ σπηλιὲς καὶ κυνηγοῦσε

τά πουλιά με πέτρες; Νὰ ἦταν κανένας ἀράπης; Νὰ ἦταν ἐρυθρόδερμος; Κανείς δὲν ξέρει. Τὰ ἔγνη του χάνονται στὰ βάθη τῶν αἰώνων. Οἱ ρίζες του σβήνουν μέσα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου κι οὔτε πρόκειται νὰ βρεθοῦν ποτέ· τόσο χαμένες εἶναι.

Γεννήθηκε στὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνθισε στὰ χεῖλη του σὰ δροσόλουστο φυτό. Ἐγινε ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιατί μετὰ τὸ παραμῦθι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε εὐτυχισμένος.

Ἀκοῦστε τώρα τί γράφουν τὰ μεγάλα λεξικά: «Παραμῦθι εἶναι πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει ἢ γίνεται πρὸς παραμυθίαν». Παραμυθία εἶναι ἡ παρηγοριά. Ἐχει πάντα θέμα φανταστικὸ κι οἱ ἥρωές του εἶναι ὑπεράνθρωποι. Ὅλα μποροῦν νὰ τὰ κάνουν, τίποτε δὲν τοὺς ξεφεύγει. Στερεοῦν ποτάμια, πετοῦν πάνω ἀπὸ βουνά, ἀνοίγουν πόρτες κλειδαμπαρωμένες, μεταμορφώνονται, γίνονται πουλιά καὶ τέρατα.

Τὸ παραμῦθι ἀπευθύνεται στὰ παιδιά. Τὸ νόημά του εἶναι εὐκόλο καὶ καταπίνεται σὰ μιὰ γουλιὰ νερό. Ἡ πλοκὴ του, οἱ περιπέτειες κρατοῦν τὸ παιδί σὲ διέγερση, τοῦ μαγεύουν τὴ φαντασία.

Οἱ Ἴνδοι φόρτωσαν τὸ παραμῦθι σὲ πλανόδιους παραμυθάδες πού ἔχαν ἀπόθεμα παραμυθιῶν γιὰ χίλιες καὶ μία νύχτες — τὰ παραμῦθια τῆς Χαλιμᾶς — καὶ μετὰδωσαν στὸν κόσμο τὴ γοητεία τῆς ἀνατολίτικης σκέψης.

Στὸν κρῦο βοριὰ ζέσταναν τὶς καρδιές τῶν παιδιῶν ὁ Δανὸς Χὰνς Κρίστιαν Ἄντερσεν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Γκρίμ. Αὐτοὶ βρῆκαν ἓνα ἀλάθητο μονοπάτι, γιὰ νὰ φτάσουν καὶ νὰ κρούσουν τὶς θύρες τῆς παιδικῆς ψυχῆς, μετὰ τὰ παραμῦθια πού μεσοστρατοῦσαν ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ στὸ ὄνειρο.

Τὰ ἑλληνικὰ παραμῦθια ντύθηκαν κι ἐκεῖνα τὴν ἑλληνικὴ φορεσιά. Ἐβαλαν τὴ χλαμύδα καὶ τὴν περικεφαλαία στοὺς ἀρχαῖκούς χρόνους, γιὰ νὰ διηγηθοῦν στὰ παιδιά τὰ καμώ-

ματα τῆς Λάμιας, τῶν Ναϊάδων καὶ τῶν μορμολύκειων*...

Ἀργότερα ἔβαλαν βυζαντινὴ ἐσθήτα καὶ διηγήθηκαν τὰ κατορθώματα τοῦ Διγενῆ καὶ ἱστορίες ἀγάπης.

Μετὰ φόρεσαν φέσι καὶ φουστανέλα καὶ γύριζαν ράχη ράχη τὰ βουνὰ κι ἀνάπνεαν ἐλεύθερο ἑλληνικὸ ἀέρα. Στολίστηκαν μὲ λόγια τῆς μυθολογίας, δανείστηκαν τὶς γοργόνες, τὰ πουλιὰ μὲ τὴν ἀνθρώπινη λαλιά, τοὺς ὑπεράνθρωπους ἥρωες καὶ τοὺς ἔδωσαν ἀρετὲς ἑνὸς ὄνειρεμένου κόσμου.

Στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα στοὺς παλιότερους χρόνους τυφλοὶ ζητιάνοι ἔλεγαν παραμῦθια καὶ δημοτικὰ τραγούδια. Φτωχοὶ ἄνθρωποι, καταδικασμένοι νὰ καταφεύγουν στὴ φιλανθρωπία τῶν ἄλλων, διάλεγαν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ παραμυθῆ ἢ τοῦ πλανόδιου τραγουδιστῆ. Μ' ἐκεῖνα πού 'λεγαν γίνονταν πιὸ συμπαθητικοὶ καὶ λιγότερο ἐνοχλητικοί. Τὸ τραγούδι καὶ τὰ λόγια τους τὰ συνόδευαν πάντα μὲ τὸ μονότονο ἦχο τῆς λύρας ἢ τῆς φλογέρας.

Παραμυθᾶδες ἦταν κι οἱ τσαγκάρηδες τῆς Τήνου. "Ὅπου νυχτέρια ὀμαδικά, ὅπου δουλειὰ στὰ χωράφια στὸν τρυγητὸ στὸ μάζεμα τῆς ἐλιάς, στὸ θέρος καὶ στ' ἀλώνια, τοὺς ἀκούγες νὰ λὲν τὰ παραμῦθια τους:

«Κόκκινη κλωστή κλωσμένη, στὴν ἀνέμη γυρισμένη,
δῶς' τὴν ἀνέμη νὰ γυρίση, παραμῦθι ν' ἀρχίση.

Ἄρχῃ τοῦ παραμυθιοῦ, καλησπέρα σας».

"Ὅταν τὸ παραμῦθι τραβοῦσε σὲ μάκρος, ὁ τσαγκάρης ἔβλεπε πῶς δὲν τὸν πρόσεχε κανένας κι ἄλλαζε τὰ λόγια του:

«Ἄς τὰ κοντολογήσουμε κι ἄς μὴ μακρολογοῦμε
γιατὶ ἡ νύχτα πέρασε καὶ τὰ παιδιὰ νυστάζουν...».

Θυμοῦμαι ἀπὸ τὰ μικρά μου χρόνια ἕνα σωζοπολίτικο παραμῦθι πού μοῦ ἔλεγε μιὰ γιαγιά στὴ γειτονιά μου:

«Ἐναν καιρὸ κι ἕνα ζαμάνι ἦντανε μιὰ γριά καὶ δὲν εἶχε παιδὶ καὶ πήγαινε νύχτα μέρα στὴν ἐκκλησιά καὶ παρακα-

λοῦσε τὴν Παναῖα. «Παναίτσα μου, δώ' μ' ἓνα παιδί κι ἄς εἶναι κι ἄρνάκι». Λοιπὸν ἡ Παναῖα τὴν ἐλυπήθηκε καὶ τὴν ἔδωσε τ' ἄρνάκι γιὰ παιδάκι. Κάθε μέρα πήγαινε ἡ γριά στὸ βουνὸ κι ἔφερνε χορταράκι κι ἔτρωγε τ' ἄρνάκι. Κι ἅμα ἤρχούντανε πὲ τὸ βουνὸ ἔλεγε στ' ἄρνάκι:

Ἄρνίτσι μπίτσι ἔλ' ἀνοιξε
χλωρὴ βοσκίτσα σ' ἔφερα,
νὰ φᾶς, νὰ πιῆς, νὰ κοιμηθῆς
καὶ τὸ πρωὶ νὰ σηκωθῆς,
νὰ πάρης τὸ καλάθι σου
νὰ πάης στὸ σχολεῖό σου...».

Τότε δὲν ἀναρωτιόμουν πῶς πήγαινε τ' ἄρνάκι στὸ σχολεῖο, οὔτε ἂν ἦταν καλὸς μαθητῆς. Δέ μ' ἐνδιέφερε ἂν πήγαινε μὲ τὰ πόδια ἢ μὲ σχολικὸ λεωφορεῖο. Ἄκουγα μόνο προσεχτικὰ μ' ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου...

Ἄγγελικὴ Βαρελλᾶ

64. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΘΕΑΤΡΟ

Ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς παρουσιάσω τὸν ἑαυτό μου, ὡς θεατρῶνη, θιασάρχη, θεατρικὸ συγγραφέα, ἡθοποιὸ καὶ σκηνοθέτη! Καὶ παρακαλῶ, ἂν σᾶς φαίνωνται λίγιοι οἱ τίτλοι μου αὐτοί, νὰ μὲ συχωρέσετε. Στὰ δέκα μου χρόνια μπορεῖ νὰ ἔχη κανεὶς καὶ περισσότερους.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι πολὺ παλιὰ καὶ γεμάτη τρυφερότητα. Ἦμαστε τότε, ἐγὼ καὶ οἱ θεατρικοὶ μου συνεργάτες, παιδιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολεῖου καί, ἓνα καλοκαιρινὸ πρωινό,

ἀποφασίσαμε ξαφνικά — ἡ ἡλικία τῶν δέκα ἐτῶν εἶναι, ὅπως ξέρομε, ἡ ἡλικία τῶν μεγάλων καὶ τολμηρῶν ἀποφάσεων — νὰ «ιδρύσωμε» πρωτοποριακὸ θέατρο. Δὲ μᾶς ἔλειπε τίποτε, γιὰ ν' ἀρχίσωμε ἀμέσως. Κι ἀρχίσαμε.

Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου ὑπῆρχε ἓνα ὑπόστεγο, μπροστὰ σὲ δύο καμαροῦλες τῆς αὐλῆς, πού, μὲ λίγες τροποποιήσεις, ἔγινε ἀμέσως ἓνα κομψότατο θεατράκι. Ἀνάμεσα στὶς δύο κολόνες πού στήριζαν τὴ στέγη του, τοποθετήθηκε ἡ αὐλαία, μιὰ αὐλαία χάρτινη, πού μὲ διάφορους σπάγγους τυλιγόταν στὸ κοντάρι τῆς καὶ ἀνέβαινε, σύμφωνα μὲ τὸ παλιὸ σύστημα, πού εἶχαν οἱ αὐλαῖες τῶν θεάτρων. Τὸ διάστημα, ἀπὸ τὶς κολόνες ὡς τὶς καμαροῦλες, ἦταν ἡ σκηνή. Δὲν εἶχε πολὺ βάθος, ἀλλὰ δὲ μᾶς χρειαζόταν καὶ περισσότερο. Οἱ δύο καμαροῦλες, πού κατοικοῦσε ὁ γέρος περιβολάρης μας, ἓνας

παλιός Ύδραϊος αγωνιστής τοῦ 21, χρησιμοποιήθηκαν γιά καμαρίνια.

Ὁ Κώστας, ἓνα παιδί μὲ φυσικὸ διακοσμητικὸ τάλαντο, ζωγράφισε τὶς σκηνὲς καμωμένες κι αὐτὲς ἀπὸ μεγάλες κόλλες χοντρὸ χαρτὶ περιτυλίγματος. Ἐνας δρόμος, ἓνα σαλόνι κι ἓνα δάσος. Ὅ,τι μᾶς χρειαζόταν δηλαδή. Μέσα σὲ τρεῖς μέρες τὸ κομψὸ θεατράκι ἦταν ἔτοιμο νὰ λειτουργήσῃ. Ὁ Κώστας εἶχε γίνεи καὶ μηχανικὸς τῆς σκηνῆς καὶ φροντιστῆς τοῦ θεάτρου, μοναδικὸς στὸ εἶδος του.

Ἐγὼ, φυσικά, ὡς ἰδιοκτῆτης τοῦ θεάτρου καὶ ὡς χρηματοδότης τῆς ἐπιχειρήσεως — ὁ πατέρας μου μοῦ εἶχε ἀνοίξει ἀπεριόριστη πίστωση — ἔγινα δικαιωματικῶς ὁ θεατρῶνης, ὁ διευθυντῆς καὶ ὁ θιασάρχης. Καὶ δὲν ἄργησα νὰ καταρτίσω τὸ θίασο μὲ ἑτερόκλιτα τάλαντα καὶ ὠραῖες φιλοδοξίες. Μόνο γυναῖκες δὲν εἶχε ὁ θίασος, γιὰτὶ τότε δὲν εἶχαν καθιερωθῆ οὔτε ἡ «μεικτὴ ἐκπαίδευσις» οὔτε τὰ «μπένμιζτ». Ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ ἀρχαῖο θέατρο εἶχε γυναῖκες; Δύο ἀπὸ τοὺς συμμαθητῆς μου ἐπιφορτίστηκαν μὲ τοὺς γυναικείους ρόλους. Δὲν ἔλειπε πιά παρὰ ὁ ὑποβολέας.

Ἀλλὰ κι αὐτὸς βρέθηκε. Ἐνας συμμαθητῆς μας, ποὺ δὲν εἶχε «ἐμφάνιση» γιά τὴ σκηνή, ἱκανοποιήθηκε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑποβολέα. Ὅσο γιά τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ κοστουμια, εἶχαμε — ἄλλο τίποτε — τὰ ἐπιπλα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴ γκαρνταρόμπα τῆς μητέρας μου. Μὲ μικρὲς μετασκευὲς παλιῶν φορεμάτων καὶ τριμένων ἀσπρορούχων ἀποκτήσαμε καὶ πλούσιο βεστιάριο.

Ἀλλὰ τί νὰ παίξουμε; Ἔργα δὲν εἶχαμε. Καὶ τὰ μεγάλα καὶ πολυπρόσωπα ἔργα, ποὺ ἔπαιζαν τότε τὰ θεάτρα, δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τὰ ἀνεβάσῃ ὁ μικρὸς μας θίασος. Ἐπρεπε λοιπὸν ν' ἀποκτῆσωμε εἰδικὰ ἔργα, μικρὰ σύντομα καὶ λιγοπρόσωπα. Ποῦ νὰ τὰ βροῦμε; Θεατρικὰ ἔργα ἐπίτηδες γραμμένα γιά

παιδιά δὲν ὑπῆρχαν τότε. Ὑποχρεώθηκα λοιπὸν νὰ τὰ γράφω ἐγώ. Ἄλλὰ πῶς; Βρῆκα ἓναν ἀπλὸ καὶ πρακτικὸ τρόπο. Ἐκανα περιλήψεις τῶν ἔργων ποὺ παιζόνταν στὰ ἄλλα θεάτρα. Τὰ συντόμευα. ἄλλαζα τὶς δύσκολες σκηνές, ἐλάττωνα τὰ πρόσωπα καὶ τὰ παρουσίαζα ἀγνώριστα, ἀλλὰ ὄχι καὶ πολὺ χειρότερα ἀπὸ τὰ πρωτότυπα. Φαίνεται μάλιστα πῶς εἶχα ἀποκτήσει τόση εὐκολία στὸ εἶδος αὐτό, ὥστε μέσα σὲ δυὸ ὥρες, τὸ ἀριστούργημά μου ἦταν τελειωμένο.

— Γράψε κανένα δράμα, λοιπὸν! μοῦ φώναξε ὁ Κώστας. Δὲν ἔχομε ἔργο μιὰ μεθαύριο. Τί κάθεσαι;

* * *

Ἡ ἔναρξη τῶν παραστάσεων ἐγίνε ἓνα βράδυ τοῦ Ἰουνίου πανηγυρικῶς. Τὸ θέατρο σημαιοστολιστήκε καὶ δαφνοστολιστήκε. Προσκλήσεις καὶ προγράμματα, ὅπου ὑπογραφόμενον σὰν θιασάρχης, εἶχαν σταλῆ σὲ ὅλες τὶς φιλικὲς οἰκογένειες, μεγάλα προγράμματα χειρόγραφα εἶχαν τοιχοκολληθῆ στὴν πόρτα τοῦ περιβολιοῦ μας, ὅπου ἦταν καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ θεάτρου. Καὶ στὴν ὠρισμένη ὥρα ἡ πλατεία εἶχε γεμίσει.

Ὅλες οἱ καρέκλες, οἱ πολυθρόνες, οἱ καναπέδες καὶ τὰ скаμνιά τοῦ σπιτιοῦ μας, ποὺ εἶχαν μετακομισθῆ στὴν αὐλὴ μαζί μὲ ἄλλες καρέκλες ποὺ εἶχαμε δανειστῆ ἀπὸ τὴ γειτονιά, δὲν ἦσαν ἀρκετὲς γιὰ τοὺς καλεσμένους. Πολλοὶ ἔμειναν ὀρθιοὶ στοὺς διαδρόμους. Εἶχαμε ἄγρια πιένα.

Πρὶν ὑψωθῆ ἡ αὐλαία πάνω στὸ «Μάρκο Μπότσαρη» — εἶχαμε ἀρχίσει γιὰ τὸ ἐπισημότερο, μὲ πατριωτικὸ ἔργο —, ἓνας συμμαθητῆς μου, ποὺ μάθαινε τότε βιολὶ καὶ ποὺ εἶχε ἀναλάβει τὸ ρόλο τῆς ... ὀρχήστρας, γιὰ τὰ διαλείμματα, ἔπαιξε ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν αὐλαία τὸν ἐθνικὸ ὕμνο ἢ κατιτὶ, ἐπιτέλους, ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸν ἐθνικὸ ὕμνο.

‘Ο ένθουσιασμός είχε κορυφωθῆ. Καί τέλος ἡ αὐλαία ἄνοιξε μέ κάποιο μικρό σκάλωμα στή μέση, πού τὸ διόρθωσε ὅμως ἀμέσως ὁ Κώστας, μέσα σέ «φρενιτιώδη χειροκροτήματα».

Ἡ παράσταση ἐξακολούθησε μέ ἐξαιρετική ἐπιτυχία. Στά διαλείμματα εἶχαν σερβιριστῆ στοὺς καλεσμένους λεμονάδες, βυσινάδες, λουκούμια καί ἐργολάβοι. “Όλοι οἱ θεατὲς φαίνονταν ένθουσιασμένοι. Δέν ξέρω ἂν ἦσαν ένθουσιασμένοι ἀπὸ τὰ πλούσια τραταμένα τῆς μητέρας μου ἢ ἀπὸ τὴν παράσταση. Θυμοῦμαι ὅμως ὅτι χειροκροτοῦσαν ἀδιάκοπα. Καί φεύγοντας, ὕστερ’ ἀπὸ τὸ θρίαμβο ἐκείνης τῆς βραδιᾶς, εὐχαριστοῦσαν τὸν πατέρα μου καί τὴ μητέρα μου — ἐγώ, ἀπὸ μετριοφροσύνη εἶχα κρυφτῆ στά παρασκήνια —, τοὺς εὐχαριστοῦσαν γιὰ τὰ ... ὠραῖα γλυκά.

Μέ τὴν ἴδια ἐπιτυχία καί μέ τὰ ἴδια τραταμένα οἱ παραστάσεις ἐξακολούθησαν ὅλο σχεδὸν τὸ καλοκαίρι.

Ἐνα σοβαρὸ ὅμως ἀτύχημα ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ διακοποῦν. Σέ μιὰ παράσταση τοῦ «Μάρκου Μπότσαρη» — «ἐπανάληψις κατ’ ἀπαίτησιν πολλῶν οἰκογενειῶν», τὴ στιγμὴ πού γινόταν πόλεμος στά παρασκήνια, ὁ συμμαθητῆς μας, πού εἶχε ἀναλάβει νὰ πυροβολῆ πίσω ἀπὸ τὶς κουίντες μέ τὸ τουφέκι τοῦ κυνηγιοῦ τοῦ πατέρα μου, δέν πρόσεξε φαίνεται, καί μερικὰ σκάγια χτύπησαν τὸ Μάρκο Μπότσαρη στά πσινά, τὴν ὥρα πού μονολογοῦσε στή σκηνὴ «κατὰ τῶν ἀπίστων».

‘Ο Μάρκος Μπότσαρης πετάχτηκε ἀπὸ τὸν πόνο. Ἄλλά, περισσότερο ἀπὸ τὰ σκάγια, εἶχε πληγῶσει τὴ φιλοτιμία του τὸ «γεγονὸς» ὅτι, ἕνας ἥρωας αὐτός, εἶχε τραυματιστῆ στά νῶτα. “Εκοψε τὸ μονόλογό του στή μέση καί μ’ ἕνα σπασμὸ πόνου ἄρχισε νὰ φωνάζη πρὸς τὰ παρασκήνια, κλαίγοντας: — Δέν ξέρετε νὰ πολεμᾶτε, βρέ, δέν ξέρετε νὰ πολεμᾶτε!

‘Ο Κώστας εἶχε τὴν ἐτοιμότητα νὰ κατεβάσῃ ἀμέσως

τὴν αὐλαία. Οἱ θεατὲς ὄρμησαν πρὸς τὴ σκηνὴ μαζὶ μ' ἓνα γιατρό, ποὺ ἔτυχε στὴν παράσταση, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦν μήπως ἔγινε κανένα σοβαρὸ δυστύχημα. Πολλὲς κυρίες λιγοθύμησαν καὶ ζήτησαν λεμονάδες, γιὰ νὰ συνεφέρουν. Ἡ παράσταση σταμάτησε. Καὶ ὅταν ἔφυγε ὁ κόσμος, ὁ πατέρας μου μὲ φώναξε καὶ μοῦ εἶπε:

— Ἀρκετά, παιδί μου, ὡς ἐδῶ. Ἐσεῖς, καθὼς πᾶτε, θὰ σκοτωθῆτε καμιά μέρα. Καὶ θὰ βροῦμε καὶ τὸν μπελά μας. Ἄς λείψῃ λοιπὸν καὶ τὸ θέατρο καὶ τὸ καλὸ του.

Τὸ θέατρο — τὸ θεατρὸ μου — ἔκλεισε ὀριστικῶς ἀπὸ κείνη τὴ βραδιά.

Παῦλος Νιρβάνας

65. Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

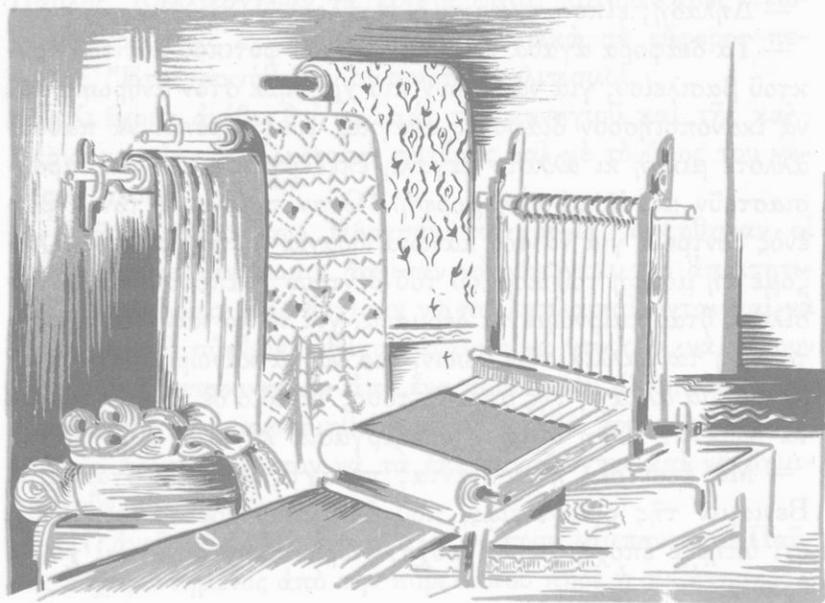
— Σήμερα πήγαμε μὲ τὴν τάξη μου σ' ἓνα ἐργοστάσιο κλωστοῦφαντουργίας, εἶπε μὲ μεγάλη ἐπισημότητα ὁ Παῦλος τὴν ὥρα ποὺ ἔτρωγαν.

— Ἄ, ναί; μπράβο! εἶπαν οἱ ἄλλοι ἀπλά.

Ὁ Παῦλος δὲν εὐχαριστήθηκε καθόλου μὲ τὴ χλιαρὴ ὑποδοχὴ ποὺ ἔκαναν οἱ μεγάλοι στὴ δῆλωσή του. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ πήγαινε σὲ ἐργοστάσιο, εἶχε ἐντυπωσιαστῆ φοβερὰ καὶ περίμενε ὅτι θὰ ἐντυπωσιαστοῦν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ θὰ τοῦ ἀρχίσουν ἀπανωτὲς ἐρωτήσεις: «Τί μοῦ λές; σοβαρὰ; πῶς σοῦ φάνηκε;» καὶ κάτι τέτοια.

Ἐριξε στοὺς γύρω του μιὰ ματιὰ καὶ εἶπε μουδιασμένος.

— Ἐλεγα νὰ τὸ κουβεντιάσωμε. Αὔριο θὰ ἔχωμε μεγάλη συζήτηση μέσα στὴν τάξη.

Ὁ ἀδερφός του παρατήρησε τὸ ὕφος του καὶ χαμογέλασε.

— Ἐλα λέγε, Παῦλο! Τί θέλεις νὰ ποῦμε;

— Γιὰ τὴ βιομηχανία! Τί εἶναι ἡ βιομηχανία; Πῶς ἔφτασαν οἱ ἄνθρωποι ὡς ἐκεῖ;

— Σκαλί σκαλί, εἶπε σοβαρὰ ὁ πατέρας του ἀπαντώντας στὴ δεύτερη ἐρώτησή του.

— Δηλαδή θὰ πῶ στὸ δάσκαλο ὅτι ἡ βιομηχανία εἶναι μιὰ σκάλα πού τὴν ἀνέβηκαν οἱ ἄνθρωποι σκαλί σκαλί; εἶπε πειραγμένος ὁ Παῦλος.

— Θὰ ἦταν πολὺ παραστατικό, ξανάπε ὁ πατέρας του.

— Ἐσὺ θὰ πῆς, μπῆκε στὴ μέση ὁ μεγάλος ἀδερφός, ὅτι βιομηχανία λέγεται ἡ ἐπεξεργασία πού κάνομε στὰ διάφορα ἀγαθὰ τῆς φύσεως, γιὰ νὰ παράγωμε χρήσιμα προϊόντα στὸν ἄνθρωπο.

— Δηλαδή; εἶπε μηχανικά ὁ Παῦλος.

— Τὰ διάφορα ἀγαθὰ τοῦ ζωικοῦ, τοῦ φυτικοῦ καὶ τοῦ ὀρυκτοῦ βασιλείου, γιὰ νὰ γίνουν πιὸ χρήσιμα στὸν ἄνθρωπο καὶ νὰ ἐκανοποιήσουν διάφορες ἀνάγκες τους, πρέπει νὰ πάθουν ἄλλοτε μικρὴ κι ἄλλοτε μεγάλῃ ἐπεξεργασία καὶ νὰ παρουσιαστοῦν μὲ ἀλλιώτικη μορφή. "Ὅταν παίρνωμε τὸν κορμὸ ἑνὸς δέντρου, γιὰ νὰ τὸν κάνωμε θρανία ἢ ἐπιπλα, δὲν ἀλλάζομε τὴ μορφή τοῦ κορμοῦ τοῦ δέντρου; Ἀπὸ τὸ ζωικὸ βασίλειο, ὅταν παίρνωμε τὰ δέρματα, γιὰ νὰ τὰ κάνωμε παπούτσια, ἢ τὰ μαλλιά τῶν ζώων, γιὰ νὰ τὰ κάνωμε ροῦχα, δὲν ἔχομε μιὰ ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς τους; Τὸ ἴδιο δὲ γίνεται καὶ μὲ τὰ ὀρυκτά; "Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπεξεργασία λέγεται βιομηχανία.

— Μὰ ἔτσι δὲν ἦταν πάντα; πετάχτηκε ὁ Γιωργάκης, ὁ Βενιαμὴν τῆς οἰκογένειας, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ φανταστῆ ὅτι ὑπῆρξε ἐποχὴ χωρὶς ροῦχα, χωρὶς παπούτσια καὶ χωρὶς θρανία.

— "Ὅχι δὲν ἦταν ἔτσι. Οἱ πρωτόγονοι ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἀγαθὰ ποὺ τοὺς ἔδινε ἡ φύση στὴν ἀρχικὴ τους μορφή, χωρὶς ἐπεξεργασία.

— Δηλαδή τί ἔκαναν;

— Κυνηγοῦσαν καὶ ψάρευαν. Ἡ πείνα καὶ ἡ περιέργεια τοὺς ἔδινε τὸ ἀνάλογο θάρρος νὰ μπαίνουν μέσα στὰ παρθένα δάση καὶ νὰ κυνηγοῦν ἀγρίμια ἢ νὰ ψαρεύουν δίπλα στὰ ποτάμια καὶ στὶς θάλασσες.

— Νὰ τὸ πρῶτο σκαλοπάτι ποὺ σοῦ ἔλεγα, Παῦλο, εἶπε ἥρεμα ὁ πατέρας.

— Ἀργότερα, συνέχισε ὁ μεγάλος ἀδερφός, κατόρθωσαν νὰ κάνουν κτῆμα τους τὴ φωτιά, νὰ ἐξημερώσουν μερικὰ ζῶα, ἔγιναν βοσκοὶ κι ἔκτισαν τὶς καλύβες τους ἐκεῖ, ὅπου ὑπῆρχε πλούσια καὶ παχιά χλόη.

— Καὶ ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ, ἔτσι; συμπλήρωσε ὁ

Παῦλος. Καλλιέργησαν τὰ πρῶτα φυτά, πότισαν τοὺς πρῶτους ἀγρούς κι ἐγκαταστάθηκαν ὀριστικά σὲ εὐφορες πεδιάδες. Ἔτσι γεννήθηκαν οἱ πρῶτοι πολιτισμοί.

— Κι ἔχομε ἀνέβει δυὸ σκαλιά: τοῦ κυνηγιοῦ καὶ τῆς καλλιέργειας, εἶπε ἀμείλικτος ὁ πατέρας καὶ μὲ τὸ ὕφος του γέλασαν ὅλοι.

— Πᾶμε παρακάτω. Πέρασαν τὰ χρόνια, αὐξήθηκαν οἱ πληθυσμοί, οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ γίνωνται πιὸ ἀπαιτητικοί. Οἱ ἀνάγκες τους ἄρχισαν νὰ πολλαπλασιάζονται καὶ νὰ γίνωνται πιὸ σύνθετες. Εἶχαν ἀνάγκη νὰ ντυθοῦν, νὰ κάνουν σπίτια, νὰ μετακινήθοῦν ἀπὸ ἓνα τόπο στὸν ἄλλο. Δὲν ἦταν εὐκολο πιά νὰ ἱκανοποιηθοῦν μὲ τὰ ἀγαθὰ πού τοὺς ἔδινε ἡ φύση. Ἄρχισαν λοιπὸν νὰ τὰ ἐπεξεργάζονται καὶ νὰ δημιουργοῦν νέα προϊόντα.

— Ν' ἀνεβούμε ἄλλο ἓνα σκαλί; ρώτησε λάμποντας ὁ Παῦλος εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν πορεία πού πῆρε ἡ συζήτηση.

— Ν' ἀνεβούμε λοιπὸν τὸ σκαλί τῆς οἰκοτεχνίας. Τὰ ὄπλα, τὰ στολίδια, καὶ τὰ ἀγγεῖα ἔκαναν σιγὰ σιγὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν ἡ τεχνικὴ καὶ οἱ γνώσεις. Στὴ λίθινη ἐποχὴ ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιοῦσε γιὰ ὄπλο του τὴν πέτρα. Μὲ τὴν πέτρα ἄρχισε νὰ φτιάχνη ἐργαλεῖα. Μιὰ ἀπὸ τίς πρῶτες κλίσεις του ἦταν ἡ ἐπιθυμία του νὰ στολιστῆ. Φοροῦσε φτερά, μικρὰ κομμάτια ἀπὸ δέρμα ἢ χρωματισμένα κλωνάρια πάνω στὰ μαλλιά. Σιγὰ σιγὰ ἄρχισαν νὰ στολίζουν καὶ τὰ ὄπλα τους καὶ τίς λαβὲς τῶν μαχαιριῶν τους.

— Καὶ τ' ἀγγεῖα; ρώτησε ὁ Γιῶργος ζητώντας νὰ τοῦ ἐξηγήσουν.

— Θὰ χρειάστηκαν χιλιάδες χρόνια, γιὰ νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι νὰ τὰ φτιάχνουν. Τὰ πρῶτα πρέπει νὰ ἦταν γυμνά καὶ χωρὶς διακόσμηση. Θὰ ράγιζαν ἀκόμα πολὺ εὐκολα. Μὰ σιγὰ σιγὰ ἡ κατεργασία τους ἔγινε μιὰ τέχνη καὶ ἡ χρησιμότη-

τητά τους ήταν πολύ αισθητή στην καθημερινή ζωή. Στην κλασική αρχαιότητα σπουδαία παραγωγικά κέντρα ήταν η Κόρινθος, η Αίγινα, η Μίλητος, η Έφεσος και η Σμύρνη.

— Στην αρχή, μπήκε στη μέση ο πατέρας, είναι πιθανό πως κάθε άνθρωπος έφτιαχνε μόνος του τα πέτρινα όπλα και τα εργαλεία του, όπως κάθε γυναίκα έπλεκε μόνη τα καλάθια της και έτοιμαζε τα γουναρικά που της χρειάζονταν. Άλλα μερικοί τα έκαναν πιο όμορφα από τους άλλους. Τα τσεκούρια τους ήταν πιο μυτερά, τα τόξα τους πετούσαν πιο ίσια. Σιγά σιγά λοιπόν απόκτησαν τη συνήθεια να δίνουν κρέας ή σπόρους σ' έναν επιδέξιο τεχνίτη σαν αντάλλαγμα για τα ωραία εργαλεία που έκανε. Αυτή η εξέλιξη προς την ειδίκευση έγινε πολύ αργά. Κράτησε αιώνες ολόκληρους, αλλά ο αριθμός των ανθρώπων που αφιέρωναν όλο τους τον καιρό σε μιάν αποκλειστική εργασία διαρκώς μεγάλωνε.

— Δηλαδή, πατέρα, αυτά τα εργαστήρια της αρχαίας εποχής μπορούμε να τα πούμε πρόδρομους της βιομηχανίας;

— Όχι! γιατί είχαν χαρακτήρα περισσότερο βιοτεχνικό. Για βιομηχανία μπορούμε να μιλούμε μόνο από τον 18ο αιώνα και μετά. Τότε δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξή της. Άλλα αυτά είναι πράγματα που, και να σου τα πω, δέ θα τα συγκρατήσης. Γεγονός είναι, συνέχισε γελώντας ο πατέρας, ότι η βιομηχανία πήρε τη σημερινή της μορφή, από τα εργοστάσια της ύφαντουργίας στην Άγγλία, δηλαδή από το εργοστάσιο που ξεκίνησες κι εσύ σήμερα, για να κάνωμε αυτή τη συζήτηση.

— Έμεϊς εδώ στην Ελλάδα τί κάνομε;

— Πάμε πολύ καλά. Η βιομηχανοποίηση των γεωργικών μας προϊόντων έχει φτάσει σε αξιοζήλευτα σημεία. Έχουμε αλευρόμυλους, εργοστάσια που έπεξεργάζονται το βαμβάκι, τα σταφύλια, τις έλιές και όλα αυτά βοηθούν με τον καλύ-

τερο τρόπο τούς παραγωγούς και την έθνική μας οικονομία.

— Και ή κλωστούφαντουργία;

— Κι αὐτή είναι ένας από τούς πιό σημαντικούς βιομηχανικούς κλάδους. Θα έχης ασφαλῶς ἀκούσει ὅτι τὰ προϊόντα της είναι περιζήτητα ὄχι μονάχα στή χώρα μας ἀλλά και στοῦ ἔξωτερικό. Τὰ ἑλληνικά χαλιά, τὰ ἑλληνικά νήματα, τὰ ὕφανατά, τὰ πλεκτά και τὰ μεταξωτά διακρίνονται για τήν ἄριστη ποιότητά τους, τὰ πρωτότυπα σχέδιά τους και τούς ὠραίους χρωματισμούς τους.

— Εἶδατε πού δέν θέλατε νά κουβεντιάσωμε στήν ἀρχή; εἶπε στοῦ τέλος ὁ Παῦλος. Μὲ τή συζήτηση βγῆκαν στήν ἐπιφάνεια ἕνα σωρὸ πράγματα.

Φυσικά ὅλοι γέλασαν κι ὁ πατέρας ἀκόμα περισσότερο.

— Κι ἐσύ ὅμως εἶδες πού δέν ἤθελες νά παραδεχτῆς ὅτι ή βιομηχανία είναι μιὰ σκάλα πού οἱ ἄνθρωποι τήν ἀνέβηκαν σκαλί-σκαλί;

Ἀγγελικὴ Βαρελλᾶ

66. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ἡ συζήτηση στράφηκε ἐκεῖνο τὸ βράδυ στοῦ θέμα τῶν ἠλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων. Τή συζήτηση τήν ἀνοίξε ὁ Ἄντωνης, πού εἶπε :

— Διάβασα ὅτι και στα νοσοκομεῖα λειτουργεῖ ἠλεκτρονικός ἐγκέφαλος πού κάνει διαγνώσεις για δύσκολες ἀρρώστιες και δίνει και τὸ πρόγραμμα για τή θεραπεία. Ὁ συνηθισμένος γιατρός, πού ξέραμε ὅλοι, μπορεῖ τώρα ν' ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὸν ἠλεκτρονικό γιατρό.

Αὐτὸ δέν ἄρесе καθόλου στήν Ἄλέκα, πού φαντάστηκε

ένα ρομπότ με ακουστικά να τῆς λέει: «βῆξε και ἀνάπνεε» κι ἀνατρίχιασε μόνο με τὴν ἰδέα.

Ὁ Ἀντώνης ὅμως συνέχισε ἀμείλικτος.

— Ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος θὰ γίνῃ σὲ λίγο καιρὸ ἀπαραίτητος καὶ στοὺς δικηγόρους καὶ τοὺς δικαστές. Θὰ εἶναι δυνατὸ νὰ καταγράφη με ἀκρίβεια τὶς καταθέσεις, νὰ ἐπεξεργάζεται τὰ ἔγγραφα πού θὰ τοῦ δίνουν καὶ θὰ διευκολύνῃ τὴν πορεία τῆς δικαστικῆς λειτουργίας. Ὁ ἐγκέφαλος ἔχει μεγάλη ἱκανότητα νὰ καταγράφη. Ἐνα κείμενο ἀπὸ χίλιες σελίδες, μπορεῖ νὰ γραφτῆ ὀλόκληρο σ' ἓνα εἶδος κρυστάλλου 5 ἑκατοστῶν καὶ πάχους ἕξι χιλιοστῶν.

— Αὐτὸ ἀσφαλῶς θὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐφαρμογὴ στὸ τομέα τῆς μορφώσεως, εἶπε ὁ πατέρας τῆς Ἀλέκας. Θὰ ἔχωμε τὴν ὀπτικοακουστικὴ τεχνικὴ τῆς μορφώσεως. Σκέφτομαι ὅμως μήπως με τὸν τρόπο αὐτὸ σημάνη καὶ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, σὰ μορφωτικῷ μέσου. Μήπως μάλιστα καταργηθοῦν κι οἱ δάσκαλοι;

— Μὰ ὑπάρχουν κιόλας ἠλεκτρονικοὶ δάσκαλοι, εἶπε ὁ Ἀντώνης πού ἦταν τέλεια κατατοπισμένος στὸ θέμα. Οἱ δάσκαλοι μάλιστα αὐτοὶ μεταφέρουν με ὑπομονὴ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῶν γνώσεων σ' ἐκείνους πού σπουδάζουν καὶ δημιουργοῦν νέες δυνατότητες γιὰ μάθηση. Στὴν Ἀμερικὴ ἐγίναν δοκιμὲς κι εἶχαν σημαντικὰ ἀποτελέσματα. Τέτοιοι δάσκαλοι θὰ εἶναι φαντάζομαι ὑπέροχοι, γιατί δὲ θὰ τιμωροῦν κιόλας.

— Θὰ μοῦ ἐπιτρέψης, Ἀντώνη, νὰ μὴ συμφωνήσω μαζί σου, εἶπε ἡ μητέρα του. Κανένας ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος δὲν μπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ δάσκαλο. Ὁ ἐγκέφαλος δὲν ἔχει ψυχὴ. Ὁ δάσκαλος ἀντίθετα δουλεῖ με τὴν ψυχὴ του. Ἐχει ὠριμότητα, πνευματικὴ ἐπάρκεια, βασικὰ ὅμως ἔχει ἀγάπη γιὰ τοὺς μαθητές του, πού δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἔχη μιὰ ψυχρὴ μηχανή. Ὁ δάσκαλος μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πειθαρχ-

χία, τὴ φιλεργία, τὸ πνεῦμα τῆς συνεργασίας καὶ γενικὰ νὰ καθοδηγῇ τὸ παιδί στὴν αὐτογνωσία καὶ στὸ σωστὸ δρόμο. Ὁ ψυχικὸς δεσμὸς τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ μαθητῆ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι μηχανικὸς καὶ ἠλεκτρονικὸς.

— Ἀσφαλῶς, τὴν ἠσύχασε ὁ Ἀντώνης. Δὲν μπορεῖτε ὅμως ν' ἀρνηθῆτε ὅτι ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος εἶναι μιὰ καταπληκτικὴ ἐφεύρεση. Συνεργάζεται μὲ τὴν τηλεόραση καὶ μπορεῖ νὰ συντελέσῃ στὴν ἐξαφάνιση τῆς ἀγραμματοσύνης στὸν κόσμο. Ὅταν μεταδίνῃ γνώσεις γεωγραφίας, ἱστορίας, ἰατρικῆς κι ἓνα σωρὸ ἄλλες, πολλοὶ ἄνθρωποι θὰ μορφωθοῦν σ' ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα. Ἡ διάδοσή τους θὰ φέρῃ μεγάλη ἐπανάσταση στὸν κόσμο καὶ θὰ δημιουργήσῃ νέες συνθῆκες ζωῆς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

— Ἔστω, παραδέχτηκε ἡ Ἀλέκα. Μπορεῖς ὅμως νὰ μοῦ πῆς γιατί τοὺς λένε ἠλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους, ἀφοῦ δὲν μποροῦν νὰ σκεφτοῦν; Πρέπει νὰ τοὺς δώσῃ σωστὰ δεδομένα, γιὰ νὰ σοῦ δώσουν σωστὲς ἀπαντήσεις. Εἶναι ἐπομένως ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστὲς καὶ ὄχι ἐγκέφαλοι.

— Δίκιο ἔχεις, εἶπε ὁ πατέρας της. Πάντως εἶναι καταπληκτικὸ τὸ γεγονός ὅτι ἓνας τέτοιος ὑπολογιστὴς μπορεῖ νὰ κἀν 16.000.000 προσθέσεις στὸ δευτερόλεπτο!

— Ἀπίστευτο! εἶπε γουρλώνοντας τὰ μάτια της ἡ Ἀλέκα, γιὰ τὴν ἠθέλε συνήθως μιὰ ὥρα νὰ κἀν μιὰ σωστὴ πρόσθεση.

— Ἀπίστευτο καὶ ὅμως ἀληθινὸ, ἔκαμε θριαμβευτικὰ ὁ Ἀντώνης. Ἡ ἠλεκτρονικὴ τεχνικὴ ζῆ μαζί μας καὶ μὲ τίς πολύπλοκες συσκευές της δίνει ἀπαντήσεις στίς περισσότερες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ κἀν τὴ ζωὴ του πιὸ ἀνετη. Οἱ ἐπιχειρήσεις, οἱ βιομηχανίες καὶ οἱ διάφορες ὑπηρεσίες θεωροῦν σήμερα ἀπαραίτητο τὸν ἠλεκτρονικὸ ἐγκέφαλο.

— Καὶ μόνο αὐτό; εἶπε ὁ πατέρας. Ἐνα ἠλεκτρονικὸ σύστημα ποὺ κατασκευάστηκε στὴν Ὁλλανδία θὰ μᾶς προ-

ειδοποιῆ στὸ μέλλον γιὰ τὴ μόλυνση τῆς ἀτμοσφαιράρας. Μοῦ φαίνεται ὅτι σιγὰ σιγὰ θὰ πάρουμε ρομπότ καὶ στὰ σπίτια!

— Νὰ τὰ κάνουμε τί; ἀγρίεψε ἡ μητέρα.

— Νὰ μᾶς ξεκουράζουν! Νὰ κάνουν δουλειές, νὰ ὑπολογίζουν, νὰ μαγειρεύουν!

— Δὲ θέλω, δὲ θέλω, φώναξε ἡ μητέρα, σὰ νὰ τῆς ἔφερναν κιόλας τὸ ρομπότ στὸ σπίτι. Θέλω νὰ μαγειρεύω μόνη μου τοὺς λαχανοντολμάδες μου καὶ τὶς μακαρονάδες μου! Αὐτὸ τὸ πράγμα τὸ βρίσκω πολὺ ψυχρὸ. Κι ὕστερα μπορεῖ σ' ὅλα ν' ἀντικαταστήσῃ μιὰ μητέρα, ἀλλὰ σ' ἓνα δὲ θὰ μπορέσῃ, ὁπωσδήποτε.

— Σὲ ποιό; ρώτησε ὁ Ἀντώνης;

— Μὰ στὴν ἀγάπη, φυσικά. Στὴ φροντίδα, στὴ στοργή. Θέλεις, κύριε Ἀντώνη, νὰ σὲ ξυπνᾷ κάθε πρωὶ ἓνα ρομπότ ἢ νὰ σὲ σκεπάζῃ τὸ βράδυ μὲ τὰ σιδερένια χέρια του; Μπορεῖ ἓνα ρομπότ νὰ πονᾷ μαζί σου; νὰ σὲ ρωτᾷ πῶς πῆγες στοὺς διαγωνισμούς; νὰ χαίρεται ὅταν χαίρεσαι; Θὰ τὸ 'θελες;

— Ὁχι, βέβαια! εἶπε γελώντας ὁ Ἀντώνης. Κάτω τὰ ρομπότ! Ζήτω οἱ μαμάδες!

Ἀγγελικὴ Βαρελλᾶ

67. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οἱ συνεταιρισμοὶ εἶναι γέννημα τῆς ἀνάγκης τῶν ἀνθρώπων νὰ βοηθοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Τὴν ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοήθειας καὶ τῆς συνεργασίας ὁ ἄνθρωπος τὴν ἔχει ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἄρχισε κοινωνικὴ ζωὴ, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔκανε τὰ πρῶτα χωριὰ καὶ καλλιέργησε συντροφικὰ τὴ γῆ. Αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοήθειας καὶ τῆς συνεργασίας

ἔφερε τὸν ἕνα ἄνθρωπο κοντὰ στὸν ἄλλο καὶ δημιούργησε τὶς κοινωνίες.

Στὰ παλιὰ χρόνια τὸ μικρὸ γεωργικὸ χωριὸ τὸ ἀποτελοῦσε μιὰ μεγάλη οἰκογένεια. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας κανόνιζε τὴ δουλειὰ ὀλωνῶν, φρόντιζε γιὰ τὴ συντήρησή τους καὶ μοίραζε τὰ εἰσοδήματα. Ἡ ἐργασία γινόταν σωστὴ καὶ καὶ τὸ εἰσόδημα μοιραζόταν δίκαια. Οἱ ἄνθρωποι ἐνωμένοι συνήθισαν στὴν κοινωνικὴ πειθαρχία, στὴν ὁμαδικὴ προσπάθεια, στὴ συνεργασία καὶ στὴν ἰδέα τῆς ἀλληλοβοήθειας καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Ἀργότερα, ὅταν τὰ πρῶτα ἐκεῖνα χωριὰ μεγάλωσαν, τὸ στενὸ οἰκογενειακὸ συνεταιρισμὸ τὸν διαδέχτηκε ὁ πλατύτερος συνεταιρισμὸς τῶν φίλων καὶ τῶν συγχωριανῶν. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν πρόοδο τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς κοινωνίας οἱ συνεταιρισμοὶ προόδεψαν, μεγάλωσαν καὶ ἀπλώθηκαν σ' ὅλες τὶς πολιτισμένες χῶρες τῆς γῆς.

Τώρα ὑπάρχουν συνεταιρισμοὶ σ' ὅλους τοὺς πολιτισμένους τόπους, γιὰ νὰ προσφέρουν πολλὲς καὶ χρήσιμες ὑπηρεσίες σ' ἑκατομμύρια ἀνθρώπους.

Ἰδιαιτέρα στὴν Ἑλλάδα τὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς, ποὺ ἦταν φυσικὴ ἢ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας τῶν ἀδύνατων ὑποδούλων, ἐμφανίζονται δεσμοὶ ποὺ ἔχουν τὴ μορφή τοῦ συνεταιρισμοῦ μὲ σκοπὸ τὴν καλύτερη συλλογικὴ, παραγωγικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀπόδοση τῆς ἐργασίας τους.

Τὰ Μαντεμοχώρια, ἦταν δώδεκα μεταλλουργικὰ χωριὰ τῆς Χαλκιδικῆς στὴ Μακεδονία, ποὺ ἐνώθησαν σὲ ὁμοσπονδία καὶ ἐπιδόθηκαν συνεργατικὰ στὴν ἐξόρυξη τῶν μεταλλευμάτων ποὺ ἀφθονοῦσαν στὴν περιφέρειά τους. Ἀφοῦ καθάριζαν τὰ μεταλλεύματα, τὰ ἐμπορεύονταν ἀπὸ κοινοῦ καὶ μοίραζαν τὰ κέρδη στὰ μέλη τῆς ἐπιχειρήσεως.

Οἱ ναυτικοὶ συνεταιρισμοὶ τῆς Ἰύδρας, τῶν Σπετσῶν, τοῦ

Γαλαξιδιού και άλλων ναυτικών περιοχών της Ελλάδας σχηματίζονταν με τη συμμετοχή ενός πλοιάρχου, ναυπηγών και ναυτικών. Η έκμετάλλευση του πλοίου γινόταν συλλογικά και η διανομή από τα κέρδη ήταν ανάλογη με την οικονομική συμμετοχή κάθε συνταίρου στην επιχείρηση.

Τέλος ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων ιδρύθηκε γύρω στα 1780 στο θεσσαλικό χωριό Αμπελάκια ανάμεσα στους φημισμένους κατασκευαστές βαμβακερών νημάτων και τους βαφείς των νημάτων αυτών. Χαρακτηριστικό γεγονός για την κοινωνική μορφή που είχε ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων είναι ότι στο καταστατικό του προβλεπόταν μια κράτηση από τα ποσοστά των κερδών, (υπέρ του νοσοκομείου, της βιβλιοθήκης και της κάσας των πτωχών), δηλαδή ένα είδος ταμείου φιλανθρωπίας.

Ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης καὶ ἀκαδημαϊκὸς Ζαχαρίας Παπαντωνίου ἔγραψε γιὰ τ' Ἀμπελάκια: «Μεγαλύτερο ἔργο εἰρήνης δὲν ἔχει νὰ δείξῃ ὁ νέος ἑλληνισμός».

Μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 οἱ συνεταιρισμοὶ δὲν ἔσβησαν. Ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ διάφορα μέρη οἱ ἀγρότες κυρίως ἔκαναν συνεταιρισμούς. Ὀνομαστὸς εἶναι ὁ συνεταιρισμὸς τοῦ Ἀλμυροῦ, ποὺ χρησιμοποίησε πρῶτος συνεταιρικὰ γεωργικὰ μηχανήματα.

Ἀπὸ τὸ 1914 καὶ μετὰ οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ ξαπλώθηκαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Σήμερα λειτουργοῦν πάνω ἀπὸ 7.000 συνεταιρισμοὶ ποὺ ἐξυπηρετοῦν 700.000 περίπου ἀγροτικὲς οἰκογένειες.

Ὁ συνεταιρισμὸς χορηγεῖ δάνεια στοὺς συνεταιίρους, γιὰ νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγρούς τους. Τοὺς προμηθεύει ἐπίσης πολλὰ ἀπὸ τὰ εἶδη ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴ γεωργικὴ ἐκμετάλλευση (λιπάσματα, σπόρους, μηχανήματα, φάρμακα κ.λ.π.) ἢ ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ συντήρησή τους, (τρόφιμα, ρουχισμὸ κ.λ.π.) καὶ ὅλα αὐτὰ σὲ καλὴ ποιότητα καὶ μικρὸ κόστος.

Οἱ συνεταιρισμοὶ φροντίζουν ἀκόμα γιὰ τὸ πούλημα τῶν προϊόντων τῶν συνεταιίρων χωρὶς τὴ μεσολάβηση τρίτων, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν καλύτερη τιμὴ, καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι βοηθοὶ καὶ παραστάτες τῶν ἀγροτῶν τῆς πατρίδας μας.

Ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα εἶναι στὴ διάθεση τῶν ἀγροτῶν ποὺ θέλουν νὰ ἰδρῦσουν συνεταιρισμούς. Ἐχει τυπώσει καταστατικά γιὰ κάθε εἶδος γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ οἱ ἐπόπτες συνεταιρισμῶν ὀδηγοῦν καὶ βοηθοῦν τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Ἡ ἴδρυση γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ εἶναι ἀπλὴ καὶ εὐκόλη, ἀρκεῖ τὰ μέλη του νὰ ἔχουν συνείδηση καὶ γνώση τῆς ἀξίας τοῦ συνεταιρισμοῦ, γιὰ νὰ προκόψῃ.

Ἐκατοντάδες συνεταιρισμοὶ ἔχουν δικὰ τους συνεταιρικά ἐλαιουργεῖα, τυροκομεῖα, ἀποθήκες, γεωργικὰ μηχανήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια.

Τὰ συνεταιρικά ἐλαιουργεῖα ὅπως καὶ τὰ συνεταιρικά τυροκομεῖα καλυτέρεψαν σ' ὅλα τὰ χωριὰ τὴν ποιότητα τοῦ λαδιοῦ καὶ τοῦ τυριοῦ. Ἀνέβασαν τὴν ἀπόδοση τῆς ἐλιᾶς καὶ τοῦ γάλακτος καὶ κατέβασαν τὸ κόστος τῆς ἐπεξεργασίας. Στὴν κυριότητα τῶν συνεταιρισμῶν ὑπάρχουν ἀκόμα μεγάλα ἐργοστάσια : οἰνοποιεῖα, ἐκκοκκιστήρια βαμβακιοῦ, σταφι-
δεργостάσια, κονσερβοποιεῖα, ἀλευρόμυλοι, παστεριωτήρια γάλακτος καὶ ἄλλα, ποὺ ἐπεξεργάζονται τὰ γεωργικὰ προϊόν-
τα τῶν συνεταίρων.

Οἱ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ βοηθοῦν τὸ κράτος στὴν ἐφαρμογὴ τῆς γεωργικῆς του πολιτικῆς, εἶναι πρωτοπόροι στὴν ἐφαρμογὴ κάθε προοδευτικοῦ μέτρου ποὺ ἀποφασίζει τὸ κράτος γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς γεωργίας καὶ τὴν πρόοδο τῶν γεωργῶν.

Ἄλλὰ καὶ τὸ κράτος ἔχει ἐμπιστοσύνη σ' αὐτοὺς καὶ πολ-
λὲς φορὲς ἀναθέτει σ' αὐτοὺς διάφορες ἐργασίες, ὅπως π.χ.
τὴ συγκέντρωση τοῦ σταριοῦ, τοῦ λαδιοῦ καὶ ἄλλων προϊόν-
των.

Ὅλοι οἱ καλοὶ καὶ προοδευτικοὶ Ἕλληνες καὶ περισσό-
τερο οἱ Ἕλληνες ἀγρότες πρέπει ν' ἀγαποῦν τοὺς συνεταιρι-
σμούς, νὰ τοὺς βοηθοῦν καὶ νὰ τοὺς προστατεύουν, γιατί δὲ
βοηθοῦν μόνο στὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ προκοπὴ τῶν
χωριῶν μας, ἀλλὰ καὶ στὴν κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνά-
πτυξη τῶν κατοίκων τῶν ἐλληνικῶν χωριῶν.

(Ἀπὸ τὸ δελτίο τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας)

68. ΚΥΝΗΓΟΙ ΜΙΚΡΟΒΙΩΝ

Ἐδῶ καὶ διακόσια πενήντα χρόνια, ἓνας ἄγνωστος ἄνθρωπος, ποὺ τὸν ἔλεγαν Λέεβενχουκ, ἀνακάλυψε πρῶτος ἓναν καινούριο μυστηριακὸ κόσμο, ποὺ τὸν κατοικοῦσαν ἀμέτρητα εἶδη ἀπὸ μικροσκοπικὰ ζώακια, ἄλλα θανατηφόρα, ἄλλα ἄβλαβα καὶ τὰ περισσότερα χρήσιμα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα...

Ἔτσι ἀπλὰ ἀρχίζει ἡ μακριὰ καὶ ἀτέλειωτη ἱστορία τῶν κυνηγῶν τῶν μικροβίων, τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔδωσαν τὴ ζωὴ τους, γιὰ νὰ μελετήσουν ἀκούραστοι ἓναν ἀόρατο κόσμο, καὶ ποὺ στάθηκαν δείγματα μοναδικὰ ἀνθρώπινης προσπάθειας καὶ ἀνησυχίας, αὐτοθυσίας καὶ μόχθου. Κι εἶναι ἀμέτρητα τὰ ὀνόματα αὐτῶν τῶν ἡρώων, ποὺ ἀφοσιώθηκαν ὀλόψυχα στὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀνθρώπου. Πολλοὺς τοὺς πρόλαβε ὁ θάνατος, πρὶν προφτάσουν ν' ἀποτελειώσουν τὶς ἔρευνές τους· ἄλλους τοὺς βρῆκαν σκυμμένους πάνω σ' ἓνα μικροσκόπιο, σκοτωμένους ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ παρασκευάσματά τους. Αὐτοὶ ἔμειναν ἄγνωστοι γιὰ πάντα καὶ κανεὶς ποτὲ δὲ μάντεψε τὸ ὄνομα, τὸν ἀγῶνα καὶ τὴ μεγάλη πίκρα τῆς ψυχῆς τους.

Εἶναι ὅμως καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐκεῖνοι ποὺ πρόφτασαν νὰ μᾶς ἀποκαλύψουν κάτι ἀπὸ τὶς ἀτέλειωτες καὶ περιπετειώδεις ἐξερευνήσεις τους μέσα στὸ μικρόκοσμο, ποὺ μᾶς τριγυρίζει καὶ ποὺ τ' ἀνθρώπινα μάτια ἀδυνατοῦν νὰ τὸν γνωρίσουν. Εἶναι ὁ Ἄεεβενχουκ, ὁ Παστέρ, ὁ Κόχ, ὁ Ροὺ καὶ ὁ Μπέριγκ, ὁ Μετσοικόφ, ὁ Τέομπάλντ Σμίθ, ὁ Ντάβιτ Μπριούς, ὁ Ρὸς καὶ ὁ Γκράσι, ὁ Οὐόλτερ Ρίντ κι ὁ Πάουλ Ἔρλιχ.

Ὅλοι αὐτοί, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, εἶναι τοῦ κόσμου μας οἱ ἐκλεκτοὶ καὶ οἱ μεγάλοι ποὺ ἔταξαν σκοπὸ τῆς ζωῆς τους νὰ πολεμήσουν τὸ θάνατο. Θὰ ἔπρεπε νὰ γραφτοῦν βιβλία ὀλάκερα, ἂν ἀποφασίζαμε νὰ διηγηθοῦμε ὅλων αὐτῶν

τῶν ἀνθρώπων τὸ ἔργο. Αὐτὸ ὅμως ἐδῶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνη. Γι' αὐτὸ θὰ περιοριστοῦμε νὰ ἐξιστορήσωμε τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ρὸς καὶ τοῦ Γκράσι, τῶν δυὸ αὐτῶν μικροβιοκунηγῶν ποὺ καταπιάστηκαν νὰ καταπολεμήσουν τὴν ἔλνοσσία.

I. ΕΛΟΝΟΣΙΑ

Ἡ ἔλνοσσία, ὅπως καὶ ἡ λέξις τὸ φανερώνει, ἔχει γιὰ αἰτία τὰ στεκούμενα νερά. Ἐκεῖ βρίσκονται καὶ τὰ κουνούπια ποὺ φέρνουν τὴν ἀρρώστια. Χιλιάδες χρόνια οἱ ἄνθρωποι δέρονταν ἀπὸ τὶς θέρμες, πέθαιναν ἢ ἀναγκάζονταν ν' ἀφήσουν τὰ σπίτια τους καὶ νὰ φύγουν μακριά, ἀφήνοντας πίσω τους τὸ θανατικό. Ἐνας ξένος σοφὸς ὑποστηρίζει πὼς πολλὰ ἀπὸ τὶς μεταναστεύσεις τῶν ἀρχαίων λαῶν ἔχουν γιὰ μοναδική τους αἰτία τὶς θέρμες. Εἶναι παλιὰ αὐτὴ ἡ φριχτὴ ἱστορία. Κάθε καλοκαίρι, μόλις βράδιαζε, ὀλόκληρα σύγνεφα σηκώνονταν τὰ κουνούπια καὶ βουϊζοντας ὀρμοῦσαν στὰ χωριά, γιὰ νὰ σπείρουν τὴ δυστυχία στοὺς φτωχοὺς ἀνθρώπους, νὰ ρουφήξουν τὸ αἷμα τους.

Ὡσπου νὰ καταλάβουν ὅμως οἱ ἄνθρωποι ποιὲς ἦταν οἱ αἰτίες τῆς μεγάλης αὐτῆς κατάρας, ἔπρεπε νὰ περάσουν πολλές χιλιάδες χρόνια, νὰ πεθάνουν ἑκατομμύρια ἄνθρωποι. Ἐπρεπε νὰ θυσιαστοῦν ὁ Ρὸς καὶ ὁ Γκράσι.

II. ΡΟΣ ΚΑΙ ΛΑΒΕΡΑΝ

Ὁ Ρόναλντ Ρὸς ἦταν ἓνας ἀξιωματικὸς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν Ἰνδιῶν. Γεννήθηκε στοὺς πρόποδες τῶν Ἰμαλαῖων κι ὅταν μεγάλωσε, μπῆκε στὸ Πανεπιστήμιο νὰ σπουδάσῃ γιατρός. Ἦταν ἓνα ἀνήσυχο παιδὶ ποὺ τοῦ ἄρεζε πλιότερο νὰ συνθέτῃ συμφωνίες ἢ νὰ γράφῃ ποιήματα, παρὰ ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν ἱατρική. Κάποτε ὁ πατέρας του τὸν φοβέ-

ρισε, πώς θά τοῦ κόψη τὸ μηνιάτικο, καὶ τότε ἐκεῖνος ἀναγκάστηκε νὰ διακόψη τὶς σπουδές του καὶ νὰ μπῆ γιαντρός σ' ἓνα ὑπερωκεάνιο. Ἐκεῖ, στὰ ταξίδια του καὶ στὴ μοναξιά του, διάβαζε τὰ βιβλία του καὶ ἀργότερα ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ πῆρε ἓνα δίπλωμα, πού τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἐξασκήση τὸ ἐπάγγελμα στὶς Ἰνδίες. Σηκώθηκε καὶ ἔφυγε.

Ἐκεῖ εἶδε τοὺς ἀνθρώπους κατακίτρινοι νὰ γυρνοῦν στοὺς δρόμους, νὰ χτυποῦν τὰ δόντια τους, νὰ λιώνουν ἀπὸ τὸν πυρετὸ καὶ νὰ πεθαίνουν. Τὸ θέαμα ἦταν φριχτὸ καὶ ὁ Ρὸς δὲν μποροῦσε νὰ μὴ συγκινηθῆ. Κάποτε ἀγόρασε ἓνα μικροσκόπιο καὶ ἄρχισε νὰ ἐξετάζη τὸ αἷμα τῶν Ἰνδῶν, πού ἔπασχαν ἀπὸ ἐλονοσία. Ἐνας σύγχρονός του γιαντρός, ὁ Λαβερὰν, εἶχε μιλήσει γιὰ ἓνα παράδοξο καὶ πολύμορφο μικρόβιο τῆς ἐλονοσίας. Ὁ Ρὸς ὕστερ' ἀπὸ πολλὰς ἔρευνες πίστεψε πὼς ὁ Λαβερὰν γελάστηκε. Δὲν ὑπάρχει βάκιλος τῆς ἐλονοσίας, εἶπε, καὶ ἔγραψε τέσσερις ὀλάκερες πραγματεῖες, γιὰ ν' ἀποδείξη πὼς ἡ ἐλονοσία προέρχεται ἀπὸ διαταραχὰς στὴ λειτουργία τῶν ἐντοσθίων καὶ ὄχι ἀπὸ μικρόβια. Ἔτσι ὁ Ρὸς ἄρχισε νὰ κυνηγᾷ τὰ μικρόβια, ἀφοῦ ἀρνήθηκε τὴν ὑπαρξὴ τους.

III. ΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚ ΜΑΝΣΟΝ

Τὸ 1894 ὁ Ρὸς ξαναγύρισε στὸ Λονδίνο. Ἐκεῖ γνωρίστηκε μ' ἓνα γιαντρό, πού ἡ φήμη του τότε ἦταν μεγάλη, τὸν Πάτρικ Μάνσον. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶχε μανία μὲ τὰ κουνούπια. Ἔλεγε γι' αὐτὰ ἓνα σωρὸ ἀπίθανες ἱστορίες. Ἔλεγε πὼς βυζαίνουν σκουλήκια ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν Ἰνδῶν, πὼς μιὰ φορὰ στὴ ζωὴ τους μποροῦν νὰ ρουφήξουν αἷμα καὶ ὕστερα, μέσα σὲ τρεῖς μέρες, πεθαίνουν, πὼς ὑπάρχουν ἴσως δέκα εἰδῶν κουνούπια, πὼς εἶναι τὰ ἀριστουργήματα τῆς δημιουργίας!

Ἔλεγε αὐτὰ τὰ παραμύθια, φυσικά, τὰ εἶπε καὶ στὸ Ρὸς,

πού μια μέρα τὸν πῆρε καὶ στὸ σπουδαστήριό του, γιὰ νὰ τοῦ δείξη τὸ μικρόβιο τοῦ Λαβερὰν στὶς διάφορες μεταμορφώσεις του. Ὁ Μάνσον δὲν εἶχε καμιὰν ἀμφιβολία γιὰ τὸ μικρόβιο τῆς ἐλονοσίας. Τὸ ζήτημα γι' αὐτὸν ἦταν νὰ βρεθῆ πῶς ἡ ἀρρώστια μεταδίδεται ἀπὸ ἄνθρωπο σὲ ἄνθρωπο. Αὐτὸ δὲν τὸ καταλάβαινε.

Μιὰ μέρα, ἐκεῖ πού περπατοῦσαν στὴν Ὁξφορντ-Στρίτ, ὁ Μάνσον, μισὰ σοβαρὰ καὶ μισὰ ἀστεῖα, σκύβει στ' αὐτὶ τοῦ Ρὸς καὶ τοῦ λέει: «Ἐρεῖς, Ρὸς, ἡ θεωρία μου εἶναι πῶς τὰ κουνούπια μεταδίδουν τὴν ἐλονοσία. Νά, τί θὰ γίνεταί. Τὰ κουνούπια ρουφοῦν τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, πού πάσχουν ἀπὸ ἐλονοσία... Μέσα στὸ αἷμα βρίσκονται τὰ μικρόβια, πού σιγὰ σιγὰ πολλαπλασιάζονται. Ἀργότερα τὸ κουνούπι ψοφάει... πέφτει στὸ νερό. Οἱ ἄνθρωποι πίνουν τὸ νερό καί...».

Ὁ Ρὸς τ' ἄκουε ὅλ' αὐτὰ μὲ κάποια ἀδιαφορία. Ἦξερε πῶς ὁ φίλος του εἶχε τὴ μαγία νὰ ἐξηγῆ μὲ τὰ κουνούπια τοῦ ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου. Κι αὐτὴ ἡ τελευταία ἱστορία τῆς ἐλονοσίας καὶ τῶν κουνουπιῶν θὰ ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς ἀνεξάντλητες συνηθισμένες κουνουποῖστορίες. Χωρὶς ἀμφιβολία ἔτσι θὰ ἦταν. Μὰ κι αὐτὸ ἦταν κάτι. Ὁ Μάνσον κατάφερε μιὰ φορὰ νὰ πιστέψῃ στὰ κουνούπια του κι ἀπ' ἐκεῖ καὶ ὕστερα βρῆκε τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς του. Νὰ μιᾶ παντοῦ καὶ πάντα γιὰ τὰ κουνούπια. Αὐτὸς ὅμως; Ὡς τώρα δὲν εἶχε κάμει τίποτα στὴ ζωὴ του. Οἱ μουσικὲς συμφωνίες, τὰ ποιήματα, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰ μυθιστορήματά του, ὅλα ἦταν ἀποτυχημένες προσπάθειες ἐνὸς ἀνθρώπου, πού δὲν κατάφερε ἀκόμα νὰ βρῆ τὸ δρόμο του. Κι ὅμως ἔπρεπε κάτι νὰ κάμῃ.

Αὐτὴ ἡ τελευταία ἱστορία τῶν κουνουπιῶν, πού ρουφοῦν τὸ αἷμα, πού ψοφοῦν καὶ πέφτουν στὰ νερὰ καὶ μεταδίδουν ἔτσι τὴν ἀρρώστια, ἦταν μιὰ ὡραία ἱστορία. Ουμῆθηκε τίς Ἰνδίες. Ἐκεῖ κι οἱ ἄρρωστοὶ ἀπὸ θέρμες ἦταν πολλοὶ καὶ τὰ

κουνούπια ακόμη περισσότερα. Λοιπόν; Νά ένας δρόμος για τή δόξα, τή μεγάλη δόξα. Ἡ στιγμή ἦταν μοναδική. Ὁ Ρὸς γονατίζει κι εὐχαριστεῖ τὸν Μάνσον. Ὁμολογεῖ πὼς τὸν φώτισε καὶ δηλώνει πὼς ἀμέσως θὰ φύγη γιὰ τὶς Ἰνδίες. Ὁ Μάνσον ὅμως δὲ συμφωνεῖ. Ἐπιμένει πὼς, πρὶν φύγη, πρέπει νὰ μάθη ἀκόμα πολλά, πάρα πολλά γιὰ τὰ κουνούπια. Τοῦ ξαναεῖπε ὅσα ὁ ἴδιος ἤξερε, τὶς γνωστὲς ἐκεῖνες φανταστικὲς του ἱστορίες γιὰ τ' ἀριστουργήματα τῆς δημιουργίας, κι ὕστερα τοῦ εἶπε ὅτι ἦταν καιρὸς πιά νὰ φύγη.

IV. Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Μ' αὐτὰ τὰ παραμύθια ὁ Ρὸς στὶς 28 Μαρτίου τοῦ 1895 ξεκίνησε γιὰ τὶς Ἰνδίες. Κι ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ μεγάλη του περιπέτεια τὸ κυνήγι τῶν κουνουπιῶν. Μέρα καὶ νύχτα μιὰ σκέψη στριφογυρίζει μέσα στὸ μυαλό του: «Τὰ κουνούπια εἶναι οἱ φορεῖς τῆς ἐλονοσίας. Ἐμπρός, νὰ κυνηγήσωμε τὰ κουνούπια...». Τὸ κυνήγι ἀρχισε ἀπὸ τὴν πρώτη κιάλας μέρα τοῦ ταξιδιοῦ. Ἐψαχνε παντοῦ νὰ βρῆ κουνούπια, ἀλλὰ μάταια, γιὰτὶ κουνούπια στὰ πλοῖα καὶ μέσα στοὺς ὠκεανούς δὲν ὑπάρχουν. Ζητιάνευε μιὰ σταγόνα αἷμα ἀπὸ τοὺς συνταξιδιώτες του, γιὰ νὰ τὸ μελετήσει, κι ἐκεῖνοι δὲν τοῦ ἔδιναν. Τότε ρίχτηκε στὶς κατσαρίδες τῆς κουζίνας καὶ ἀρχισε νὰ κάνη ἀνατομικὲς παρατηρήσεις. Τὸ ταξίδι ἦταν ἀτέλειωτο. Κάποτε ὅμως ἔφτασαν. Πήδηξε σὰ σίφουνας στὴ στεριά κι ἀρχισε νὰ διασχίζει τὶς ἰνδικὲς πεδιάδες καὶ τὰ βουνά.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ κράτησε μέρες, μῆνες, χρόνια. Ἡ ἀπελπισία τοῦ κυνηγοῦ μας ἦταν μεγάλη. Ἦταν καὶ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων πού τὸν ἤθελε τρελό, ὄνειροπαρμένο. Στὶς δύσκολες αὐτὲς στιγμὲς ἓνα γράμμα τοῦ Μάνσον ἔχυνε λίγο φῶς. Τοῦ ἔγραφε: «Βάλτε τὰ κουνούπια νὰτσιμπήσουν τοὺς ἀρρώ-

στους. "Υστερα βάλτε τὰ κουνούπια σὲ μιὰ μποτίλια νερὸ κι ἀφῆστε τα ἐκεῖ νὰ γεννήσουν τ' αὐγά τους... "Υστερα δῶστε αὐτὸ τὸ νερὸ νὰ τὸ πιοῦν οἱ ἄνθρωποι, πού δὲν πάσχουν ἀπὸ ἐλονοσία...».

Ὁ Ρὸς τὸ 'κανε κι αὐτὸ. Ἐφτιασε ἓνα κουνουπόζουμο, σύμφωνα μὲ τὴ συνταγὴ τοῦ Μάνσον, καὶ πότιζε ἀράδα τοὺς ἀνθρώπους. Τίποτα ὅμως. "Ὅλα μάταια. Τώρα ἀπὸ καιρὸ βρισκόταν στὸ Σεκουντεραμπάντ. Οἱ βροχές, πού θὰ δρόσιζαν κάπως τὴν ἀτμόσφαιρα, ἔπρεπε νὰ εἶχαν ἀρχίσει, ἀλλὰ δὲν ἄρχισαν. Ἐνας ἄνεμος καυτερὸς ἔφερνε σύγνεφα ὀλόκληρα τὴν ἄμμο καὶ τὴ σκόνη ὡς μέσα στὸ ἐργαστήριό του. Ὁ Ρὸς θὰ εἶχε ὅλη τὴ διάθεση νὰ πετάξῃ τὸ μικροσκόπιό του ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ὁ τελευταῖος φακός, πού τοῦ εἶχε ἀπομείνει, ἔσπασε. Ὁ μεταλλινὸς σκελετὸς εἶχε σκουριάσει ἀπὸ τὸν ἰδρώτα, πού ἔσταζε ἀδιάκοπα ἐπάνω του. Εἶχε βέβαια καὶ τὴ μεγάλη του φυσούνα, ἀλλὰ δὲν μπορούσε νὰ τὴ μεταχειριστῆ, γιατί τοῦ φυσοῦσε καὶ τοῦ σκόρπιζε τὰ ψόφια του κουνούπια. Ἡ ζωὴ ἐκεῖ εἶχε καταντήσει μαρτύριο. Ὁ Ρὸς ὅμως ἔπρεπε νὰ νικήσῃ. Δὲν μπορούσε πιά ἔτσι ἄπρακτος, κι αὐτὴ τὴ φορὰ ἀποτυχημένος, νὰ γυρίσῃ πίσω στὸ Λονδίνο. Κάτι μέσα του τοῦ φώναζε: Ἐμπρός...

V. ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ

Ὁ Ρὸς συνέχισε τὶς παρατηρήσεις του. Αὐτὴ τὴ φορὰ βρῆκε κι ἓναν καλόβολο ἄρρωστο, τὸν Χουσεῖν-Χάν. Εἶχε κάτι καφετιά κουνούπια καὶ τὰ 'βαλε νὰ τὸν τσιμπήσουν. "Υστερα τὰ πῆρε κι ἄρχισε στὸ μικροσκόπιο νὰ ἐξετάζῃ τὰ στομάχια τους. Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς συνεχίστηκαν πολλές μέρες καὶ στὸ τέλος ἔγραφε στὸ Μάνσον: «Σκότωσα τὸ τελευταῖο μου κουνούπι κι ἔπεσα μὲ τὰ μοῦτρα νὰ ἐξετάσω

τὸ στομάχι του. Ναί, νά τα πάλι τὰ στρογγυλά ἐκεῖνα πραγματάκια, ἕνα... δύο... ἕξι... εἴκοσι... ὅλα κεντημένα μὲ τὶς ἴδιες μαῦρες βουλίτσες καὶ μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ πρίν. Ναί, αὐτὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τὰ μικρόβια τῆς ἔλονοσίας...».

Τό ἄλεγε αὐτό, μὰ κι ὁ ἴδιος καλὰ καλὰ δὲν τὸ πίστευε. Στὸ ἀναμεταξὺ οἱ τριγυρινοὶ του τὸν βαρέθηκαν. Τὸν ἤθελαν ἕνα κοινὸ γιατρό, τακτικὸ στὴν καθημερινή του ὑπηρεσία. Τοὺς εἶχε ἐκνευρίσει αὐτὴ ἡ ἱστορία τῶν κουνουπιῶν. Τὸν βαρέθηκε κι ὁ Χουσεῖν Ὁ Ρὸς ὅμως δὲ βαρέθηκε. Αὐτὴ τὴ φορὰ βρῆκε ἕνα πιστὸ κι ἀφοσιωμένο βοηθό, τὸν Μοχαμέτ Μπούξ. Αὐτὸς στάθηκε ἕνας ἀληθινὸς μάγος τῶν κουνουπιῶν. «Ὅ,τι κι ἂν τὰ ἄλεγε, ἐκεῖνα ὑπάκουα τὸ ἔκαναν. Τὰ φώναζε κι ἔρχονταν κοντά του. Τὰ ἄλεγε νὰ ρουφήξουν αἷμα καὶ τὸν τσιμποῦσαν ἀλύπητα. Κι αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως τὰ πράματα δὲν πήγαιναν καλύτερα, ὡς τὴ στιγμή πού μιὰ μικρὴ διαπίστωση ἀνοιξε νέους δρόμους κι ἔδινε χίλιες ἐλπίδες.

Τὰ πουλιά ὑποφέρουν κι αὐτὰ ἀπὸ θέρμες. Θὰ μπορούσαν λοιπὸν νὰ γίνουν πειράματα πάνω στὰ πουλιά. Κι ἔγιναν. Τὰ νέα πειράματα ἐπιβεβαίωσαν τὶς πρῶτες ἐκεῖνες παρατηρήσεις, πού εἶχαν γίνει μὲ τὰ καφετιά κουνούπια πάνω στὸ Χουσεῖν. Σὰ νὰ εἶναι πιά βέβαιος γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ γράφει: «Ὅλα εἶναι ἐν τάξει. Ἡ θεωρία ἀποδείχθηκε ἀληθινή, ἡ θεωρία πὼς τὸ κουνούπι μεταφέρει τὸ μικρόβιο τῆς ἔλονοσίας εἶναι μιὰ μεγάλη ἀλήθεια».

Ἀργότερα ὁ Ρὸς ἀνακάλυψε, πὼς μὲ τὸ τσίμπημά τους μεταδίδουν τὰ κουνούπια τὴν ἔλονοσία. Ἔτσι ἡ θεωρία τῆς κουνουπόσουπας τοῦ Μάνσον δὲν μπορούσε πιά νὰ σταθῆ. Κι αὐτὸ ἦταν μιὰ πικρὴ διαπίστωση γιὰ τὸν Ρὸς. Ἦταν μιὰ πλάνη τοῦ Μάνσον, πού τόσο τὴν εἶχε πιστέψει καὶ πού τοῦ στοίχισε τόσα χαμένα χρόνια. Σκέφτηκε πολὺ, ἂν ἔπρεπε αὐτὸ νὰ τοῦ τὸ γράψῃ, στὸ τέλος ὅμως τ' ἀποφάσισε. Κι ὁ

Μάνσον, σάν ἀληθινός ἐπιστήμονας, τὸ παραδέχτηκε. Ἐνα πράμα μονάχα τώρα τὸν βασάνιζε. Ὅ,τι ἰσχύει γιὰ τὰ πουλιά, μπορεῖ ἄραγε νὰ ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους; Αὐτὴ τὴν ἀπορία του τὴ γράφει στὸ Ρὸς. Κι ἐνῶ ἐκεῖνος, ὁ βασανισμένος ἀνθρωπος μὲ τὰ τσακισμένα νεῦρα, ὁμολογεῖ πὼς δὲν μπορεῖ πιά οὔτε μιὰ μέρα περισσότερο νὰ ὑποφέρει τὸ καταραμένο κλίμα τῶν Ἰνδιῶν, ὁ Πάτρικ τὸν ἐξορκίζει, τὸν ἱκετεύει νὰ κάνη ἀκόμα λίγη ὑπομονή, γιὰτὶ ὅλ' αὐτὰ ἦταν μιὰ ἀρχὴ κι ἀπόμεινε τὸ τέλος, τὸ μεγάλο τέλος.

Ὁ δάσκαλος ὅμως ζητοῦσε αὐτὴ τὴ φορά τ' ἀδύνατα. Ὁ Ρόναλντ Ρὸς ἦταν πιά μιὰ σκιά. Ἀποριγμένος στ' ἀπόμακρα ἐκεῖνα κι ἀφιλόξενα χωριά, συνέχισε τὰ πειράματά του μὲ τὰ σταχτιά καὶ τὰ πράσινα κουνούπια, μὲ τὰ καφετιά, τὰ πιτσιλωτά καὶ τοὺς ἀρρώστους Ἰνδούς του. Τίποτα ὅμως δὲν κατάρφερε. Ἐχασε τὸν ὕπνο του, ἔχασε τὴν ὑγεία του, ἄρχισε νὰ χάνη καὶ τὸ μνημονικό του. Στὸ τέλος δὲν ἦταν πιά σὲ θέση νὰ ἐπαναλάβη οὔτε τὰ πρῶτα του πειράματα. Κι ὅμως ἀκόμα ξαγρυπνοῦσε πάνω στὸ μικροσκόπιο μὲ τὰ πυροκοκκινισμένα του ἄγρυπνα μάτια.

VI. ΤΖΟΒΑΝΙ - ΜΠΑΤΙΣΤΑ ΓΚΡΑΣΙ

Τὸ μεγάλο τέλος ἐπιφυλάχτηκε στὸν Τζοβάνι-Μπατίστα Γκράσι, τὸν ἀνθρωπο μὲ τὴν ἀλύγιστη θέληση καὶ τὴν ἐπιμονή. Αὐτὸς σκέφτηκε ἔτσι: «Ἐπάρχουν κουνούπια, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἐλονοσία. Δὲν ὑπάρχει ὅμως πούθενά ἐλονοσία χωρὶς κουνούπια. Αὐτὸ σημαίνει πὼς μόνο ἓνα ὀρισμένο εἶδος κουνουπιῶν μεταδίδει τὴν ἐλονοσία καὶ τὸ ὕποπτο αὐτὸ κουνούπι πρέπει νὰ τὸ ἀνακαλύψω». Ἐτσι σκέφτηκε καὶ βγῆκε στὴν ἀναζήτησή του. Στὸ μεγάλο αὐτὸ κυνήγι στά-

θηκε ακούραστος κι αδιάλλακτος. Τὸ τέλος ἦταν μεγαλειώδης.

Αἰτία τῆς ἐλονοσίας ἦταν ἓνα ἐλαφρόμυαλο μυγάκι, πού ἔφευγε τὰ βράδια ἀπὸ τοὺς βάλτους καὶ πετοῦσε κατὰ τὰ φῶτα τῆς πολιτείας. Ἐνα πολὺ κομψὸ κουνούπι, πού καμάρωνε γιὰ τὶς τέσσερις μαῦρες βουῖλες πού στόλιζαν τ' ἀνοιχτόσταχτα φτερά του καὶ πού σήκωνε μ' ἀναιδέστατο τρόπο τὰ πινά του πόδια στὸν ἀέρα. Ἦταν ὁ κ ὠ ν ω ψ ὁ ἄ ν ω φ ε λ ἦ ς ὁ ρ ο π α λ ο φ ὁ ρ ο ς. Ἀπὸ τῆς μέρας ἐκείνης ὅλος ὁ κόσμος ἔμαθε τὸ μεγάλο του ἔχθρό. Ἀπ' ἐδῶ κι ὕστερα ἔπρεπε νὰ ὀργανωθῆ ἡ ἄμυνα. Ἀμέτρητοι εἶναι οἱ ἐπιστήμονες, πού ἀφιέρωσαν ὅλη τους τὴ ζωὴ σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο σκοπὸ. Τ' ἀποξηραντικὰ ἔργα καὶ τὰ ἰσχυρὰ ἐντομοκτόνα, ὅπως τὸ ντί, ντί, τί, στάθηκαν τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μέσα γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ κουνουπιοῦ. Κι οἱ ἀγῶνες ὅλο καὶ συνεχίζονται, γιὰτι καὶ σήμερα ἀκόμη, ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, ὁ ἔχθρος εἶναι δυνατός.

Πάντα ὅμως, μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς προσπάθειες, θὰ λάμπουν φωτεινὲς οἱ μαρτυρικὲς μορφές τῶν δυὸ ἐκείνων μικροβιοκυνηγῶν μὲ τὴ μεγάλη ψυχὴ, θὰ λάμπη ἡ μορφή τοῦ Ρόναλντ Ρός, πού θάφτηκε μέσα σ' ἐκεῖνα τ' ἀφιλόξενα χωριά τῶν Ἰνδιῶν, γιὰ νὰ δώσῃ τὴ χαρὰ στὰ πανιασμένα ἀπὸ τὸν πυρετὸ καὶ τὰ κουρελιασμένα ἀπὸ τὰ ρίγη κορμιὰ τῶν ἀμέτρων θυμάτων τῆς ἐλονοσίας

69. ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΣΒΑΪΤΣΕΡ

Α΄

Ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ, ἓνας ἄντρας στὴν ἀνοιξὴ τῆς ζωῆς του, ποὺ τ' ὄνομά του ἄρχιζε κιόλας νὰ συζητῆται σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη γιὰ τὶς θεολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς μελέτες του, ἀπὸ καιρὸ φημισμένος ὀργανίστας, μουσικολόγος, ἑρμηνευτὴς καὶ μελετητὴς τοῦ Μπάχ, παίρνει ξαφνικὰ τὴν ἀπόφαση ν' ἀφήσῃ μιὰ σταδιοδρομία τόσο λαμπρὴ, τὶς ὑψηλὲς γνωριμιὲς του, τὶς ἀνέσεις του, γιὰ νὰ σπουδάσῃ στὰ τριάντα του γιὰτρὸς καὶ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐπιστῆμη του στὴν πιὸ πρωτόγονη περιοχὴ τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς. Ἐκεῖ γιὰ χρόνια μοναδικὲς ἀνέσεις του θὰ ἦταν ἓνα κρεβάτι ἐκστρατείας

μέσα σέ μιὰ παράγκα, πού τή ροκάνιζαν οί τερμίτες, καί κοι-
ωνία του λεπροί, φρενοβλαβεῖς, φιλόδικοι, κλεπτομανεῖς,
ἐκφυλισμένοι ἀπό τὸ οἰνόπνευμα καί ἀνθρωποφάγοι σμάρια*
κουνούπια καί μύγες τσέ τσέ, κατσαρίδες, φίδια καί θηρία
τῆς γειτονικῆς ζούγκλας, ἐνῶ ὁ ἥλιος μέσα σ' ἓνα τροπικὸ
κλίμα, ὅπου οἱ καταιγίδες διαδέχονται ἀπότομα τὴν πιὸ πνι-
γηρὴ κουφόβραση, μπορεῖ νὰ κεραυνοβολήσῃ ὅποιον μείνη
ἀκάλυπτος ἔστω καί μιὰ στιγμὴ.

Τίποτε ὡστόσο δὲν στάθηκε ἱκανὸ νὰ λυγίσῃ τὸν τιτάνα.
Ὁ καλὸς Σαμαρείτης, κάνοντας πράξη τὴν ἀγάπη, ἔβλεπε
ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέρα ἐκεῖ, «στὴν ἄκρη τοῦ παρθένου δάσους»,
νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃ τὸ βαθύτερο νόημά της ἢ ζωὴ: τὸν σε-
βασμὸ σὲ κάθε ὑπαρξή! Καί, παραληρώντας μέσα στὸν ἐν-
θουσιασμὸ του γι' αὐτὸν τὸν εὐαγγελισμό, ἄρχισε νὰ μονο-
λογῇ σὰν Ἅγιος Φραγκίσκος τῆς Ἀσίζης: «Οἱ ἀδερφοί μου
ἢ σαύρα καί τὸ μυρμήγκι..., τ' ἀδέρφια μου ὁ χιμπατζῆς, ἢ
πεταλούδα, τὸ φίδι...». Ἔτσι, ἀνεξάντλητος σ' ἐργατικότητα
καί ὑπομονή, ἀξιώθηκε νὰ ἰδῇ μέσα σὲ μισὸ αἰῶνα τὴν ὀλο-
κλήρωση τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου του, γιὰ τὸ ὁποῖο τιμή-
θηκε στὰ 1953 μὲ τὸ βραβεῖο Νόμπελ τῆς Εἰρήνης, καί μιὰ
ἀδιαφιλονείκητῃ δόξῃ γιὰ τὴν εἰσφορά του στὰ πνευματικὰ
κεφάλαια τοῦ αἰῶνα μας.

Β'

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα τὸ ποταμόπλοιο ἔριξε ἄγκυρα σὲ
κάποιο ἤρεμο ὄρμισκο. Τὴν αὐγὴ ἀνεβαίνοντας στὸ κατά-
στρωμα ἀντίκρισαν ἓνα βουνὸ μὲ σπαρμένες στὴν κορυφὴ
του κόκκινες στέγες. Ἦταν τὸ Ν' Γκόμο. Στις δυὸ ὥρες,
πού τὸ καράβι χρειάστηκε, γιὰ νὰ φορτώσῃ ξύλα, βρῆκαν
εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφτοῦν τὴν ἰεραποστολὴ καί τὸ πριονιστήρι
της. Τέλος ὕστερα ἀπὸ πέντε ὥρες, πρόβαλαν οἱ πλαγιὲς τοῦ

Λαμπαρενέ, ἐνῶ οἱ σειρῆνες ἀντηχοῦσαν θριαμβευτικὰ μέσα στοῦ δάσους, ξεσηκώνοντας τοὺς ἰθαγενεῖς, ποὺ εἶχαν νὰ κάμουν μιὰ ὥρα δρόμο, γιὰ νὰ κατεβοῦν στοῦ λιμανάκι του.

Γερμένος στὴν κουπαστὴ ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ ἐξέταζε μὲ τὶς διόπτρες τὸ χωριό, ποὺ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια — στὶς ἀγρύπνιες τῆς προετοιμασίας του — τὸ ἔβλεπε σὰν ὄραμα. Μέσα στὴ συγκίνησή του δὲν μποροῦσε νὰ φανταστῆ πὼς σὲ τοῦτο τὸν ἄσημο συνοικισμό, ποὺ καὶ οἱ χαρτογράφοι ἀκόμη εἶχαν παραλείψει νὰ τὸν σημειώσουν στοῦ χάρτη, θὰ ἔγραφε τὸ ἔπος τῆς θελήσεώς του, προσφέροντας στὴν αἱματοκυλισμένη ἀνθρωπότητα, ποὺ διψοῦσε γιὰ εἰρηνικὰ ἔργα, τὸ ὑλικὸ γιὰ μιὰ σύγχρονη παραβολὴ τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη.

Τὶς πρῶτες τρεῖς ἑβδομάδες δυσκολεύτηκε ἀφάνταστα χωρὶς φάρμακα καὶ διερμηνέα ἀνάμεσα σ' ἓνα πλῆθος ἀπὸ ἀρρώστους, ποὺ ταξίδευαν ἑκατοντάδες χιλιόμετρα μὲ τὶς πιρόγες* τους, γιὰ νὰ ζητήσουν τὸ ἔλεός του. Στὶς 26 Ἀπριλίου τὸ βράδυ τὸ σφύριγμα τοῦ ποταμόπλοιου, ποὺ ἔφερε τὰ ἑβδομήντα κιβώτια μὲ τὸ πολύτιμο ὑλικό, ἀντήχησε σὰν ἓνα κάλεσμα ἐγκαρδιώσεως κι ἐλπίδας.

Ὁ ἀγώνας του ἄρχισε.

Οἱ ἱεραπόστολοι εἶχαν ὑποσχεθῆ νὰ τοῦ κάμουν γιὰ νοσοκομεῖο μιὰ παράγκα ἀπὸ λαμαρίνα. Ὅμως μὲ τὶς χρυσὲς δουλειὲς ποὺ εἶχαν οἱ ξυλέμποροι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ πλήρωναν τόσο καλὰ τοὺς ἰθαγενεῖς, ὥστε κανεὶς τους δὲν πῆγαινε στὴν ἱεραποστολὴ νὰ δουλέψῃ γιὰ πενταροδεκάρες. Ὁ ἱεραπόστολος Κάστλ, ξέροντας ἀπὸ μαραγκοδουλειές, τοῦ ἔκανε σ' ἓναν τοῖχο τῆς παραγκούλας μερικὰ ράφια. Τὸ φαρμακεῖο εἶχε κιόλας στηθῆ. Ἦταν ὡστόσο ἄλυτο πρόβλημα ἡ ἐξέταση τῶν ἀρρώστων, ἀφοῦ, γιὰ νὰ προφυλαχτῆ ἓνας λευκὸς ἀπὸ τὶς μολυσματικὲς ἀσθένειες, δὲν ἔπρεπε νὰ δέχεται σπίτι του ἀρρώστους. Ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ ἀναγκάστηκε τότε

νά εξετάζη στὸ ὑπαιθρο ἔτοιμος, ἐνῶ καθάριζε πληγές κάτω ἀπὸ τὸν καυτερὸ ἥλιο, νά μεταφέρη ἄρον ἄρον τὶς ἐγκαταστάσεις του στὴ βεράντα μὲ τὸ πρῶτο ρίπισμα* τῆς καταιγίδας, ποὺ σηκωνόταν, μόλις σκοτείνιαζε. Ἡ ἀγωνία του ἄρχιζε νά ἐλαττώνη τόσο πολὺ τὴν ἀποδοτικότητα του, ὥστε ἀναγκάστηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες νά προβιβάσῃ σὲ νοσοκομεῖο τὸ οἶκημα ποὺ ὁ προκατόχος του στὴν παραγκούλα εἶχε γιὰ κοτέτσι. Αἰσθάνθηκε πὼς εἶχε ἀποχτήσει μιὰ πολυτελεῖ ἐγκατάσταση, ὅταν μπόρεσε νά βάλῃ στοὺς τοίχους μερικὰ ράφια, νά στήσῃ ἕνα ράντζο καὶ ν' ἀσβεστώσῃ τὸ βρωμερὸ πάτωμα. Παρὰ ὅμως τὴν πνιγηρὴ ἀτμόσφαιρα σ' ἐκεῖνο τὸ παλιὸ κοτέτσι, ὅπου ἀπὸ τὴν κακὴ κατάσταση τῆς στέγης του ἀναγκαζόταν νά φορᾷ κάσκα, τὸ ὅτι μπορούσε νά ἐπιδένη πληγές, ἐνῶ ἔξω μάνιαζε ἡ καταιγίδα, τὸν ἔκανε νά νοιώθῃ εὐτυχησμένος. Δὲν ἄργησε ν' ἀνακαλύψῃ τὸ διερμηνέα καὶ σὲ λίγο πολύτιμο βοηθὸ του στὸ πρόσωπο τοῦ πανέξυπνου Ἰωσήφ, ἐνὸς ἄρρωστου ἰθαγενῆ ἀπὸ τὴ φυλὴ Γκαλόα, παλιοῦ μάγερ, ποὺ μιλοῦσε τὰ γαλλικὰ τέλεια.

Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Θεός! Τὸ χειρουργεῖο εἶχε ἐγκατασταθῆ καὶ ἐπανδρωθῆ.

Σπρωχνόταν ἐκεῖ, μπρὸς ἀπὸ τὴν παράγκα, κάτω ἀπὸ τὸν ἐξαντλητικὸ ἥλιο, τὸ πλῆθος τῆς κολυμπήθρας τοῦ Σιλωάμ: λεπροί, ἐλονοσιακοί, σκελετωμένοι ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τοῦ ὕπνου, ἀπὸ τὸ μπερί μπερί, πολλοὶ δυσεντερικοί, ἄλλοι μὲ γαγγραινιασμένα ἔλκη*, νεφρικοί, φρενοπαθεῖς, φυματικοί, τραχωματικοί, τραυματισμένοι ἀπὸ τὰ θηρία, ρευματικοί, πολλοὶ μὲ καρδιοπάθειες, ὄγκους, δερματίτιδες, λογιῆς λογιῆς ψυχασθένειες καὶ καταληψίες*. Ἡ ἐξέταση ἦταν φοβερὰ κουραστική, ἐπειδὴ ὁ γιατρὸς ἔπρεπε νά μαντεύῃ περισσό-τερα ἀπ' ὅσα μπορούσε νά ἐκφράσῃ γιὰ τὴν ἀρρώστια του

Ένας πρωτόγονος, πού συνήθιζε ν' αποδίδη τὰ συμπτώματά της καί τούς πόνους του μέσα του.

Στίς δώδεκα τὸ μεσημέρι ὁ Ἰωσήφ ἀνάγγελνε: «ὁ γιατρός πάει νὰ φάη». Τότε οἱ ἄρρωστοὶ σκορπίζονταν στίς γύρω σκιές, γιὰ νὰ μασουλήσουν τίς μπανάνες τους ἢ τὰ καπνιστὰ ψάρια τους. Οἱ ὑπόλοιπες ὅμως τέσσερεις ὥρες ἀπὸ τίς δυὸ ὡς τίς ἔξι τὸ βράδυ δὲν ἦταν ἀρκετές, γιὰ νὰ ἐξεταστοῦν ὅλοι οἱ ἄρρωστοὶ. Ἔτσι πολλοὶ ἀναγκάζονταν νὰ διανυκτερεύουν, ἀφοῦ ἡ ἐξέταση μὲ λάμπα ἦταν ἀδύνατη ἀπὸ τὰ κουνούπια, πού σήκωναν σύννεφο γύρω τους. Μὲ ὅλη ὡστόσο τὴν προσπάθειά τους δὲν πρόφταιναν νὰ ἐξετάσουν περισσότερους ἀπὸ 33-40 τὴν ἡμέρα. Γιὰ ν' ἀποφεύγεται μιὰ δευτέρη ἄσκοπη ἐξέταση, ὁ ἄρρωστος ἐφοδιαζόταν μ' ἓνα ἀριθμημένο στρογγυλὸ χαρτονάκι, ὅπου σημειώνονταν ἡ ἀρρώστια του, ὅσα φάρμακα εἶχε πάρει καί οἱ ὁδηγίες πῶς νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ. Ὡστόσο πάντα ὁ γιατρός εἶχε τὴν ἀνησυχία πῶς ὁ ἄρρωστος θὰ κατάπινε μονομιᾶς τὰ φάρμακα ἢ θὰ ἔτρωγε τὴν ἀλοιφή του.

Μεγάλου ἀγῶνα ἔκαναν στὸ ἱατρεῖο, φτάνοντας ἀκόμη καί σὲ αὐστηρὲς κυρώσεις, γιὰ ν' ἀναγκάζουν τοὺς ἀρρώστους νὰ ἐπιστρέφουν τὰ μπουκαλάκια καί τὰ κουτιά, ἀφοῦ μόνο μὲ αὐτὰ μπορούσαν νὰ προφυλάξουν τὰ φάρμακα ἀπὸ τὴ διαβρωτικὴ ὑγρασία. Μάταια ὅμως. Οἱ περισσότεροὶ, παρακούνοντας καί ἀπὸ φυσικὴ κλεπτομανία τους, τὰ κρατοῦσαν περνώντας τα στὸ λαιμὸ τους σὰ φυλαχτά. Καί ὅμως ὕστερα ἀπὸ μιὰ τόσο ἀφόρητα ζεστὴ μέρα, πού τὴ διαδεχόταν μιὰ νύχτα τὸ ἴδιο ζεστὴ, χωρὶς ἓνα ποτήρι δροσερὸ νερὸ ἢ μιὰ ὑποψία φύσημα ἀπὸ τὴ ζούγκλα, ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ, πέφτοντας κατάκοπος στὸ κρεβάτι νὰ κοιμηθῇ, αἰσθανόταν τέτοια ἐσωτερικὴ ἀγαλλίαση, ὥστε νὰ γράψῃ στὴν ἀδερφή του: «Μὲ ὅλα αὐτὰ εἶμαι πολὺ εὐτυχής, πού βρίσκομαι στὴν πρω-

τοπορία τοῦ βασιλείου τοῦ Θεοῦ...». Μετὰ ἀπὸ ἐννιά μῆνες μποροῦσε πιά ν' ἀναγγεῖλη στοὺς φίλους του τῆς Εὐρώπης πὼς εἶχε νοσηλέψει πάνω ἀπὸ δυὸ χιλιάδες άτομα.

Τάσος Ἀθανασιάδης

70. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Οἱ παροιμίες εἶναι μικρὲς καὶ συχνὰ ρυθμικὲς λαϊκὲς φράσεις, πού μὲ λίγα λόγια ἐκφράζουν σημαντικὲς ἀλήθειες ἀποχτημένες μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν πείρα. Οἱ ἀλήθειες αὐτές, πού στὸ σύνολό τους ἀποτελοῦν τὴ σοφία τοῦ λαοῦ μὲ τὶς παροιμίες, δίνονται μεταφορικὰ ἢ ἀλληγορικὰ, μὲ λόγια δηλαδὴ, πού ἔχουν ἄλλο νόημα ἀπὸ ἐκεῖνο πού λέμε, καὶ εἰρωνικά.

Τὶς ξεχωρίζομε σὲ πανελλήνιες — κι ἄς διατυπώνωνται κάπως διαφορετικὰ ἀπὸ τόπο σὲ τόπο — καὶ σὲ τοπικὲς. Τὶς διακρίνομε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς παροιμιακὲς φράσεις ἢ λέξεις, αὐτὲς ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ ἱστορικὰ περιστατικὰ ἢ εἶναι παρμένες ἀπὸ πολυδιαβασμένα ἢ σπουδαῖα κείμενα, ἀπὸ θρύλους καὶ παραδόσεις (λ.χ. ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς, περασμένα μεγαλεῖα, ζῆ καὶ βασιλεύει).

Ἀκοῦστε μερικὲς παροιμίες:

Ἀγαθοεργία Κάμε τὸ καλὸ καὶ ρίξ' το στὸ γυαλό.

Κάμε καλὸ κι ἄς κείτεται.

Ἄδικία Ἄνεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα.

Ἄδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα.

Ἄδικίας σπυρὶ σπαρμένο, κι ἂν φυτρώσῃ, δὲ σταχυάζει.

Ἀλήθεια καὶ ψέμα Ὅταν λέγῃς τὴν ἀλήθεια, ἔχεις τὸ Θεὸ βοήθεια.

Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.

Ἀλληλοβοήθεια Τὸ ἴνα χέρι νίβει τ' ἄλλο, καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.

Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό.

Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθήσῃ, μένει κατάμονος καὶ δυστυχάει.

Ἀλόγιστη ἐνέργεια Ὅποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴ λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.

Ἀνταπόδοση Ὁ θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.

Ὅπως στρώσῃς, θὰ κοιμηθῆς.

Ὅ,τι σπείρῃς, θὰ θερίσῃς.

Βιασύνη Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει.

Ἡ βιασύνη ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.

“Όσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβεται ἡ κλωστή.
Γερόντων πείρα Ἐκούγε γέρου συμβουλή καὶ παιδεμένου
γνώμη.

Ἄν δὲν ἔχῃς γέρο, δῶσε κι ἀγόρασε.

Πίστη στὸ Θεὸ Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.

Ἄρνι ποῦ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώει.

Ἔργασία Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.

Δούλεψε στὰ νιάτα σου, νὰ ἔχῃς στὰ γηρατειά σου.

Εὐγένεια Ἄν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.

Βασιλικὸς κι ἂν μαραθῇ, τὴ μυρωδιά τὴν ἔχει.

Ἡ ἀρχοντιά μυρίζει ἀπὸ μακριά.

Ὀκνηρία Ἀκαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης.

Ἄκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.

Ἄν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δὲν ἔχει.

Πονηρῶν συναναστροφή Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα,
τὸν τρῶν οἱ κότες.

Σύνεση-Πρόνοια Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νὰ ἔχῃς νοῦ
καὶ γνώση.

Ἄναψε τὸ λυχνάρι σου, προτοῦ νὰ σέ ἔβρῃ ἡ νύχτα.

Τῶν φρονίμων τὰ παιδιά, πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν.

Δ'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

71. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Ἡ ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μιὰ περίοδος τῆς ζωῆς μας, πὺ μοιάζει μὲ γιορτὴ πολυήμερη. Παντοῦ, σὲ ὅλους τοὺς τόπους πὺ πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἀλλιώτικη χαρὰ. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴ μέρα παρὰ φωνές χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοιχτὴ καρδιά. Οἱ τρυγητές, ἄντρες καὶ γυναῖκες, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούραση τῆς δουλειᾶς καὶ σὰ νὰ μὴ σκέπτονται τίποτε ἄλλο, πετοῦν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. Ἐνῶ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεχτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληνοὺς, ἀλληλοπειράζονται,

χοροπηδοῦν, φωνάζουν, σὰ νὰ θέλουν νὰ χαιρετίσουν ἔτσι τὸ καινούριο κρασί, ἅμα θὰ γίνη στὸν καιρὸ του. Καὶ φαίνεται πὼς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἢ μαγευτικὴ δύναμη, πὺ κλείνει μέσα της ἢ φύση τῆς ἐξοχῆς.

Κάθε μέρα στ' ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, πὺ μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι σώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. "Ὅ,τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο, γινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρὶν. Ἰδιες καὶ ἀπαράλλαχτες καὶ τὸ ἴδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοὶ μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι. Στέκει δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὲς καὶ βλέπεις τὴ δική τους τὴ ζωὴ, πὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια τοὺς στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τοὺς καὶ τὰ ἀστεῖα τοὺς γιόρταζαν καὶ τὸ θεὸ Διόνυσο, πὺ ἦταν κύριος τῆς φύσης, ἢ ὁποία ἔδειχνε ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὸ μεγαλεῖο της.

Ὁ θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, πὺ ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸ «ἐλευθερωτῆ», σκόρπιζε παντοῦ τὴ χαρὰ του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσὸ καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του περνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνές νὰ τὸν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελοουργοὶ καὶ ὅλοι ὅσοι ζοῦσαν στὴν ἐξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγητὲς τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ πὺ χάρισε στοὺς ἀνθρώπους ὁ θεὸς Βάκχος, καὶ πὺ ὁ χυμὸς του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατότερη χαρὰ.

Τὴν τρελὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδας, καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ φανέρωναν καὶ μὲ τὴν παρὰξενη γιορτῆ, πὺ τὴν ἔλεγαν «ἀσκόλια». Στὴν ὥρα τοῦ τρύγου φουσκωναν ἓνα ἀσκι ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ τὸ ἀλειφαν ἀπὸ ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι χόρευαν καὶ πηδοῦσαν πάνω στὸ

ἀσκή μὲ τὸ ἓνα πόδι καί, ὅποιος κατόρθωνε νὰ σταθῆ ὄρθιος ἀπάνω στὸ ἀσκή, ἦταν ὁ νικητὴς κι ἔπαιρνε βραβεῖο ἓνα ἄλλο ἀσκή γεμάτο μούστο. Ὅποιος ἔπεφτε κάτω, ἄκουγε τὰ πειράγματα καὶ τὰ περιπαίγματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ λεγόταν «ἀσκολιασμός». Ὑστερα οἱ τρυγητὲς καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ γύριζαν μέσα στ' ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου γίνονταν τὰ ἀσκόλια, τὸ ἀγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ κρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δέντρα μικρὲς εἰκόνες τοῦ θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερί.

Οἱ τέτοιες καὶ ἄλλες ἐξοχικὲς γιορτὲς γεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸ διονυσιακὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσης, ποὺ τὴ θεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, ποὺ ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς ὀμορφότερες καὶ σπουδαιότερες σκηνὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιητὲς.

Ὁ Ὅμηρος, ποὺ καμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἄφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ στὸν τρύγο μερικοὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καὶ τραγουδεῖ:

«Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὄμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.

Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φοῦρκες ἀσημένιες.

Κι ἓνα μονάχα βρίσκονταν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ' ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.
Κι ἀγόρια ὄλ' ἀνοιχτόκαρδα μὲς σὲ πλεχτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸ πού εἶναι γλυκὸς σὰ μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἓν' ἀγόρι
τὴν ἄρπα τὴ γλυκόφωνη, ἐνῶ τ' ὠραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγουδάγε μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή του.
Κι ἐκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, χτυπώντας μὲ τὰ πόδια
τὴ γῆ, ἀκολουθούσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πῆδους».

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο θά-
νατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νά καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Λίνου, πού σώ-
θηκαν ἴσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα «δημοτικὰ τραγούδια»
τῶν ἀρχαίων:

«ᾠ Λίνε, πού σὲ τίμησαν περίσσια
ὄλ' οἱ θεοί, γιατί σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴ χάρη, στοὺς ἀνθρώπους

νά τραγουδήσης ὁμορφο τραγούδι
μὲ τὴ γλυκιά σου τὴ φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴ ζήλεια σὲ σκοτώνει.
Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηνοῦνε».

Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ
Ἡσίοδος, σ' ἓνα τοῦ ποίημα:

«Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατώντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, πού ἦταν γεμάτα φύλλα
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἄσπρα
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μὲς στὰ καλάθια...».

Νά καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, πού
μᾶς δίνει ἓνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος:

«Καὶ ὅταν εἶχε πιὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἶχαμε τρύγο,
ὅλοι στὴν ἐξοχὴ βρίσκονταν σὲ δουλειά. Ἐνας διόρθωνε τὰ
πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος καθάριζε τὰ βαρέλια.
Ἐνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτήρι του, γιὰ νὰ κόβῃ σταφύλια, καὶ
ἄλλος φρόντιζε γιὰ πέτρα, πού νὰ μπορῆ νὰ λιώνῃ τὰ τσί-
πουρα τῶν σταφυλιῶν.

»Καὶ ὁ Δάφνης καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἄφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, βοηθοῦσαν κι αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε σταφύ-
λια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ πατοῦσε, ρίχνοντάς τα στὰ πατητή-
ρια, καὶ ἔφερνε τὸ μοῦστο στὰ δοχεῖα. Ἐκεῖνὴ ἐτοίμαζε φα-
γητὸ γιὰ τοὺς τρυγητὲς καὶ τοὺς κερνοῦσε κρασί παλιὸ καὶ
τραγουῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

»Στὴ Λέσβο ὅλα τὰ κλήματα εἶναι χαμηλά καὶ ὄχι στυ-
λωμένα, καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στὴ γῆ
καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φτάσῃ τὸ σταφύλι καὶ
παιδί, πού μόλις ἔχουν λυθῆ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα.
Καὶ καθὼς ἦταν συνήθεια στὴ γιορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ

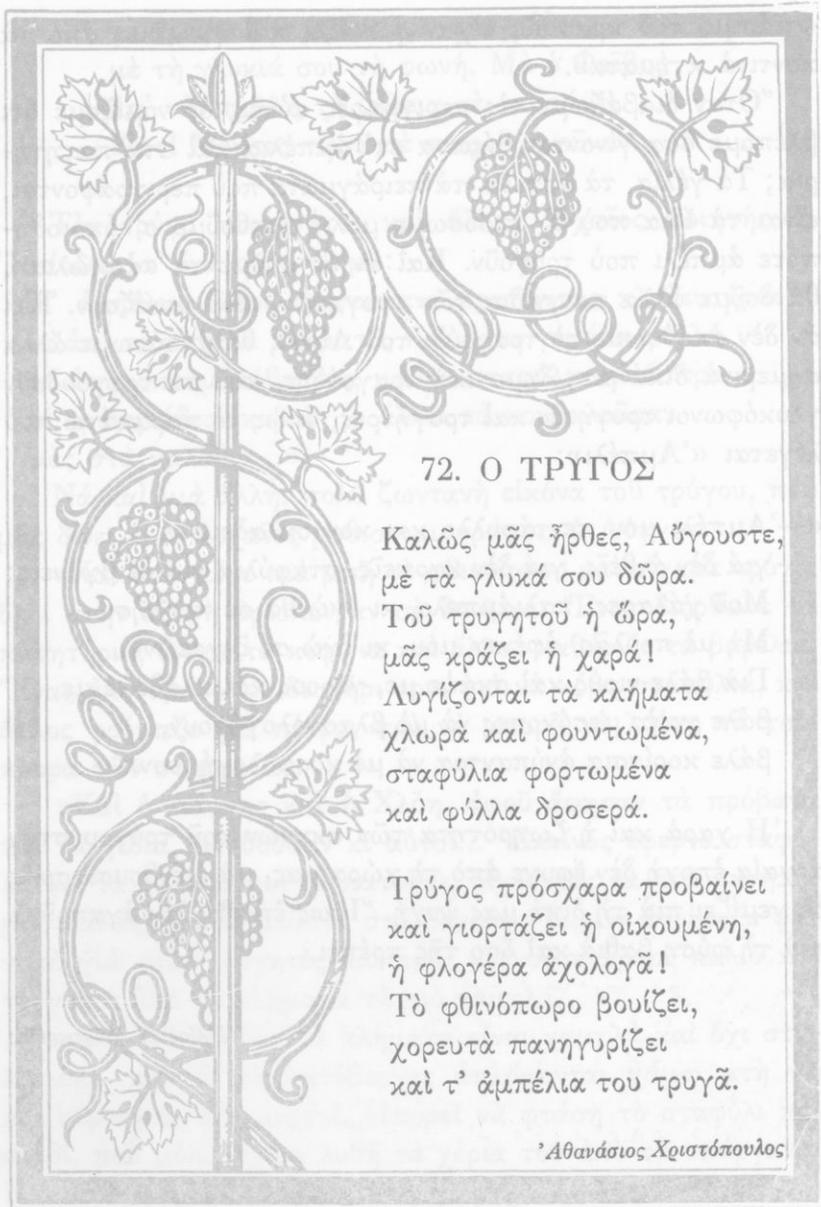
φτιάσιμο του κρασιού, είχαν φωνάξει και γυναίκες από τα κοντινά κτήματα».

“Όταν διαβάζωμε τις περιγραφές αυτές, δὲ νομίζωμε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στ’ ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα πού περιγράφονται, εἶναι τὰ ἴδια πού θ’ ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ’ ὅποιοδήποτε ἀμπέλι πού τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲ δοῦμε τὰ «ἀσκόλια», θὰ δοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, πού μοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, πού τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγητὲς καὶ τρυγητρες, ὅπως τὸ παρακάτω πού λέγεται «Ἀμπέλι»:

«— Ἀμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲ βγάνεις;
Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.
Γιὰ βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γριές μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλε κορίτσια ἀνύπαντρα νὰ μὲ κορφολογήσουν».

Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότητα τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔφυγε ἀπὸ τὴ χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲ γεμίζει πιά τὴ δική μας ψυχὴ. Ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιά τὴ φύση βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

Ἡλίας Π. Βουτιερίδης

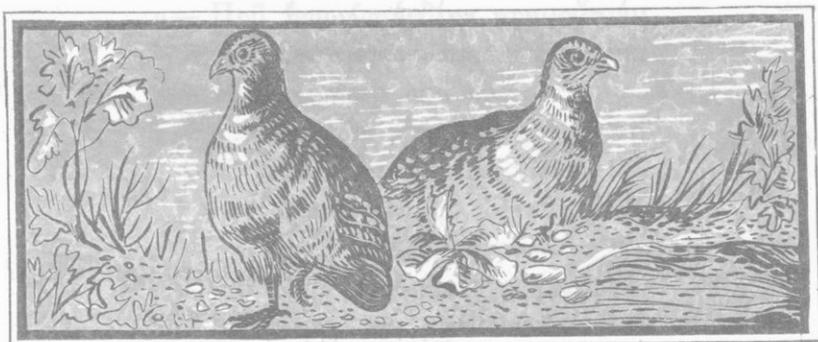

72. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἤρθες, Αὐγουστε,
μὲ τὰ γλυκά σου δῶρα.
Τοῦ τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά!
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει
καὶ γιορτάζει ἡ οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾷ!
Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾷ.

Ἀθανάσιος Χριστόπουλος

73. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

Ἄν δῆτε πέρδικα νὰ περπατῆ, θὰ πῆτε ὅτι πιὸ ἄρμονικό, πιὸ ρυθμικό, πιὸ εὐχάριστο περπάτημα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄγγελοι.

Οἱ κυνηγοί, ἅμα τὴ βλέπουν νὰ περπατῆ, τῆς σφυρίζουν ὅπως τὰ σκυλιά. Αὐτῆ, ἔχοντας πεποίθησι στὴν τέχνη νὰ γυρίζῃ ἀνάποδα, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται, στέκεται ἢ βουβαίνεται ἢ ἀναποδογυρίζεται. Καὶ ὁ κυνηγὸς σφυρίζοντας τὴν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῖ πού θὰ τοῦ ἔρθῃ βολικὰ νὰ τὴν τουφεκίσῃ, ἐκτός ἂν τὸν γελάσῃ καὶ χαθῆ ἀπότομα ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὰ περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νὰ γίνωνται ἓνα μὲ τὸ χῶμα, γιὰτὶ τὰ βοηθεῖ τὸ χρῶμα τους, πού τὰ χάνετε μπροστὰ στὰ μάτια σας. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.

Ἡ πέρδικα κάνει τὴ φωλιά της σὲ χαμηλὰ ριζοσπήλια. Μὰ τὸ τραγούδι λέει:

Ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιά
φτιάχνει ἡ πέρδικα φωλιά

μέ σύρματα και μέ φλωριά
και μέ σαράντα πέντε αὐγά.

Κι άνετραντάχτη ή πέρδικα
και πέσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό 'μαθαν οί άρχόντισσες
και πᾶν νά τὰ μαζέψουν,
νά φτιάσουν άνθινο νερό,
νά λούσουν νύφη και γαμπρό».

Κλωσᾶ τὸ πουλι δώδεκα αὐγά, ἐνῶ ή ζωολογία τοῦ λαοῦ
λέει πὼς φτάνει ὡς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὐγά ὄχι μονάχα
τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν και στὴ φωλιά τῆς κότας και τὰ
κλωσᾶ ὅπως και τὰ δικὰ της. Τὰ κοτοπερδικόπουλα ὅμως φεύ-
γουν στὴν ἐρημιὰ σὰ μεγαλώσουν. Καί γι' αὐτὸ φροντίζουν
νωρὶς νά τὰ κλείσουν στὰ κλουβιά. Μὰ κι ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν
περδικολάλημα, χτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μέ τέτοια
μανία, πού ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοτο-
περδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ. Ἐφοῦ μεγαλώ-
σουν λίγο, τὰ παίρνουν μέ τὰ κλουβιά τους και τὰ τοποθε-
τοῦν σὲ μέρη περδικοσύχναστα. Ἐκεῖ βάζουν πάνω στὰ κλου-
βιά ἓνα πανὶ κόκκινο, πού κάνει τὴν πέρδικα νά λαλῆ ἀδιά-
κοπα. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ξεγελοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες και
πλησιάζουν τὰ κλουβιά, ὅπου οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμ-
μένοι πίσω ἀπὸ βράχους ἢ κλαδιά.

Ἡ πέρδικα τρώει ἀπ' ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραίτητη
ὅμως τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἢ γιὰ νά κα-
θαρίζῃ τὴ φωνή της, ὅπως λένε. Λησμόνησα νά σᾶς πῶ ὅτι ή
πέρδικα ἔχει ἀδυναμία και στὰ σταφύλια. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἄπει-
ρα τραγούδια της λέει:

- «— Ποῦ ἦσουν πέρδικα γραμμένη
 κι ἦρθες τὸ πρωὶ βρεμένη;
 —”Ἡμounα πέρα στὰ πλάγια,
 στὶς δροσιῆς καὶ στὰ χορτάρια.
 — Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια,
 στὶς δροσιῆς καὶ στὰ χορτάρια;
 —”Ἐτρωγα τὸ Μάη τριφύλλι
 καὶ τὸν Αὐγouστο σταφύλι».

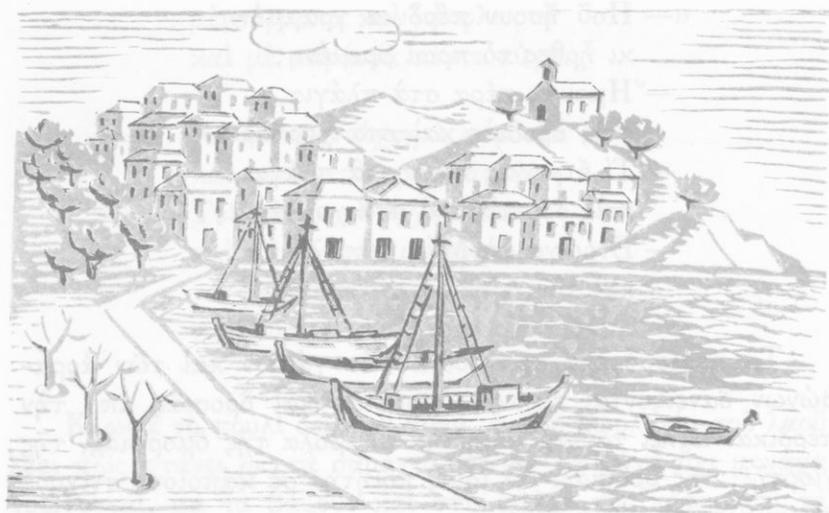
Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβῶνων δανεῖζονται εἰκόνες ὁμορφιάς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικὰ σύμβολα τῆς ὁμορφιάς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ὁ ἴδιος ποιητῆς σὲ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τὰ νύχια του:

«Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
 καὶ νυχοποδαράκια μου,
 τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
 νὰ μὴν τῆνε χαλάσετε».

«Τ' ἄγρια καὶ τὰ ἡμερα»

Στέφανος Γρανίτσας

74. ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΣΙΑ

Μία ματιά νὰ ρίξη κανείς στὸν χάρτη τῆς Ἑλλάδας, πρὶν καλὰ καλὰ συλλάβῃ τὸ σχῆμα τῆς μικρῆς αὐτῆς χώρας, τὰ μάτια του θὰ προσηλωθοῦν σ' ἓνα πλατὺ γαλάζιο, διάστικτο ἀπὸ μικρὰ καὶ μεγαλύτερα κίτρινα σχήματα. Εἶναι ἡ ἔκταση καὶ τὸ χρῶμα τῆς νησόσπαρτης ἑλληνικῆς θάλασσης, πὺ δίνει τὸν κύριο τόνο στὸ χάρτη, ἀλλὰ καὶ στὴν πραγματικότητά πὺ εἰκονίζει. Γιατὶ ἡ Ἑλλάδα, σὲ ὅλο σχεδὸν τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος της, βρέχεται ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Μερικὰ ἀπὸ τὰ πιὸ ὀνομαστὰ πέλαγα, πὺ τὰ δόξασαν κοσμοϊστορικὰ γεγονότα καὶ οἱ ὠραιότεροι μῦθοι τῆς ἀρχαιότητος, τὸ Ἴόνιο, τὸ Αἰγαῖο, τὸ Μυρτώο, τὸ Ἰκάριο, τὸ Κρητικὸ λούζουν καὶ ἀγκαλιάζουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ κάθε μεριά. Σ' αὐτὰ τὰ πέλαγα μὲ τ' ἀμέτρητα μεγάλα, μικρότερα καὶ πολὺ μικρὰ νησιὰ περιπλανήθηκε ὁ Ὀδυσσεὺς γυρίζοντας πρὸς τὴν Ἰθάκη. Τὶς περιπέτειές του ἀπὸ νησιὲ σὲ

νησί, ναυάγια, αγώνες με τὰ θαλάσσια τέρατα, μᾶς τὰ ἱστορήσε ὁ Ὅμηρος στὴν «Ὀδύσσεια», τὸ γοητευτικότερο ἔπος τῶν αἰώνων.

Ἔτσι, ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἡ Ἑλλάδα ἀρχίζει νὰ ἔχη ποίηση, οἱ θάλασσες καὶ τὰ νησιά της παίρνουν μία ξεχωριστὴ θέση σ' αὐτήν, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς σήμερα. Σ' αὐτὲς τὶς θάλασσες, ταξιδεύοντας ἀπὸ νησί σὲ νησί, οἱ ἐμπορικοὶ καὶ πολεμικοὶ στόλοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διέδιδαν τὸν πολιτισμό, πολεμοῦσαν τοὺς βαρβάρους, ἐμπόδιζαν τὴν εἰσβολὴ τῆς Ἀσίας στὴ Δύση, βοηθοῦσαν στὴν ἀλληλογνωριμία τῶν ἀνθρώπων, ἄπλωναν τὴν Ἑλλάδα ὡς τὶς ἀκτὲς τῆς Μικρασίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας, σὲ ὅλη τὴ Μεσόγειο.

Πάρα πολλὰ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ὑπῆρξαν ἀπὸ τὰ πρῶτα κέντρα ἐνὸς ἀναπτυγμένου πολιτισμοῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο μᾶς μιλοῦν σήμερα τόσα ἄφθονα εὐρήματα σὲ ὅλα τὰ μουσεῖα τοῦ κόσμου. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς ἀνέκαθεν ἡ θάλασσα ἦταν τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδας καὶ τὰ νησιά τὰ κέντρα αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, κέντρα καὶ σταθμοὶ μαζί. Αὐτὴ τὴν ἐξέχουσα θέση τὴν κράτησαν πάντα, ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ὁμήρου ὡς τὰ σημερινά, ὅπου χιλιάδες ξένοι κάθε χρόνο ἔρχονται νὰ τὰ γνωρίσουν καὶ νὰ τὰ χαροῦν.

Ὅπως καὶ ἡ ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ τὰ νησιά πέρασαν ἀπὸ μεγάλες ἱστορικὲς δοκιμασίες. Γνώρισαν ἐπιδρομὲς ἀλλοφύλων καὶ κουρσάρων, ὑποδουλώθηκαν διαδοχικὰ στοὺς Ρωμαίους, στοὺς Ἑνετούς, στοὺς Φράγκους, στοὺς Τούρκους, πολλὲς φορές ἐρημώθηκαν ὁλοτελὰ ἀπὸ κάθε κάτοικο, μὰ πάντα ὑπερνίκησαν κάθε κρίση, διατήρησαν ἄθικτη τὴν παράδοση τῆς ἑλληνικῆς τους ζωῆς, τὶς ἀξίες ἐνὸς πανάρχαιου θαλασσινοῦ πολιτισμοῦ.

Καί στά 1821, όταν ξεσηκώθηκε ή 'Ελλάδα έναντίον τῶν 'Οθωμανῶν, πού τήν κρατοῦσαν τετρακόσια χρόνια σκλάβια, τά ἑλληνικά νησιά, ή "Υδρα, οί Σπέτσες, τά Ψαρά, ή Μύκονος, ή Χίος, ή Σάμος, ή Κάσος, ἔχοντας μεγάλη ναυτική κι ἔμπορική ἀνάπτυξη, κράτησαν ἐλεύθερες τίς ἑλληνικές θάλασσες κι ἔπαιξαν τόν πιό ἀποτελεσματικό ρόλο στήν τελική ἐπιτυχία τῆς 'Επαναστάσεως. 'Εδωσαν στόν ἀγῶνα γιά τήν ἐλευθερία πλῆθος ἐξοπλισμένα καράβια, ἀμέτρητο χρῆμα, θαυμάσια πληρώματα καί ἥρωες σάν τόν Κανάρη καί τόν Μιαούλη, μεγάλους ναυμάχους, πού τοὺς ὕμνησαν οἱ μεγάλοι ποιητές τῆς Εὐρώπης ὡς ἀπογόνους τοῦ Θεμιστοκλή καί τοῦ Κυνέγειρου.

'Από τήν 'Επανάσταση ὡς σήμερα τά ἑλληνικά νησιά ἐξακολούθησαν νά εἶναι ναυτικά καί ἔμποροθαλασσινά κέντρα, χάρη στήν πρόοδο τῶν ὁποίων ή 'Ελλάδα ἀπόκτησε ναυτιλία συγχρονισμένη, ἀπό τίς καλύτερες τοῦ κόσμου. 'Η νησιώτικη ζωή, τὸ νησιώτικο πνεῦμα ἀκμάζουν σήμερα στήν 'Ελλάδα ὅσο ποτέ καί ἀποτελοῦν ἓνα ἀπὸ τά πιό γραφικά, τά πιό γοητευτικά καί τά πιό γνήσια δείγματα τοῦ νεοελληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Γιατί στήν 'Ελλάδα, ὅπως σέ πολλές παρόμοιες χῶρες μέ καθυστερημένο βιομηχανικό πολιτισμό, πού ἦταν ὑπόδουλες, ὅταν ή Εὐρώπη δημιουργοῦσε καί διαμόρφωνε τή ζωή της, δύο ὄψεις παρουσιάζει ή ζωή. 'Η μιὰ εἶναι ή προσπάθεια τῆς ἐκβιομηχανίσεως καί τοῦ συγχρονισμοῦ, πού κυρίως ἐκδηλώνεται στ' ἀστικά κέντρα καί στίς μεγάλες πόλεις, στήν 'Αθήνα, στόν Πειραιά, στή Θεσσαλονίκη, στήν Πάτρα, στό Βόλο, στήν Καλαμάτα.

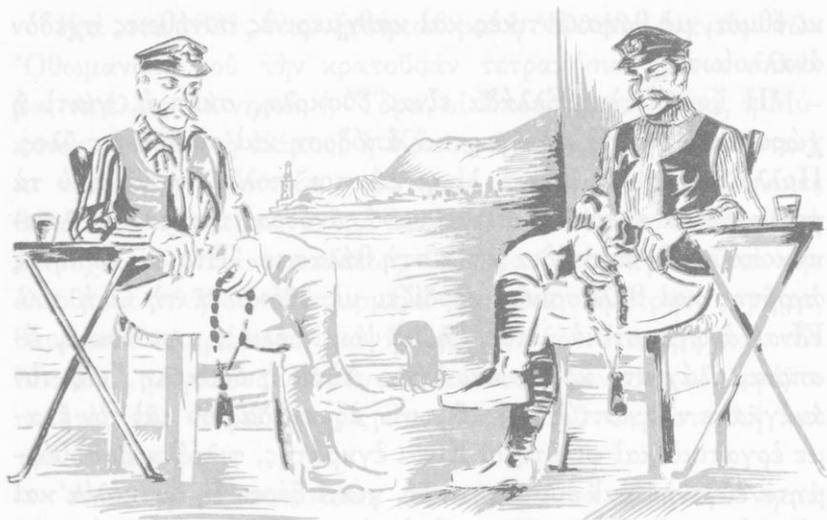
'Η ἄλλη εἶναι ή ἀγροτική καί θαλασσινή μορφή τῆς ζωῆς, ζωῆς, δηλαδή ή γνήσια λαϊκή ζωή στήν ὕπαιθρο, στά χωριά καί στά νησιά, μιὰ ζωή μέσα στήν ἀγκαλιά καί στίς πηγές τῆς πολύμορφης ἑλληνικῆς φύσεως μέ πατροπαράδοτα ἤθη

κι ἔθιμα, μὲ θρησκευτικὲς καὶ καθημερινὲς συνήθειες σχεδὸν ἀναλλοιώτες.

Ἡ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα εἶναι δύσκολη, σκληρὴ, γιατί ἡ χώρα εἶναι φτωχὴ σὲ ἀγροτικὴ ἀπόδοση καὶ σὲ πρῶτες ὕλες. Πολλὰ καὶ γυμνά βουνά, λίγοι κάμποι, πολλὰ νησιά, πού τὰ περισσότερα εἶναι καὶ αὐτὰ γυμνά, ἀνδρα, τραχιά, μὰ λαμποκοποῦν σὰν πετράδια μέσα στὴ θάλασσα. Ἔτσι ὁ Ἕλληνας ἀγρότης καὶ θαλασσινὸς κερδίζει μὲ δυσκολία τὴ ζωὴ του. Εἶναι ἀναγκαστικὰ λιτός, ζῆ μὲ ψωμί, ἐλιές, κηπουρικά, ὄσπρια, ἐλάχιστο κρέας καὶ λάδι. Αὐτὴ ἡ δύσκολη ζωὴ τὸν ἀνάγκασε ν' ἀναπτύξῃ τὴν ἔμφυτη ἐξυπνάδα του καὶ τὸν ἔκαμε ἐργατικὸ καὶ φιλότιμο. Εἶναι ἐγκρατὴς, φιλόξενος, αὐθόρμητα εὐγενὴς καὶ συμπονετικός, γιατί ξέρει τὴ δυσκολία καὶ τὴν πίκρα τῆς ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ τὰ γνωρίσματα τὰ βρίσκομε λίγο ἢ πολὺ σὲ κάθε ἑλληνικὴ γωνιά, στὰ βουνά, στὸν κάμπο, στὶς πολιτεῖες καὶ στὰ χωριά, τὰ συναντοῦμε ὅμως στὴν πιὸ καλὴ τους ἔκφραση στὰ ἑλληνικὰ νησιά.

Θὰ συναντήσετε στὰ ἑλληνικὰ νησιά καὶ προϊστορικὲς καὶ κλασικὲς ἀρχαιότητες καὶ ρωμαϊκὰ ἀπομεινάρια καὶ ἄφθονα βυζαντινὰ μνημεῖα καὶ φράγκικα κτίρια καὶ κάστρα. Καί, ἅμα τὴ γνωρίσετε καλύτερα καὶ μπῆτε στὸ νόημα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, θὰ βρῆτε ὅτι ἡ πιὸ γραφικὴ ἐπιμειξία τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἔχει συντελεστῆ στὰ νησιά.

Ἀνδρέας Καραντώνης

75. ΤΟΥΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ ΓΕΡΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΙΖΟΜΑΙ...

Τους ναυτικούς τους γέρους συλλογίζομαι,
πού πιά νά ταξιδεύουν δέν μποροῦνε
κι ἀράξαν στό νησί τους — καί τίς μέρες τους
ἀνώφελοι καί ἀνεργοί περνοῦνε·

πού εἶναι σάν ξένοι στή ζωῇ τῆ γύρω τους
καί στό νησί τους σά φυλακισμένοι,
πού σέρνονται σκυφτοί καί λιγομίλητοι
κι ὁ νοῦς τους στά ταξίδια τους πηγαίνει·

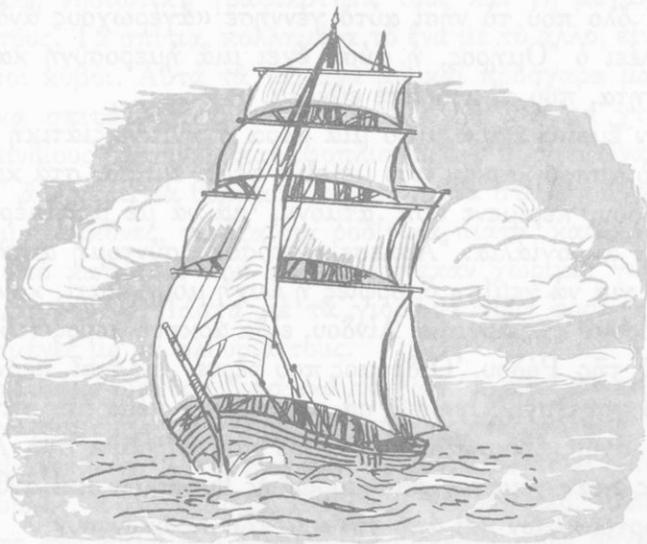
πού πάντα τῆ φανέλα μέ τὴν κόκκινη
τὴν ἀγκυρα στό στῆθος τους φορᾶνε

καὶ πού, ὅταν περπατᾶν, σκαμπανεβάζουνε
σὰ μέσα σὲ καράβι ἀκόμα νά 'ναι·

πού στεριανοί, δὲν παύουνε νὰ γνοιάζωνται
γιὰ τὸν καιρὸ στὴ θάλασσα πού κάνει,
πού κι οὔτε μιὰν ἡμέρα δὲν ἀφήνουνε
χωρὶς νὰ κατεβοῦνε στὸ λιμάνι·

καὶ πού, ὅταν ὁ χειμῶνας μὲς στὸ σπίτι τους
τοὺς κλείνει, μπρὸς στὸ τζάκι τους, τὰ βράδια,
μ' ὑπομονή κι ἀγάπη — γιὰ τ' ἀγγόνια τους
εἶτε γι' αὐτοὺς — μικρὰ φτιάνουν καράβια.

Κώστας Οὐράνης

76. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

Ἡ Ρόδος εἶναι γεμάτη ώραῖα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἓνα, μπορεῖ νὰ εἴστε βέβαιοι πὼς δὲ λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφές τῶν βουνῶν, ἀπ' ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στους σκαμμένους γραφικούς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στήλες καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σὲ γοητευτικὲς πρασινάδες.

Μ' ὄλο πού τὸ νησί αὐτὸ γέννησε «ἀγέρωχους ἄνδρες», ὅπως λέει ὁ Ὅμηρος, ἡ φύση ἔχει μιὰ ἡμεροσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, πού τὴ νιώθετε εὐκολα.

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνο μιὰ μέρα στὴν ἀνοιξιάτικη φύση τῆς. Τὸ ἄσπρο καράβι πού μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, περίμενε «ὕπ' ἀτμόν», γιὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ καὶ σ' ἄλλα ἀκρογιάλια. Ἄρκεσε ὥστόσο ἡ σύντομη αὐτὴ ἐπίσκεψη, γιὰ νὰ γεμίση ὁμορφιές ἢ ψυχὴ μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἶδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ὁ δρόμος πού φέρνει ὡς ἐκεῖ, περνᾷ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰ μιὰ κλωστή μέσα ἀπὸ χάντρες.

Τὸ ἀνοιξιάτικο ἐκεῖνο πρωινὸ πού πήγαινα στὴ Λίνδο, ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιές θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκῶνων.

Σ' ὄλη τῇ διαδρομῇ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρισαν οὔτε μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσης. Παντοῦ τὰ κυπαρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἔντυναν τοὺς λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριά τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλωνας, ποὺ ἦταν στὸ δρόμο μας, λεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπέραντη πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ γενικό τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τοὺς εἶχαν ἓνα γιορταστικό τόνο, ποὺ φαίδρυνε ἀκόμα περισσότερο τὴν ἀνοιξιὰτικὴ ἀτμόσφαιρα.

Ἡ Λίνδος, ὅταν φτάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἓνα ποτήρι, ὅπου ἤπια τὴν ὁμορφιὰ ὅλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμα τῆς συνδυάζει τὴ γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ σημερινὸ χωριὸ δὲ φέρνει ἀνάξια τὸ ἱστορικό του ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι του θέλγουν μὲ τὴ μεσογειακὴ νησιώτικὴ γραφικότητά τους καὶ τὴ μεγάλη πάστρα τους. Τὰ σπίτια, κολλημένα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, εἶναι κάτασπροι κύβοι. Αὐτὰ τὰ ταπεινὰ μὰ καὶ πρόσχαρα μαζί νησιώτικα σπιτάκια ἦταν ἀνακατωμένα μὲ μέγαρα χτισμένα ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστὲς τοῦ 16ου αἰώνα.

Σ' ἄλλα σπίτια θαύμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους σὰν πολυτίμες εἰκόνες, τὰ ἐξαισία ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν περᾶσαμε ἀπὸ κατώφλι, ποὺ νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικὲς γυναῖκες, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα μὲ τὰ γιορτινά τους φορέματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους.

Γυρίσαμε ὥστόσο βιαστικά τὸ χωριό, γιατί ἀνυπομονοῦσαμε ν' ἀνεβουῖμε στὴν ἀκρόπολη τῆς ἀρχαίας Λίνδου.

Ἐψώνεται στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου, ποὺ εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικό, ἀλλὰ ὅταν περνᾶτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου, βρίσκεστε στὴν ἀρχαία ἐλ-

ληνική ακρόπολη και σās υποδέχονται σάν πυργοδεσπότες ή 'Ομορφιά και ή 'Ιστορία.

'Εκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στήν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς Λινδίας 'Αθηνᾶς και τὴν ἀκρόπολη τὴ στόλιζαν προαύλια, βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἑκατοντάδες ἀγάλματα και ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφές με ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Πέρασα στήν ἀρχαία ἀκρόπολη τῆς Λίνδου μιὰ ὥρα και εἶχα τὴν αἴσθηση ὅτι ζοῦσα μέσα στὸ παρελθόν. Κάτω ἀπὸ τὸ φωτεινὸ και γαλάζιο οὐρανὸ βασίλευε μιὰ γαλήνη αἰωνιότη-
τας. "Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς και θάλασσας ἀπλωνόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. 'Ο ἥλιος χρύσιζε τὴν ὁμορφιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σάν ἀναποφάσιστα, σὰ νὰ μὴν ἤξεραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο πού θὰ τοὺς ἄρεσε περισσό-
τερο νὰ σταθοῦν.

"Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε μιὰ μέρα με τίς τριῆρεις του ὁ βασιλιάς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος στὸν τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο τοῦ Κλεόβουλου, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς «ἑπτὰ» σοφοὺς τῆς ἀρχαίας 'Ελλάδας, τίς ἀκτὲς πού ἔμπαι-
ναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο ὅπου ἐπιτέλους σταμάτησα, ἦταν ἕνας μικρο-
σκοπικὸς ὄρμος κάτω ἀπὸ τὸ λόφο, κλειστὸς σὰ δαχτυλίδι,
πού γυάλιζε σὰ μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐτόν, λένε,
βγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴ Ρώμη και
κατήχησε τοὺς Ροδίους στὴ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου. Μὰ ὁ
νοῦς μου πέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτόν ἐκεῖ τὸν ὀρμίσκο, σκέφτηκα, θὰ ἀποβιβάστηκε
δίχως ἄλλο ἢ 'Ελένη τοῦ Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ θρύ-
λος, ἦρθε στὴ Λίνδο, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ Τροία. Ποῦ ἄλλοῦ παρὰ
σ' αὐτὴ τὴν ἀγκαλιὰ θὰ ἔβρισκε καλύτερο καταφύγιο ἀπὸ τὴν
τρικυμία και τοὺς ἀνθρώπους;

Κατὰ διασκευὴ Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οὐράνης

77. Η ΔΗΛΟΣ

Είχαμε πάει να επισκεφθούμε τη Δήλο. Το ταξίδι αυτό δεν μπορεί να το κάνη κανείς κάθε μέρα. Ἡ Δήλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία με τὸ νησί δὲν ὑπάρχει καί, γιὰ νὰ πάη κανείς νὰ δῆ τὰ ἀρχαῖα, ἢ πρέπει νὰ περάση με καΐκι ἀπὸ τὴ Σύρο ἢ νὰ πετύχη καμιά εὐκαιρία ἐκδρομῆς με βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομές κάνουν πότε πότε διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὐκαιρία πετύχαμε κι ἐμεῖς.

Εἶχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ δοῦμε τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία πού σκεπάστηκε ἀπὸ τὴ λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ξέθαψαν, βρέθηκε ὅπως ἦταν τὴ στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δήλος διατηρεῖται με τὰ σπίτια της καὶ τοὺς δρόμους της, ὅπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό· μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ ὄχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνώριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατώντας στοὺς δρόμους της καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, πού πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πὼς χτῆς ἀκόμα τὰ ἀφῆχαν οἱ παλιοὶ της κάτοικοι, φαντάζεσαι πὼς ξαναζῆς στοὺς παλιούς καιροὺς καὶ ξαναγυρίζεις με τὴ φαντασία σου στὰ

χρόνια, πού τὸ νησί αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὠραίους ναοὺς του ἦταν κα-
τοικία πλούσιων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

Ἔτσι ἓνα ὠραῖο καλοκαιρινὸ πρωὶ ἀποβιβαστήκαμε στὸ
ἔρημο σήμερα ἀκρογιαλὶ τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε
ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν.
Ἐνας ἀρχαιολόγος πού ἦταν μαζί μας, μπῆκε μπροστά μας
νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ καθετὶ πού
θὰ βλέπαμε. Αὐτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους
τόπους εἶναι σὰ νὰ βρίσκωνται στὸ χωριὸ τους. Καὶ δὲν μπο-
ροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὀδηγὸ ἀπ' αὐτούς. Αὐτοὶ
εἶναι σὰ ντόπιοι ἐκεῖ, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, πού μᾶς
φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

Ὅταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος σταμάτησε
καὶ μᾶς εἶπε:

— Βλέπετε ἐκεῖ πάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, πού γυαλίζει μέσα
στὰ καλάμια; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά,
γέννησε ἡ καχημένη ἡ Λητώ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὅταν πλησίαζε
νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα γρήγορα ἐδῶ κι ἐλευθερώ-
θηκε ἡ γυναίκα μ' ἓνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, πού ἦταν
ὁ θεὸς Ἀπόλλων, κι ἓνα ὄμορφο κοριτσάκι, τὴν Ἄρτεμη.

Ὅπως μᾶς μιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως βλέπαμε τὰ
μέρη, νομίζαμε πὼς χτὲς ἀκόμα εἶχαν γεννητοῦρια στὸ νησί.
Πολλοὶ μάλιστα νόμισαν πὼς εἶχαν ἀκούσει τίς φωνοῦλες
τῶν μωρῶν.

Ἀφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, προχωρήσαμε
πρὸς τὴν πόλη. Περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν,
στῆλες, στοεὲς καὶ ἀγάλματα. Ὁ σοφὸς μας ὀδηγὸς μᾶς ἐξή-
γησε τί ἦταν τὸ ἓνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

Ἐπειτα πήγαμε στοὺς Μουσεῖο, γεμάτο ἀπὸ ὠραῖα ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγὸς μας, ἀφοῦ εἶδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοᾶς καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνουμε κι ἓναν περίπατο μέσα στὴν πόλη. Οἱ ἄνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχτοῦν. Ὅλα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου περπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

Ἄνεβήκαμε στοὺς λόφους, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ πόλη, ἀφοῦ κάναμε ἓνα γύρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. Ὁ ὁδηγὸς μᾶς εἶπε:

— Ἄς μποῦμε τώρα σ' αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστῆ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἴδιος νὰ μᾶς δεχτῆ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.

Προχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ὠραῖα μωσαϊκά.

— Δὲ σᾶς τὸ ἔλεγα ἐγὼ πὼς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστῆ; μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγὸς μας. Νά καὶ τὸ ἐμβλημα του, ἱστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἄγκυρα κι ἓνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικά καὶ τὰ δύο.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρίμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἴδιος νὰ μᾶς περιποιηθῆ... εἶπε ὁ ὁδηγὸς μας. Ἐνα γλυκὸ κι ἓνα ποτήρι νερὸ θ' ἄξιζε ὅ,τι πῆς αὐτῆ τὴν ὥρα.

Ἐνας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλώντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῆ, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰ νὰ ἤθελε νὰ βγάλλῃ ἀσπροπρόσωπο τὸ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι...

Τὰ δεχτήκαμε μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐχαρίστηση. Κάποιος τότε γύρισε στὸ μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε:

— Δὲ μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ;

‘Ο μικρὸς δὲν κατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰώνα πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φανταστῆ, μοίραζε ὀλόγυρα λουκούμια καὶ νερά, νομίζαμε πὼς τὴν περιποίηση μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποῦ ἦταν μαζὶ στὴν ἐκδρομὴ, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ σημείωσε:

«Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτες ὠραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι».

— Ἀπὸ ποῦ πᾶνε στὸ πάνω πάτωμα, παιδί μου; ρωτήσαμε τότε τὸ μικρὸ.

— Ὅριστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴ βλέπετε;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποῦ ἔφερε στὸ πάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰ νὰ ἤμαστε στὸ σπίτι μας. Ἐξαφνα σ’ ἓναν τοῖχο εἶδαμε κάτι ὀρνιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα ποῦ γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιὰ στοὺς τοίχους. Σκύψαμε καὶ διαβάσαμε:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΥΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαβαίνετε τί τρέχει ἐδῶ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος. Τὰ παιδιὰ τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν πάνω στοὺς τοίχους. Ὁ μικρὸς Ἐρμίας λοιπὸν ἔπαιζε τὰ κότσια μὲ τὸ μικροῦλη τὸ Δημήτριον, παιδιὰ χρηματιστῶν καὶ τὰ δυό, καὶ ὁ Ἐρμίας ἔκανε ζαβο-

λιές στο Δημήτριο, χωρίς να παίρνη είδηση εκείνος. Κάποιος άλλος πονηρός μικρός όμως, που είχε μυριστή τη ζαβολιά, έπιασε κι έγραψε στον τοίχο αυτά που διαβάσατε.

Και ο αρχαιολόγος μᾶς εξήγησε την αρχαία επιγραφή του τοίχου:

‘Ο Δημήτριος εἶναι στραβός και δὲ βλέπει τίποτα, ὅταν παίζει τὰ κότσια. ‘Ο Ἑρμίας τοῦ ἔκλεψε μερικά κότσια.

Κάποιος τότε ἀπὸ μᾶς γύρισε και εἶπε αὐστηρὰ στὸ μικρὸ μὲ τὰ λουκούμια:

—Ἐσὺ τὰ ἔγραψες αὐτά;

‘Ο μικρὸς τὰ χρειάστηκε.

—’Οχι, μπάρμπα, φώναζε. Δὲν τὰ ἔγραψα ἐγώ...

Σὲ λίγο φεύγαμε μὲ τὸ γρήγορο βαπόρι, ἀφήνοντας πίσω μας τὸ φωτολουσμένο νησί τοῦ Ἀπόλλωνα. Καὶ δὲν ἦταν σὰ νὰ φεύγαμε ἀπὸ μιὰ νεκρὴ πολιτεία. Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μας πὼς εἴχαμε ξαναζήσει γιὰ λίγες ὥρες μαζί μὲ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ ἱεροῦ νησιοῦ και πὼς εἴχαμε παίξει κότσια μαζί μὲ τὸν κουτὸ Δημήτριο και τὸν τετραπόνηρο τὸν Ἑρμία.

Παῦλος Νιρβάνας

78. Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεί νά ἀρνηθῆ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιὸς ἄλλος ἥλιος κατόρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώση τοὺς παλιούς λίθους τῆς Ἀκρόπολης, νὰ ξαναζωντανεύη τὴν παλιά τους ψυχὴ; Ποιὸς δὲ θαύμασε καὶ δὲ χάρηκε τὰ μενεξεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἡλίου μὲ τὶς πλαγιὰς τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἄλλὰ ἡ φύση λησμόνησε νὰ σκορπίσῃ ἄφθονα στὸ δοξασιμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἓνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

Ὅποιος κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησί τοῦ Ἰονίου — στὴν ὠραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲ χρειάζεται νὰ πάη κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Τὰ τελευταῖα σπιτία ἀγκαλιάζονται μὲ εὐκαλύπτους καὶ ἰτιές καὶ τὰ μπαλκόνια σκιάζονται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσοὺς, καὶ δυὸ βήματα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Ὁ ἀπέραντος ἐλαιώνας εἶναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἐλιές του νὰ ἀνταμώσῃ τὴ θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ανάμεσα στὶς φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μιὰ σειρά κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνιά ἀπὸ ἐπαύλεις, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει χεῖ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπὸ τοῦ βοριᾶ τὰ χαϊδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές μὲ λεμονιές, δάσος ὁλόκληρο. Καὶ ἅμα ἀνέβωμε στὴν κορυφή τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται μπροστά μας.

“Ἐνα ποταμάκι ἤσυχο κυλᾷ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμιές καὶ σκίνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Ἐνα πράσινο χαλὶ σμίγει μὲ τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο· ἄσπρα σημάδια στὸ ἕνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

Ἐκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ὠραῖο μαραμύθι — ἔφτασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. Ἐκεῖ, στὴν ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλνει καὶ ἡ Ἀθηναῖα τὴ βασιλοπούλα μὲ τὶς ὑπηρέτριές της νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπὸ τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν ποὺ παίζουν τὴ σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψη θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

Ἐκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν’ ἀκούσης τὰ χρυσὰ κουδουνάκια καὶ τ’ ἀσημένια χάμουρα ἀπὸ τὰ ὄχτῶ μουλάρια ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴ βενζίνα του ἕνα αὐτοκίνητο. Καὶ ἀντὶ τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριὰ ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἤσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ’ οὔτε παλάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεραίδες παίζουν στὶς ὄχθες του. Μερικὲς ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιὸς ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ Ὀδυσσεὺς ἕνα κλαρί, γιὰ νὰ σκεπαστῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἐκεῖ!

“Ὅλη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα

τῆς ἐλιᾶς καὶ μὲ τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὀλοπράσινοὺς λόφους.

Μέσα στὴν πόλη βρίσκεται τὸ χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινὸ παιχνίδι τῆς φύσης. Ὁ ἥλιος τὴ στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νὰ κρυφτῆ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸ ἀφήνει ἀπὸ πάνω της ἓνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ στερνὸ χάιδεμα τοῦ ἡλίου.

Πέντε ἔξι ψαροποῦλες μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλιά ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

Ἕνας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλη σὲ μιὰ γωνιά ἀπὸ τίς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἴσως ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Ἕνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὀνομασία τῆς θέσης· εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, μὲ τὸ διβάρι* καὶ τίς καλαμιές του στὸ βάθος, ἤσυχη σὰν καθρέφτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος μ' ἓνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ ὄρια τῶν δύο, ἓνα μοναστηράκι πάνω σὲ ἓνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λένε πὼς εἶναι τὸ πλοῖο τοῦ Ὀδυσσεᾶ ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μὲς στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴ σειρά φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὡς τὸ Γαστούρι.

Μακριὰ σ' ἓναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχὴ, ἡ βασίλισσα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ, φαντάστηκε μιὰ μέρα ἓνα καταφύγιο, ἓνα ἄσυλο μακριὰ ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴ φύση, γιὰ νὰ

μπορῆ νὰ ζήση ἤσυχα. Κι ἔχτισε τὸ παλάτι της. Τὸ στόλισε μὲ ἀγάλματα καὶ εἰκόνες. Καὶ ξεφύτρωσαν ἐκεῖ θεοὶ καὶ ἡμί-θεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες καὶ σὲ σπηλιές. Κι ἐκεῖ ζοῦσε καὶ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, μιὰ ζωὴ χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου πέθανε.

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ἑλληνικό. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

Ν. Πετμεζᾶς - Λαύρας

79. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Σὲ μιὰ στροφή τοῦ δρόμου, σὰ ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη χέρι ἱστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Βορείου Ἡπείρου τὸ θρυλικὸ Ἀργυρόκαστρο.

Πόλη μεσαιωνικὴ, πὺν ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνὰ ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἄδεντρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι χτισμένα τὰ σπίτια της· καὶ μπροστά, στὸν πιδὸ ψηλὸ βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ περήφανο Κάστρο, ἀπὸ τὸν καιρὸ μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλλξεις καὶ τὶς πολεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοιχτές, τοὺς πύργους του ἐτοιμόρροπους.

Νομίζεις πὼς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὀλάνοιχτες πόρτες θὰ ξεχυθοῦν μελίσσι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφραχτοι καβαλάρηδες, μὲ σπαθιά γυμνά καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ χτυπηθοῦν μὲ Νορμανδοὺς καὶ Σλάβους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἥρωικοὶ καὶ θρύλοι παλιοὶ ζωντανεύουν στοῦ Κάστρου τὸ ἀντίκρισμα.

Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες,

γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγίζονται ἀπὸ πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μὲ βλέμμα διαπεραστικό. Ἐπειτα ξαφνικὰ ὄρουσιν σὰ βέλη καὶ χύνονται πρὸς τὴν πεδιάδα.

Σοῦ φαίνεται πῶς ζῆς σ' ἄλλους παλιούς καιρούς, σὸ μεσαίωνα. Σοῦ φαίνεται πῶς βρίσκεσαι σὲ κεῖνα τὰ θρυλικά βυζαντινὰ κάστρα, πού οἱ Ἀκρίτες ἔχιζαν στὰ μακρινὰ σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολή καὶ Δύση, γιὰ νὰ ὑπερασπίζου τὴν Πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς λογιῆς λογιῆς βαρβάρους.

Ἐδῶ νιώθει κανεὶς καλύτερα, ὅσα ἔτυχε νὰ διαβάσῃ στὴν ἱστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσίες θὰ ἔγιναν γύρω στὰ κάστρα αὐτά, γιὰ νὰ κρατηθῆ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Καὶ φαντάζεται κανεὶς πόσο ἀγρυπνη καὶ καρτερικὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ φρουρησι ἀπὸ τὰ ψηλὰ αὐτὰ κάστρα. Ἐρχόταν ὥρα, καὶ πολὺ συχνά, πού τὸ φρούριο ὅλο τράνταζε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν σιδερένιων ὕπλων, ἀπὸ τὰ προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ καὶ τὰ χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἑλ-

λάδας, ζωντανεύει όλόκληρος μπροστά στα μάτια σου στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρισμα. Ἔτσι καὶ τὸ ἀντίκρισμα τῶν γύρω βουνῶν φέρνει στὴ θύμησή σου ὀλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πιὸ κοντινές καὶ γνώριμες, τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὐζώνους τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, ποὺ ἀγωνίστηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους στὰ βουνὰ αὐτά, γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἐχθρούς, τοὺς Λύκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

Γ. Α. Μέγας

80. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΣΙΑΚΟ ΠΗΛΙΟ

.....

Τὸ μικρὸ τρένο ἀνηφορίζει τώρα στὴν πλαγιά τοῦ Πηλίου. Ἡ θέα, ὅσο πάει, γίνεται πλατύτερη, ὥσπου στὸ τέλος ἀπλώνεται ἀπὸ κάτω μας σὰν ἀπὸ ἀεροπλάνο. Ὁ Παγασητικὸς λάμπει ὀλόκληρος σὰν ἓνας χρυσὸς καθρέφτης· μιὰ γαλάζια ἄχνα κάνει τὰ βουνὰ καὶ τὰ νησάκια ποὺ τὸν φράζουν νὰ φαντάζουν ἀθέμελα καὶ ὄνειρώδη. Ἐνας ἀπέραντος ἐλαιώνας ροβολάει πρὸς τὴ θάλασσα γεμάτος ἀσημένια εἰρήνη. Ἀνάμεσα στὶς ἐλιές κοκκινίζουν σὰν παπαροῦνες οἱ στέγες διασκορπισμένων ἐξοχικῶν σπιτιῶν. Ἐνα μεγάλο εὐτυχιμένο φῶς ἐμποτίζει τὰ πάντα. Καὶ γύρω μας ξετυλίγεται ἀδιάκοπα ἡ βλάστηση τοῦ βουνοῦ: σφεντάμια, θυμάρια, ἀγριολούλουδα, ρόδινες ἀγριοχαρουπιές καὶ δροσερὰ πλατάνια, ποὺ φουντώνουν στὶς ρεματιές, ὅπου κατρακυλοῦν γάργαρα τραγουδιστὰ νερά. Ὁ γλυκὸς ἀέρας ἔχει ἓνα ἄρωμα θυμαριοῦ καὶ λεβάντας.

Θὰ ἔλεγε κανεὶς νὰ μὴν τελειώσῃ ποτὲ μιὰ τέτοια διαδρομὴ. Μὰ τὸ μικρὸ τρένο, μόλο πού μοιάζει νὰ περιδιαβάζῃ*, φτάνει πιὸ γρήγορα ἀπ' ὅ,τι θὰ θέλαμε. Μιὰ στερνὴ ρεματιά, ἡ ὠραιότερη καὶ μεγαλύτερη, μὲ νερὰ πού κυλοῦν ἀφρισμένα καὶ βουερά μὲς' ἀπὸ μεγάλα κοτρόνια, καὶ νὰ 'μαστε στὸ μικρὸ σταθμὸ τῶν Μηλιῶν, πού τὸν σκιάζουν πανύψηλα, αἰωνόβια δέντρα.

Οἱ Μηλιῆς δὲν ἔχουν μόνο τ' ὄνομα. Εἶναι καὶ γεμάτες ἀνθισμένες μηλιές, πού ὑψώνουν τοὺς κατάλευκους κλώνους τοὺς στὰ χωράφια, πάνω ἀπὸ τοὺς τοίχους αὐλῶν, στοὺς σερπετοὺς* δρομάκους τοῦ χωριοῦ, δίνοντας παντοῦ ἓνα γιορταστικὸ τόνο. Τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ εἶναι ὅλα παστρικά, περιποιημένα, ὅπως ἄλλωστε σὲ ὅλο τὸ Πήλιο. Οἱ πλακοστρωμένες στέγες τοὺς ἔχουν ἓνα μολυβὶ χρῶμα, πού γυαλίζει σὰν ἀσήμι στὸν ἥλιο, καὶ ἀπὸ τὶς μισάνοιχτες πόρτες τοὺς βλέπομε κατακάθαρες αὐλές, γεμάτες γλάστρες μὲ βιολέτες, γαρίφαλα καὶ ζουμπούλια, πού εὐωδιάζουν μεθυστικά.

Προγευματίσαμε σ' ἓνα ἴσιο ὕψωμα, πού τὸ σκίαζε ἓνας θεόρατος πλάτανος μὲ κάτι στριφτοὺς κλώνους ἀπλωμένους σὰν πλοκάμια χταποδιοῦ, στολισμένους μὲ γιρλάντες βαθυπράσινου κισσοῦ καὶ ἀνθισμένης κληματίδας. Δίπλα μας, ἀπὸ τοὺς τρεῖς παχεῖς κρουνοὺς μιᾶς βρύσης, ἔτρεχαν ἀδιάκοπα παγωμένα νερά, πού τὸ βουητὸ τοὺς συνώδευε τὶς τρίλιες ἀναρίθμητων ἀηδονιῶν...

'Απὸ τὶς Μηλιῆς, γιὰ νὰ κάνωμε τὸ γύρο τοῦ Πηλίου, χρειάστηκε νὰ χρησιμοποιήσωμε τὸ κλασικὸ ἑλληνικὸ μεταφορικὸ μέσο, τὸ μουλάρι. Εἶναι βέβαια ἓνα μεταφορικὸ μέσο ἀρκετὰ σκληρό... γιὰ ὠρισμένα μέρη τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ καλύτερο, γιὰ νὰ ἰδῇ καὶ νὰ χαρῆ κανένας αὐτὸ τὸν παράδεισο, πού λέγεται Πήλιο.

'Ἡ λέξι παράδεισος δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ. Τὸ Πήλιο εἶναι

μιὰ συμφωνία ἀπὸ πράσινο, ἀπὸ καταρρακτώδη νερά, ἀπὸ πυκνότατους ἴσκιους, ἀπὸ τραγούδια ἀηδονιῶν καὶ ἀπὸ ἐξαισια θέα πάνω στὸ ἀπέραντο, γαλήνιο καὶ φωτεινὸ Αἰγαῖο.

Ὁ δρόμος — κουραστικό, σκαλοπατητὸ καλντερίμι — δὲν παύει γιὰ ὧρες νὰ περνᾷ μέσ' ἀπὸ ἀνθισμένες βραγιές καὶ δάση ἀπὸ καστανιές, ἀνεβοκατεβαίνοντας ἀδιάκοπα βαθύτατες ρεματιές, ὅπου ὀργιάζει ἡ βλάστηση. Ὁ ἥλιος δὲ φτάνει ποτὲ ὡς τὸ βάθος τους. Χιλιόχρονα δέντρα μὲ κουφαλωμένους κορμούς, ἀγκαλιασμένους ἀπὸ τὸν κισσὸ ἀπλώνουν τὰ πυκνά τους φυλλώματα πάνω ἀπὸ πρόχειρες γέφυρες καμωμένες μὲ κλώνους, πού δρασκελίζουν βουερά νερά. Ἡ σκιά πού βασιλεύει ἔχει μιὰ δροσιὰ συναθροισμένη, θαρρεῖς, ἀπὸ ἐποχές ὀλόκληρες. Τὸ ἔδαφος ἐκεῖ εἶναι μουσκεμένο ἀπὸ τὰ νερά. Δὲν ἀναπνέει κανένας ἀέρα, ἀλλὰ τὴν ὑγρασία πού ἐμποτίζει τὰ φυλλώματα καὶ τὸ χῶμα. Οἱ ὀγκόλιθοι πού ἔχουν ἀποσπαστῆ ἀπὸ τὰ ψηλά βράχια καὶ κυλῆσει στὶς βαθύσικιες αὐτὲς χαράδρες εἶναι ὅλοι στρωμένοι ὑγρῇ πρασινάδα. Περνάει κανένας μέσα ἀπὸ θόλους φυλλωμάτων, σὰ νὰ διέσχισε κανένα παρθένο δάσος τῶν Τροπικῶν. Τ' ἀηδόνια κελαηδοῦν ἀδιάκοπα, χωρὶς νὰ τὰ τρομάζει ὁ ξερὸς κρότος τῶν πετάλων τῶν μουλαριῶν ἐπάνω στὸ ἀνισο κι ἐπίμονο καλντερίμι...

Τὸ πρωί, πού ξεκινοῦμε, τὸ Αἰγαῖο στὸ βάθος κατάφυτων πλαγιῶν χρυσιζει πάμφωτο σὰ μιὰ γαλήνη ὄνειρου. Ὁ ἀέρας, πού ἔρχεται φιλτραρισμένος ἀπὸ τ' ἀπέραντα δάση τῶν καστανιῶν, καὶ τὰ χιόνια τῶν ψηλῶν κορυφῶν, εἶναι τόσο δροσερὸς καὶ ἀμόλυντος, πού χαίρεται κανεὶς νὰ τὸν ἀνασαινή. Τ' ἄγρια τριαντάφυλλα εὐωδιάζουν στὶς βραγιές καὶ οἱ ἀνθισμένες μηλιές εἶναι σὰν ἄσπρες ἐκρήξεις μέσα στὴ φουντωμένη πρασινάδα τῶν πλατάνων καὶ τῶν καστανιῶν. Τραγουδιστὰ νερά κυλοῦν ἀπὸ παντοῦ, ξεχειλώνοντας ὡς τὰ μονοπάτια.

Ὁ ἥλιος κατακτᾷ πιθαμὴ μὲ πιθαμὴ τὶς πυκνὲς συστάδες τῶν φυλλωμάτων, ποὺ ἀνάμεσά τους ἔχει θεριέψει ὁ σκοτεινὸς κισσός...

Τὰ πέταλα τῶν μουλαριῶν μας κροτοῦν στὸ καλντερίμι τοῦ δρόμου καὶ ὁ κρότος αὐτὸς ἔχει κάτι τὸ χαρωπὸ μέσα στὴν πρωινὴ γαλήνη, ἔτσι μάλιστα ποὺ τὸν συνοδεύουν τὰ κουδουνάκια τῶν ζώων, τὸ θρόισμα τῶν φυλλωμάτων καὶ τὸ λάλο κύλισμα τῶν νερῶν. Τὸ χωριὸ κοιμᾶται ἀκόμα μέσα στὸ πασχαλινὸ αὐτὸ πρωινό. Ἐνα δύο μόνο παράθυρα ἀνοίγουν σὰ νυσταγμένα μάτια καὶ μᾶς κοιτοῦν, ποὺ περνοῦμε...

Ἔχομε πάρει τὸν ἀπότομο κατηφορικὸ δρόμο ποὺ φέρνει στὸ ἀκροθαλάσσι, ἀπ' ὅπου μιὰ βάρκα θὰ μᾶς πάει στὸ Χορευτὸ — τὸ μικρὸ ἐπίνειο τῆς Ζαγορᾶς. Κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας σπινθηρίζουν μέσα στὸ ἀνοιξιὰτικο φῶς ὅλες οἱ παραλλαγές τοῦ πρασίνου. Ὁ δρόμος στενὸς καὶ φιδίσιος κατεβαίνει σχεδὸν μὲ σκαλοπάτια. Τὰ μουλάρια τοποθετοῦν δισταχτικὰ τὸ πόδι τους ἀνάμεσα στὶς γλιστερὲς πέτρες καὶ εἶναι κανεὶς ἀναγκασμένος νὰ κρατιέται σφιχτὰ μὲ τὰ δύο του χέρια στὸ σαμάρι. Τὰ χέρια ὅμως χρειάζονται καὶ γιὰ ν' ἀπομακρύνουν κάθε λίγο ἀπὸ τὸ πρόσωπο τ' ἀγκαθωτὰ κλωνάρια τῶν βραγιῶν, ποὺ σχηματίζουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ψηλούς καὶ πυκνοὺς φτάχτες. Μὰ τί σημαίνει! Ἀποζημιωνώμαστε πλούσια ἀπὸ τὶς μικρὲς αὐτὲς ἐναντιότητες μὲ τ' ἀναρίθμητα ἀγριολουλούδα, μὲ τὸ κελάηδημα τῶν ἀηδονιῶν στὰ φυλλώματα, μὲ τὸ μελωμένο ἄρωμα τῶν ρεικιῶν, μὲ τὶς ἀγριοχαρουπιές, ποὺ ροδίζουν μέσα στὸ πέλαγος τῆς πρασινάδας, μὲ τοὺς μυστηριώδεις ψιθύρους τῶν νερῶν στ' αὐλάκια τῆς πλαγιᾶς καὶ μὲ τὸ θέαμα, κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, τοῦ γλαυκοῦ, φωτεινοῦ καὶ ἀπέραντου Αἰγαίου...

Κώστας Οὐράνης

81. ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

Ἡ πλάση ἢ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους καὶ ρουμάνια,
κι ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσεν ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε καὶ σ' ἔπλασε, βουνό, βουνῶν καμάρι!

Κι ὅταν ἀτόφιο καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτη καὶ σὲ πλακώνη,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι καθὼς στὰ παραμύθια.
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ στὰ παγωμένα στήθια,
κι ἅμα προβάλλη ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια,
τὸ μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾶ σμαράγδια καὶ διαμάντια.

Σμαράγδια τὰ ρουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριά, πὺ κρέμονται ἀπὸ σένα.
Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χαρὲς χάρη,
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ βουνό, βουνῶν καμάρι!

«Γ α λ ή ν η»

Γεώργιος Δροσίνης

82. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ

Καθώς ἔστριψε τὸ αὐτοκίνητο γιὰ μίᾳ τελευταία φορά, δὲν ἀκούστηκε τίποτε ἄλλο παρὰ μονάχα τοῦτο: "Α! Βρισκόμαστε στὰ πόδια τῆς λίμνης τῆς Ὁρессиάδος, ἀντίκρυ στὴν Καστοριά. Καὶ ὁ ἥλιος κοκκίνιζε περισσότερο τὶς στέγες τῶν σπιτιῶν κι ἔκανε τὰ ὀλόστρωτα νερὰ νὰ φωσφορίζουν.

Ὁ τόπος αὐτὸς δὲν εἶναι μόνο μοναδικὸς ἀπὸ τὸ Ταίναρο ὡς τὴ Ροδόπη ἀπὸ ἀποψη τοποθεσίας· εἶναι καὶ ἀξιαγάπητος γιὰ τὸν πραγματικὸ πολιτισμὸ, πού γίνεται σημαντικότερος ἐδῶ πάνω, ἀνάμεσα στοὺς ἀκραίους σταθμοὺς τῆς χώρας. Ἡ πρώτη ἐντύπωση εἶναι καταπληκτικὴ· ἡ δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτικὴ. Ὁ ἀναγνώστης μου πρέπει νὰ φανταστῇ, ἂν φυσικὰ δὲ διαθέτῃ τὴν προσωπικὴ του ἐντύπωση, ἓνα θαυμάσιο κύπελλο ἀκύμαντων νερῶν, στεφανωμένο ὀλόγυρα ἀπὸ γραφικὰ βουνά, γεμάτα δροσερὰ χωριουδάκια, τεχνουργημένο ἑξακόσια μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μία γλώσσα στεριάς, πού μπαίνει βαθιὰ μέσα στὸ κύπελλο τοῦτο καὶ καταλήγει σὲ κομψὸ ἀνασῆκωμα, σ' ἓνα λόφο πλασμένο γιὰ τὴν πιὸ μακάρια ὄνειροπόληση. Καὶ στὸ στενώτερο μέρος τῆς γλώσσας αὐτῆς, ἀνάμεσα στὴν ὑπόλοιπη στεριά καὶ στὸ λόφο, πενήντα μέτρα στὸ ψηλότερο σημεῖο της, ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς λίμνης, χτισμένη μίᾳ πολιτεία, πού παρ' ὅλο τὸ ξανάνιωμα της, διατηρεῖ ἀπείραχτο τὸ μεσαιωνικὸ χαρακτῆρα της.

Πανύψηλα δέντρα διαγράφουν ἀναπαυτικὰ σχήματα ὀλόγυρα στὴν ἀκρογιαλιά. Οἱ λόφοι γύρω πρασινίζουν, τὰ σπίτια τῆς πολιτείας μὲ τοὺς ξύλινους σκεπαστοὺς ἐξῶστες καὶ τὶς σκιερὲς αὐλὲς ἢ μὲ τὶς βεράντες καὶ τὰ μπαλκόνια τοῦ σύγχρονου ρυθμοῦ ἀνθίζουν καὶ φεγγοβολοῦν σὲ ἀπίστευτη ποιικιλία χρωμάτων. Οἱ γλάστρες εἶναι κατάφορτες ἀπὸ τὴν ἀτε-

λεύτητη ἀνθοφορία τους, οἱ κῆποι γεμίζουν μὲ τὰ πλατιά, καταπράσινα φύλλα καὶ τὰ ματάκια τῶν ἀνοιγμένων μπουμπουκιῶν. Σκια καὶ σιωπὴ βασιλεύει στὰ λιθόστρωτα τῆς πολιτείας, πού δὲν τὰ αἰσθάνεται κανεὶς βασανιστικά στὰ πόδια του, μὲ τὸν ἀτελεύτητο ἀνήφορο καὶ κατήφορό τους, γιατί τὸν ξεκουράζει ἡ γαλήνη καὶ ἡ δροσιά. Στὴ λίμνη κάτω ἐλαφρὰ μονόξυλα ἀνοίγουν τ' αὐλάκια τους στὸ νερό· ψαράδες συναθροίζονται τὸ χρυσάφι τῆς λίμνης, τὰ ποικιλότατα ψάρια της, πού πουλιοῦνται σὲ ὅλη τὴ γύρω περιοχὴ καὶ ἀκόμη μακρύτερα. Ἀμέριμα παιδιὰ τραγουδοῦν. Κουρασμένοι στρατοκόποι κάθονται στὸ στηθαῖο τοῦ περιφερειακοῦ δρόμου καὶ ἀναπαύουν τὸν κόπο τους. Νομίζει κανεὶς πὼς βρίσκεται μπροστὰ σ' ἓνα κομμάτι γῆς καὶ θάλασσας.

Τὰ νέα σπίτια, πολυώροφα, ἄνετα, φωτεινά, ἀνθισμένα, εὐχάριστα παίρνουν τὴ θέση τους μὲ κάποιο μέτρο καὶ μὲ κάποιο σχέδιο σιμὰ στὰ παλιὰ ἀρχοντικά, πού σὲ κάνουν νὰ τὰ σέβασαι μὲ τὴν καλὴ τους διατήρηση καὶ μὲ τὸν ἀέρα τῆς πραγματικῆς ἀρχοντιᾶς τους. Καὶ οἱ παλιές ἐκκλησίες, καμιά ἐβδομηνταριά, πλουσιώτατες σ' ἐσωτερικὴ διακόσμηση, κομψότατες στὴν ἀρχιτεκτονικὴ τους, σοῦ ἐμπνέουν κατάνυξη.

Ἡ Καστοριά βρίσκεται σὲ γεωγραφικὸ σημεῖο νευραλγικὸ κι αἰῶνες πολλοὺς ὑπῆρξε κάστρο παρά πολιτεία. Ἀπομένουν ἀκόμη μερικὰ σημάδια τῶν παλιῶν της τειχῶν, μὲ τοὺς ὀχυρωμένους πύργους καὶ τὴ μοναδική τους πύλη. Καὶ κράτησε σ' εὐτυχισμένους καὶ δυστυχισμένους καιροὺς ἀπείραχτη τὴν ἐθνικὴ ὑπαρξή της, τὴν ἐμπορικὴ καὶ βιοτεχνικὴ της δραστηριότητα καὶ τὴν πνευματικὴ της καρποφορία. Οἱ ἐκκλησίες της εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικότερα δείγματα τῆς μεγάλης ἀκμῆς της. Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι, ὁ Ἅγιος Στέφανος καὶ οἱ Ταξιάρχες εἶναι οἱ παλιότερες ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες αὐτές.

Ἡ πολλή προκοπή εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῶν Καστοριανῶν. Ὅταν βλέπη κανεὶς τὸν κομψὸ καὶ πολιτισμένον κόσμον, ποὺ γεμίζει τὸ καλοκαίρι τοὺς δρόμους τῆς Καστοριᾶς, καὶ τὴν εὐγένεια καὶ προθυμία τῶν μόνιμων κατοίκων της, συμπεραίνει πολὺ εὐκόλως πῶς κάποιον μυστικὸν πρέπει νὰ ὑπάρχη, ἰκανὸν νὰ δικαιολογήσῃ μία τέτοια ἐξέλιξις σὲ μία ἀκραία πολιτεία μὲ δέκα χιλιάδες ψυχές. Καὶ τὸ μυστικὸ αὐτὸ συνοψίζεται σὲ μία μόνο λέξι: γουναρικά!

Οἱ Καστοριανοὶ εἶναι γουναράδες ἐδῶ καὶ πεντακόσια χρόνια. Σκορπισμένοι στὰ πέρατα τῆς γῆς, κατεργάζονται τὸ δέρμα τῶν ζώων καὶ ντύνουν τίς κυρίες ὄλων τῶν ἡπείρων μὲ ἀφροὺς μαλακῶν τριχωμάτων. Ἀνοίγουν μεγάλα καταστήματα στὴν Ἀθήνα, στὸ Παρίσι, στὸ Λονδίνο, στὴ Λιψία, στὴ Βενετία (παλαιότερα), στὴ Νέα Ὑόρκη καὶ σχηματίζουν τεράστιες περιουσίες. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς θυμοῦνται καὶ τίς ἀνάγκες τῆς μικρῆς τους πατρίδας καὶ στέλνουν γιὰ σχολεῖα, γιὰ δρόμους, γιὰ ὑδραγωγεῖα, γιὰ ἓνα σωρὸ ἔθνικους καὶ φιλανθρωπικους σκοπούς. Ὅσοι πάλι μένουν ἐδῶ, μαθαίνουν ἀπὸ μικροὶ νὰ δουλεύουν τὰ ὠραῖα τριχωτὰ δέρματα. Καὶ εἶτε στὰ σπίτια τους εἶτε σὲ βιοτεχνικὰ ἐργαστήρια, ἐξασφαλίζουν ὄχι μόνον τὸ ψωμὶ ἀλλὰ καὶ τὴν καλοπέρασίν τους μὲ τὴ μοναδική τούτη ἀπασχόληση τοῦ τόπου. Καὶ λέω «μοναδική», γιατί οἱ περισσότεροὶ Καστοριανοὶ εἶναι γουναράδες!

Πῆγα καὶ σὲ σπίτια καὶ σ' ἐργαστήρια. Εἶδα στὰ κατώγια στοιβασμένα τὰ δέρματα, ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀμερική, γιατί οἱ Καστοριανοὶ δὲ δουλεύουν παρὰ σὲ περιορισμένη ἔκταση ὀλόκληρα δέρματα ζώων. Ἡ ἀπαράμιλλη ἰκανότητά τους ἔγκειται (βρίσκεται) στὴ χρησιμοποίησι τῶν μικρῶν κομματιῶν, ποὺ μένουν στοὺς μεγάλους οἴκους τοῦ ἐξωτερικοῦ ὕστερ' ἀπὸ τὸ κόψιμον τῶν γουναρικῶν ἀπὸ τὰ δέρματα τῶν ζώων. Αὐτὰ ἐκεῖνοι θὰ τὰ πετοῦσαν

ἀχρησιμοποίητα, ἂν δὲν τὰ ἔπαιρναν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γουναρικῶν τῆς Καστοριᾶς καὶ δὲν τὰ ξαναδούλευαν μὲ τὴν καταπληκτικὴ λεπτότητα τοῦ χεριοῦ τους οἱ Καστοριανοί!

Εἶδα καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν δεμάτων αὐτῶν. Χιλιάδες μικρὰ μαλλιὰ κομματάκια, πού πολὺ πρόθυμα θὰ τὰ πετοῦσε κανεὶς στὰ σκουπίδια. Μὰ ὁ γουναρὰς τῆς Καστοριᾶς τὰ παίρνει, τὰ ξεχωρίζει ἕνα ἕνα μὲ ἀφάνταστη ὑπομονή, ἀνάλογα μὲ τὸ εἶδος τοῦ ζώου, μὲ τὴν ποιότητα τῆς τρίχας, μὲ τὸ χρῶμα, μὲ τὸ μᾶκρος. Κόβει καὶ πετάει τ' ἀχρηστα, προσέχοντας μὴν καταστρέψῃ καὶ μία μόνο χρήσιμη τρίχα, τὰ ράβει ἔπειτα μὲ τὴν εἰδικὴ ραπτομηχανή, τὰ χρωματίζει, ἂν χρειάζεται. Καὶ τὰ ξαναστέλνει στὴν Εὐρώπη ἢ στὴν Ἀμερικὴ σὲ μεγάλα ὁμοιόμορφα κομμάτια, πού θὰ γίνουν πολὺ εὐκόλα ζακετάκια, πανωφόρια, καὶ θὰ πουληθοῦν εὐκολώτερα, σὲ τιμὲς κατώτερες, πολὺ κατώτερες ἀπὸ τὰ μονοκόμματα.

Ἔτσι οἱ Καστοριανοὶ γουναράδες ρυθμίζουν τὸ παγκόσμιο ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν, εἰσάγουν στὸν τόπο συνάλλαγμα καὶ κερδίζουν καὶ οἱ ἴδιοι πολλὰ. Τοῦτο ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀπίστευτὴ εὐκολία πού χαρακτηρίζει τὶς ἀποδημίες τους. Πᾶνε στοὺς ξένους τόπους, σὰ νὰ πηγαίνουν σ' ἕνα κοντινὸ χωριό, μαθαίνουν ξένες γλῶσσες, ὠφελοῦνται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἄλλων.

Μὰ ἡ νοσταλγία τῆς πατρίδας μένει πάντα ἀγιάτρευτη. Δὲν ἀπάντησα ὡς τώρα Καστοριανὸ πού νὰ μὴ μοῦ παινέψῃ μὲ παράπονο καὶ μὲ πόνο τὴν Καστοριά.

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

83. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΣΤΟΝ ΠΛΟΥΤΩΝΑ

Ήταν πολύ τὸ ἀνοιξιάτικο φῶς, ὅταν φτάσαμε στὴν εἴσοδο τῆς μεγάλης σπηλιάς, τρία περίπου χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα, καὶ μαζί με πολλοὺς ἄλλους εἶδαμε πῶς ἔπρεπε νὰ προχωρήσωμε ἀνάμεσα σὲ σκιές. Ἐνας πρόχειρος ἠλεκτροφωτισμὸς εὐκόλυνε τὸ περπάτημά μας, δηλαδὴ τὸ σκαρφάλωμά μας, χωρὶς νὰ διαλύη τὸ μυστήριο. Καὶ ὅλοι εἶχαμε τὴν αἴσθηση πῶς ὁ Ἀπόλλωνας, ποὺ ἔλαμπε πάνω στὴν ἠπειρωτικὴ γῆ, μᾶς παρέδωσε στὸν Πλούτωνά καὶ στὸ σκοτάδι του.

Ἡ φήμη τοῦ σπηλαιίου εἶναι μεγάλη, ὅσο καὶ ἂν ἡ ἱστορία του περιορίζεται ἀκόμη σὲ λίγα ἐξακριβωμένα στοιχεῖα. Μᾶς εἶχαν πεῖ πῶς θὰ ἴδοῦμε πολλὰ καὶ θαυμάσια, μετὰ τὰ πρῶτα ὅμως βήματα καὶ ἀπὸ τὶς πρῶτες πληροφορίες, ποὺ πήραμε ἀπὸ τὸν πρόθυμο συνοδὸ μας, καταλάβαμε πῶς μᾶς περιμέναν περισσότερα.

Ἡ σπηλιά τοῦ Περάματος τῶν Ἰωαννίνων ἔχει ἡλικία ποὺ ἀκόμη δὲν τὴ μέτρησε, καθὼς μᾶς ἐξήγησαν, ἡ ἐπιστήμη. Ἐρχεται ἀπὸ τὸν πολὺ παλιὸ καιρὸ, ἀπὸ τοὺς μακρινοὺς αἰῶνες, ποὺ ἀγωνίζεται ὁ ἄνθρωπος νὰ τοὺς βάλῃ στὴ σειρά καὶ νὰ τοὺς ἀποκρυπτογραφήσῃ, καὶ ὅμως κάθε τόσο τοὺς χάνει μέσα στὸ προϊστορικὸ σκοτάδι. Ἐρχεται ἡ σπηλιά τοῦ Περάματος ἀπὸ τοὺς μυθικοὺς χρόνους, ποὺ ἡ γῆ ἄρχισε νὰ παίρνη μορφή καὶ ὁ ἄνθρωπος ν' ἀντρειεύῃ καὶ νὰ παλεύῃ μετὰ τὰ θηρία ἢ μετὰ τὰ πνεύματα. Κατασκευὴ πανάρχαια ἡ σπηλιά τῆς Ἠλείου, μυστικὸ τῆς γῆς, ποὺ τακτοποιεῖ τὶς δυνάμεις τῆς, τὸ χῶμα τῆς, τὶς πέτρες τῆς, τὰ μέταλλά τῆς, τὰ ποτάμια τῆς, τὶς πηγές τῆς, ὅπως θέλει αὐτὴ καὶ ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ παρακολουθήσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ ὁ ἄνθρωπος.

Τὴ θύρα τῆς τὴν κράτησε κλειστὴ ὡς πρὶν ἀπὸ λίγα χρό-

νια. Τὴν ἀνοιξαν στὸν πόλεμο τοῦ 1940 σὲ ὥρα ἀνάγκης καὶ στὴν κατοχὴ. Ἀργότερα πέρασαν οἱ ἐπιστήμονες πιὸ μέσα κι ἔφτασαν σὲ βάθος, στὰ ὄχτακόσια πενήντα μέτρα. Καὶ τί εἶδαν, δηλαδὴ τί ἀνακάλυψε ἡ πείρα τους καὶ ἡ μελέτη, θὰ μᾶς τὸ εἰποῦν αὖριο, μεθαύριο, ἴσως καὶ σὲ μερικὰ χρόνια. Τί βλέπει ὅμως ὁ κάθε ἐπισκέπτης, αὐτὸς ποὺ βρίσκεται μπρὸς στὴν κρυφὴ ὁμορφιὰ τῆς γῆς καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἱστορία της, μποροῦμε νὰ τὸ εἰποῦμε καὶ τώρα.

Ἡ πρώτη μας ἐκπληξὴ ὑποχρεώνει τὸ συνοδὸ νὰ μᾶς προειδοποιήσῃ. Μᾶς βλέπει ἄφωνους ἐμπρὸς στοὺς σταλακτίτες καὶ στοὺς σταλαγμίτες τῆς εἰσόδου καὶ μᾶς βεβαιώνει μὲ τὴν εὐσυνειδησία τουριστικοῦ ὑπαλλήλου, ποὺ ὀφείλει νὰ πολλαπλασιάσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπισκεπτῶν: «Ἀκόμη δὲν εἶδατε τίποτε!». Μᾶς ὑπόσχεται πολλά, ἀλλὰ καὶ μᾶς λέει κάθε τόσο νὰ προσέχουμε τὰ βήματά μας ἐπάνω στὰ σκαλοπάτια ἀπὸ τσιμέντο, ποὺ ἔχουν κάμει, γιὰ νὰ διευκολύνουν τοὺς ἐπισκέπτες στὴν ἐξερεύνηση τοῦ σπηλαίου. Πῶς ὅμως νὰ προσέχῃς καὶ πῶς νὰ ἔχῃς τὰ μάτια στὰ πόδια σου, ὅταν πρέπη διαρκῶς νὰ βλέπῃς γύρω σου τὴ θαυμάσια, τὴν ἀσύλληπτη ποικιλία μορφῶν καὶ σχημάτων, ποὺ ἔχουν κρεμάσει οἱ σταλακτίτες ἢ ἔχουν ὑψώσει οἱ σταλαγμίτες σ' ἓνα βάθος, ποὺ δὲν τελειώνει καὶ ὅλο σὲ προκαλεῖ καὶ ὅλο καινούργια πράγματα προβάλλει;

Ἐδῶ μία καθαρὰ σχηματισμένη σεβάσμια μορφή μὲ μακριὰ μαλλιά καὶ πλούσια γενειάδα, ἐκεῖ ἓνα πουλὶ κρεμασμένο ἀνάποδα, παρακάτω ἓνα γυναικεῖο κεφάλι, ἓνα λουλούδι ἢ ἓνα τσαμπὶ σταφύλι, χίλια δύο ἄλλα πρόσωπα καὶ ἀντικείμενα, ποὺ μοιάζουν μὲ ὅ,τι ἔχομε καὶ βλέπομε ἔξω στὸν ἥλιο. Καὶ ὅμως εἶναι ἀλλιώτικα, εἶναι οἱ ὁμορφιές καὶ οἱ αὐθαίρετες ἀναλογίες τοῦ σκοταδιοῦ, εἶναι ἡ ἀκίνητη ζωὴ τοῦ σπηλαίου, ποὺ κάνει ἀτάραχη τὴν πορεία της καὶ δὲ βιάζεται καὶ

δὲ νοιάζεται γιὰ τίποτε, πού ἀδιαφορεῖ προπάντων γιὰ ὅ,τι γίνεται πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, στὸ φῶς, στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὸν κόσμον τους.

Πρὶν περάσωμε στὸ σπήλαιον, προσπαθήσαμε νὰ τακτοποιήσωμε τὰ διαβάσματά μας καὶ θυμηθῆκαμε πὼς ἔχει κι ἄλλες ἀξιόλογες σπηλιές ὁ τόπος μας, στὸν Παρνασσὸ (τὸ Κωρύκειον ἄντρο), στὴν Κρήτη, στὴ Μάνη, στὴν Ἀντίπαρο, πὼς ἔχει τὶς δικές του σπηλιές, πολὺ φημισμένες μάλιστα, καὶ ὁ ἄλλος κόσμος. Θυμηθῆκαμε ἀκόμη πὼς τὸ πιὸ μεγάλο σπήλαιον βρίσκεται στὴ Βόρειο Ἀμερικὴ, στὴν Πολιτεία Κεντώκνυ καὶ μὲ τὰ πέντε του πατώματα (τὸ τελευταῖο εἶναι ἑκατὸν πέντε μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς) κάνει τὸν ἐπισκέπτη νὰ τὰ χάσῃ. Μὰ δὲν πέρασαν πέντε λεπτά καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ξεχάσαμε.

Εἶχαμε γύρω μας ἓνα ἀπίστευτα πλούσιο μουσεῖο γλυπτῶν καὶ θαυμάζαμε καὶ τρομάζαμε μπρὸς στὸν ἀργὸ ρυθμὸ, πού θ' ἀκολούθησε ἡ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Σταλαγματιὰ σταλαγματιὰ ἔγιναν ὅλες αὐτὲς οἱ μορφές, ὅλα αὐτὰ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτά, ὅλη αὐτὴ ἡ ὑπόγεια πλάση, μέσα σὲ μιὰ νύχτα, πού ποιὸς μπορεῖ νὰ εἰπῇ πότε ἄρχισε καὶ τί φωνὲς τοῦ κάτω κόσμου ἄκουσε, τί μυστικὰ κλείνει καὶ τί ἔχει νὰ διηγηθῇ σὲ ὅποιον μπορεῖ νὰ πάῃ κοντά της καὶ νὰ καταλάβῃ τὴ γλώσσα της.

Προχωροῦσαμε, ὅλο προχωροῦσαμε, ἀπὸ τὴ μία αἴθουσα στὴν ἄλλη — ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ τουρισμὸς χώρισαν τὸ σπήλαιον σὲ «αἴθουσες», στὴν αἴθουσα τῆς Περσεφόνης κ.ἄ. —, στεκόμαστε λίγο κάτω ἀπὸ τοὺς σταλακτίτες ἢ πάνω ἀπὸ τοὺς σταλαγμίτες, μέναμε σιωπηλοὶ καὶ ὁ θαυμασμὸς μας γινόταν ὀλοένα καὶ πιὸ μεγάλος τρόμος. Εἶχαμε μπρὸς μας καὶ τὸν βλέπαμε σ' ἓνα καταπηκτικὸ του κατόρθωμα τὸ ρυθμὸ τῆς αἰωνιότητος, τὸν ἀργό, τὸν ἀδιάφορο γιὰ ὅλα, τὸν

παντοδύναμο, τὸν θαυμάσιο αὐτὸν πλάστη. "Όταν ὅμως φτάσης νὰ ἰδῆς αὐτὸ τὸ ρυθμὸ, εἶναι σὰ νὰ εἶδες τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν μπορεῖς παρὰ νὰ τρομάξης καὶ νὰ πέσης νὰ προσκυνήσης.

Μείναμε ἀρκετὴ ὥρα στὴ μεγάλη σπηλιὰ τοῦ Περάματος. Καὶ ὅταν βγήκαμε πάλι στὸ φῶς, βρήκαμε λίγο ὅ,τι ἀπλωνόταν γύρω μας, τὰ βουνά, τοὺς κάμπους, τὰ ζῶα, τὰ δέντρα, τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου. "Όλα αὐτὰ καὶ ὅλα τ' ἄλλα δὲν ἦταν πιά γιὰ μᾶς παρὰ μία ἐπιφάνεια, πού ζητοῦσε νὰ περάση ἀπὸ τὴ φλούδα τῆς γῆς καὶ νὰ ψάξη, νὰ μάθη καὶ νὰ ἰδῆ τοὺς κόσμους πού σκεπάζει, τὶς δυνάμεις καὶ τὶς ὁμορφιῆς πού κρύβει.

Πέτρος Χάρης

84. ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΕΛΜΟΥ

Ἐπὶ τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα

Ἐπὶ μικρὸ παιδί εἶχα τὸν πόθο νὰ δῶ τὰ δυὸ μεγάλα μοναστήρια, πού εἶναι σκαρφαλωμένα στὶς κορφές τοῦ Χελμοῦ, κοντὰ στὰ Καλάβρυτα: τὴν Ἁγία Λαύρα καὶ τὸ Μέγα Σπήλαιο. Ὁ πόθος μου αὐτὸς μεγάλωσε, ὅταν ἔμαθα πὼς τὸ ταξίδι ἀπ' τὸ Διακοφτὸ στὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ σιδηρόδρομο ὀδοντωτό. Μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβω τί χρειάζονται τὰ δόντια στὸ σιδηρόδρομο καὶ τί δόντια ἦταν αὐτά.

Ἐπειτα ἀπὸ δίωρο σιδηροδρομικὸ ταξίδι ἀπὸ τὴν Πάτρα πρὸς τὴν Ἀθήνα, βρισκόμασταν τὸ Διακοφτό. Εἶναι βουτηγμένο καὶ αὐτὸ στὴν πρασινάδα, ὅπως καὶ ὅλη ἡ πελοποννησιακὴ πα-

ραλία του Κορινθιακού. Έκει πρέπει να διακόψουμε το ταξίδι μας και να μπουϊμε σ' άλλο τρένο. Μας περιμένει στην πίσω πλευρά του σταθμού.

Όταν το πρωτοβλέπη κανείς, δέν μπορεί να κρατήσει τὰ γέλια. Η μηχανή και τὰ βαγόνια δέν είναι μεγαλύτερα από ένα μικρό αυτοκίνητο. Ουμίζουν τὰ πρωτοχρονιάτικα παιγνίδια τῶν παιδιῶν.

Και όμως το μικροσκοπικό αυτό τρένο κάνει το δυσκολότερο σιδηροδρομικό ταξίδι στην Ελλάδα. Ξεκινᾷ από τὴ θάλασσα και σκαρφαλώνει 750 μέτρα ψηλά. Τόσο ύψομετρο ἔχουν τὰ Καλάβρυτα.

Μόλις ξεμακρύνουμε λίγο από τὸν κάμπο, μπήκαμε σὲ μιὰ στενή και ἀτέλειωτη χαράδρα· δίπλα στή γραμμὴ κυλοῦσε τὰ θολὰ και πλούσια νερά του ὁ Βουραϊκός. Κάθετοι και γυμνοὶ ὑψώνονται δίπλα μας οἱ βράχοι τῆς χαράδρας.

Τὸ τρένο πήγαινε σύρριζα σὸ βράχο, γιὰ νὰ μὴν πέση σὸ ποτάμι. Σὲ πολλές μεριές ὁ βράχος ἦταν βαθιὰ σκαλισμένος, γιὰ νὰ χωρέση μέσα τὸ τρένο. Κι ὅταν και μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δέν μπορούσε νὰ γλιτώση, τρύπωνε σὲ σκοτεινὲς σήραγγες και ἔβγαινε στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ βράχου.

Προχωρώντας βρίσκαμε ὀμαλότερες βουνοπλαγιές, κατὰφυτες ἀπὸ ἀγριολούλουδα και ἀγριόδεντρα. Αὐτά, μαζί με τὰ πυκνά και θεόρατα πλατάνια τῆς ποταμιᾶς, ὀμόρφαιναν ὄλο τὸν τόπο γύρω μας και ἔκαναν τὸ ταξίδι γοητευτικό. Στις περισσότερες ὀμως μεριές οἱ πανύψηλοι βράχοι ἦταν ἀγριοί, ἀνήλιοι και γυμνοί· ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ρίζωσαν σ' αὐτοὺς μερικοὶ καχεκτικοὶ θάμνοι· ταραζονται διαρκῶς ἀπὸ τὸν ἀέρα και φαίνονται πῶς τρέμουν μὴν πέσουν κάτω στήν ἄβυσσο τοῦ Βουραϊκοῦ.

Κι ὁ Βουραϊκός με τὸ ρόχθο τῶν πλούσιων νερῶν του σκόρπιζε γύρω του τὴν ἰδιαίτερη μουσική του· και οἱ συχνοὶ

καταρράχτες του είχαν απεριγράπτη φυσική μεγαλοπρέπεια.

Σε κάποιο σημείο, πού ο δρόμος γινόταν πολύ άνηφορικός, είδαμε επιτέλους τί θα πῆ ὀδοντωτός σιδηρόδρομος. Στή μέση ἀπό τίς δυὸ σιδερένιες γραμμές ἦταν ἄλλες δυό, κοντά κοντά, κι ἔμοιαζαν σὰ μεγάλα χοντρά πριόνια μὲ τὰ δόντια πρὸς τὰ ἐπάνω. Ἐπάνω σ' αὐτὲς θὰ κυλοῦσαν ἄλλοι τροχίσκοι, ὄχι σὰν τοὺς συνηθισμένους τῆς ἀτμομηχανῆς πού κυλοῦν ἐπάνω στὶς γνωστὲς γραμμές· αὐτοὶ εἶχαν δόντια ὀλόγυρα, πού χώνονταν ἀνάμεσα στὰ δόντια τῶν μεσαίων γραμμῶν. Ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη οἱ ὀδοντωτοὶ αὐτοὶ τροχοὶ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητοι· ἅμα ὅμως φτάσαμε στὴν ὀδοντωτὴ γραμμὴ, ἀκούμπησαν σ' αὐτὴ κι ἔτσι ταξιδεύσαμε μὲ διπλοὺς τροχοὺς.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ μηχανὴ εἶναι ἀσφαλισμένη.

Ἄν συμβῆ καὶ πάθη τίποτε ἐκεῖ στὸν ἀνήφορο, σταματᾷ στὸν τόπο· χωρὶς τοὺς ὀδοντωτοὺς τροχοὺς, σὲ τέτοια κακὴ

ώρα, θά κατακυλοῦσε πίσω καί θά συντριβόταν μέ τò βαγόνι καί τούς ἐπιβάτες μαζί.

Καί πάλι δέν ἦταν ὅλη ἡ γραμμὴ ὀδοντωτή. Πιὸ ἐπάνω, ὅπου ὁ τρόπος ἦταν ὀμαλότερος, βρήκαμε πάλι τὴ συνηθισμένη γραμμή.

Γιὰ τὰ 22 χιλιόμετρα ὅλης τῆς διαδρομῆς τὸ τρενάκι μας χρειάστηκε δύομισι ὥρες. Ἄλλὰ θά ἤμαστε εὐχαριστημένοι νὰ βαστοῦσε καί πιὸ πολύ. Δὲ χορταίναμε τίς φυσικὲς ὀμορφιές, πὸ μᾶς τριγύριζαν ἀπὸ παντοῦ. Λίγο λίγο, ἀπὸ τὰ πεῦκα καί τὰ πουρνάρια ἀνεβαίναμε στὰ βαθυπράσινα ἔλατα τοῦ Χελμοῦ.

Ἡ κοιλάδα τοῦ Βουραϊκοῦ ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι στενὴ καί τὰ νερά του κατακυλοῦσαν πάντα μέ ὀρμή. Πολλὲς φορές νόμιζε κανεὶς πὼς θά μπορούσε, ἀπλώνοντας τὰ χέρια του, νὰ φτάση καί τούς δυὸ ἀντιμέτωπους βράχους.

Καί τὸ τρενάκι μας ὅλο κι ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο βογκώντας καί ταράζοντας τὴν ἡσυχία τῶν γύρω βουνῶν μέ τούς βόγκους του καί τὴ φλύαρη σφυρίχτρα του.

Χωρὶς ἄλλο οἱ δυὸ πλευρὲς τῆς χαράδρας αὐτῆς, πὸ κράτησε ὅσο καί τὸ ταξίδι μας, ἦταν κάποτε ἐνωμένες. Ὅπου στὴ μιὰ πλευρὰ ὁ βράχος προβάλλει πρὸς τὰ ἔξω, στὴν ἀντικρινὴ φαίνεται ἕνα βαθούλωμα· ὥστε, ἀν μπορούσαμε νὰ σπρώξωμε τίς δυὸ πλευρὲς, θά ταίριαζε εὐκολὰ ἢ μιὰ μέ τὴν ἄλλη. Ποιὸς ξέρει, ἐδῶ καί χιλιάδες χρόνια, ποιὸς τρομερὸς σεισμὸς ἀνοιξε τὸν τόπο καί σχημάτισε τὴ χαράδρα πὸ βλέπομε, κι ἔτσι βρήκανε σ' αὐτὴ διέξοδο τὰ νερά τοῦ Βουραϊκοῦ, πὸ ἔρχονται ἀπὸ πολὺ μακριά, ἀπὸ τὸν Ἐρύμανθο.

Κάποτε φτάσαμε στὰ Καλάβρυτα· εἶναι μιὰ μικρὴ πολιτεία μέ δυὸ χιλιάδες ψυχὲς καί μέ ἄφθονα δέντρα καί νερά.

Ἁγία Λαύρα

Πολὺ πρῶτὴ τὴν ἄλλη μέρα τραβήξαμε γιὰ τὴν Ἁγία Λαύρα· δὲν ἀπέχει οὔτε πέντε χιλιόμετρα. Μὲ βαθιὰ συγκίνηση ἀντικρίσαμε σὲ λίγο τὸ μοναστήρι, κατάκορφα σ' ἓναν κατάφυτο λόφο, ὄχτακόσια μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Φτάσαμε στὸν ἱστορικὸ πλάτανο, ποὺ ἔγινε τὸ μεγάλο πανηγύρι τοῦ 21. Δίπλα του ὑψώνεται καὶ τώρα ἡ ἐκκλησία, ποὺ λειτούργησε ὁ Γερμανὸς στίς 25 Μαρτίου. Ὅταν μπῆκα νὰ προσκυνήσω, ἄθελα θυμήθηκα τοὺς στίχους τοῦ Βαλαωρίτη:

«Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος ὁ παπάς, ποὺ μ' ὄψη ἀναμμένη
σὰν φῶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησιᾶς τὸ Ἱερὸ προβαίνει;».

Ἦταν ὁ Γερμανὸς τῶν Πατρῶν. Δεσπότης κι ὄπλαρχηγὸς μαζί. Τὸν τριγύριζαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Μοριᾶ. Ἡ λειτουργία τελείωσε. Ὁ Γερμανὸς βγάζει τὸ χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ τὸ κρεμᾷ σ' ἓνα κοντάρι σὰ σημαία. Φορώντας ἀκόμη τὴν ὀλόχρυση στολή του, βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία καὶ σταματᾷ ἀποκάτω στὸν πλάτανο. Παπάδες, παλικάρια καὶ καπεταναῖοι τὸν ἀκολουθοῦν. Κάποια στιγμή ὑψώνει τὸ Λάβαρο κι ὅλοι γονατίζουν. Ρωτᾷει:

«Ποιὸς θέλει τὴ σημαία μου; ποῖο χέρι τὴν ἀξίζει;
Τὸ χέρι ἀπλώνει ὁ Μοριάς· ἡ Ρούμελη τὴν πιάνει.
Τὸ Σούλι τὴν ἀναζητᾷ· τήνε ζηλεύει ἡ Μάνη.
Κι ὁ Ὑψηλάντης, ἄρρωστος, ἀπὸ τὴ φυλακὴ του
μὲ δάκρυα τὴν εὐλογεῖ καὶ σβήνεται ἡ ψυχὴ του».

Ἄν καὶ ἦταν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὁ Γερμανὸς ψάλλει τὸ Χριστὸς Ἀνέστη· ἤθελε νὰ δηλώσῃ μ' αὐτὸ τῆς Πατρίδας τὴν Ἀνάσταση. Ὅλοι κλαῖνε ἀπὸ συγκίνηση κι ὀρκίζονται στὸ Λάβαρο νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἑλλάδα ἢ νὰ σκοτωθοῦν. Τὰ

καρισφίλια βροντοῦν κι οἱ ραχοῦλες τοῦ Χελμοῦ ἀντιλαλοῦν
στά πέρατα τῆς γῆς τῆ μεγάλη ἀπόφαση.

Στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ μοναστηριοῦ σώζεται τὸ Λά-
βαρο· διατηρεῖται πολὺ καλά· στὸ ἐπάνω μέρος φαίνεται ἡ
τύπια ποῦ τοῦ ἔκαμε μιὰ τούρκικη σφαίρα στὴ μάχη τῶν
Καλαβρύτων.

Πολλοὺς θησαυροὺς βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἐκεῖ μέσα.
Εἰκόνες ἀρχαιότατες· εὐαγγέλια χειρόγραφα, ντυμένα μὲ
χρυσάφι καὶ στολισμένα μὲ πολύτιμα πετράδια· σταυροὺς
πολύτιμους· λείψανα ἀγίων σὲ πολυτελεῖς θῆκες· χρυσοστό-
λιστα ἄμφια· ἔγγραφα ἀρχαιότατα σὲ μεμβράνες. "Ὅλα τὰ
θαύμασα κι ὅλα τὰ εἶδα μὲ βαθὺ σεβασμό· ἀλλὰ σὰν ἀντίκρισα
τὸ Λάβαρο, ἔμεινα ἄφωνος ἀπὸ συγκίνηση.

Κι ἓνα ἄλλο συγκίνησε πολὺ τὴν ψυχὴ μου: ἓνα πατριαρ-
χικὸ ἔγγραφο ἦταν κρεμασμένο στὸν τοῖχο μὲ χρυσὴ κορνίζα
κι εἶχε τὴν ὑπογραφή τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Κοίταζα ὥρα
πολλὴ τὴν ὑπογραφή μὲ κατάνυξη· ἦταν γραμμένη μὲ τὸ ἴδιο
χέρι, ποῦ δέθηκε κάποτε μὲ χοντρὸ σκοινὶ καὶ τραβιόταν ἀπὸ
τὸν ὄχλο στὰ σοκάκια τῆς Πόλης. "Ἐνας ἀκόμη μάρτυρας
ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ποῦ χάρισε ἡ ἐκκλησία στὴν πατρίδα μας.

Μέγα Σπήλαιο

Γυρίζομε μὲ τὸ τρένο ἀπ' τὰ Καλάβρυτα στὸ σταθμὸ τοῦ
Σπηλαιίου. Τὸ μοναστήρι ἀπέχει μιὰ ὥρα περίπου ἀπ' τὸ
σταθμὸ καὶ δὲ φαίνεται ἀπ' τὸ δρόμο. Εἶναι κολλημένο σ' ἓνα
βράχο, ὅπως οἱ φωλιές τῶν χελιδονιῶν στοὺς τοίχους τῶν
σπιτιῶν. Εἶναι σὲ ὕψος χίλιων μέτρων, μέσα στὰ ἔλατα.

Ἡ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ σταθμὸ στὸ Σπήλαιο εἶναι γοητευ-
τικὴ. Φυτεῖς ἀπέραντες. Ἀτελείωτες οἱ ἀνθισμένες τριαν-
ταφυλλιές. Κι ἀνάμεσα σὲ τόση ἀνθηση, μιὰ ἀπέραντη πα-
ράταξη ἀπὸ κυψέλες. Νερὰ τρέχουν παντοῦ μέσα στοὺς κή-

πους, μέλισσες βομβοῦν, ἀηδόνια κελαηδοῦν, κουδούνια προβάτων ἀντιβοοῦν ἀπὸ τὰ βράχια· καὶ συχνὰ σκεπάζει ὅλο τὸ θόρυβο αὐτὸ ἡ γλυκόλαλη καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ.

Μέσα σὲ μιὰ βαθιὰ σπηλιά τοῦ βράχου βρέθηκε στὰ 362 μ.Χ. μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς εἰκόνες τῆς Παναγίας, πού ἔκαμε ὁ Ἀπόστολος Λουκάς. Δὲν εἶναι εἰκόνα ζωγραφισμένη, εἶναι ἄγαλμα καμωμένο ἀπὸ κερὶ καὶ μαστίχα. Εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο πλαστικῆς πού ἔχει ἡ ἐκκλησία μας. Διατηρεῖται λαμπρὰ μέσα σ' ἀσημένια θήκη, γεμάτη ἀπὸ πολύτιμα ἀφιερώματα.

Στὴν ἴδια σπηλιά ἐβγαίνει καὶ βγαίνει καὶ τώρα ἀκόμη ἀστεῖρευτο νερό. Ἐκεῖ χτίστηκε ἓνα ἐκκλησάκι καὶ δίπλα σ' αὐτὸ κόλλησαν τὸ κελί τους οἱ δυὸ καλόγεροι πού βρῆκαν τὴν εἰκόνα.

Δὲν ἔλειψαν κι ἀπὸ τὸ Σπήλαιο οἱ βαρβαρικὲς ἐπιδρομές· γι' αὐτὸ κι οἱ καλόγεροι ἀναγκάστηκαν νὰ χτίσουν ἐπάνω στὸ βράχο τοῦ μοναστηριοῦ ἓναν τρίπατο πολεμικὸ πύργο.

Ὅταν ὁ Ἱμπραήμης κατάκλυσε ὅλο τὸ Μοριά, ζήλεψε καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔκαμε ἐκστρατεία ὀλόκληρη, γιὰ νὰ τὸ κυριέψη. Τριακόσιοι καλόγεροι, βοηθημένοι κι ἀπὸ ἄλλα τόσα παλικάρια, ἔφεραν ἀντίσταση τρομερή. Καὶ τὸ μοναστήρι σώθηκε.

Ὅταν τελείωσα τὸ προσκύνημα τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνέβηκα στὸν πύργο· οἱ τέσσερις τοῖχοι κι ἡ στέγη σώζονται ὅπως ἦταν· μιὰ μαρμάρινη πλάκα, τοποθετημένη στὴν εἴσοδο, θυμίζει στὸ διαβάτη τὴ φονικὴ μάχη, πού ἔγινε στὶς 24 Ἰουνίου 1827. Κι ἓνα κανονάκι στὴν αὐλή, ἄφωνο κι ἔρημο στὴ μοναξιά τοῦ βουνοῦ, συλλογιέται πόσες φορές ἀντιλάλησαν τὴ βροντερὴ φωνή του οἱ λαγκαδιές κι οἱ κορφοῦλες τοῦ Χελμοῦ.

Ξαπλωμένος στὸν ἴσκιό τοῦ πύργου, φαντάστηκα τοὺς ταπεινοὺς καλόγερους, γεμάτους πατριωτικὴ καὶ θρησκευ-

τική φλόγα, νὰ ὑψώνωνται ἀλύγιστοι μπροστά στὸ χαλαστὴ τοῦ Μοριᾶ· ξαναθυμῆθηκα τὴ λειτουργία τοῦ Γερμανοῦ· πέταξε ὁ νοῦς μου στὴν πόρτα ποὺ κρεμάστηκε ὁ Πατριάρχης· θυμῆθηκα τὴ θυσία τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ Διάκου καὶ τόσων ἄλλων ἀμέτρητων κληρικῶν. Κι εἶπα μέσα μου:

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Πόσο σφιχτὰ ἀντάμωσες στὴν ψυχὴ σου θρησκεία καὶ πατρίδα! Πόσα βάσανα τράβηξες καὶ γιὰ τίς δυό! "Όταν πρωτοῦρθαν τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, ὅλοι οἱ ἄρχοντες κι οἱ σοφοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Ἰταλία. Κι ὁ φτωχὸς ὁ ραγιαῆς, σὰν ἤρθε στὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν πρώτη ταραχὴ, δὲν εἶδε κανέναν ἄλλο γύρω του παρὰ τὸ κουρελιασμένο ράσο τοῦ παπᾶ. Ἐκεῖνος ὁ ἀπλοϊκὸς παπᾶς δούλευε ὅλη μέρα στὸ χωράφι του· καὶ σὰ νύχτωνε καλὰ, τραβοῦσε γιὰ κανένα ἐρημοκλήσι ν' ἀνοίξη τὸ κρυφὸ σχολεῖο. Κι ἐκεῖνος ὁ ἀδύνατος παπᾶς, μὲ τὴ φλόγα τῆς ψυχῆς του, ἔχυνε βάλσαμο στὸν πόνο τοῦ ραγιαῆ ὅλα τὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Ὁ ἴδιος ὁ παπᾶς ἄφηνε τὸ θυμιατὸ κι ἔπιανε τὸ καριοφίλι· καὶ τὸ εὐλογημένο ράσο ἀνέμιζε πάντα μπροστά σὲ κάθε πόλεμο καὶ σὲ κάθε χαλασμό. Κι ἔσωσε τὴ θρησκεία μας καὶ τὴν πατρίδα μας μαζί.

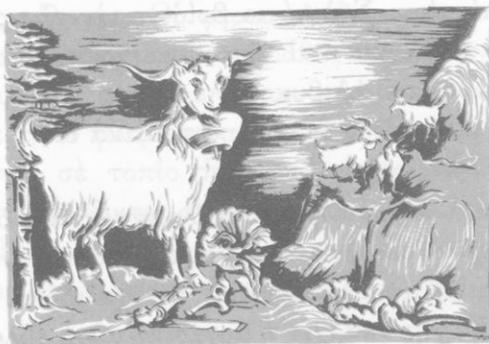
Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Δίπλα στὸν τάφο τοῦ Ἄγνωστου Στρατιώτη, ποὺ ὅλοι οἱ λαοὶ ὑψώνουν, γιὰ νὰ τιμῆσουν τὰ θυσιασμένα νιάτα, ἀξίζεις νὰ σοῦ ὑψώσωμε ἓνα σεμνὸ μνημεῖο καὶ νὰ γράψωμε ἐπάνω:

ΣΤΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΙΕΡΕΑ

85. ANAPPIXHΣH

Βράχοι πάνω στους βράχους
κι όλο πηγές στις μασχάλες τών βράχων
κι όλο βράχοι πού πάνε ψηλά
κι όλο νερά, πού πηδοῦν και γκρεμίζονται,
κι όλο φωνές άπ' τά νερά
κι όλο βράχοι σκισμένοι,
πράσινοι βράχοι στουρναρόβραχοι,
κόκκινοι βράχοι τσελιγκάδες,
και παπαροῦνες βλάχες με φοῦστες πού πετοῦν φωτιές
κι ένας ήλιος άτσίγγανος βόσκει τις προβατίνες τους
κι άνθη πετιοῦνται άπ' τούς γκρεμοῦς
κι άνάκατες μυρουδιές άπό ρίγανη και φλισκούνη
κι έλατα στ' αετόβραχα, πού συγκρατοῦν τόν κατήφορο,
κι ένας έφηβος άνεμος σαλπίζει άπ' τ' άνεμόραχο
και πιό ψηλά τó καραούλι τ' αετοῦ
και χιονία πάνω στις κορφές
κι ένα γίδι σκαρφαλωμένο μυρίζει τήν άνοιξη
κι άκούει άπ' τήν άβυσσο τά νερά πού κροτοῦνε.

Μήτσος Λυγίος

86. Η ΚΡΗΤΗ

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ πελώρια Γοργόνα τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδας. Τὸ γιγάντιο κορμὶ της κολυμπᾷ ἀνάμεσα στὸ δροσερὸ Αἰγαῖο καὶ τὸ ζεστὸ Λιβυκὸ πέλαγος.

Τὰ βουνὰ τῆς Κρήτης εἶναι ἐπιβλητικά, φορτωμένα χιόνια, ἱστορία καὶ μύθους.

Τὰ Λευκὰ Ὄρη σηκώνουν τὴν κορυφή τους μεσοῦρανα. Εἶναι τὸ θεόχτιστο κάστρο τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ ζοῦν τὰ «ἄγρια», τὰ μοναδικὰ στὸν κόσμον («κρί-κρί») μὲ τὰ σπαθωτὰ κέρατα καὶ τὸ λαστιχένιο κορμὶ.

Ὁ Ψηλορείτης στέκεται στὴ μέση τῆς Κρήτης καὶ κρατᾷ τὸν Τίμιον Σταυρό του, τὴν ψηλότερη κορυφή τοῦ νησιοῦ, ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. Ἀκόμη καὶ τὸ καλοκαίρι στέκεται στεφανωμένος μὲ σκοτεινὲς νεφέλες. Πελώρια ἀγριοπούλια περιφέρονται πάνω ἀπὸ τὶς φοβερὲς χαράδρες του. Οἱ ροδοδάφνες κοκκινολογοῦν. Τὰ παγωμένα νερὰ κατρακυλοῦν καὶ φωνάζουν ἀπὸ βράχο σὲ βράχο...

Τὰ Δικταῖα συνεχίζουν τὸ ἀπόρθητο τεῖχος τῶν βουνῶν τῆς Κρήτης, ποὺ χωρίζει τὸ νησὶ σὲ βορεινὸ καὶ νότιο. Στὸ βορεινὸ εἶναι οἱ ξακουστὲς πολιτεῖες ποὺ ἀτενίζουν τὸ λουλακὶ ὄνειρο τοῦ Αἰγαίου. Στὸ νότιο βρίσκονται τὰ γραμμένα παράλια μὲ τὰ ποιμενικὰ καὶ ἀλιευτικὰ χωριά, ποὺ πίνουν τὴ ζεστὴ θαλπωρὴ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους καὶ καρπίζουν τὰ ἔλεη τοῦ μεγάλου Θεοῦ ἀπὸ τὰ κηπευτικὰ ὡς τ' ἀμπέλια καὶ ἀπὸ τ' ἀφρόμηλα ὡς τὶς μπανάνες.

Κι ἐνῶ στὰ βουνὰ ψηλὰ φυσοῦν παγωμένοι οἱ ἄνεμοι καὶ οὐρλιάζει ἡ χιονοθύελλα, στὰ χωριά τοῦ νότου λουλουδίζει ἡ αἰώνια ἀνοιξη μὲ τὰ ἐνδημικά της χελιδόνια!... Ποῦ, σὲ ποῖο μέρος τῆς γῆς ὑπάρχει ἡ μοναδικὴ αὐτὴ εὐλογία : χιονο-

θύελλα με φωνές χελιδονιών και πορτοκαλιές με τροπικές μπανάνες;

Ἐδῶ, στὸ νησί αὐτὸ με τὴν εἰδυλλιακὴ ὁμορφιά καὶ τὴ διαβρωτικὴ γοητεία, περπάτησε ἡ Ἱστορία πενήντα αἰώνων... Σφυρηλατήθηκε ὁ πρῶτος κοινωνικὸς πολιτισμὸς τοῦ μινωικοῦ μεγαλείου. Γεννήθηκαν οἱ ὠραιότεροι θρύλοι. Τράφηκαν με στεναγμὸ καὶ αἷμα οἱ πολεμικὲς παραδόσεις. Ἀντήχησαν σὲ βουνὰ καὶ λαγκαδία τραγούδια, μοιρολόγια, παιάνες, θούρια...

Σὲ κάθε πέτρα τῆς Κρήτης θὰ διαβάσης τὸ θαῦμα τῆς λεβεντιᾶς. Σὲ κάθε φαράγγι τῆς θ' ἀκούσης τὴν κλαγγὴ τῶν ὄπλων. Παντοῦ θὰ μεταλάβης καὶ τ' ἄχραντα μυστήρια τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θυσίας ποὺ γίνεται σπουδαῖο δίδαγμα, τροπᾶριο καὶ ὕμνος!...

Ἡ ἀθάνατη, περήφανη καὶ ἀνυπόταχτη Κρήτη εἶναι τὸ πιὸ λαμπρὸ πετράδι στὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδας. Εἶναι ἡ ἀκοίμητη χρυσοκαντήλα στὸ ἐθνικὸ μας εἰκονοστάσι...

Ἐνα ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς Κρήτης εἶναι τὸ φαράγγι τῆς Σαμαριᾶς, ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ θαυμαστότερα τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὴν εἴσοδό του κιόλας ἀνατριχιάζει ὁ ἐπισκέπτης με τὴ φανταστικὴ του ὁμορφιά καὶ τὸν ἴλιγγο τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ φαινομένου τῶν σεισμῶν καὶ τῶν καταιγίδων.

Τὰ νερὰ ἐκεῖ γουργουρίζουν στὸ φρέσκο χορτάρι, χάνονται καὶ ξαναφαίνονται, κελарύζουν καὶ τραγουδοῦν τὴν παγωμένη τους εὐλογία. Οἱ περικοκλάδες κρέμονται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ταλαντεύονται ὡς τὸ βάθος τοῦ φαραγγιοῦ. Μπροστὰ στὶς δροσερὲς σπηλιὲς τρέμουν τὰ πολυτρίχια καὶ στὰ χεῖλη τοῦ γκρεμοῦ φυτρώνει τὸ ἀκριβὸ δίκταμο.

Ἀπὸ τοπίο σὲ τοπίο ἡ μορφή τοῦ πρασίνου ἀλλάζει. Μοσχοβολοῦν τὰ δίκταμα καὶ θυμιατίζουν τὸν παγωμένο — ἀκόμα καὶ στὴν καρδιά τοῦ καλοκαιριοῦ — ἀέρα. Καὶ ὅταν καλπάζουν οἱ ἀνοιξιᾶτικοι ἢ φθινοπωρινοὶ ἄνεμοι, ἀντηχοῦν

ὕποκωφα τὰ στενά, σφυρίζουν δαιμονικὲς φλογέρες καὶ κροτοῦν τύμπανα. Ἐκεῖ μέσα ὁ ἀντίλαλος πολλαπλασιάζει τοὺς ἄπειρους ἤχους. Ἄν ρίξης μιὰ τουφεκιά, οἱ ἀντίλαλοι τὴν ἐκπυρσοκροτοῦν καὶ πάλι ἑκατὸ φορές, σὰ νὰ γίνεται φανταστικὴ μάχη.

Τὸ μεσημέρι, πού ὁ ἥλιος — χλωμὸς σὰ φεγγάρι — φωτίζει τὰ δροσερὰ καταπράσινα βάρη, τὸ φαράγγι γεμίζει χρώματα, φωσφορισμούς, ὀπτασίες, δροσοῦλες πού φέγγουν καὶ γίνονται μαργαριτάρια.

Οἱ γκριζοκίτρινοι καὶ χρυσοπράσινοι βράχοι στενεύουν πρὸς τὴν ἔξοδο. Γίνονται κατακόρυφοι καὶ πᾶνε νὰ σμίξουν ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο. Σὲ πιάνει τὸ δέος τοῦ πανικοῦ καὶ ἡ λαχτάρα τοῦ τρόμου... Εὐτυχῶς τὸ εἰδυλλιακὸ τοπίο τῆς Ἀγίας Ρούμελης, πού βιγλίζει τὸ σαπφείρινο θαῦμα τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους κατὰ τὴν ἔξοδο, σὲ ἡμερεύει...

Ἀπὸ τὸ Ἀσκύφου καὶ κάτω ὁ δρόμος περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ κομμένα βράχια καὶ τριγυρίζει τίς κορδέλες του πάνω ἀπὸ βαθιὲς βουερὲς χαράδρες. Οἱ βράχοι σηκώνονται ἀπὸ πάνω σου κόκκινοι καὶ γαλάζιοι. Οἱ λειχῆνες ἀπλώνουν στὶς φαρδιὲς πλάτες τοὺς τριανταφυλλιά καὶ πράσινα κεντήματα.

Ἐκεῖ θεόψηλα, ἀνάμεσα ἀπὸ τίς κυκλώπειες αὐτὲς πέτρες, ἔχει φυτέψει ὁ Θεὸς μὲ τὸ χέρι του κάτι πεῦκα, πού δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ αὐτὰ τὰ εἰρηνικὰ καί... καλοθρεμμένα πού ξέρομε. Ἐκεῖνα ἐκεῖ τὰ πεῦκα εἶναι σὰν τὰ ἀγρίμια. Εἶναι ἀνυπότακτα, ἀπαρομοίαστα τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀκαταδάμαστα σὰν τοὺς Σφακιανούς, λεβέντικα σὰν τοὺς Σφακιανούς, φτωχὰ σὲ χῶμα σὰν τοὺς Σφακιανούς.

Ὁ Θεὸς μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ τὰ φυτέψη ἐκεῖ στὰ μεσοῦρανα, γιατί μονάχα τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ φτάνει ὡς ἐκεῖ ψηλά... Καὶ μόνο ὁ Θεὸς θὰ μποροῦσε νὰ κἀνὴ τὸ θαῦμα καὶ νὰ προστάξῃ τίς πέτρες νὰ θρέψουν μὲ τοὺς μυστικούς χυμούς

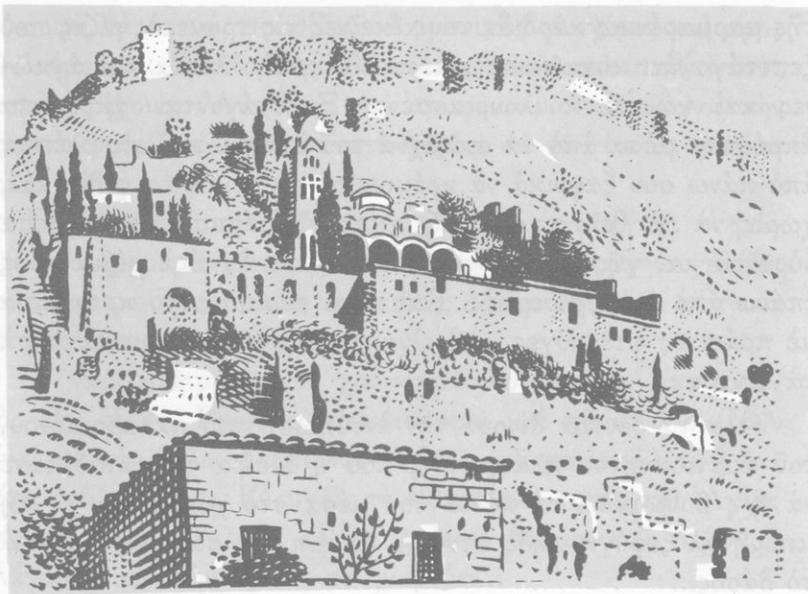
τῆς μαρμαρένιας καρδιάς τους ἐκεῖνες τὶς τρομερὲς ρίζες ποὺ
ξεπετάγονται κοκκινωπές, κεραμιδιές, ὄλο λέπια καὶ ἀγκῶ-
νες καὶ γόνατα κουλουριασμένα. Ξεπετάγονται ἀπρόοπτα
ἀπρόοπτα μέσα ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βράχου καὶ τὶς βλέπεις
ἀπὸ πάνω σου ξαφνικὰ νὰ κρέμονται σὰ ρωμαλέα φίδια καί,
χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς, συμμαζεύεσαι... Κρεμασμένα ἀνάμεσα
οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀπλώνουν τὰ στρεβλά, δυνατὰ χέρια τους
ἐπάνω ἀπὸ τοὺς γκρεμούς. Καὶ εἶναι περισσότερο πετούμενα
μὲ πράσινες φτεροῦγες, καὶ εἶναι περισσότερο θεριακὰ παρὰ
τὰ δέντρα...

“Ὅλα τὰ δέντρα δίνουν τὴν ἐντύπωση τοῦ σκλαβωμένου,
τοῦ ἀμετακίνητου πλάσματος, ποὺ ἡ Μοίρα τὸ καταδίκασε
νὰ ἔχῃ βυθισμένα τὰ πόδια του μέσα στὸ χῶμα καὶ νὰ μὴ
μπορῇ νὰ ξεφύγῃ μηδὲ στιγμή, ἀκόμη καὶ σὰν πάρῃ φωτιὰ
τὸ δάσος...

“Ὅμως τὰ πεῦκα τῶν σφακιανῶν γκρεμῶν δὲν ἔχουν κα-
νένα ἀπὸ τὰ μελαγχολικὰ αὐτὰ γνωρίσματα. Εἶναι πλάσματα
ἐλεύθερα, ποὺ ἀπλώνουν φτεροῦγες καὶ μπράτσα πρὸς ὅλες
τὶς διευθύνσεις. Ὁρμοῦν μὲ τὴν κίνηση τῆς Νίκης τοῦ Παιω-
νίου πρὸς τὸ κενό, πρὸς τὴ χαράδρα, πρὸς τὸ Λιβυκὸ πέλα-
γος. Εἶναι ἔτοιμα τὴν κάθε στιγμή νὰ πετάξουν ἐπάνω ἀπὸ τὰ
κύματα, πάνω ἀπὸ τὰ βουερά φαράγγια, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι
μας. Δὲν εἶναι πλάσματα εἰρηνικά. Εἶναι πολεμιστὲς ἀπει-
θάρχητοι σὰν τοὺς Σφακιανούς, ιδιότροποι καὶ λεβέντες σὰν κι
αὐτούς, περήφανοι καὶ περιφρονητικοὶ σὰν κι αὐτούς.

Γιατὶ τὰ Σφακιά εἶναι τὸ ἄπαρτο κάστρο τῆς Κρήτης.
Ἡ σεπτὴ ἀκρόπολις τῆς ἐλευθερίας της. Ἐκεῖ κρατήθηκε
ἄσπιλη, ἀχραντη, ἀμόλυντη ἡ ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας.

Στράτης Μυριβήλης

87. ΜΙΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΟΝ ΤΑΪΓΕΤΟ

Α΄

Ἀπὸ τὴ Σπάρτη στὸ Μιστρά

Πρὶν βγῆ ὁ ἥλιος φεύγομε ἀπὸ τὴ Σπάρτη γιὰ τὸ Μιστρά. Ἡ ἀπόσταση δὲν εἶναι μεγάλη καὶ ὁ δρόμος εἶναι πολὺ εὐχάριστος. Τὸ αὐτοκίνητό μας περνᾷ μέσα ἀπὸ περιβόλια μὲ πορτοκαλιές. Ἀφοῦ περάσαμε κι ἓνα δάσος ἀπὸ ἐλιές, φτάσαμε στὸ νέο συνοικισμό τοῦ Μιστρά, πού εἶναι στοὺς πρόποδες τοῦ Ταΐγету, πού ἀπὸ δῶ ὑψώνεται ἀπότομα. Ἀνεβαίνομε πεζοὶ ἓνα μονοπάτι μὲ κορδέλες καὶ πέτρινες σκάλες καὶ φτάνομε στὰ ἐρείπια τοῦ δοξασμένου Μιστρά. Ἡ κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα φαίνεται ἀπὸ δῶ σάν ἓνας πολυτελῆς τάπητας σκεπασμένος μὲ ἐλαφρὴ ὀμίχλη. Ἀπαλό, δροσερὸ ἀεράκι μᾶς δροσιζει τὸ πρόσωπο. Ἀπὸ τὴν ταράτσα αὐτῆ

τοῦ Ταύγετου βλέποντας τὴν ὀλοπράσινη κοιλάδα ἀναπολοῦμε ὅλη τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ποὺ τ' ὄνομά της εἶναι γραμμένο μ' αἰώνια γράμματα, γιὰ νὰ τὰ διαβάζουν ὅλες οἱ γενιές τοῦ κόσμου καὶ νὰ τὴ θαυμάζουν.

Παράξενα ἐρείπια βλέπομε στὴν πρωτεύουσα αὐτὴ τοῦ δεσποτάτου τοῦ «Μορέως» ποὺ εἶχε τὰ ἀνάκτορα τῶν Παλαιολόγων καὶ ἀργότερα, στὴ φραγκοκρατία, τῶν Βιλλαρδουίνων. Ἡ Περίβλεπτος, ἡ Παντάνασσα, ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἡ Ἁγία Σοφία καὶ ἄλλες βυζαντινὲς ἐκκλησιῆς μὲ τοὺς τρούλλους τοὺς διατηροῦνται ἀκόμη. Μέσα στὸν Ἅγιο Δημήτριο εἶδαμε καὶ τὸ θρόνο τοῦ Παλαιολόγου.

Ψηλότερα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐρείπια τῶν ἐκκλησιῶν φαίνονται τὰ κάστρα καὶ τὰ βυζαντινὰ παλάτια τῶν δεσποτῶν τοῦ Μοριᾶ. Ἐπάνω στοὺς τοίχους καὶ γύρω στοὺς θόλους κάθε ἐκκλησιᾶς βλέπομε ἀκόμα ἀγιογραφίες, ζωγραφισμένες μὲ τὴν πατροπαράδοτη τέχνη τῶν βυζαντινῶν.

Λίγες καλόγριες βρίσκονται στὸ μικρὸ μοναστήρι τῆς Παντάνασσας γιὰ νὰ ρίχνουν λάδι στὰ καντήλια καὶ νὰ συντηροῦν τὰ κοσμήματα, ποὺ εἶναι στὰ εἰκονοστάσια. Ὑποδέχονται μὲ καλοσύνη τοὺς ξένους, ποὺ εἶναι κουρασμένοι καὶ διψασμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάβαση. Τὸ ἐντευκτήριό τους εἶναι σὰν κρεμασμένο στὴν καλύτερη θέση ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστῇ κανένας.

Ἀπὸ πάνω ψηλὰ μαυρίζουν σκεπασμένες μὲ ἔλατα οἱ κορφές τοῦ Ταύγετου. Ἀπέναντί μας, πέρα ἀπὸ τὴ μαγευτικὴ κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, βλέπομε τίς χιονισμένες κορφές τοῦ Πάρωνα καὶ τίς καταπράσινες, ὅλο λόφους πλαγιές του κατὰφυτες ἀπὸ ἐλιές, χαμηλότερα, καὶ ἀπὸ ἄλλα δέντρα, ψηλότερα.

Ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, φτάσαμε σὲ μιὰ ὥρα, περπατώντας μέσα σὲ πυκνοὺς ἐλαιῶνες, στὸ χαριτω-

μένο χωριουδάκι, τὴν ὁλόδροση Τρύπη. Τὸ χωριὸ αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀληθινὴ ὄαση μέσα στὴ μεγάλη πετρώδη ἔκταση. Πόσοι ταξιδιωτὲς βρῆκαν ἐκεῖ δροσιὰ καὶ ξεκούραση! Παντοῦ τρέχουν γάργαρας πηγές. Κάθε σπίτι ἔχει τὴν κληματαριά του, ποῦ σὲ προσκαλεῖ νὰ ξαπλωθῆς στὸν παχὺ ἴσκιό της καὶ νὰ πιῆς ἓνα ποτηράκι παγωμένο νερό.

Β'

Ἀπὸ τὴ Σπάρτη στὸν Ταῦγετο

Τὸ ἴδιο βράδυ, ἀφοῦ γυρίσαμε στὴ Σπάρτη, πήραμε αὐτοκίνητα καὶ πήγαμε ὡς τὸ χωριὸ Ἀνώγα. Ἀπὸ κεῖ θ' ἀρχίζαμε τὴν ἀνάβαση τοῦ Ταῦγετου. Προτιμήσαμε ὅμως νὰ περάσωμε νύχτα αὐτὰ τὰ μέρη, γιὰ ν' ἀποφύγωμε τὴν καλοκαιρινὴ ζέστη.

Τρεῖς ἡ ὥρα τὸ πρωί... Φτάνομε σ' ἓνα χωριουδάκι. Τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ, ἐξαγριωμένα, δὲ μᾶς δέχονται μὲ πολλὴ εὐγένεια. Δυὸ ὄρες ἀνάπαυση καὶ ξαναφεύγομε.

Σὲ λίγο φτάνομε στὸ δάσος. Ὁ ἀέρας τώρα εἶναι δροσερότερος. Εἶναι τὸ βουνὸ μὲ τὸ ἄρωμά του, μὲ τὴν καθαρὴ του ἀτμόσφαιρα. Ἐκεῖ ψηλὰ ζοῦν τσοπάνηδες σὲ μικρὲς καλύβες. Ἀμέτρητες δροσερὲς πηγὲς κόβουν κάθε τόσο τὸ μακρὸ δρόμο μας.

Ὁ Ὀλυμπος μπορεῖ νὰ ἔχη μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια καὶ κορφὲς πιὸ ἀπόκρημνες ἀπὸ τὸν Ταῦγετο· τὰ δάση ὅμως τοῦ Ταῦγετου εἶναι μεγαλοπρεπέστερα ἀπὸ τὰ δάση τοῦ Ὀλυμπού. Ἐδῶ, ὅπως λέει ἡ μυθολογία, περπατοῦσε ἡ Ἄρτεμη μὲ τὶς Νύμφες της. Ἐδῶ στὰ παλιὰ χρόνια κυνηγοῦσαν μὲ τὰ περίφημα λακωνικὰ σκυλιὰ, τὰ ξακουσμένα σ' ὅλη τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Ὅσο ἀνεβαίνουμε, τόσο πιὸ ἄγρια γίνεται ἡ φύση. Τὰ θεόρατα ἔλατα ἀνοίγουν τὰ κλαδιὰ τους στὸν οὐρανό, σὰ νὰ

υψώνουν τὰ χέρια τους, γιὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ὁ ἀέρας τώρα εἶναι μυροβόλος, ζωογόνος, μαγευτικός. Ἡ θεά ὅσο πάει καὶ γίνεται πλατύτερη καὶ γραφικότερη. Ἀπὸ τὴν Ἀγία Βαρβάρα τέλος, ποὺ φτάνομε στὶς 8 τὸ πρωί, φαίνεται πιά καὶ ἡ θάλασσα!

Λίγο πιὸ κάτω, στὴν τελευταία πηγὴ, οἱ φιλόξενοι κάτοικοι ἑνὸς χωριοῦ ἔκαμαν δέκα ὥρες δρόμο, γιὰ νὰ ῥθοῦν νὰ μᾶς προσφέρουν μὲ πολλὴ καλοσύνη τὶς ντομάτες καὶ τὰ καρπούζια τῆς πατρίδας τους.

Ξεκουραζόμεστε ὡς τὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα. Ἀπὸ κεῖ ὕστερα μὲ πολλὴ εὐκολία σὲ τρεῖς ὥρες φτάνομε στὴν κορφή τοῦ Ταῦγετου. Ἡ χαρὰ μας δὲν περιγράφεται..

Ἀφήνομε πιά τὸ δάσος καὶ περνοῦμε ἀπὸ ἕναν πετρώτοπο, ποὺ τοῦ δίνουν ζωὴ μόνο κάτι ἄγρια λουλουδάκια ἐδῶ ἐκεῖ καὶ κάτι μεγάλες ἀγκαθωτὲς πλάκες ἀπὸ βουνίσια πρασινάδα. Πιὸ ψηλὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο λίγο χιόνι μέσα σὲ χαράδρες.

Ἡ καθαυτὴ κορφή τοῦ Πενταδάχτυλου — ἔτσι τὸν λέν τὸν Ταῦγετο, γιὰτὶ ἔχει πέντε κορφές — λεγόταν στὴν ἀρχαία ἐποχὴ Ταῦγετον, γιὰτὶ εἶχε ἐκεῖ καταφύγει ἡ Ταυγέτη, μιὰ ἀπὸ τὶς Πλειάδες ἢ Ἀτλαντίδες, κόρη τοῦ Ἀτλαντα, καὶ εἶχε γίνει ἱέρεια τῆς Ἀρτεμης.

Ὁ Ταῦγετος εἶναι τὸ ψηλότερο βουνὸ τοῦ Μοριᾶ. Στὰ παλιὰ χρόνια ἡ κορφή του ἦταν ἀφιερωμένη στὸν Ἥλιο· ὑπάρχει μάλιστα παράδοση πὼς ἐκεῖ θυσιάζαν καὶ ἄλογα στὸ θεό. Μὲ τὸ χριστιανισμό ὅμως ἡ κορφή ὀνομάστηκε Π ρ ο φ η τ η λ ί α ς καὶ κάθε χρόνο στὶς 20 Ἰουλίου πλῆθος ἀπὸ προσκυνητὲς ἀνεβαίνουν ἀπ' ὄλα τὰ χωριά ἐκεῖ, ποὺ γίνεται λειτουργία στὸ μικρὸ ἐκκλησάκι, τὸ χτισμένο ἀπὸ καλόκαρδους χριστιανούς, γιὰ νὰ προσκυνήσουν τῇ χάρη του.

Αὐτὸ τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι εἶναι πολὺ εὐεργετικὸ καὶ γιὰ

τούς προσκυνητές και για τους περιηγητές. Μπορεί κανείς να καταφύγει εκεί, μάλιστα τη νύχτα που το κρύο είναι ανυπόφορο, στο ύψος αυτό των 2400 μέτρων, επάνω στη κορφή που τη δένουν όλοι οι άνεμοι και το καλοκαίρι ακόμη.

Εκεί, στην ψηλότερη κορφή του Ταύγετου, περάσαμε μιαν αλησμόνητη νύχτα. Πρώτα πρώτα απολαύσαμε τη δύση τη μαγευτική του ήλιου, που πήγαινε να βυθιστεί στον κόλπο της Καλαμάτας, σκεπασμένος μ' ένα χρυσοπάρυφο σύννεφο.

Ο γιγάντιος δίσκος του ήλιου, γεμάτος χρυσή φλόγα, σιγά σιγά πάει να βουτήξει στη θάλασσα. "Όλη η Μεσόγειος καίγεται! Τα βουνά γύρω γύρω παίρουν χίλιες όψεις και χίλια χρώματα. Ο Ταύγετος πίσω μας σκιάζει την κοιλάδα του Εύρώτα, ενώ μπροστά μας φαίνεται σά φωτιά που καίει. Η θάλασσα λαμποκοπάει...

Όταν τέλος ήρθε το βράδυ, βυθισμένο μες στο άσημι του δειλινοῦ, οι ἀγωγιάτες μας ἀναψαν μιὰ μεγάλη φωτιά. Ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ βουνοῦ τότε οἱ τσοπάνηδες ἀνάβουν ἄλλες φωτιές, γιὰ νὰ μᾶς χαιρετίσουν. Οἱ χωρικοὶ γύρω ἀπ' τὴ φωτιά μας τραγουδοῦν τὰ ὠραῖα κλέφτικα ἑλληνικὰ τραγούδια τοῦ καιροῦ ἐκείνου, πού ἡ τυραννία βάραινε τὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ ὁ πόθος τῆς λευτεριᾶς ἔσφιγγε τὶς καρδιές. Νομίσαμε πὼς βρισκόμαστε στὰ χρόνια κεῖνα τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν καὶ νιώσαμε βαθιὰ συγκίνηση.

Τὴν ἄλλη μέρα, πρωὶ πρωὶ ἤμαστε ὅλοι στὸ πόδι, γιὰ νὰ δοῦμε τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλιοῦ ἀπὸ τὸν Πάρνωνα καὶ γιὰ νὰ χαιρετίσωμε γιὰ τελευταία φορὰ τὴ θάλασσα καὶ τὸ Ταίναρο ἀπὸ τὴν ψηλότερη κορφή τοῦ Μοριᾶ.

Τὸ πρωινὸ ἐκεῖνο θέαμα εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε περιγραφή. Πολλὴ ὥρα μέναμε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, κοιτάζοντας τὸ Φοῖβο Ἀπόλλωνα σ' ὅλη του τὴ μεγαλοπρέπεια νὰ βγαίνει πρῶτα μαυριδερός καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ γίνεται λιγότερο σκου-

ρος, να κοκκινίζη και τέλος να στερεώνεται καλά, άστραποβόλος, πάνω στο άρμα του, για ν' ακολουθήση όριστικά τόν ούράνιο δρόμο του!...

Γ'

Ό γυρισμός

Έπρεπε πιά να φύγωμε κατεβαίνοντας μιὰ θαυμάσια και μεγάλη πλαγιά, από την Άγία Βαρβάρα ως τόν Άι-Δημήτρη, και περνώντας απότομες χαράδρες. Σέ κάποια τέτοια χαράδρα 464 χρόνια π.Χ. άποσπάσθηκαν μεγάλοι βράχοι από σεισμό και σκότωσαν επάνω από δυό χιλιάδες Λακεδαιμονίους.

Τήν κάθοδό μας αυτή την έκοβαν πολλά και διάφορα ρυάκια με ωραία όνόματα, όπως τó «Χρυσό πουλί», και με κρουσταλένια νερά, πού μάς προσκαλοϋσαν να πάρουμε τó λουτρό μας. Σ' αυτά τά μέρη συναντούσαμε πολλούς, πού ανέβαιναν, για να κάμουν εκεί την έξοχή τους. Έπειδή δέν υπάρχουν ξενοδοχεία στα άγρια αυτά μέρη, φορτώνουν στα μουλάρια τά πράματά τους, πᾶνε εκεί και περνοϋν πολύ εύχάριστα κάμποσες εβδομάδες, κάτω από τά δέντρα, όπως γίνεται και στην Πάρνηθα και στο Πήλιο και σ' άλλα βουνά τής Ελλάδας.

Έπιτέλους, ύστερ' από δρόμο έξι ώρῶν, φτάσαμε στον Άι-Δημήτρη, τó τέλος τής άλησμώνητης έκδρομής μας. Στο βάθος βρίσκεται ένα μικρό έκκλησάκι κοντά σε μιὰ πηγή, όπου οί φιλότιμοι χωρικοί ψήνουν στη σούβλα ένα αρνάκι, για να μάς φιλοξενήσουν. Και στις άλλες κορφές υπάρχουν πολλές κατασκηνώσεις.

Βλέπομε από κεϊ τή θάλασσα, ανάμεσα από τά πεϋκα, και ζηλεύομε αυτούς, πού μέσα στις καλύβες και στις σκηνές

τους θά περάσουν τις πιο ωραίες ημέρες και τις πιο γλυκές νύχτες.

Τώρα ή νύχτα βυθίζει κι εμάς σε έκσταση!... Ξαπλωμένοι κάτω από τα πεύκα χαιρόμαστε, πριν κοιμηθούμε, το ήσυχο, το κοιμισμένο δάσος. Στο βάθος βλέπομε μια φωτιά κι ακοῦμε μακρινά τραγούδια.

Ἡ τελευταία μας ημέρα! Δυστυχῶς πρέπει ν' ἀφήσωμε τὸ βουνό, τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὰ ἀρώματα τοῦ δάσους. Κατεβαίνομε ὄρες πολλές μιὰ στενὴ κοιλάδα. Ὅλο καὶ προχωροῦμε κατὰ τὴ θάλασσα ἀπαντώντας τσοπάνηδες καὶ χωρικούς, πού μᾶς κοιτάζουν μὲ περιέργεια.

Τέλος στὶς τρεῖς τὸ ἀπόγευμα φτάνομε στὸ μικρὸ λιμάνι, τὴν Καρδαμύλη, ἀφοῦ περάσαμε ἀπὸ πολλὰ χαριτωμένα χωριά, πού εἶναι στοὺς δυτικoὺς πρόποδες τοῦ Ταύγετου καὶ βλέπουν πρὸς τὴ θάλασσα.

Τὸ βράδυ κάνομε μιὰ ωραία ἐκδρομὴ στὶς σπηλιές, πού εἶναι στὰ περίχωρα καὶ πού κανένας δὲν ξέρει τὸ βάθος τους.

Ἡ θεά εἶναι πολὺ γραφικὴ στὴ δύση τοῦ ἡλίου. Εἶχαμε φύγει μὲ λύπη μας ἀπ' τὰ δάση τῆς νύφης Ταυγέτης, ἀλλὰ καὶ ἡ βραδιά πού περάσαμε ἐδῶ, θά μᾶς μείνη ἀξέχαστη.

- Εένε, πού μόνος κι ἔρημος σέ ζένους τόπους τρέχεις,
πές μου ποιός εἶν' ὁ τόπος σου καί ποιὰ πατρίδα ἔχεις;
- Στ' ἀγαπημένο μου χωριό πάντα χαρές καί γέλια.
Σ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια
κι ὅταν χορεύη ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τῆ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τούμπανο καί κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
Στῆ μακρινή πατρίδα μου ἔχει εὐωδιά καί χάρη
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιό φτωχὸ χορτάρι·
τοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καί χιόνια,
καί φέρνουνε τὴν ἀνοιξή γοργὰ τὰ χελιδόνια.
Στῶν μαγεμένων της βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καί κλαίει ἡ κουκουβάγια.
Ἡ ἀσημένια θάλασσα μ' ἀφρούς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἄστρα του τῆ χρυσοστεφανώνει.
Τῆ μακρινή πατρίδα μου, πρὶν ἡ σκλαβιά πλακώση,
τῆ δόξαζε ἡ παλικαριά, τῆ φώτιζεν ἡ γνώση.
Καί τῶρ' ἀπὸ τῆ μαύρη γῆ, τῆ γῆ τῆ ματωμένη,
πρόβαλ' πάλ' ἡ Λευτεριά σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη!
- Φτάνει!... Τῆ χώρα πού μοῦ λές, τῆ γνώρισα, τὴν εἶδα!
Τῆ μακρινή πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα!

Γεώργιος Δροσίνης

Ἔτσι εἶναι ὅλα τὰ ὄνειρα. Κάποτε γίνονται πραγματικότητες καὶ τότε χάνουν ὅλη τους τὴ φαντασμαγορία. Τὸ ἴδιο θὰ γίνη καὶ μὲ τὶς διακοπές. Αὐτὲς ποὺ τόσο τὶς περιμένατε, ποὺ σὲ κάποιες στιγμὲς μουντὲς, ὅταν ἡ βροχὴ ἔδερνε τὶς στέγες σας κι ἔπνιγε τὶς ψυχές σας, τόσο τὶς λαχταρήσατε, ἐπιτέλους ἔφτασαν. Τώρα ὁ ἥλιος ἔξω χρυσαφιοῦ πλημμύρα κι οἱ πολιτεῖες μὲς στὸ φλόγωμα τοῦ δειλinoῦ μενεξελιές. Τώρα φωτεινὲς κι οἱ νύχτες στὴν αἰθρία τους, στὴ γαλήνη καὶ στὴν ἀστροφεγγιά τους. Οἱ διακοπὲς ἔφτασαν. Τὰ κοιμισμένα βουνὰ θὰ ξυπνήσουν ἀπὸ τὶς φωνές σας καὶ τὸ μυριόστομον ἀντίλαλό τους, κι οἱ ἀκρογιαλιές θὰ πάρουν τὸ γέλιο σας κι ἀπὸ βράχο σὲ βράχο θὰ σὲ ταξιδέψουν καὶ κύμα χαρᾶς θὰ τὸ φέρουν ὡς τ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτείας, ποὺ σκυμμένοι θὰ δουλεύουν γιὰ τὸ ψωμί τους. Γέλια καὶ φωνές. Δὲ δόθηκε ὅμως στοὺς ἀνθρώπους ὄλο νὰ γελοῦν. Καὶ ἐσεῖς, παιδιὰ, εἶστε ἀνθρωποὶ. Θάρθουν νὰ σᾶς βροῦν καὶ οἱ στιγμὲς τῆς μοναξιᾶς καὶ μέσα στὶς μικρὲς ψυχοῦλες σας θ' ἀρχίση νὰ ὑφαίνη τὸ δίχτυ της ἡ ἀράχνη τῆς ἀνίας.

Αὐτὸ θὰ γίνεταί κάπου ἐκεῖ στ' ἀπομεσήμερα. Τότε ποὺ οἱ θάλασσες κοιμοῦνται κι ἀχνίζουν πέρα τ' ἀντικρινὰ βουνὰ. Τότε ποὺ οἱ φυλλωσιές τῶν δέντρων νυσταγμένες ἀφήνονται νὰ γέρνουν πρὸς τὴ γῆ καὶ μερικὰ λουλούδια κλείνονται πολὺ στὸν ἑαυτό τους κι ὄνειρεύονται. Τὴν ὥρα ἐκείνη ποὺ σύγνεφο κανένα δὲν ταξιδεύει στὸν οὐρανὸ καὶ δυνάστης ὁ ἥλιος φλογίζει ἀλύπητα τὸν κόσμον, ποὺ χάνει τὸ χρῶμα του καὶ τὴν πνοή του. Στ' ἀπομεσήμερα ποὺ ὄλοι στὰ σπίτια τους κοιμοῦνται καὶ τὰ ζῶα, πτώματα ποὺ βαριανασαίνουν, ἀγκομαχοῦν ξαπλωμένα στὶς φωτερὲς σκιές· ποὺ ἡλιοκαμένα κι ἰδρωμένα τὰ πρόσωπα γυαλίζουν, ἡ γλῶσσα στεγνώνει, τὰ μάτια καῖνε

ὄλο τὸ κορμὶ τὸ δέρνει πυρετός, κι ἐσεῖς ἄγρυπνοι κάθεστε καὶ φυλάττε τὸ σπῆτι ἀκουμπισμένοι σ' ἓνα παράθυρο ἀνοιχτὸ στὴ θάλασσα, ποὺ ἄσωστη ἀπλώνεται μπροστά σας. Αὐτὸ θὰ γίνεταὶ συχνὰ κάπου ἐκεῖ στ' ἀπομεσήμερα, ὅταν τὸ ὄνειρο θὰ γίνεταὶ πραγματικότητα, διακοπὲς καὶ μοναξιά. Καὶ θὰ θυμηθῆτε, παιδιὰ, τῆς τελευταίας σχολικῆς μέρας τὶς θριαμβικὲς φωνές, τὰ μελανοδοχεῖα καὶ τοὺς κονδυλοφόρους ποὺ μερικοὶ μὲ κακία τὰ ἔσπαζαν σὰν τὶς ἀλυσίδες μιᾶς ἀσκήκωτης σκλαβιάς, θὰ τὰ θυμηθῆτε ὄλ' αὐτὰ καὶ πικρὰ θὰ γελάσετε. Καὶ θ' ἀναπολήσετε μιὰν αἴθουσα μὲ τριάντα ὡς σαράντα παιδιὰ· τὶς φωνές, τὰ πειράγματα καὶ τὰ γέλια στὰ διαλείμματα καὶ τὴ δημιουργία στὶς ὥρες τῆς ἐργασίας. Ἐνα σωρὸ ἱστορίες κι ἀνέκδοτα, ποὺ φτάνουν, γιὰ νὰ γεμίσουν ὀλόκληρη τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου. Ὅλ' αὐτὰ ἔτσι θὰ τὰ θυμηθῆτε καὶ μὲς στὴ μοναξιά σας θὰ τὰ νοσταλγήσετε...

Μ' αὐτὰ ὅμως δὲ θέλω νὰ πῶ πῶς οἱ διακοπές, δὲν ἔχουν κανένα νόημα καὶ καμιά σημασία. Κάθε ἄλλο. Φτάνει μονάχα τὰ παιδιὰ νὰ ξέρουν ν' ἀξιοποιήσουν ὅλον αὐτὸ τὸ χρόνο. Γιὰ τὴ σημασία ποὺ ἔχει τὸ ὑπαιθρο στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ σᾶς μιλήσω ἄλλη φορὰ. Σήμερα ὅμως θὰ μποροῦσα ν' ἀναφέρω τὸ βιβλίο. Σ' αὐτὲς τὶς βαριές ὥρες τῆς μοναξιάς ἓνα καλὸ βιβλίο εἶναι μιὰ λύση. Ἡ μόνη λύση. Βυθίζεται μέσα στὶς σελίδες του κι ἀφήνεσαι νὰ σὲ ταξιδεύη. Καὶ τὰ μελτέμια φυσοῦν καὶ τὰ μαῖστράλια τρελοπαίζουν μέσα στὶς φαντασίες σου. Κι ὄλο ταξιδεύεις κι οἱ ὥρες φτερωμένες περνοῦν. Μὲ τὰ βιβλία, ποὺ ὁ Παλαμὰς στάθηκε ὁ πιὸ θερμὸς ἀπολογητῆς τους:

«—Σάμπως ἐμεῖς ἀπ' τὴν καρδιά δὲν εἴμαστε τῆς φύσης;
Καὶ σὰν πνοές δὲν εἴμαστε κι ἀπὸ παντοῦ δὲν πνέμε;
Καὶ δὲν χαλαῖμε σὰ σεισμοὶ καὶ σὰ φωτιές δὲν καῖμε;

Σάν τὰ πελώρια βύσσινα δὲν εἴμαστε τῆς δύσης
καὶ σάν τὰ ρόδα τῆς αὐγῆς;...».

Χωρὶς ἀμφιβολία τέτοια εἶναι τὰ βιβλία καὶ πιὸ πολὺ
στὶς ὥρες ἐκεῖνες τῆς μοναξιάς, πού κοιμοῦνται οἱ θάλασ-
σες κι ἀχνίζουν τὰ βουνά· ὥσπου ν' ἀρχίση ὁ ἥλιος νὰ γέρνη
κι ὁ μπάτης νὰ στέλνη στὰ κρόσια τοῦ στοριοῦ καὶ στὶς λινὲς
κουρτίνες τὰ μηνύματα τῆς ἐσπέρας· σινιάλα ἐξόδου στοὺς
ἀνθρώπους ἀπὸ τὶς θάλασσες καὶ τὰ πεῦκα πού τοὺς καλοῦν
στῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἀρωμάτων, στῶν φλοίσβων καὶ
τῶν ἀχῶν τους τὴν παναρμονία. Ὡς τότε πού ξυπνοῦν οἱ θά-
λασσες κι ἰσκιώνουν τὰ βουνά.

Δ. Μάνος

90. ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τὰ σύννεφα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ὀλόχρυσες, γαλάζες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρη τοῦ καλοκαιριοῦ τὴ σβηεῖ γλυκὸ ἀγεράκι,
πού κατεβάζουν τὰ βουνά, πού φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.
Ἄνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γερο-πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιὰ κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύση ἢ χορταρόστρωτη δροσιζει τὰ λουλούδια
καὶ μ' ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἢ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι,
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

(Ἀπόσπασμα)

Κώστας Κρυστάλλης

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΚΕΙΜΕΝΑ
ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

91. ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

‘Ο πατήρ μου — έλεγεν ό Μπαρμπαδήςμος — κατήγετο από χωρίον τής Παρνασσίδος. Έμενεν εις τήν “Αμφισσαν και έμπορεύετο εκεί μέχρι του έτους 1807. Τότε ήναγκάσθη νά φύγη διά νυκτός και νά καταφύγη εις τήν ‘Ιθάκην διά τόν έξής λόγον:

Είς Τουρκος άγάς, εκ τών προκρίτων τής ‘Αμφίσσης, ήγόρασε πολλά έμπορεύματα από τόν πατέρα μου. Δέν τά έπλήρωσεν όμως άμέσως και ήρνήθη έπειτα νά πληρώση. ‘Ο πατήρ μου επέμενε και έφερε τήν υπόθεσιν εις τόν Τουρκον δικαστήν, τόν κ α τ ή ν. ‘Αλλ’ ό άγάς, ζητών πάντοτε πρόφασιν, έθεώρησε τουτο προσβολήν. Τόσον δέ έξηγγιώθη, ώστε ήπέιλησεν ότι θα φονεύση τόν πατέρα μου και θα καύση τó κατάστημά του. Δέν ήθελε δέ και πολύ, διά νά εκτελέση τήν άπειλήν του. Και ό πατήρ μου, άνησυχών όχι τόσον περι του έαυτου του, όσον περι τής μητρός μου, του μικροτέρου άδελφου μου και εμου, μάς έπήρε μίαν νύκτα του Νοεμβριου σκοτεινήν. ‘Επήρε και τά πολυτιμότερα έμπορεύματά του και κατέβημεν εις τó Γαλαξίδιον. Και άπ’ εκεί, διά του πλοιου ενός συγγενους του, μετά δύο ήμερών ταξίδιον έφθάσαμεν εις τήν ‘Ιθάκην.

Τότε ἤμην μόλις ὀκτώ ἐτῶν, ἀλλ' ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον.

Εἰς τὴν Ἰθάκην εἶχομεν πλήρη ἀσφάλειαν καὶ συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἔστρωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ ἐργασίαι τοῦ πατρός μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠλάττωσε τὴν διαρκῆ λύπην του, ὅτι ἀφῆκε τὴν πατρίδα του. Καὶ ἔβραζε μέσα κρυμμένον τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μῖσος πατροπαράδοτον, τὸ ὁποῖον ἐδυνάμωνεν ἡ τελευταία αὐτῆ περίστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην ὁ πατήρ μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον καὶ ἐμέ. Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ ὁ πατήρ μου ἤθελε νὰ γίνῃ ἱερεὺς. Ἐμὲ ἤθελε νὰ μὲ κάμῃ ἔμπορον, βοηθὸν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἔστειλεν εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς γέροντος διδασκάλου, ὅπου μὲ πέντε ἐξ ἄλλους μικροὺς ἐμανθάνομεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατήχησιν καὶ ἱστορίαν. Ὁ διδάσκαλος αὐτὸς δὲν ἦτο πολυμαθὴς καὶ σοφός, εἶχεν ὅμως πολὺν ζῆλον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς μάθῃ ξηρὰ γράμματα, ἀλλ' ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ δύο μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα, μὲ τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν του, τὸν ἐνθυμοῦμαι πού ἐσπινθήριζον οἱ ὀφθαλμοὶ του, ὅταν μᾶς ὠμίλει διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο ὅτι ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, ὅτι αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμὸν, ὅταν οἱ ἄλλοι ἦσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἕξαφνα καὶ ἐφαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδα νὰ πολεμῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα νὰ τρέπῃ εἰς φυγὴν τὸν περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ κατακτᾷ τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἐχαμήλωνε τὴν

κεφαλήν και δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅταν ἤρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας: τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων.

—Ἐχάθη πλέον ἢ Ἑλλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν. Κατήντησε ταπεινὴ δούλη τῶν Τούρκων, αὐτὴ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς!

Ἄλλ' ἐξαίφνης ἀνεσήκωνε τὴν κεφαλήν, ὡσάν νὰ ἤκουε μακρινὴν φωνήν. Ἐκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλὰ πρὸς τὸν τοῖχον, ὡσάν νὰ διέκρινε μακρινὸν σημεῖον. Καὶ μὲ φωνὴν ζωηράν καὶ μὲ ὄψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμόν προσέθετεν:

—Ὅχι! ὄχι! δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ κι ἐσεῖς θὰ θερίσετε τὸν καρπὸν ὄχι μὲ δρέπανα, ἀλλὰ μὲ ξίφη. Νὰ εἰπῆτε τὸν θούριόν του τώρα καὶ ἔπειτα νὰ σχολάσετε.

Καὶ ὁ γέρον διδάσκαλος μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελλε τοὺς φλογεροὺς στίχους καὶ ἡμεῖς ὅλοι μαζί τοὺς ἐπανελαμβάνομεν:

Ὡς πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά!

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ πατὴρ μου, ἂν καὶ δὲν ἤξευρεν ἱστορίαν, μᾶς ὠμίλει ὅμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Μᾶς ὠμίλει διὰ τὸν ἥρωα Λάμπρον Κατσώνην καὶ τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραῖον, διὰ τὰς φοβερὰς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἤμπορεῖ νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολὺ. Καὶ ὅτι ἴσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἦτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Ἑλλάς. Καὶ ἡ μήτηρ μου ἀκόμη

μᾶς εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχὴν μας τὸ βράδυ νὰ προσθέ-
τωμεν τὴν παράκλησιν:

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσῃς τὴν πατρίδα μας!

Καὶ δὲν ἤξεύρω διατί, ὅταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς
εἰς τὰς εἰκόνας, ἤσθανόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα, ὡσὰν
νὰ μ' ἔβρεχεν ἕξαφνα παγωμένον νερόν.

Ἐκ τὸ 1814 ἤρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρα μου εἰς τὴν
ἐργασίαν του. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ κατάστημά μας
κάτω εἰς τὴν προκουμαίαν. Καὶ μόνον ὅταν ἐνύκτωνεν ἐπηγαί-
ναμεν εἰς τὴν οἰκίαν. Ἄνθρωποι πολλοὶ ἤρχοντο εἰς τὸ κα-
τάστημα. Οἱ περισσότεροι ἤρχοντο νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύ-
ματα, μερικοὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸν πατέρα μου καὶ νὰ συνομιλή-
σουν ὀλίγον. Ἐγώ, ἅμα ἔβλεπα κανένα εἰς τὴν θύραν, εὐθὺς
ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα ἐπάνω του. Καὶ ἂν ἔβλεπα ὅτι ἔρχεται
διὰ νὰ ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ τὸν περιποιηθῶ. Ἄν ὅμως
ἤρχετο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς ἐπισκέψεως καὶ συνομιλίας,
ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δυσηρεστημένος, διότι ἤρχετο νὰ
μᾶς ἐνοχλήσῃ χωρὶς λόγον.

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδον πρῶϊαν τινὰ τὸν
πρῶτον-πρῶτον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὸ κατά-
στημά μας. Ἦτο μεσήλιξ, μὲ μαύρην γενειάδα, σκεπασμέ-
νος μὲ μακρὸν χονδρὸν ἐπανωφόριον καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐφό-
ρει καλογερικὸν σκοῦφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ξένος καὶ ὅτι
ἤρχετο ἀπὸ ταξίδιον.

Ἄμα τὸν εἶδα, εἶπα μέσα μου:

— Ἐδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειά!

Καὶ ἔτρεξα γλαστός νὰ τὸν προῦπαντήσω. Αὐτὸς ὅμως
μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὕφος:

— Ποῦ εἶναι ὁ πατήρ σου;

— Ἐδῶ εἶμαι ἐγὼ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εἰς ὅ,τι θέλετε· προ-
στάξατε.

— Καλά, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ θέλω τὸν ἴδιον τὸν πατέρα σου, ἐπαναλαμβάνει ὁ ξένος μὲ σοβαρὸν καὶ προστακτικὸν τρόπον.

Ὁ πατὴρ μου ἦτο εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ καταστήματος. Ἦνοιγε μερικὰ κιβώτια μὲ πανικά, τὰ ὁποῖα μᾶς εἶχον ἔλθει ἀπὸ τὴν Τερρέστην. Ἔτρεξα νὰ τὸν φωνάξω, πειραγμένος ὀλίγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔκρινεν ἄξιον ἐμέ, ἀλλὰ ἤθελε τὸν πατέρα μου.

— Δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ ξένος, ἄφησέ τον εἰς τὴν ἐργασίαν του· πηγαίνω ἐγὼ καὶ τὸν εὐρίσκω.

Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὐθείαν εἰς τὸ βάθος. Εἶδα ὅτι ἔδωκεν ἐν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατὴρ μου τὸ ἀνεγίνωσκε μὲ προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μου ἐφάνη ὅτι κάπως ἐταράχθη.

— Καθήσατε μίαν στιγμὴν καὶ τελειῶνω, εἶπεν εἰς τὸν ξένον.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθησεν ἐκεῖ πίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε:

— Δῆμο, ὅποιος μὲ ζητήσῃ, εἰπέ ὅτι ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ ξαναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἐσὺ εἰς τὸ κατάστημα.

Τί ἔλεγον ὀπίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας ὁ πατὴρ μου καὶ ὁ ἄγνωστος, δὲν ἤξεύρω. Θὰ ἦσαν ὅμως πολὺ σοβαρὰ πράγματα. Ὅταν ἐπὶ τέλους ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθεν ὁ ξένος, διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ προσώπου του μοῦ ἐφάνη πολὺ συλλογισμένη. Ὁ ξένος ἐπέρασε πλησίον μου, ἐστάθη ἐμπρὸς μου καὶ μὲ ἐκοίταξε μὲ προσοχήν. Ἐπειτα μὲ ἐκτύπησε εἰς τὸν ὦμον καὶ εἶπε:

— Καρδιά, παλληκάρι μου!

Καὶ ἐχάθη.

Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἦτο παράξενος. Ἡ ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἀγνώστου μὲ ἔβαλεν

εις ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. Ἐτόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου:

— Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός;

Ἄλλ' ἐκεῖνος μοῦ ἀπεκρίθη ξηρὰ ξηρὰ καὶ μοῦ ἔκοψε πᾶσαν ἄλλην ἐρώτησιν:

— Καλὸς πατριώτης· μοῦ ἔφερε ἓνα γράμμα ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας Ἡσαΐαν.

Ἐκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν παρὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821. Εἰσῆλθε πάλιν μὲ τὸν ἴδιον τρόπον μίαν πρωίαν καὶ ὁ πατήρ μου τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὥραν κλεισμένοι. Ἐπειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθη ὀλίγον ἐμπρὸς μου. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῆ καὶ γηράσει, ἀφ' ὅτου τὸν εἶχον ἰδεῖ διὰ πρώτην φοράν. Τώρα δὲν μὲ ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὦμον· μὲ ἐχαιρέτισε διὰ χειραφίας καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά:

— Δῆμο, ὅ,τι σοῦ εἶπῃ ὁ πατέρας σου, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς Πατρίδος!

Καὶ ἐχάθη πάλιν.

Τόσον μὲ ἐτάραξαν οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχον νοῦν νὰ ἐργασθῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἐρωτήσω. Τὸν ἐβλεπα καὶ ἐκεῖνον πολὺ συγχυσμένον. Καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη ὅτι μὲ τὸν δάκτυλον ἐσπόγγισε τοὺς δακρυσμένους ὀφθαλμούς του.

Τέλος πάντων. Τὴν ἐσπέραν, ὅταν ἦτο ὥρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει:

— Κλειῖστε ἀπὸ μέσα τὴν θύραν, βάλτε τὸν λύχνον ἐκεῖ καὶ ἔλα, κάθησε γὰρ σοῦ εἰπῶ.

Ἄφου ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν:

— Δῆμο μου, παιδί μου, ὅ,τι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικόν. Γνωρίζω τὴν ψυχὴν σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι.

Δὲν εἶναι μυστικὸν ἰδικὸν μας· εἶναι τῆς Πατρίδος. Δὲν θέλω νὰ μοῦ ὀρκισθῆς ὅτι θὰ τὸ κρατήσης. Ἄν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. Λοιπὸν ἄκουσε. Ὅλα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἢ Ἐπανάστασις θὰ ἀνάψῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἡ Ἑλλάς θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τοὺς τυράννους τῆς. Τότε θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰς τελευταίας μας ἡμέρας, ἂν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός!

Ὁ ξένος αὐτός, τὸν ὁποῖον εἶδες σήμερον, εἶναι ἄξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Καὶ γυρίζει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ιδέαν τῆς Ἐταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρους πατριώτας καὶ νὰ ἐργασθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ὁ καθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος. Ἡ Ἐταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη τῆς μετροῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τί λέγεις λοιπὸν;

Ὅταν ἤκουον αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινε εἰς τὴν μεγάλην μου, ἡ καρδία μου ἐκτύπα δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρός μου:

— Σὲ εὐχαριστῶ, πατέρα! ἐψιθύρισα.

Καὶ τὸν κατεφίλου δακρυσμένος καὶ τὸν ἠὺχαρίστουν, καὶ διὰ τὴν χαρμὸσνον εἶδησιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐδείκνυε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ ἱεροῦ μυστικοῦ.

Ἐπειτα ἐτινάχθη ἐπάνω. Μία ιδέα ἤλθεν εἰς τὸν νοῦν μου:

— Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἐκεῖ, ἐγὼ θὰ κάθωμαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ εἰς τὸ κατάστημα;

— Ὅχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἶμαι ἀνίκανος πλέον,

ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἄθανάσιος μικρὸς καὶ φιλάσθενος. Ἐσὺ θὰ πηγαίνης δι' ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Πρὸς τὸ παρὸν σιωπή! Ἄς πηγαίνωμεν τώρα νὰ μὴ ἀνησυχοῦν, διότι ἀργοῦμεν. Εἶσαι μεγάλος, δὲν εἶσαι τώρα πλέον μικρός. Θάρρος καὶ φρόνησις, Δῆμο μου!

«Ὁ Μπαρμπαδῆμος»

Γεώργιος Δροσίνης

92. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

«Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γίνης νοικοκύρης, γιὰ ν' ἀποχτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι ἀγελάδες, χωριά κι ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν.
—Μάνα μου ἐγὼ δὲν κάθομαι νὰ γίνω νοικοκύρης, νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν, καὶ νὰ 'μαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους. Φέρε μου τ' ἀλαφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι, νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια, νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγγους, νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατάκια καπετάνων καὶ νὰ σουρίζω κλέφτικα, νὰ σμίξω τοὺς συντρόφους, πὺ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιά καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.»
Πουρνὸ φιλεῖ τὴ μάνα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται.
«Γειά σας βουνά μὲ τοὺς γκρεμνοὺς, λαγκάδια μὲ τὶς πάχνες!
—Καλῶς το τ' ἄξιο τὸ παιδὶ καὶ τ' ἄξιο παλληκάρι.»

«Σύρε, Μητέρα μ', στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴν τὴν ὥρα
 κι ἐμένα νὰ μὲ καρτερῆς τὸ Σάββατο τὸ βράδυ,
 ὅταν σημαίνουν οἱ ἐκκλησιῆς καὶ φέλνουν οἱ παπάδες
 τότες καὶ σύ, μανούλα μου, νὰ ἴχης χαρὲς μεγάλες».

Οὕτω πως προανήγγειλε, κατὰ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν, τὴν
 ἰδίαν Ἀνάστασιν τοῦ ὁ Χριστός, ὁμιλῶν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ
 πρὸς τὴν Παναγίαν μητέρα του. Εἰς αὐτὴν οἱ Ἀπόστολοι
 εἶχον δεῖξει πρὸ ὀλίγου μακρόθεν τὸν Γολγοθᾶν, ὅπου ἔτε-
 λεῖτο τὸ φρικτὸν μυστήριον.

«Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ βουνὶ μὲ κόκκινη παντιέρα;
 Ἐκεῖ σταυρῶσαν τὸ Χριστό, τῶν πάντων Βασιλέα».

Τί ἀλησμόνητοι ἐκεῖνοι οἱ χρόνοι! Ὅταν εἴμεθα παιδιά
 τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, ἐτρέχαμεν ὅλοι εἰς τοὺς ἀγρούς,
 ἀπὸ τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Τετάρτης, διὰ νὰ δρέψωμεν
 ἄνθη, κατακόκκινες παπαροῦνες, ὀλίγα ἴα καὶ κρίνους κι
 ἐκλέπτομεν ἀπὸ τοὺς ἀκανθωτοὺς φράκτας τῶν κήπων τὰ
 πρῶτα μπουμπούκια τῶν ρόδων τοῦ Ἀπριλίου.

Κατεσκευάζομεν καλάμινον Σταυρόν, τὸν ἀρματωμένον,
 ἐξεκολλοῦσαμεν ἀπὸ τὸ Χτῶνχι τὴν Σταύρωσιν καὶ λίαν
 πρῶτὴ τῆς Πέμπτης ἐγυρίζαμεν εἰς τὰ σπίτια κι ἐτραγουδοῦ-
 σαμεν τὸ ἀνωτέρω ᾄσμα. Αἱ εὐσεβεῖς νοικοκυραὶ μᾶς ἐφόρ-
 τωσαν «καλὰς χρονιῆς» καὶ μᾶς ἐφίλευαν, ζεστά ἀκόμη, τὰ
 μόλις βαφέντα κόκκινα αὐγά. Μὲ τίς ὀλίγες πεντάρες ποῦ
 μᾶς ἔδιδαν πότε πότε, ἀγοράζαμεν σπέρτα, καψύλια καὶ πυρο-
 κρόταλα, διὰ νὰ ἐορτάσωμεν ἐν κρότῳ τὴν Ἀνάστασιν.

Τί χαρὲς, τί συγκινησεῖς ἦσαν ἐκεῖναι! Ὅταν ἀνέτελλεν
 ἡ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, κορίτσια, γυναῖκες, παιδιὰ, μὲ κοφί-
 νας καὶ φορτώματα ἀνθέων ἔτρεχαν εἰς τὸν ναόν, διὰ νὰ στο-

λίσουν τὸν Ἐπιτάφιον. Ὁ στέφανος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐστεφάνωσε τὸν Χριστὸν ἡ ἀκανθηφόρος Συναγωγὴ, ἔπρεπε νὰ ἐξαιρεθῆ, νὰ ταφῆ ὑπὸ βουνὰ ἀνθέων, τὰ ὅποια προσέφερε χαίρουσα καὶ φρίσσουσα ἡ γῆ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις δι' αὐτῶν τὴν ἐξωγράφισεν.

Καὶ τί θαῦμα χάριτος, κομψότητος, καλλονῆς ἦτο ὁ στολισμὸς ἐκεῖνος τοῦ ἱεροῦ Κουβουκλίου! Αὐτοφυές, ὅπως τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, καὶ τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα τῶν γυναικῶν καὶ κορασίδων, ἀμιλλωμένων ποῖα νὰ ὑπερβῆ εἰς τὴν φιλοκαλίαν τὴν ἄλλην.

* * *

Τὸ ἀπομεσήμερον, ἀφοῦ ἐψάλλοντο αἱ ὄραι καὶ ὁ ἐσπερινός, καὶ ἀφοῦ ἤσπαζόμεθα τὸν Ἐπιτάφιον, ἔπρεπεν ὅλα τὰ παιδιὰ, μεγάλα καὶ μικρά, νὰ περάσουν τρεῖς φορές ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ἱερὸν Κουβούκλιον. Καὶ ὅταν εἶχε νυκτώσει, ἂν καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἐπιταφίου ὤφειλε νὰ ψαλῆ, κατὰ τὸ τοπικὸν ἔθιμον, πρὸς τὸ πρῶν, μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὁ ναὸς ἔμενον ἀνοιχτός, καὶ κορίτσια ἀνέβγαλτα, κοπάδια κοπάδια, ἤρχοντο νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἐπιτάφιον. Καὶ ὀλίγαι γυναῖκες, προνομιούχοι χῆραι καὶ γραῖται ἔμενον τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ «ξενυχτίσουν τὸν Χριστὸν!». Ἦσαν αὗται αἱ νεώτεροι Μυροφόροι.

Τέλος μεγάλη κλαγγὴ κωδῶνων μᾶς ἐξύπνα τὴν μίαν μετὰ τὰ μεσάνυκτα. Ὅλοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία. Περὶ ὥραν τετάρτην ἐγένετο ἡ ἐξοδος τῆς ἱερᾶς λιτανείας. Οἱ κρότοι τῶν κωδῶνων μᾶς προέπεμπον, ἡ σελήνη φθίνουσα μᾶς προὔπνητα ἐξ ἀνατολῶν, ὁ φλοῖσβος τῶν κυμάτων ἐχαιρέτιζε τὴν ἱερὰν πομπὴν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς μας. Τὸ λαμπρὸν ὀρθογώνιον Κουβούκλιον, σελαγίζον ἀπὸ σειρὰν λαμπάδων πάμφωτον, ἐκρατεῖτο ἀπὸ ἐξ ῥωμαλέους ναυτι-

κούς, ὁ λαὸς ἠκολούθει λαμπαδηφορῶν, οἱ ἄνδρες, εἶτα αἱ γυναῖκες. Τὸ ἱερόν 'Επιτάφιον ὑφίστατο ἐνίοτε κυματοειδεῖς λικνισμούς, ὡς μυστηριῶδες πλοῖον, τὸ ὁποῖον «σκαμπανεβάξει», εἰς τὰς ἀνωφερείας καὶ κατωφερείας τοῦ δρόμου, καὶ ἦτο μακρόθεν ἔκλαμπρον θέαμα. Εἰς ὅλα τὰ παράθυρα καὶ τὰς πεζούλας τῶν οἰκιῶν, πῆλινα θυμιατήρια καὶ τινες μεγάλαι κεραμίδες ἐκάπνιζον, διαχέοντα εὐωδίαν. Ἀπὸ ἡμίκλειστα παράθυρα, καὶ τινες ἐξώστας, γυναῖκες μαυροφοροῦσαι, λυσίχομοι προέκυπτον μεγαλοφώνως θρηνωδοῦσαι. Εἶχον χάσει προσφάτως γονεῖς, συζύγους ἢ τέκνα καὶ ἐλάμβανον τὸ θάρρος νὰ ἐκφράσωσι πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ πρὸς τὸν κόσμον δημοσίᾳ τὸν πόνον των.

* * *

Τέλος ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν ναόν. Τώρα κατὰ τὰ νησιώτικα ἔθιμα ἔμελλε νὰ διαδραματισθῇ μεγάλη ἐπική σκηνή: ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων. Αἱ λαμπάδες, αἱ ἀνημμέναι ἐπὶ τοῦ 'Επιταφίου, εἶναι ἐξόχως θαυματουργοὶ καὶ μάλιστα ἐν ὥρᾳ τρικυμίας εἰς τὴν θάλασσαν. "Οθεν οἱ ναυτικοί, ὅσοι τυχὸν ἐπεδήμουν εἰς τὸ χωρίον, ἐφιλοτιμοῦντο νὰ τὰς ἀρπάσωσιν ὅλας, ζηλοτύπως δὲ ἀπηγόρευον εἰς γεωργοὺς ἢ χειρώνακτας νὰ τολμήσουν νὰ βάλωσι χεῖρα.

Πρὶν τὸ κουβούκλιον φθάσῃ εἰς τὴν θύραν τοῦ ναοῦ καὶ πρὶν ἐκφωνηθῇ τὸ «Ἄρατε πύλας» ἐκ τρίτου, οἱ βασιτάζοντες ὕψωνον τὸ ἱερόν κενοτάφιον ὑψηλὰ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς, ἕως ὅτου ἔφθανον οἱ βραχίονές των, ἐτεντώνοντο πατῶντες ἐπ' ἄκρων ὀνύχων· διότι μερικοὶ τολμηταὶ ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, ἐπεχείρουν ν' ἀρπάσωσι τὰς λαμπάδας πρὸ τῆς ὥρας.

Τέλος ὑψιτενές τὸ 'Επιτάφιον εἰσῆρχετο εἰς τὸν ναόν, ἐνῶ τὰ τουφέκια τῶν πολιτοφυλάκων ὑψωμένα προσεπάθουν νὰ

ἐμποδίσωσι τὰς ἀνατεινομένας χεῖρας. Ἐκεῖ ἄλλοι ἐπάτουν ἐπάνω εἰς τὸ παγκάρι, ἄλλοι ἐκαβαλίκευαν ὑψηλὰ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν στασιδίων καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐγίνετο ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων. Καὶ ὅπως εἰς ὅλα τὰ πράγματα ἡ ἀνισότης ἐπεκράτει καὶ ἐδῶ. Ἄλλος ἔπαιρνε δύο ἢ τρεῖς, ἄλλος μίαν καὶ ἄλλος καμμίαν.

Εἶτα, ἀφοῦ ἀνέτειλε τὸ Μέγα Σάββατον, ἐψάλλετο τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεὸς» κι ἐγέμιζεν ὁ ναὸς ἀπὸ πέταλα ἀνθέων. Ὅλη ἡ ἡμέρα ἀφιερώνετο εἰς τὰς ἐτοιμασίας τοῦ Πάσχα. Βελάσματα ἀρνίων, κοπάδια, κωδωνισμοί, σουβλες, σφάγια, Ἀνάστασις...

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

94. ΠΑΣΧΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΚΙΑΘΟΝ

Ποτὲ δὲν θὰ τὸ λησμονήσω! Καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησίς του μὲ γοητεύει καὶ τώρα ἀκόμη. Τί εὐμορφον Πάσχα! Νομίζω ὅτι ἔκτοτε δὲν εἶδα πλέον τοιοῦτο φαιδρόν, τοιοῦτο μελωδικὸν καὶ εὐῶδες Πάσχα. Ὅλοι ἐγελοῦσαν ὡς μικρὰ ἀθῶα παιδιά, ὅλα ἐμοσχοβολοῦσαν εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην νῆσον, ὅλα ἦσαν λαμπροφορεμένα. Τὰ περισσότερα παιδιά εἶχον φορέσει καινουργῇ ὑποδήματα κι ἔκαμον κρότον καὶ κρότον ἐπάνω εἰς τὰς πλάκας τῆς ἐκκλησίας.

Τί εὐμορφον Πάσχα! Τὴν ψαλμωδίαν του, μοῦ φαίνεται, δὲν τὴν ἤκουσα πλέον. Ἴσως συνετέλεσε καὶ ἡ ἔκτακτος δροσερὰ ἀνοιξίς τοῦ ἔτους ἐκείνου τοῦ ἀλησμονήτου. Τὰ ἀηδόνια εἶχον ἔλθει τόσον ἐγγὺς εἰς τὴν κωμόπολιν, ὥστε μερικὰ ἀφόβως εἰσέδυσαν καὶ εἰς τὸ πυκνὸν τοῦ ναῦσκου κηπάριον καὶ συνώδευον καὶ ἐκεῖνα μὲ τὴν μαγευτικὴν μελωδίαν των τὸ γλυκύτατον «Χριστὸς Ἀνέστη».

Τὸ καὲν θυμίαμα, ὑπάρχουν στιγμαί, κατὰ τὰς ὁποίας νομίζω ὅτι τὸ αἰσθάνομαι ἀκόμη. Ἔλεγον πὼς ἦτο θυμίαμα ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Ἄνναν, μονὴν τοῦ Ἄθωνος, γνωστὴν διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν ἐρημιτῶν αὐτῆς. Ἄλλ' ἴσως καὶ τὰ πάμπολλα τριαντάφυλλα τοῦ κηπαρίου τῆς ἐκκλησίας προσέφερον καὶ αὐτὰ τὸ ἄρωμά των τὸ μεθυστικόν. Καὶ ἦσαν τόσα πολλὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο! Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ μπαρμπα-Κώστας ὁ Ὀλλανδέζος τὰ ἔκοπτε καὶ τὰ ἐμοίραζε καθ' ἐκάστην εἰς τὰ παιδία τῆς γειτονιάς, διὰ νὰ μὴ φωνάζουν εἰς τὰ τρελὰ παιγνίδια των εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τοῦ ναοῦ καὶ διακόπτουν τὸν ἐσπερινὸν τοῦ γέροντος παπα-Οἰκονόμου.

Ὁ λαμπρὸς στολισμὸς τοῦ Πάσχα, ὁ κατὰ τὴν συνήθειαν γενόμενος ὑπὸ τῶν νυμφῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου, παραμένει ἀκόμη βαθύτατα εἰς τὴν μνήμην μου μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματά του, ὡς νὰ ἐζωγραφίσθησαν ἔκτοτε εἰς τὴν φαντασίαν μου μὲ ὅλην τὴν λάμψιν καλλιτεχνικῆς εἰκόνας ἀγιογράφου. Ἐτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ τελεσθοῦν καὶ πολλοὶ γάμοι καί, τὸ σημαντικώτερον, ἔτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ ἐργασθοῦν οἱ ναυτικοί μας, ὅσον σπανίως συμβαίνει. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε συναχθῆ εἰς τὴν μικρὰν νῆσον ἀρκετὸν χρῆμα, τὸ ὁποῖον, ὅπου ὑπάρχει, παρακολουθεῖται μὲ χαρὰν καὶ μὲ λάμψιν.

Ὡ, τί Πάσχα ἐκεῖνο! Συνεφώνει μαζί μου καὶ ὁ γέρον ἱερεὺς Οἰκονόμος καὶ μοῦ ἔλεγε μετὰ ταῦτα καὶ ἐκεῖνος:

— Τί Πάσχα ἐκεῖνο, παιδί μου! Ἐχεις δίκαιον.

Καὶ ἔλαμπον ἀπὸ χαρὰν γεμάτοι οἱ ὀφθαλμοὶ του, ὡς λάμπει τὸ καθαρὸν ποτήριον ἀπέναντι τοῦ φωτός.

Γλυκοχαράζει πλέον. Ροδίζει εὐμορφα ἢ αὐγὴ προσπαθοῦσα νὰ διασπάσῃ τῆς νυκτὸς τὴν μαύρην καλύπτραν, ἢ ὁποῖα ἀπλοῦται ἀκόμη εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μου καὶ εἰς τὸν εὐμόρφον λιμένα του, τοῦ ὁποῖου τὰ νερὰ ἀκίνητα ἤσυχάζουν

εις την σιωπηλήν γαλήνην τῆς νυκτός. Οὔτε ὁ φλοῖσβος ὁ μελωδικὸς ἀκούεται εἰς τὴν ἄμμον κάτω. Τὰ ἄστρα τρέμουν παιγνιώδη εἰς τὸ στερέωμα, ὡς νὰ τὰ ἐξήγειρον τῶρα ἐκ τοῦ βαθέος ὕπνου αἱ πρῶται ἀκτῖνες τῆς αὐγῆς. Δύο γλυκόλαλοι ἀηδόνες κελαδοῦν τὸ ἐωθινὸν εἰς τὸ κηπάριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀναδίδεται εὐωδία μεθυστικῆ ἀρωμάτων.

Ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀναμέλπεται τόσον περιπαθῶς καὶ τόσον γοητευτικῶς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ παρατεταγμένοι ἔξω εἰς τὴν πλατεῖαν ναῦται, διὰ νὰ πυροβολοῦν, λησμονοῦν τὸ χαρμόσυνον ἔθιμον παρασυρόμενοι ἀπὸ τῆς γλυκείας ψαλμωδίας τὸ ἀντίλαλον. Μέσα εἰς τοὺς χοροὺς εἶχον καταλάβει τὰ σταδίσια των ὅλοι οἱ προύχοντες ἔνθεν καὶ ἔνθεν φοροῦντες τὰ καλά των καὶ κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των.

Σεμνὴ εἰς ὅλην τὴν ἀπλότητα αὐτῆς ἡ παράταξις. Ὅπισθεν δὲ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ νησιῶται, ὅλοι ναυτικοὶ καὶ γεωργοί, ἀνάμεικτοι. Καὶ πρὸς τούτοις τὰ παιδία, καθένα μὲ τὸ κόκκινον αὐγὸν εἰς χεῖρας, γεμάτα χαράν.

Μετ' ὀλίγον ρεῦμα φωτὸς ἐξεχύθη εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ

ἔλαβε διαφόρους διευθύνσεις ἀνά τὰς ὁδοὺς τῆς πολίχνης.
Ἔληξεν ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως καὶ οἱ πιστοὶ νησιῶ-
ται, κρατοῦντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τοῦ Πάσχα, μετέ-
βαινον μὲ ἀγαλλίασιν εἰς τοὺς οἴκους των νὰ φέρουν εἰς αὐ-
τοὺς τὸ φῶς, τὴν χαρὰν, τὴν Ἀνάστασιν. Καὶ ἠκούοντο ζωη-
ρῶς καὶ χαρμωδῶς διασταυρούμεναι αἱ εὐχαί.

— Χριστὸς Ἀνέστη!

— Ἀληθῶς Ἀνέστη!

Κατόπιν ὅλον ἐκεῖνο τὸ ἀναστάσιμον φῶς, ὅλη ἐκείνη ἡ
χαρὰ διεσπάρη μέσα εἰς τοὺς οἰκίσκους τῆς μικρᾶς πολίχνης,
ἕκαστος τῶν ὁποίων μετεβλήθη εἰς ναὸν ἑορτάζοντα. Καὶ τὸ
ἀχόρταστον πασχάλιον ἄσμα ἐψάλλετο ὑπὸ τὸ τσουγκρισμα
τῶν αὐγῶν καὶ τὴν ἀνέκφραστον χαρὰν τῶν παιδιῶν, τὰ ὁποῖα
ἠγγρύπησαν πρώτην φοράν διὰ τὴν γλυκυτάτην αὐτὴν ἀπό-
λαυσιν, τὴν στιλπνὴν χαρὰν ὡς τὸ στιλπνὸν κέλυφος τοῦ πα-
σχαλινοῦ αὐγοῦ.

«Διηγήματα», τόμ. Β'

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

95. Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

Ἡ συνανστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὰ ἄλλα προτερήματά του, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὑρίσκεται ἄλλος πλὴν αὐτοῦ ἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκη ταχύτερον τὸ Ψαλτήριον.

Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ συνέβη νὰ πταρнисθῇ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τόσοσιν δυνατὰ, ὥστε νὰ σβῆσῃ τὴν λαμπάδα.

Ὅταν τὴν ἤναψαν, συλλογιζόμενος πόσον καιρὸν ἔχασε,

προετίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐντροπὴν νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνθηες.

Δὲν ἤξεύρω ἐάν, διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας. Καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σὲ ἀκούει πλέον, ἐάν τὸν ὀνομάσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τοῦτοις καὶ δι' ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει: ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς νήσου, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σοῦ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς πολυπειρίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτά, ἀναφέρω τὸ ἐξῆς περιστατικόν:

Ἐπέρασεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος περιηγητής. Εἶχε μαζί του καὶ δύο μικρὰ τέκνα του. Μόλις ἤκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸν πατέρα των, μὲ ἠρώτησεν ἐκστατικός:

- Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦν;
- Τὴν ἀγγλικήν, τοῦ ἀπεκρίθη.

Καὶ ἡ ἐκστασις του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιληφθῇ πῶς τόσον νεαρὰ παιδιὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὀμιλοῦν γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον.

Δὲν ἤξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ ὀμιλοῦν τῶν Ἄγγλων τὰ τέκνα!

Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελάς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα. Ἄλλὰ τί θὰ ἔκαμενες, ἐάν ἦσο παρῶν καὶ ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ λόγια αὐτά:

— Τὰ διαβολόπουλα, τόσο μικρά νὰ ὀμιλοῦν ἀγγλικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονησῆς διὰ τοῦτο τὸν σεβασμιὸν Παπατρέχαν.

Ναί! σεβασμιὸς πράγματι εἶναι. Μ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπλότητα, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς. Πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἠθικὴν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου. Μὲ ποίαν διάθεσιν ψυχῆς παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχοῦν, νὰ ἔχουν πρόνοιαν διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδεῖαν δὲν ἔλαβε. Δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολλάκις δὲν τὴν στέρησιν παιδείας. Καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔστειλε τὸν υἱὸν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος ἡ χαρὰ του, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐπεσκέφθη τὸ χωρίον του. Καὶ μὲ ἠρώτησεν ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτο χριστιανός.

— Ἀδύνατον ἦτο, τοῦ εἶπα, διότι ἔζη ἑνεακόσια σχεδὸν ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μοῦ ὑποβάλλει καθ' ἑκάστην ὁ σεβασμιὸς φίλος μου.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσο ὀλίγοι, ὥστε ἡ πολὺ μικρὰ των ἐκκλησία δύναται νὰ περιλάβῃ τριπλασίους. Ἐν τούτοις μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πρῶχοντας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ εὐρύνουν τὸ οἰκοδόμημα. Ἐκαμαν γνωστὴν τὴν γνώμην των εἰς τὸν ἐφημέριον, ὁ ὁποῖος τοὺς συνεβούλευσε νὰ συγκεντρώσουν πρῶτον τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἔπειτα ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου.

Ὅταν ἔμαθεν ὅτι συνεκεντρώθησαν τὰ χρήματα, ὁ σεβασμιὸς οὗτος ἱερεὺς μίαν τῶν Κυριακῶν, μὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε:

— Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἄρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροὶ δὲν ἤξεύρουν μῆτε νὰ ἀναγινώσκουν. Πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν θὰ ἐπράττομεν, ἂν ἐτοκίζομεν τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα, διὰ νὰ πληρώνεται ἀπὸ τοὺς τόκους ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας. Καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον εἴμεθα ψωμοζῆται.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἀφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὅποιον δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσιωπήσω.

Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, γνώστης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ γίνῃ κάπου ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν καὶ τοῦ προτείνει νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἰδικήν του ἐφημερίαν.

Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαίπωροὶ κάτοικοι τοῦ χωρίου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δυστύχημα, ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω.

Σὲ ἀφήνω, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσῃν ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως. Καὶ μάλιστα, ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν, διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον τοιαύτην ἀπόκρισιν:

— Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος. Αὐτός, τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὴν θέσιν μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι καταλληλότερος ἐμοῦ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχον νὰ ἀποκριθῶ;
Ἐκλαυσα καὶ ἐγὼ μαζί με τοὺς συμπατριώτας μου καὶ
ἀνεμένομεν με λύπην τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως.
Καὶ θὰ τὸν ἐστερούμεθα, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν
ἐπρόφθανον νὰ προσλάβουν τὸν λόγιον ἱερέα ὡς ἐφημέριον
καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοιουτρόπως εἶναι, φίλε, ὅπως σοῦ τὸν περιγράφω,
ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλόανθρωπος ἐφημέριός μας. Εἶναι σχε-
δὸν μῆνες δέκα πέντε, ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανὲν
ἀκόμη πάθος κυριεῦον τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώ-
ρισα παρὰ τὴν ἄμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἀλλὰ ἡλαττώ-
θη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφότου ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος δὲν ἐγνώριζε
τὴν σκόνην ταύτην.

Ἄδαμάντιος Κοραῆς

96. ΤΟ ΣΠΙΤΑΚΙ ΕΙΣ ΤΟ ΛΙΒΑΔΙ

Ἡ πλημμύρα

Ἦτο ὥρα δειλινοῦ. Ἀπὸ πρωίας ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο βα-
ρεῖα, ὁ αἰθὴρ θολωμένος καὶ σκότος ἐπεκρέματο καὶ συννεφιά
μεγάλη. Τέλος οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ ἤνοιξαν καὶ ἔγινε
βροχή, θάλασσα, καταποντισμός.

Τὸ κατώγειον τῆς γρια-Ραγιαδάινας ἐγένεσε νερόν ὡς
δύο πήχεις. Τὸ ἐλαιοτριβεῖον τοῦ Λαυκιώτη ἐπατήθη μέχρις
ἀναστήματος. Ἡ θειά Μαριῶ ἡ Κατσιακάκαινα ἐβγήκε ἔξω
εἰς τὸ χαγιατί καὶ συνέπλεκε τὰς χεῖρας εἰς προσευχὴν ἀγω-
νίας. Ὁ στάβλος τοῦ Γέρο-Κουμενῆ εἶχε πλημμυρίσει καὶ τὸ
γαῖδουρί ἐπλεεν εἰς τὸ νερόν.

Ἡ πλημμύρα εἶχε ρίψει κάτω τοίχους καὶ τὸ νερόν παρέ-

συρε καλύβας, στάβλους, φυτείας καὶ δένδρα. "Ὅλα ἦσαν θάλασσα.

Τὰ κατώγεια τῶν οἰκιῶν εἶχον πλημμυρίσει ὅλα. Τὸ βαρελάδικο τοῦ μαστρο-Στεφανῆ εἶχε γεμίσει νερὸν ὡς δύο μπόγια. Ὁ βρόχινος ποταμὸς εἶχε ρίψει κάτω πρῶτον τὸ μικρὸν παράπηγμά του καὶ ἔπειτα παρέσυρε τὰ β α ρ έ λ ι α του. Ἄλλ' ἢ πλημμύρα ἦτο καὶ εἰς ὅλα τὰ ἰσόγεια καί, ὅπου τὰ πατώματα ἦσαν χαμηλά, ἐκινδύνευε νὰ τὰ φθάσῃ. Πτωχὴ χήρα ἢ Μαριῶ ἢ Λιβαδάκαινα μαζί με τὴν κόρη τῆς τὴν Ματῶ εὐρίσκοντο εἰς τὸν μεμονωμένον οἰκίσκον των εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τοῦ λειβαδιοῦ πρὸς τὴν ἐξοχὴν εἰς τὴν ἄκρην τοῦ χωρίου. Ἄμα ἤρχισεν ἡ καταιγίς, τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας ταχέως κατεπλημμύρισαν. Ἄλλ' ἢ Μαριῶ δὲν ἐπρόσεχε κατ' ἀρχὰς εἰς τοῦτο. Εἶχε τὸ μάτι ὑψηλὰ κατὰ τὸ βουνόν.

Ἦτο ἀφηρημένη.

— Μάνα, θὰ πλημμυρίσωμεν! ἐφώναξεν ἡ κόρη τῆς.

Ἡ μήτηρ ἐξηκολούθει νὰ κοιτάζῃ ὑψηλὰ εἰς τὸ βουνόν.

— Ἄς πλημμυρίσωμεν! ἐψιθύρισε.

— Μάνα, ἐπλημμύρισάμεν! ἐπανάλαβε μετ' ὀλίγον ἡ Ματῶ.

Ἡ χήρα ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὰ παρὰ πόδας. Ὅλη ἡ στεφάνη τοῦ ἐδάφους ὀλόγυρα εἶχε πλημμυρίσει καὶ τὸ ἰσόγειον τῆς οἰκίας ἦτο γεμάτον νερόν. Τὸ χαμηλὸν πάτωμα ἐκινδύνευε νὰ τὸ φθάσῃ.

Θάλασσα, ποταμὸς, πέλαγος.

— Πό, πό, πό! ἔκαμεν ἡ μήτηρ συμπλέκουσα τὰς χεῖρας.

Ἄπὸ τὴν στέγην τῆς οἰκίας εἶχον ἀνοίξει δέκα ἕως δώδεκα σταλαγμοί. Τὰ φορέματα, τὰ στρώματα καὶ τὰ σινδόνια, τὰ πενιχρὰ ἐπιπλα, ὅλα ἦσαν καταβρεγμένα.

Ἡ κόρη μετέφερεν ὅλο αὐτὸ τὸ οἰκοκυριό τους καὶ τὸ ἐσώρευε πότε εἰς τὴν μίαν γωνίαν καὶ πότε εἰς τὴν ἄλλην.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖ νέος σταλαγμὸς ἤνοιγε. Τέλος τὰ ἐκουβάλησεν ὅλα εἰς τὴν μέσσην. Ἄλλ' ἐκεῖ ἤνοιξε μέγας σταλαγμὸς εἰς τὸν καβαλάρην τῆς στέγης.

Τὴν προηγουμένην ἑβδομάδα εἶχον ξανασύρει τὴν σκεπήν. Νὰ τὸ ἤξευραν νὰ μὴ βάλουν μάστοραν!... Ἄλλὰ καὶ τί τὸν ἤθελαν τὸν μάστοραν; Μήπως ἦτο ἰδικόν των τὸ σπίτι; Ὁ κυρ-Ἀργυρὸς τοὺς τὸ ἐνοικίασε καί, ἐπειδὴ τώρα τελευταῖα δὲν εἶχον πληρώσει τὸ ἐνοίκιον, τοὺς ἐφοβέριζε καθημερινῶς νὰ τοὺς βγάλῃ ἀπὸ τὸ σπίτι. Πρὸ δύο ἡμερῶν ἀκόμη εἶχε περάσει ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι «θὰ τοὺς πάρῃ τὸ ποτάμι...». Ἄς χαρῆ τώρα.

— Πό, πό! θὰ πνιγοῦμε, μάνα! ἐφώναξεν ἡ κόρη, καθὼς ἐκοίταζε κάτω καὶ ἔβλεπεν ὅλον τὸ λιβάδι θάλασσαν. Δὲν ἐφαίνετο πουθενὰ πάτημα, διὰ νὰ πατήσῃ κανεὶς. Καὶ ἡ βροχὴ ἐξηκολούθει χωρὶς διακοπὴν.

— Θὰ πνιγοῦμεν! ἐθρήνησε καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἐτραβοῦσε τὰ μαλλιά της. Καὶ ὁ ἀδελφός σου, ὁ ἀδελφός σου, ποὺ λείπει ἀπὸ τὸ πρῶι στὸ χωράφι, δὲν θὰ πνιγῆ;

Σπαρακτικὴ ἦτο ἡ φωνὴ τῆς μητρός.

Ἀπέναντι πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος πεντακόσια βήματα μακρὰν ἐκατοικοῦσεν ἡ Μαργαρώ ἡ μπιστανοῦ ἐντὸς τοῦ λαχανοκήπου, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργει ὁ σύζυγός της. Ὁ οἰκίσκος των ὑψηλὰ ἐπὶ λοφίσκου ἀψηφοῦσε τὴν π λ η μ μ ὄ ρ α ν.

Ἡ γυνὴ εἶχεν ἀνοίξει τὸ παράθυρον καὶ ἐφώναξε πρὸς τὴν Μαριῶν τὴν Λιβαδάκαινα.

— Θὰ πνιγῆτε, χριστιανές!

Ἡ Μαριῶν ἦτο ἀφωσιωμένη ὅλη εἰς τὸν στοχασμὸν τοῦ υἱοῦ της ἦτο παραδομένη εἰς τὴν ἀνησυχίαν της. Ἐκοίταζε τὸ βουνὸν μὲ βλέμμα ἀπλανές. Ὁ υἱός της ποῦ νὰ εἶναι μὲ αὐτὸν τὸν κατακλυσμὸν;

— Ἐπνιγῆκατε, χριστιανές! ἐφώναξε πάλιν ἡ Μαργαρώ.

“Όλον τὸ λιβάδι ἦτο πέλαγος. Καί, ἂν κανεῖς ἀπεφάσιζε νὰ ὑπάγη εἰς βοήθειαν τῶν ἀγωνιῶντων, δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον.

Ἡ θέσις τῶν δύο γυναικῶν εἰς τὸ μοναχικὸν σπιτάκι τοῦ λιβαδιοῦ ἤρχισε νὰ γίνεται ἀπελπιστική. Ἡ κόρη ἔκαμνεν ὡσὰν τρελλή. Ἐκοίταζε βλοσυρὰ τὸ παράθυρον, τὸν ἐξώστην, τὴν ξυλίνην σκάλαν, ὅλα ἀπειλούμενα καὶ σαλευόμενα ἀπὸ τὴν πλημμύραν. Ἡ μήτηρ εἶχε παύσει νὰ τραβᾷ τὰ μαλλιά της. Ἐσχίζε τὰς παρειάς, ἐκόπτετο καὶ ἐμοιρολογοῦσε. Δὲν ἔκλαιε τὸ σπίτι, δὲν ἔκλαιε τὴν κόρην της, οὔτε τὸν ἑαυτὸν της. Ἐκλαιε τὸν υἱὸν της, ὅστις ἦτο μακράν. Ἐκοίταζε κατὰ τὸ βουνόν, ἀλλὰ δὲν τὸ διέκρινε πλέον.

Ὁ πελώριος σίφων, στῦλος φοβερός, ἐνώνων τὸν οὐρανὸν μὲ τὴν γῆν, ποῦ μὲ πένθιμον ἀνταύγειαν ἐφώτιζεν ἐκ διαλειμμάτων τὰ πέριξ καὶ ἔκαμνε τὸ βουνὸν νὰ ξεχωρίζῃ, ἤδη ἐσχίσθη, διερράγη καὶ διελύθη καὶ τὸ βουνόν, μαῦρος καπνός, ἔγινεν ἓν μὲ τὸν αἰθέρα.

Ὁ Μανόλης

Ἡ βροχὴ κάποτε ἐσταμάτησεν. Ἡ πλημμύρα ὅμως δὲν εἶχε καταπέσει. Εἶχον κατέλθει ὅλα τὰ ἀνώνυμα ρεύματα τοῦ ποταμοῦ, ὅλα τῶν κοιλάδων τὰ θολὰ ποτάμια, ὅλα τὰ χειμέρια κατακαθίσματα τῶν ὑπωρειῶν.

Τὸ σπιτάκι εἰς τὸ λιβάδι ἔτριζεν, ἔτριζεν, ἔτριζε, κατέρρεεν. Ἡ βοή τοῦ καταποντισμοῦ ἀνῆρχετο εἰς τὸν αἰθέρα.

Τὸ σπίτι τῆς πτωχῆς χήρας εἶχε καθήσει ἀπὸ τὸ ἓν μέρος καὶ εἶχε λάβει στάσιν χωλοῦ κλίνοντος πρὸς τὸν ἓνα ὦμον, πτωχοῦ γέροντος σ τ η ρ ι ζ ο μ έ ν ο υ ἐπὶ τῆς ράβδου του. Δὲν ὑπῆρχεν ὄρατὸν στήριγμα δι' αὐτό. Πλὴν ἀόρατος χεῖρ ἐφαίνετο νὰ τὸ κρατῇ ἀπὸ τὸ ἓν μέρος, διὰ νὰ μὴ καταρρεύσῃ ὅλον.

“Όταν ἐκόπασεν ἡ βροχή, χωρικοὶ κατέβαινον τρέχοντες μὲ τὰ ζῶα των. Ἐπανήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀγροὺς μισοπνιγμένοι, βρεγμένοι ὡς τὸ κόκκαλον. Διήρχοντο εἰς ἀπόστασιν ἑκατοντάδων βημάτων. Ἡ Μαριὼ ἴστατο εἰς τὸ παράθυρον καὶ ἤρώτα μεγαλοφώνως τοὺς διαβαίνοντας μακρὰν:

— Μὴν εἶδατε τὸν Μανόλη τὸν γιό μου;

Οὔτε φωνή, οὔτε ἀκρόασις. Ὁ καθεὶς ἔσπευδε, διὰ νὰ ἴδῃ, τί ἔγινε τὸ σπίτι του, ἢ φαμελιά του. Καὶ δὲν ἤκουε, τί τὸν ἤρώτα ἢ χήρα τοῦ λιβαδιοῦ.

Ἄλλ’ αὐτὴ δὲν ἀπέκαμε νὰ ἐρωτᾷ, ἐνόσω διέβλεπεν εἰς τὸ σκότος. Ἡ δεκεμβριανὴ ἡμέρα εἶχε δύσει, ἢ πλημμύρα κατέπιπτε καὶ τὸ σκότος ἀπειλητικὸν ἐπεκρέματο εἰς τὰ φωσφορίζοντα νερά.

— Μὴν εἶδατε πουθενὰ τὸν γιό μου τὸν Μανόλη;

— Δὲν τὸν εἶδαμε!... τῆς ἐφάνη, ὅτι ἤκουσεν ἀπαξ.

Καὶ ἡ ἀπάντησις ἦτο σπαραγμὸς δι’ αὐτήν.

— ὦ, Παναγία μου!...

— Μάνα, ἀφοῦ ἐγλιτώσαμεν ὡς τώρα, πᾶμε νὰ κατεβοῦμε κι ἄς πλεύσωμε στὸ ποτάμι. Τὸ σπίτι θὰ πέσῃ. Μπορεῖ νὰ γλιτώσωμε.

Πᾶμε νὰ ἰδοῦμε, τί ἔγινεν ὁ Μανόλης.

Ἡ κόρη ἐμπρός, ἡ μήτηρ ὀπίσω, ἐδοκίμασαν νὰ καταβοῦν τὴν σαλευομένην καὶ σειομένην σκάλαν. Εἶχαν κατέλθει δύο σκαλοπάτια καὶ πλατάγισμα ἠκούσθη μέσα εἰς τὸν νερόν. Ἐφάνη κάτι τι μεγαλόσωμον, διπλοῦν τὸ σχῆμα, τεράστιον, κενταυρικόν, κατὰ τὸ ἥμισυ νὰ κολυμβᾷ, κατὰ τὸ ἥμισυ νὰ πατῆ, νὰ πηδᾷ καὶ νὰ παραδέρνῃ μέσα εἰς τὸ ρεῦμα.

— Μάνα, εἶσθε καλά; Ἐγλιτώσατε;

Ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ Μανόλη.

— ὦ, γιέ μου! ὦ, παιδί μου! παιδάκι μου! Εἶσαι καλά;

Ἦρθες;

Ἦτο ὁ Μανόλης καβάλα εἰς τὸ ἄλογόν του. Ἐπήδησε κάτω ἕως τὴν μέσσην εἰς τὸ νερὸν καὶ ἀγκάλιασε τὴν μητέρα του.

Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἡ πτωχὴ οἰκογένεια ἐπῆγε καὶ διενυκτέρευσε εἰς τῆς Μαργαρῶς τῆς μπιστανουῦς. Ὁ κηπουρὸς συνεβούλευσεν τὸν Μανόλην:

— Νὰ κάμης νόμο τρόπ, λέω ἐγώ, ν' ἀγοράσης ἓνα σπιτόποπο ἐπάνω στὰ Κοτρώνια, νὰ κτίσετε κανένα σπιτάκι, νὰ μὴ σᾶς πατῆ τὸ νερό. Καὶ ἡ Μαργαρῶ ἡ γυναῖκα του εἶπεν:

— Ἐγλίτωσεν ὁ κοσμάκης καὶ τὴ φορὰ αὐτῆ. Δόξα νὰ ᾿χη ὁ Θεός!

«Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα»

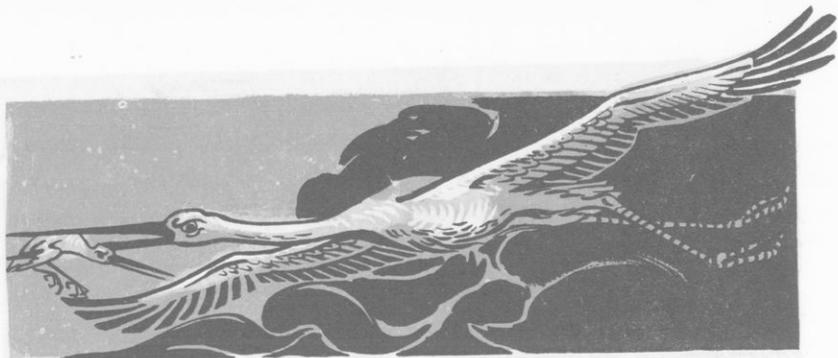
Ἄλέξ. Παπαδιαμάντης

97. ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΙΑ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

Εἰς ἓν χωρίον τῆς Θεσσαλίας, ἐπὶ τῆς στέγης παλαιᾶς οἰκίας ὑπῆρχε μεγάλη καὶ ἄτεχνος φωλεὰ κατεσκευασμένη ἐκ κλάδων καὶ ξηρῶν χόρτων. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀνοιξέως ἔβλεπον οἱ χωρικοὶ ζευγὸς πελαργῶν νὰ ἔρχεται καὶ νὰ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν ἀγαπητὴν των στέγην. Ἰσταντο ἐκεῖ καὶ οἱ δύο ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδὸς καὶ ἐκροτάλιζον μὲ τὸ ράμφος των, ὡς νὰ ἐχαιρέτων τὴν ἀγαπητὴν των κατοικίαν, ὅπου εἶχον ἀναθρέψει τόσα τέκνα ἕως τότε.

Μίαν πνιγηρὰν ἡμέραν τοῦ θέρους οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου ἦσαν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ ἐθέριζον. Αἴφνης ἰσχυροὶ κωδωνισμοὶ ἐκ τοῦ κωδωνοστασίου τῆς ἐκκλησίας ἀναγγέλλουν κίνδυνον. Μετ' ὀλίγον μία φωνὴ ἀκούεται μυριόστομος.

— Πυρκαϊά! Πυρκαϊά!

Οἱ χωρικοὶ ἔντρομοι τρέχουν ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὸ χωρίον, διὰ νὰ σώσουν τὰς οἰκίας των. Ἄλλ' ὅταν φθάνουν εἰς τὸν τόπον τῆς πυρκαϊᾶς, βλέπουν ὅτι μόνον ἡ οἰκία, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ πελαργοὶ εἶχον κτίσει τὴν φωλεάν των, ἔχει περικυκλωθῆ ὑπὸ τῶν φλογῶν.

Τότε ὅλοι μὲ μεγίστην προθυμίαν προσπαθοῦν νὰ σώσουν τὴν οἰκίαν ἐκείνην. Ἄλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα. Τὸ πῦρ εἶχε διαδοθῆ. Αἱ φλόγες ἐξήρχοντο ἐκ τῶν παραθύρων καὶ ἡ στέγη ἤρχισε νὰ ἀναφλέγεται.

Ἐνῶ δὲ οἱ χωρικοὶ κατεγίνοντο νὰ σώσουν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ἐκ τῆς καιομένης οἰκίας, αἴφνης εἰς πελαργὸς ἔρχεται ὀρμητικῶς πετῶν ἐκ τοῦ λειμῶνος καὶ διευθύνεται πρὸς αὐτήν. Εἶναι ἡ μήτηρ τῶν μικρῶν πελαργῶν, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς φωλεᾶς ἐπὶ τῆς στέγης. Οἱ δυστυχεῖς νεοσσοὶ των περικυκλωμένοι ἀπὸ τὸν καπνὸν καὶ τὰς φλόγας κινδυνεύουσι ν' ἀποθάνουν.

Ἡ δυστυχῆς μήτηρ ἔντρομος πετᾷ περίξ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν φλογῶν. Τέλος λαμβάνει τολμηρὰν ἀπόφασιν. Εἰσορμᾷ διὰ μέσου τῶν φλογῶν καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέρχεται. Κρατεῖ εἰς τὸ ράμφος τῆς μικρὸν πελαργόν, τὸν ὁποῖον ἀποθέτει εἰς τὴν ρίζαν ἐνὸς δένδρου. Εὐθὺς ὑψώνεται πάλιν καὶ εἰσορμᾷ ἐκ νέου εἰς τὰς φλόγας, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ μεταξύ εἶχον γίνει δυνατώτεραι, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέρχεται μὲ δεύτερον νεοσσόν.

Τώρα αἱ πτέρυγές της ἐκάησαν ὀλίγον, ἀλλ' ἡ φιλόστοργος μήτηρ δὲν ἀνησυχεῖ διὰ τὰς πτέρυγάς της. Ἀφήνει τὸ τέκνον της πλησίον τοῦ πρώτου καὶ ὀρμᾶ ἀκράτητος διὰ τρίτην φοράν διὰ μέσου τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν φλογῶν εἰς τὴν φωλεάν, διὰ νὰ σώσῃ καὶ τοὺς ἄλλους δύο νεοσσοὺς.

Οἱ χωρικοὶ ἀνέμενον μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν νὰ ἴδουν τὴν ἥρωικὴν μητέρα νὰ ἐξέρχεται. Ἀλλ' αὕτη δὲν ἐξῆλθε πλέον, ἐσκέπασε μὲ τὰς πτέρυγάς της τοὺς δύο νεοσσοὺς της, οἱ ὅποιοι ἐκαίοντο, καὶ ἐκάη μὲ τὰ ἀγαπητὰ τέκνα της, ἀφοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τὰ σώσῃ.

Ἀριστοτέλης Κουσιδης

98. MANA

Μάνα! Δὲν βρίσκεται
λέξι καμία
νὰ ἔχη στὸν ἦχο της
τόση ἄρμονία.
Σὰν ποιὸς νὰ σ' ἄκουσε
μὲ στῆθος κρῦο,
ὄνομα θεῖο;

Παιδὶ ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα
μὲ χάρη ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποὺ τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ μ ἄ ν α κ ρ ᾶ ζ ε ἰ !

Στόν κόσμο τρέχοντας
ὁ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
βρόχια τ'ς ἀπάτης
κι ἀναστενάζοντας
μ ά ν α μ ο υ ! λέει,
μ ά ν α ! καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουμε
τ' ἄνθια κι ἡ χάρη,

τριγύρω σέρνεται
μ' ἄργὸ ποδάρι,
ὥσπου στήν κλίνη του
σὰ βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὶν τὴν ὕστερη
πνοή του στείλη,
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του χεῖλη,
καὶ μὲ τὸ μ ἄ ν α μ ο υ !
πρώτη φωνή του,
πετᾶ ἢ ψυχὴ του !...

Γεράσιμος Μαρκοῦ

99. Ο ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ἡ θάλασσα καλύπτει σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα τῆς γηίνης σφαίρας. Ἄν ὑπολογισθῇ κατὰ μέσον ὄρον τὸ βάθος της εἰς τέσσαρας χιλιάδας ἑπτακόσια μέτρα, ὅλος ὁ τεράστιος ὄγκος τῶν ἄλμυρῶν νερῶν ἀνέρχεται εἰς ἓν ἑκατομμύριον κυβικά χιλιόμετρα, ποσόν, τὸ ὁποῖον δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἀντιληφθῇ χωρὶς ζάλην ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀκόμη δὲν κατωρθώθη νὰ μετρηθοῦν μὲ ἀκρίβειαν τὰ διάφορα βάθη τῶν ὠκεανῶν, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ποῖα εἶναι τὰ μεγαλύτερα καὶ νὰ καταρτισθῇ ἀκριβῆς χάρτης βυθομετρικὸς τῆς θαλάσσης, ὅπως εἶναι οἱ ὑψομετρικοὶ τῆς ξηρᾶς. Εἰς μερικὰ μέρη ἔδοκίμασαν μὲ βολίδα ἑννέα χιλιάδων μέτρων,

χωρίς νὰ φθάσουν εἰς τὸν πυθμένα. Ἄλλ' ἴσως τοῦτο νὰ προ-
ῆλθε, διότι τὰ ρεύματα τὴν παρέσυραν καὶ δὲν τὴν ἄφηναν νὰ
«πατώσῃ». Ἐν τούτοις τὸ μεγαλύτερον ἐξακριβωθὲν βάθος
τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἶναι 7085 μέτρα μεταξὺ τῶν Βερμούδων
νήσων καὶ τῆς Νέας Γῆς. Πρὸς νότον τῶν Καναρίων νήσων
εὐρέθη ὁ πυθμὴν εἰς 6000 μέτρα, καὶ μεταξὺ Ἀφρικῆς καὶ
Νοτίου Ἀμερικῆς μόνον εἰς 5400 μέτρα ἐπὶ ἐκτάσεως 2000
χιλιομέτρων. Τὸ μεγαλύτερον ἐξακριβωθὲν βάθος τοῦ Εἰρη-
νικοῦ εἶναι 8567 μέτρα. Ἡ Μεσόγειος ἔχει ὀλιγώτερον βάθος·
πλησίον τῆς Μελίτης φθάνει τὰ 5400 μέτρα καὶ πλησίον τῆς
νήσου Μαλάγας τὰ 3600, τὸ σύνηθες ὅμως βάθος της εἶναι
1800 μέτρα.

Ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν παρατηρήσεων ἐξάγεται, ὅτι τὰ
βάθη τῶν θαλασσῶν ἔχουν ἀνωμαλίας καὶ ποικιλίας ἀναλό-
γους μὲ τῆς ξηρᾶς. Καὶ ἐκεῖ κάτω ὑπάρχουν πεδιάδες καὶ
κοιλιάδες καὶ βράχοι καὶ χαράδραι καὶ σπήλαια καὶ ἀνωφέ-
ρειαι καὶ κατωφέρειαι καὶ μεγάλαι ἔρημοι ἀμμόδεις, ὅπως
εἰς τὰς πέντε ἡπείρους. Ἄν ὑποθέσωμεν διὰ μίαν στιγμὴν
ὅτι ὡς ἐκ θαύματος ἐξηραίνοντο ὅλα τὰ νερὰ τῶν θαλασσῶν,
θὰ ἐγίνοντο αἱ διάφοροι νῆσοι κορυφαὶ βουνῶν, τὰ ὅποια θὰ
εἶχον τοὺς πρόποδάς των εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ πελάγους.

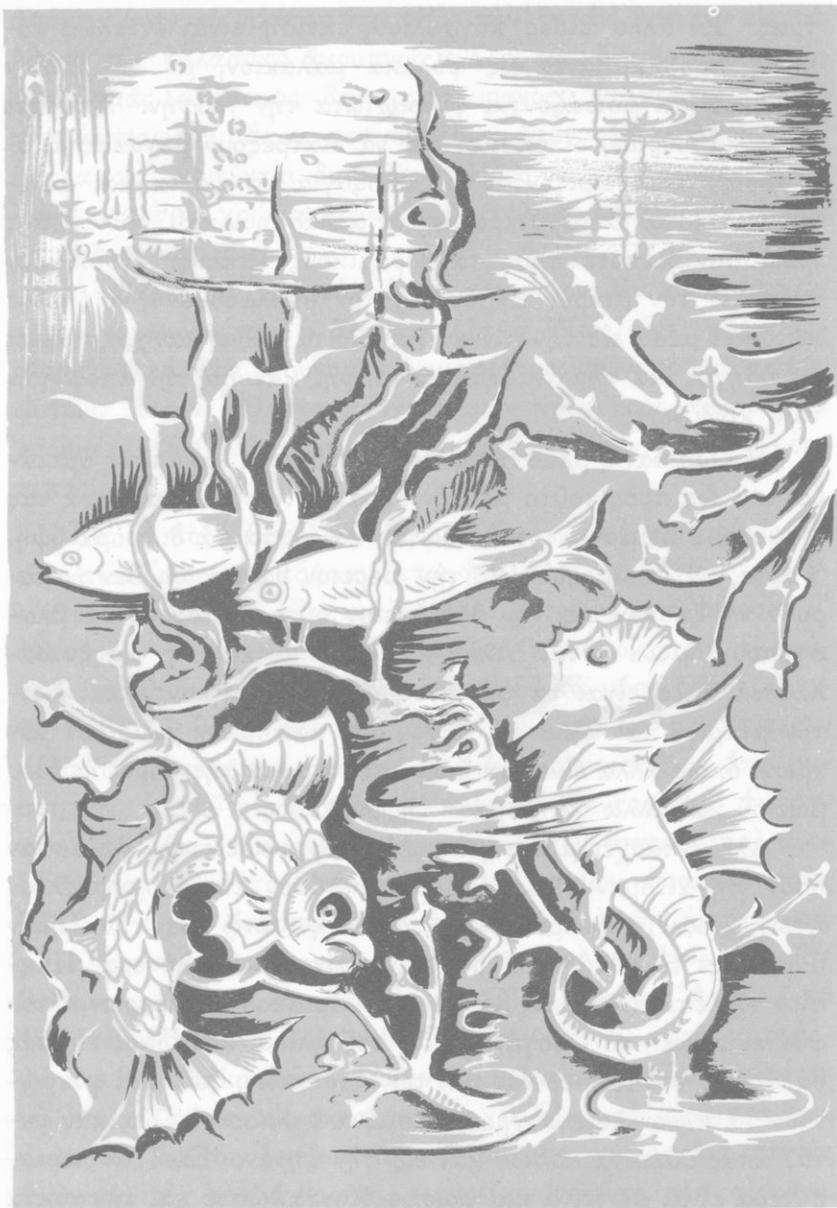
Ἄλλὰ μήπως ἡ ὁμοιότης τῆς θαλάσσης μὲ τὴν ξηρὰν
περιορίζεται μόνον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους; Μὴ τά-
χα ὅλος ὁ πλοῦτος τῆς ζωῆς συνεκεντρώθη εἰς τὴν στερεὰν
γῆν, καὶ αἱ ἀπέραντοι ἐκτάσεις τῶν ἄλμυρῶν νερῶν καλύ-
πτουν ἐρημίαν καὶ νέκραν; Κάθε ἄλλο! Ἄν κρύπτη ἡ θάλασ-
σα μὲ ζηλοτυπίαν τοὺς θησαυροὺς της, τοῦτο δὲν σημαίνει,
ὅτι εἶναι πτωχοτέρα ἀπὸ τὴν ξηρὰν. Τοῦναντίον ἡ ζωὴ, ἐκεῖ
κάτω εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὑγρά βάθη, ἔχει τόσον θαυμασίας ἐκ-
δηλώσεις, ὥστε δὲν φαντάζεται κανεὶς ὅτι εἰς τὸν πλανήτην
μας ἐκτυλίσσονται αἱ ἀπείρου ποικιλίας καὶ ἀληθῶς μυθώ-

δους λαμπρότητος σκηναί τῶν ἀδύτων τοῦ ὠκεανοῦ, ὅπως τὰς περιγράφουν οἱ ἐξερευνηταί.

Θεωρεῖται ὡς ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια πλέον, ὕστερον ἀπὸ τὰς ἐρεῦνας τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὅτι κανὲν μέρος τῆς ξηρᾶς, ὅσον καὶ ἂν εἶναι γόνιμον καὶ πλούσιον εἰς ζωὴν καὶ βλάστησιν, κανὲν μέρος ἀπολύτως δὲν ἠμπορεῖ νὰ συγκριθῇ ὡς πρὸς τὸ σφρῖγος τῆς παραγωγῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν κίνησιν καὶ τὴν ἐνεργητικότητα μὲ τὴν θάλασσαν.

Ὁ ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως ἐκτυλίσσεται ἐκεῖ μὲ ὅλην τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀγριότητά του. Ἀλλὰ καὶ ἡ γονιμότης τῶν θαλασσίων πλασμάτων εἶναι τεραστία. Θαυμάζομεν τὴν βασιλίσσαν τῶν μελισσῶν, ἡ ὁποία ἠμπορεῖ νὰ γεννήσῃ ἕως ὀκτὼ χιλιάδας αὐγά. Ἀλλὰ τί εἶναι αὐτὸ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἑννέα ἑκατομμύρια αὐγῶν τῆς μουρούνας ἢ πρὸς τὸν ὄντως μυθώδη πολλαπλασιασμὸν τῆς ρέγγας; Ὑπελογίσθη ὅτι, ἂν δὲν εἶχον τόσους ἐχθροὺς τὰ μικρὰ αὐτὰ ψάρια, μετὰ τὴν τρίτην ἢ τετάρτην γενεάν ὅλαι αἰ θάλασσαι, ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα βάθη ἕως τὰς τελευταίας παραλίας, θὰ ἐπλημμύριζον κυριολεκτικῶς ἀπὸ ρέγγας· καί, ἂν ἔμενον ἀνενόχλητοι ἕως τὴν εἰκοστὴν γενεάν, ἀπὸ ἓν μόνον ζεῦγος θὰ ἐγεννῶντο τόσαι ρέγγαι, ὥστε ὁ ὄγκος των θὰ ἦτο δέκα φορὰς μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν γῆν!

Κανὲν ἀπὸ τὰ θαλάσσια πλάσματα δὲν εἶναι ἄοπλον ἢ διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἢ διὰ τὴν ἄμυναν, ὅλα ἔχουν τὰ ὅπλα των. Μερικὰ εἶναι ὀπλισμένα μὲ δυνατὸν θώρακα ἀπὸ ὄστρακον, ἄλλα φέρουν πραγματικὰς λόγχας καὶ ξίφη, ἄλλα πάλιν σώζονται μὲ τὴν γοργότητα καὶ τὴν εὐκινησίαν ἢ μὲ τὴν ἔμφυτον πανουργίαν των. Ὑπάρχουν μαλάκια, τὰ ὁποῖα, ὅταν εὐρεθοῦν εἰς κίνδυνον, προσποιοῦνται τὸν νεκρὸν. Ἐν εἶδος μαλακίων, διὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς διώκτας των, ἀλλάσσουν χρῶμα καὶ ἐξομοιώνονται μὲ τὰ πλησίον φύκη καὶ τὰς πέ-

τρας. Ἐν ἄλλο εἶδος κογχυλίου, ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς ἄοπλον, προσλαμβάνει ὡς φύλακα μαλάκιον, μὲ τὸ ὁποῖον συνοικεῖ καὶ μοιράζονται φιλικώτατα τὴν τροφήν. Ὑπάρχει εἶδος καβούρων, οἱ ὁποῖοι, διὰ τὸ νὰ διατρέξουν μεγάλας ἀποστάσεις, μεταχειρίζονται ὡς ὑποζύγια τὰ ψάρια καὶ ἐκλέγουν μάλιστα τὰ ταχύτερα καὶ τὰ ἀλλάσσουν καθ' ὁδόν, ὅπως ἤλλασσον κάποτε τοὺς ταχυδρομικοὺς ἵππους. Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸν μικρὸν κάβουραν, τὸν «κολαοῦζον», ὁ ὁποῖος κατοικεῖ μέσα εἰς τὴν πίνναν καὶ εἰς τὰ μύδια καὶ χρησιμεύει ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν ἀναζήτησιν τροφῆς καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῶν κινδύνων;

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ βλάστησις εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης ὁμοιάζει καὶ ὡς πρὸς τοῦτο μὲ τὴν ξηράν, ὅτι ποικίλλει κατὰ τὰς διαφόρους κλιματολογικὰς ζώνας καὶ κατὰ τὰ διάφορα ὕψη. Ψάρια, τὰ ὁποῖα ζοῦν εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, δὲν ἠμποροῦν νὰ ζήσουν εἰς τὴν Μεσόγειον οὔτε ἠμποροῦν νὰ βλαστήσουν ὅμοια φυτά. Ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θάλασσαν ἄλλα εἶναι τὰ ψάρια εἰς βάθος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν μέτρων καὶ ἄλλα εἰς βάθος δύο καὶ τριῶν χιλιάδων μέτρων, ὅπως ἄλλα εἶναι τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ τῆς κορυφῆς ἑνὸς βουνοῦ καὶ ἄλλα τὰ πλησίον τῆς πεδιάδος.

Ἄλλ' ὑπάρχει μία σημαντικὴ διαφορὰ: εἰς τὴν θάλασσαν ὅσον πηγαίνομεν πρὸς τὸ βάθος, τόσον εὐρίσκομεν πλέον πτωχὴν καὶ περιωρισμένην τὴν ζωὴν, ἐνῶ εἰς τὴν ξηράν συμβαίνει τὸ αὐτό, καθ' ὅσον ἀναβαίνομεν ὑψηλότερα. Πλησίον τῆς ἐπιφανείας εἰς βάθος μέχρι τριακοσίων μέτρων, ὅπου φθάνει ἀκόμη τὸ ζωογόνον φῶς τοῦ ἡλίου, καὶ ἰδίως εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ ἰσημερινοῦ καὶ τῶν τροπικῶν, ζοῦν καὶ φυτρῶνουν τὰ πλέον λαμπροχρωματισμένα θαλασσινὰ ζῶα καὶ φυτὰ, ἀπαράλλακτα καθὼς καὶ εἰς τὴν ξηράν. Ἐκεῖ τὰ περισσότερα εἶναι φωτεινὰ καὶ φωσφορίζοντα, ὥστε καὶ τὴν νύκτα

ἀκόμη, ὅταν τὸ σκότος σκεπάζη τὴν ξηρὰν, λάμπει εἰς τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ἄγρυπνος ἡ ζωὴ καὶ ζωγραφίζεται εἰς τὰς ὑγρὰς ἀβύσσους δεύτερος οὐρανός, λαμπρότερος ἀπὸ τὸν ἀστερωτόν, ὅπου φεγγοβολοῦν ἀμέτρητοι σελῆναι καὶ ἄστρα, καὶ κινοῦνται διαρκῶς βολίδες καὶ διάττοντες, στολισμένοι μὲ τὰ χρώματα ὅλων τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν μετάλλων τῆς γῆς.

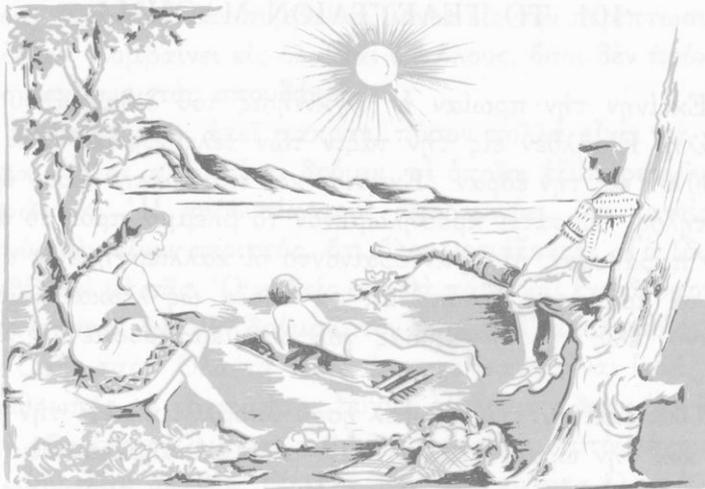
Αἱ θάλασσαί τῶν εὐκράτων κλιμάτων δὲν εἶναι ὀλιγώτερον καυφημέναι, ἢ βλάστησις τῶν ἰδίως εἶναι πλουσιώτερα. Ἄλλὰ δὲν ἔχουν τὴν λαμπρότητα τῶν χρωματιστῶν φυτῶν. Ὅσον μάλιστα προχωροῦμεν πρὸς τοὺς πόλους, τὰ χρώματα τῶν θαλασσίων ζώων, καθὼς τῶν χερσαίων, ἐκπίπτουν εἰς τὸ φαιδὸν καὶ τὸ λευκόν.

Εἰς τὰ πολὺ μέγαρα βάθη τῶν ὠκεανῶν ὀλιγοστεύουν τὰ εἶδη τῶν ζώων καὶ ἐξαφανίζεται ἡ βλάστησις. Ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον βάθος τοῦ Εἰρηνικοῦ (8500 μέτρων) κατώρθωσαν ἡ ἀνασύρουν μόνον μικροσκοπικὰ ὄντα ποικιλωτάτων σχημάτων. Ἄλλ' ὅσον καὶ ἂν τελειοποιηθοῦν τὰ μέσα τῆς ἐξερευνησεως τοῦ θαλασσίου πυθμένος, πάντοτε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θαλασσίου κόσμου θὰ μένη σκεπασμένον ἀπὸ μυστήριον. Ἀφοῦ εἰς τὴν ξηρὰν ἀνακαλύπτονται καθ' ἡμέραν νέα εἶδη ζώων καὶ φυτῶν, πόσον μᾶλλον ἄπειρον καὶ ἀνεξάντλητον εἶναι τὸ στάδιον τῶν θαλασσίων ἀποκαλύψεων; Ὅσακις ἐγένιν ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ διὰ τὴν ἐξερεύνησιν παραλίας τινός, πάντοτε προσετέθησαν καὶ νέα ἄγνωστα εἶδη θαλασσίων ὄντων εἰς τὰ μέχρι τοῦδε γνωστά. Ἄν ὅλα τὰ γνωστά εἶδη τῶν ζώων καθ' ὅλην τὴν γῆνιν σφαιραν ἀνέρχονται εἰς διακοσίας ὀγδοήκοντα χιλιάδας περίπου, πρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων τὰ ἄγνωστα τῶν ὠκεανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μερικὰ ἴσως θὰ μείνουν διὰ παντὸς ἄγνωστα εἰς τὸν ἄνθρωπον μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων.

Εἷς μέγας ἐπιστήμων παρετήρησεν ὅτι μία σημαντικὴ διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης: εἷς μὲν τὴν πρώτην κυριαρχεῖ ὁ φυτικὸς κόσμος, πλουσιώτερος καὶ ποικιλιώτερος, ἐνῶ εἷς τὴν δευτέραν δεσπόζει ὁ ζωικὸς κόσμος. Τὰ θαλάσσια φυτὰ φυτρώνουν εἰς τὰ ἀβαθῆ μέρη καὶ στεφανώνουν τὴν ξηράν, ὡσάν νὰ εἶναι συνέχεια τῆς ἰδικῆς τῆς βλαστήσεως. Δὲν σημαίνει ὅμως τοῦτο ὅτι δὲν ἔχουν καὶ ποικιλίαν καὶ λαμπρότητα τὰ διάφορα εἶδη τῶν θαλασσίων φυτῶν καὶ τῶν θαυμασίων ζωντανῶν φυτῶν, τῶν ζωοφυτῶν. Ὅσοι γνωρίζουν ὡς θαλάσσιον φυτὸν μόνον τὰ κοινῶς καὶ κακῶς λεγόμενα φύκια μὲ τὰ λωριδωτὰ φύλλα, θὰ παραξενευθοῦν ἀναμφιβόλως, ὅταν μάθουν ὅτι ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ δύο χιλιάδας εἶδη θαλασσίων φυτῶν γνωστὰ ἕως τώρα καὶ ὅτι ἔχουν καταταχθῆ ἐπιστημονικῶς μὲ τὰ ὀνόματά των.

Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶδη φυτρώνουν ἕως ἐκεῖ, ὅπου φθάνει τὸ φῶς, διότι χωρὶς τὸν ἥλιον — καθὼς εἰς τὴν ξηράν ὁμοίως καὶ εἰς τὴν θάλασσαν — δὲν ὑπάρχει βλάστησις. Ὡς πρὸς τὸ ὕψος τὰ φυτὰ τῆς θαλάσσης εἶναι πολὺ ὑπέρτερα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Τὰ ὑψηλότερα δένδρα τῆς Καλιφορνίας καὶ οἱ εὐκάλυπτοι τῆς Αὐστραλίας δὲν ὑπερβαίνουν τὰ ἑκατὸν πενήκοντα μέτρα, ἐνῶ τὰ μακρύτερα φυτὰ τῆς θαλάσσης φθάνουν τὰ τριακόσια μέτρα.

100. ΚΑΙΕΙ Ο ΗΛΙΟΣ

Καίει ο ήλιος και δὲ σειέται
οὐδὲ φύλλο ἀπὸ τὰ δέντρα
κι ὁ βοσκός, θαρρεῖς, βαριέται
νὰ σηκώση τὴ βουκέντρα.

Δὲ χουγιάζει, δὲ σουρίζει
Και μονάχα τους τὰ κριάρια,
πού ἡ δίψα τὰ θερίζει,
μὲ τὰ χίλια τους ποδάρια

πηλαλᾶνε· κι ὅλο βλέπουν
πότε μπρός τους θ' ἀντικρίση
ἀπ' τὶς λεῦκες πού τὴ σκέπουν
τῆς Καλῆς Κερᾶς ἡ βρύση.

Ἰωάννης Γρυπάρης

101. ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΝ ΜΑΘΗΜΑ

Ἐκείνην τὴν πρωίαν ἡ συγκίνησις τοῦ διδασκάλου ἦτο μεγάλη. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν τάξιν τῶν τελειοφοίτων καὶ κατηθύθη εἰς τὴν ἔδραν. Ἐκάθισε καὶ ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἔμενε σιωπηλός. Ἐκράτει προσηλωμένον τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἀνοικτὸν παράθυρον. Μακρὰν ἐφαίνοντο οἱ καλλιεργημένοι ἀγροὶ καὶ τὰ ἀμέτρητα μονοπάτια, τὰ ὁποῖα ὡς λευκαὶ λωρίδες ἔφθανον ἕως τοὺς πρόποδας τῶν ἀπομεμακρυσμένων λοφίσκων.

Ὅλα ἐκείνην τὴν πρωίαν ἦσαν ὑποβλητικὰ εἰς τὴν σιωπὴν καὶ τὴν ὠραιότητά των. Οἱ μαθηταὶ σήμερον δὲν ἀνεγνώριζον τὸν διδάσκαλόν των. Ἡ σιωπὴ του ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς πολλά, ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἐνοήσουν, τί ἀκριβῶς συνέβαινε. Καὶ ἔβλεπον ὁ εἷς τὸν ἄλλον μὲ ἀπορίαν ἀποτυπωμένην εἰς τὰ δροσερά των πρόσωπα.

Ἐπὶ τέλους ὅμως ὁ διδάσκαλος ὠμίλησε. Ἡ φωνὴ του ἀπαλὴ ἐγοήτευσεν τὰς ψυχὰς τῶν μικρῶν καὶ τοὺς ἐκράτει ἀκινήτους, μὲ τὰ βλέμματα προσηλωμένα εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖός τοὺς ὠμίλει. Ἔλεγε: Παιδιά, σήμερον πρέπει νὰ εἶναι τὸ τελευταῖον μάθημα. Τελευταῖον ὅμως μάθημα δὲν ὑπάρχει. Πάντοτε μένουσιν νὰ μάθωμεν πολλὰ καὶ ἡ ζωὴ δυστυχῶς εἶναι πολὺ μικρά, διὰ νὰ ἤμπορέσῃ νὰ διδάξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅλα, ὅσα ἐπεσώρευσε ἡ πεῖρα τῶν αἰώνων, τῶν ἀνθρώπων ἡ μεγάλη ἱστορία. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἡμεῖς λέγομεν τέλος, συμβαίνει νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ μία ἀρχή. Ἡ ἀποφοίτησις ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου συμπίπτει μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ Γυμνασίου, καὶ τὸ τέλος πάλιν αὐτοῦ μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἢ τοῦ Πολυτεχνείου. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν εἶναι τὸ τέλος. Μένει ἀκόμη καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς πείρας, διὰ τὴν ὁποίαν πολλάκις δὲν ἐπαρκεῖ οὔτε ὀλόκληρος

ή ζωή. Και αυτό δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς παιδείας. Συμβαίνει εἰς ὅλα καὶ εἰς ὅλους, ὅσοι δὲν πρόκειται νὰ συνεχίσουν τὰς σπουδὰς των.

Βλέπετε ἔξω, ἐκεῖ μακρὰν, πόσον πολλὰ εἶναι τὰ μονοπάτια. "Ολοὶ αὐτοὶ εἶναι δρόμοι, οἱ ὅποιοι ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ παρουσία τους ἀποδεικνύει, ὅτι κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εἶναι περιττός, ὅτι ὅλοι χρειάζονται. Τὸ ἴδιον θὰ συμβῆ καὶ μὲ σᾶς. Ὁ καθεὶς σας θὰ πάρη καὶ ἓνα δρόμον. Μὴ μετανοήσετε διὰ τὸν δρόμον, τὸν ὅποιον θ' ἀκολουθήσετε εἰς τὴν ζωὴν σας. "Ολα τὰ τίμια ἐπαγγέλματα εἶναι ἱερά, ἀρκεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ τὰ τιμῆσῃ. Συχνὰ ὀμιλοῦμεν διὰ μίαν ἱεραρχίαν τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ τῆς ἐργασίας. Αὐτὸ μέχρις ἑνὸς σημείου εἶναι ἀληθές. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα ἀποτελοῦν τὰς ἀπαραιτήτους λειτουργίας τῆς ζωῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη τείνει νὰ πραγματοποιήσῃ ἰδικούς της εἰδικούς σκοπούς, σκοπούς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἰσορροπίαν της, διὰ τὴν δικαίωσιν τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου.

Βλέπετε. "Ολοὶ αὐτοὶ ἐκεῖ οἱ δρόμοι φαίνονται, ὅτι κάπου συναντῶνται. "Ολοὶ τείνουν νὰ ἐξυπηρετήσουν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν, νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν ἄνθρωπον. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα. Δι' αὐτὸ ποτὲ μὴ θεωρήσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας μειωμένους διὰ τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὅποιον ἐπροτιμήσατε. Ἀρκεῖ μὲ εὐσυνειδησίαν ν' ἀκολουθήσετε τὴν σταδιοδρομίαν σας καὶ κάποτε ὑπερήφανοι νὰ φθάσετε εἰς τὸ τέρμα. Ἐκεῖ ὁ ἴδιος στέφανος ἀναμένει ὅλους, ὅσοι εὐσυνειδήτως ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ ἔργον των. Παντοῦ καὶ πάντοτε ἡ ἐργασία εἶναι ἱερά καὶ ἀκόμη ἱερώτερος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἄνθρωπον...

Ὁ κώδων ἐσήμανε. Ὁ διδάσκαλος ρίπτει ἐν τελευταῖον

βλέμμα εις τούς μαθητάς του καί μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμούς καταβαίνει ἀπὸ τὴν ἔδραν καί φεύγει.

Οἱ μαθηταὶ ὄρθιοι κοιτάζουν ἔξω. Οἱ δρόμοι τοὺς περιμένουν, οἱ πολλοὶ οἱ δρόμοι. Ὁ διδάσκαλος ἔφυγεν, ὁ κώδων ἐσήμανε. Καί εἶναι ὡς νὰ ἐσήμανε ἡ ὥρα ἑνὸς μεγάλου χωρισμοῦ...

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Μ Ε Ρ Ο Σ Α'

1. Πάει τὸ καλοκαίρι, ποίημα, Ἄριστ. Προβελέγγιου σελ. 7
2. Στοῖβες ὁ ἀγέρας, ποίημα, Τέλλου Ἄγρα 8
3. Ἄττικὸ φθινόπωρο, Γρηγ. Ξενοπούλου..... 9

ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

4. Ἄι-Δημήτρης, ποίημα, Γεωργ. Ἀθάνα 12
5. Χρονιάρες μέρες, ποίημα, Γεωργίου Δροσίνη 13
6. Χριστούγεννα στὸ μέτωπο 14
7. Νύχτα χριστουγεννιάτικη, ποίημα, Γεωργ. Δροσίνη..... 20
8. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία, Γρηγ. Ξενοπούλου 22
9. Ἡ Καθαρὴ Δευτέρα, Χρίστου Χρηστοβασίλη 27
10. Ρούμελη, ποίημα, Ζαχ. Παπαντωνίου 36
11. Ἀνάσταση, Ἄνδρ. Καρκαβίτσα 37
12. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ 40
13. Τὸ Σταυρονήσι, Μιχ. Στασινόπουλου 41
14. Παραμῦθι, Ζαχ. Παπαντωνίου 48

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

15. Ζῆ ὁ βασιλιάς Ἀλέξανδρος; ποίημα, Γεωργ. Δροσίνη 49
16. Ὁ ἐκδικητής, Ἄνδρ. Καρκαβίτσα..... 51
17. Ἡ Ἅγια Τράπεζα, ποίημα, Γεωργίου Δροσίνη 56
18. Τὸ κυπαρίσσι τοῦ Μιστρά, Ἰουλίας Δραγοῦμη 57
19. Ἕνας αἰτὸς περήφανος, δημοτικὸ 59
20. Γραικός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος, Δημ. Καμπού-
ρογλου 60
21. Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι, δημοτικὸ 64
22. Ὅποιος συλλογᾶται ἐλεύθερα, συλλογᾶται καλὰ,
Γαλ. Σουρέλη 65
23. Μον' καρτερῶ τὴν ἀνοιξη, δημοτικὸ 70
24. Τὸ Σουλιωτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη 71
25. Ἡ φυγή, ποίημα, Ἄριστ. Βαλαωρίτη..... 73
26. Ἡ Δέσπω, δημοτικὸ 76

27. Ἡ τιμιότητα τοῦ Κανάρη	σελ. 77
28. Κανάρης, ποίημα, Ἄλ. Πάλλη	80
29. Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη, δημοτικὸν	81
30. Κολοκοτρώνης, Σπύρου Μελά	82
31. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι, δημοτικὸν	88
32. Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ	89
33. Ὁ γιατρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Ρήγα Γκόλφη (διασκευή)	90
34. Σολωμὸς καὶ Γύζης	94
35. Ὁ Παπαφλέσσας, Φωτάκου, (διασκευή)	96
36. Πῶς σώθηκε ὁ Παρθενώνας	97
37. Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων, Ἄντ. Τραυλαντώνη	98
38. Μεσολόγγι, δημοτικὸν	101
39. Ἐλεύθερη ἄνοιξη, Τίμου Μωραϊτίνῃ	102
40. Τὸ χελιδόνι, ποίημα, Ἄριστ. Βαλαωρίτη	104
41. Ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Μελά	105
42. Ποιητῆς καὶ ἥρωας	109
43. Ὁ μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δ. Κοντογιάννη	113
44. Ἑλληνικὴ ἐποποιία, Ἄγγ. Τερζάκη	119
45. Μάνα καὶ γιὸς, Νικηφ. Βεττάκου	125
45α. Ὁ ξεσηκωμὸς τῆς Κύπρου, Φῶτη Χατζησωτηρίου	126
46. Τὸ τραγούδι τοῦ Κυπριανοῦ, Βασίλη Μιχαηλίδη	131
47. Ὑψώνοντας τῆ σημαία, Π. Παλαιολόγου	133
48. Ὕμνος στὴ σημαία, ποίημα, Στέφ. Δάφνη	136
49. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ	138

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

50. Τὸ σπίτι μας, ποίημα, Γεωργίου Στρατήγη	141
51. Ἡ ἀνίκητη ἐλπίδα, Χρ. Χριστοβασίλη	147
52. Ὀνειρο ξενιτεμένο, ποίημα, Μιχ. Στασινόπουλου	149
53. Τὸ πάλεμα μὲ τὸ φίδι, Στράτη Μυριβήλη	151
54. Τὸ ἄλογο, Ζαχ. Παπαντωνίου	155
55. Τὰ μάρμαρα, Κων. Κρυστάλλη	159
56. Ὁ μπάμπας Ἰωσήφ, Ἡλία Βενέζη	164
57. Τὸ δάσος, ποίημα, Μιλτ. Μαλακάση	170

58. Τὰ δελφίνα, Θέμου Ποταμιάνου	σελ. 171
59. Θαλασσινό τραγούδι, ποίημα, Γ. Δροσίνη	175
60. "Αν ὁ Θεὸς μοῦ χάριξε τὸ φῶς μου γιὰ τρεῖς ἡμέρες, "Ἐλεν - Κέλλερ	177
61. Στὰ φτερά τῆς μουσικῆς, Ἰωάννας Μπουκουβάλα- Ἄναγνώστου	183
62. "Ένας φίλος μου, Μαρίας Ἀμαριώτου	188
63. Τὸ παραμῦθι, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ	193
64. Τὸ πρῶτο μου θέατρο, Παύλου Νιρβάνα	197
65. Ἡ βιομηχανία, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ	202
66. Ἡλεκτρονικὸς πολιτισμὸς, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ	207
67. Οἱ συνεταιρισμοὶ στὴν Ἑλλάδα, (Ἀπὸ τὸ Δελτίο τῆς Α.Τ.Ε.)	210
68. Κυνηγοὶ μικροβίων, (Ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστικὸ ΣΤ' τάξεως, Δ. Μάνου, κ.ἄ.)	215
69. Ἀλβέρτος Σβάϊτσερ, Τάσου Ἀθανασιάδη	224
70. Παροιμίες, (Ἀπὸ τῆ συλλογῆ Ν.Γ. Πολίτου)	229

ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

71. Ὁ τρύγος, Ἡλ. Βουτιερίδη	232
72. Ὁ τρύγος, ποίημα, Ἀθαν. Χριστόπουλου	238
73. Ἡ πέρδικα, Στεφ. Γρανίτσα	239
74. Στὰ ἑλληνικὰ νησιά, Ἀν. Καραντώνη	242
75. Τοὺς ναυτικούς τοὺς γέρους συλλογίζομαι, ποίημα, Κώστα Οὐράνη	246
76. Στὴ Ρόδο, Κώστα Οὐράνη	248
77. Ἡ Δῆλος, Παύλου Νιρβάνα	251
78. Ἡ Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ-Λαύρα	256
79. Τὸ Ἀργυρόκαστρο, Γ.Α. Μέγα	259
80. Τὸ παραδεισιακὸ Πήλιο, Κώστα Οὐράνη	261
81. Ὕμνος τοῦ Πηλίου, ποίημα, Γ. Δροσίνη	265
82. Ἡ πολιτεία τῆς λίμνης, Ι.Μ. Παναγιωτοπούλου	266
83. Ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα στὸν Πλούτωνα, Πέτρου Χάρη	270
84. Στὰ ψηλῶματα τοῦ Χελμοῦ	273

85. 'Αναρρίχηση, ποίημα, Μήτσου Αυγίζου	σελ. 281
86. 'Η Κρήτη, Στράτη Μυριβήλη	282
87. 'Εκδρομή στον Ταύγετο	286
88. Πατρίδα, ποίημα, Γ. Δροσίνη	293
89. Διακοπές, Δημ. Μάνου	294
90. Τὸ ἡλιοβασίλευμα, ποίημα, Κων. Κρυστάλλη	296

ΜΕΡΟΣ Β'

ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑ

91. Κατὰ τὰς παραμονάς τῆς 'Επανάστασεως, Γεωργ. Δροσίνη	298
92. Τοῦ Βασιλῆ, δημοτικὸν	305
93. Νησιώτικα ἔθιμα, 'Αλεξ. Παπαδιαμάντη	306
94. Πάσχα εἰς τὴν Σχίαθον, 'Αλεξ. Μωραϊτίδη	309
95. 'Ο Παπατρέχας, 'Αδαμ. Κοραῆ	313
96. Τὸ σπιτάκι εἰς τὸ λιβάδι, 'Αλέξ. Παπαδιαμάντη	317
97. Φιλοστοργία πελαργοῦ, 'Αριστ. Κουρτίδου	322
98. 'Η μάνα, ποίημα, Γ. Μαρκοῶ	324
99. 'Ο θαλάσσιος κόσμος, ('Απὸ τὸ 'Αναγνωστικὸν ΣΤ' τάξεως, Δ. Μάνου, κ.ῶ.)	326
100. Καίει ὁ ἥλιος, 'Ιω. Γρυπάρη	333
101. Τὸ τελευταῖον μάθημα, Δημ. Μάνου	334

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

1. ἀγαντάρω = ἀντέχω, κρατάω (σ. 153)
2. ἄλμπουρο (τὸ) = ἰστὸς πλοίου (σ. 166)
3. ἀναμπομπούλα (ἡ) = θόρυβος, ταραχὴ (σ. 35)
4. ἀπίκουπα = μπρούμυτα (σ. 31)
5. ἄρκλα (ἡ) = ντουλάπι χωμένο στὸν τοῖχο (σ. 27)
6. ἀτλάζι (τὸ) = εἶδος ὑφάσματος κυρίως ἀπὸ μετάξι (σ. 23)
7. Γελαντζῆς (ὁ) = ὁ πλανήτης Δίας (Ζεὺς) (σ. 160)
8. γραπῶνω = πιάνω ξαφνικά, ἀρπάζω, ἀδράχνω (σ. 26)
9. διβάρι (τὸ) = ἰχθυοτροφεῖο (σ. 235)
10. δρύμες (οἱ) = οἱ πρῶτες 6 μέρες τοῦ Αὐγούστου ποὺ στὴ διάρκειά τους, σύμφωνα μὲ τὶς λαϊκὲς προλήψεις, ἀπαγορεύεται τὸ λούσιμο καὶ γενικὰ ἡ χρῆση τοῦ νεροῦ (σ. 30)
11. ἔλλκος (τὸ) = τραῦμα, πληγὴ, βλάβη τῶν ἰστῶν τοῦ δέρματος (σ. 206)
12. ἔξαρση (ἡ) = πνευματικὴ ἀνάταση, ὑπερβολικὸς ἔπαινος, ἀποθέωση (σ. 134)
13. θρὸς (ὁ) = ἀδιάκοπος καὶ ἀδύνατος ἤχος (θροῦς) (σ. 161)
14. καζίκι (τὸ) = πάσσαλος, παλούκι (σ. 151)
15. καταληψία (ἡ) = νευρικὴ πάθηση ποὺ προκαλεῖ ὕπνο καὶ βαθιὰ νάρκη (σ. 206)
16. καταχυτὸ (τὸ) = ξυλοδομὴ τῆς στέγης (σ. 152)
17. κούρνια (ἡ) = τὸ μέρος ὅπου κοιμοῦνται οἱ κότες (σ. 147)
18. κράκουρα (τὰ) = ἄκρες τῶν βράχων, βουνοκορφές (σ. 30)
19. κρινὶ (τὸ) = ἡ κυψέλη (σ. 161)
20. λιθοσώρια (τὰ) = σωρὸς ἀπὸ λίθους (σ. 163)
21. μιντάτι (τὸ) = βοήθεια στρατιωτικὴ (σ. 101)
22. μορμολύκειο (τὸ) = φόβητρο γιὰ τὰ παιδιά, μπαμπούλας, σκιαχτρο (σ. 177)
23. μλποκὸς (ὁ) = ὀγκόλιθος (σ. 160)
24. μπροστέλα (ἡ) = ποδιὰ (σ. 161)
25. μύρομαι = χύνω δάκρυα, κλαίω, θρηγῶ (σ. 7)
26. ξάτρια (τὰ) = τὰ σχοινιά ποὺ στηρίζουν τοὺς ἰστοὺς (σ. 166)
27. Ὀλύτσιας (ὁ) = βουνὸ τῆς Ἡπείρου κοντὰ στὴ Δωδώνη (σ. 13)
28. περιδιαβάζω = περπατῶ ἐδῶ κι ἐκεῖ, σεργιανίζω (σ. 239)
29. πιρόγες (οἱ) = ἐλαφρὰ μονόξυλα σκάφη τῶν ἰθαγενῶν (σ. 204)

30. προντίζω (προγκίζω) = ξαφνιάζω, τρομάζω τὰ ζῶα (σ. 30)
31. πρωτόλoubos (δ) = πρωτόφαντος, πρώιμος (σ. 101)
32. πυριοβολικιά = τσακμάκι (σ. 31)
33. ριζιμιό (τὸ) = μεγάλος βράχος ριζωμένος στὴ γῆ (σ. 147)
34. ρίπισμα (τὸ) = φύσημα (σ. 205)
35. ροῖ (τὸ) = μικρὸ πῆλινο δοχεῖο λαδιοῦ, λαδικὸ (σ. 146, 134)
36. ρούγα (ἡ) = δρόμος, γειτονιά (σ. 160)
37. ρουινιά (ἡ) = ὑδρορροή (σ. 152)
38. ρουπάω = ὀρμάω (σ. 29)
39. σάδι (τὸ) = ἕσωμα, ἔδαφος ὀμαλὸ (σ. 161)
40. σάλαγος (ὁ) = θόρυβος, βοή, προσταγὴ βοσκοῦ (σ. 161)
41. σεραπετὸς (ὁ) = πολυστροφος, ἑλικοειδῆς (σ. 239)
42. σημανταριό (τὸ) = ἀδιάκοπο χτύπημα τῆς καμπάνας (σ. 161)
43. σιμάρι (τὸ) = πλῆθος (σ. 202)
44. σμούλα (ἡ) = τὸ μέρος ὅπου κρύβεται ὁ λαγὸς (σ. 30)
45. στιβανιά (ἡ) = σωρὸς ἀπὸ φτέρες ἢ ἐλάτια (σ. 160)
46. τσιούπρα (ἡ) = κοπέλα (σ. 34)
47. φακιόλι (τὸ) = μαντίλα, κεφαλόδεσμος (σ. 27)
48. φίνος (ὁ) = ἐκλεκτός, ἐξαιρετικὸς (σ. 16)
49. φραγῆ (ἡ) = φράκτης (σ. 8)
50. χάλαρα (τὰ) = πελεκητοὶ μεγάλοι ὄγκοι μαρμάρου (σ. 163)
51. χλαλοῆ (ἡ) = ὄχλαγωγία, ὄχλοβοή (σ. 147)
52. ψίχι (τὸ) = συνοδεία γάμου (σ. 161)

Σημ. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἔχουν ληφθῆ ἀπὸ τὰ ἀναγνωστικά ΣΤ' τάξεως ἐκδ. ΟΕΔΒ 1973 καὶ 1974 καὶ ἀπὸ τὸ ἐγκεκριμένο (ἀνέκδοτο) ἀναγνωστικὸ ΣΤ' τάξεως Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ καὶ Ἰωαν. Θεοχάρη.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ : ΑΓ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ καὶ ἄλλων.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- 33. αϊμά (τό) = μαγικός βότανος αϊμαίνος στη γή (σ. 147)
- 34. αϊσασια (τό) = αϊσασια (σ. 205)
- 35. αϊσ (τό) = μαγικό σήμανο βότανο λαϊκό, λαϊκό (σ. 146, 134)
- 36. αϊσ (τό) = βότανο, γαλακτώ (σ. 100)
- 37. αϊσ (τό) = βότανο (σ. 150)
- 38. αϊσ (τό) = βότανο (σ. 20)
- 39. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 161)
- 40. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 161)
- 41. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 20)
- 42. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 161)
- 43. αϊσ (τό) = βότανο (σ. 20)
- 44. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 20)
- 45. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 160)
- 46. αϊσ (τό) = βότανο (σ. 34)
- 47. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 27)
- 48. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 16)
- 49. αϊσ (τό) = βότανο (σ. 8)
- 50. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 16)
- 51. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο, βότανο (σ. 147)
- 52. αϊσ (τό) = βότανο, βότανο (σ. 161)

Έκδοσις ΙΕ' 1975 (X)— 200.000 αντίτυπα. Σύμβασις 2585/14.5.75
 ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Κοινοπραξία Γραφικαί Τέχναι
 Μηλιώτη Ο.Ε. — 'Αθ. Βασιλείου.

